

Валерій КОРНІЄНКО

НАТО: ЕВОЛЮЦІЯ, ЗБРОЙНІ СИЛИ, ПОЛІТИКА (ПІДРУЧНИК)

Вінниця — 2024 р.

**УДК 327.5(1-622НАТО)
К67**

Рекомендовано до видання Вченою радою Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України (протокол № 15 від 29.06.2023 р.)

Рецензенти:

Шайгородський Ю. Ж., доктор політичних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України

Остапенко М. А., доктор політичних наук, професор кафедри політичних наук Українського державного університету імені М. Драгоманова

Горбатенко В. П., доктор політичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу правових проблем політології Інституту держави і права НАН України

Корнієнко, В. О.

К67 НАТО: еволюція, збройні сили, політика : електронний підручник комбінованого (локального та мережного) використання [Електронний ресурс] / Корнієнко В. О. – Вінниця : ВНТУ, 2023. – 185 с.

Спираючись на значну кількість опублікованих джерел та відеоматеріалів автор аналізує причини утворення, еволюції та основні принципи функціонування Північноатлантичного Альянсу (НАТО). Мета підручника полягає в тому, щоб на основі наданого матеріалу студенти мали змогу розширити теоретичні знання, розвивати власну політичну свідомість, визначати ціннісні орієнтири й формувати переконання із розумінням природи цивілізаційних процесів.

Підкреслюється, що головним принципом діяльності НАТО є загальне визнання суверенними державами необхідності співпрацювати на основі неподільності безпеки його членів через колективні зусилля. Основну увагу автор зосереджує на складній внутрішній структурі НАТО, його стандартах, принципах управління та механізмі прийняття рішень, аналізу збройних сил країн-членів Альянсу. Особлива увага приділяється стану Збройних Сил України починаючи із отримання Україною незалежності і до сьогодення, стосункам між НАТО і Україною в умовах широкомасштабної російської воєнної агресії.

УДК 327.5(1-622НАТО)

© ВНТУ, 2024

Шановні студенти!

Сьогодні в нашому суспільстві зростає теоретичний і прагматичний інтерес як до Північноатлантичного альянсу (НАТО) в цілому, так і до взаємовідносин між ним і Україною в контексті національної безпеки нашої держави. Прагнення України стати членом НАТО отримало юридичне оформлення в ст. 85 і 102 Конституції України. 11 серпня 2021 року набув чинності Указ №348/2021 щодо підвищення рівня поінформованості українського суспільства про реалізацію стратегічного курсу євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 року. Це зумовлює потребу в системному дослідженні базових понять функціонування НАТО, його природи, структури, принципів діяльності, рольового значення у підтримці колективної безпеки. Особливо це актуалізовано подіями, пов'язаними з широкомасштабним військовим вторгненням російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року.

Потрібно підкреслити міждисциплінарний характер навчального курсу «НАТО: еволюція, збройні сили, політика», оскільки інтеграційні процеси на теренах Європи мають політичні, економічні, соціальні, правові та інші аспекти.

Викладений матеріал у підручнику позбавлений агітаційно-ідеологічного навантаження, він націлений на отримання об'єктивних знань. Однак ці знання визначають можливості не лише для аналізу політичних подій, але й Вашої свідомої практичної участі в процесах демократичної розбудови України.

Сьогодні не існує дефіциту науково-інформаційних джерел з наявної тематики. Натомість своєрідність запропонованого видання полягає в свідомо популярному викладенні матеріалу у вигляді схем, таблиць і рисунків, що полегшить Вам, на мою думку, його сприйняття й краще засвоєння. Основний концептуальний принцип, який взято за основу — мінімум текстового «захащення» й максимум інформативності й наочності.

Одночасно підручник є своєрідним «онлайн-гідом» з навчально-інформативних та відеоматеріалів (близько 80 відео-фільмів загальною тривалістю понад 10 год.) у просторі Інтернету. До них обов'язково рекомендую звертатися через гіперпосилання для отримання більш детальної й поглибленої інформації, яка стосується діяльності НАТО і суттєво спростить підготовку до практичних занять, заощадить Ваш час для пошуку необхідного матеріалу. Така «онлайнова матрьошка» зумовлює саме електронну форму видання, яке за потреби буде поповнюватися новим матеріалом з огляду на мінливість міжнародних політичних подій.

«Закрити гештальт» цілісного сприйняття дисципліни Вам допоможуть тестові завдання, які повністю базуються на матеріалах підручника.

Підручник «НАТО: еволюція, збройні сили, політика» відповідає кваліфікаційним вимогам підготовки бакалаврів усіх спеціальностей та всіх форм навчання. Його архітектоніка відповідає робочій навчальній програмі дисципліни.

Щиро бажаю Вам успіху в набутті знань!

Доктор політичних наук, професор

Валерій КОРНІЄНКО

ЗМІСТ

Лекція 1. Причини утворення Організації Північноатлантичного договору (НАТО) ..... <i>(Історія утворення НАТО, хронологія розвитку. Конфлікт навколо Ірану (1946 р.). Громадянська війна в Греції (1946 р.). Відмова СРСР від участі в «плані Маршалла» (1948 р.). Прихід комуністів до влади в Чехословаччині (1948 р.). Початок «холодної війни». Блокада Західного Берліну радянськими військами (1948 р.). Брюсельській договір 1948 р.). Будівництво «Берлінського муру»)</i> Питання для тестової перевірки	5 10
Лекція 2. Сутність Північноатлантичного договору. Принципи євроатлантичної безпеки на платформі НАТО ..... <i>(Початок «холодної війни». «Фултонська промова» Черчилля (1946 р.). Підписання Північноатлантичного договору та його характеристика. Символіка НАТО: гімн, герб, емблема. Процес розширення НАТО. Принцип колективності у функціонуванні НАТО. Чинники формування політики європейської безпеки на платформі НАТО. Концепція Багатонаціональних об'єднаних оперативно-тактичних сил» (БООТС). Концепції та система європейської безпеки на платформі НАТО. Розуміння стандартів НАТО. Рівні стандартизації та їх характеристика. Типові структури штабів та їх завдання. Основний принцип стандартизації НАТО)</i> Питання для тестової перевірки	11 29
Лекція 3. Стратегічні пріоритети та політика НАТО..... <i>(Стратегічні концепції НАТО та їх зміст. Сутність нової стратегічної концепції НАТО (2022) та її зміст. Політика «відкритих дверей НАТО». Відмінності між НАТО і Європейським союзом. Спільні декларації про співпрацю між НАТО і Європейським союзом (2016, 2018, 2023 рр.). Найважливіші сфери співробітництва між НАТО і Європейським союзом)</i> Питання для тестової перевірки	31 42
Лекція 4. Структура управління НАТО і механізм прийняття рішень. Саміти НАТО ..... <i>(Північноатлантична Рада. Конференція національних директорів з озброєння. Генеральний секретар НАТО та його функції. Генеральні секретарі НАТО. Міжнародний секретаріат НАТО. Комітет оборонного планування. Група ядерного планування. Військовий комітет. Міжнародний військовий штаб. Організація НАТО з науки і технологій та агентства НАТО. Парламентська асамблея НАТО. Програма «Роуза-Рота» як інформаційний компонент в рамках парламентської асамблеї НАТО. Механізм прийняття рішень в НАТО. Саміти НАТО. Саміти, на яких розглядалось питання, які стосуються України. Брюссельський саміт НАТО (1994 р.) та його значення для України. Мадридський саміт НАТО 1997 в контексті інтересів України. Вашингтонський саміт НАТО 1999 та його значення для України. Празький саміт НАТО 2002 р. і українське питання. Бухарестський саміт НАТО 2008 р. Варшавський саміт НАТО 2016 р. Брюссельський саміт НАТО 2018 р. Брюссельський саміт НАТО 2021 р. Мадридський саміт НАТО 2022 р.)</i> Питання для тестової перевірки	42 54

Лекція 5. Збройні сили НАТО: склад, структура управління та військові операції	55
<i>(Збройні сили НАТО, їх підпорядкованість, склад збройних сил держав-членів НАТО. Зона відповідальності збройних сил НАТО. Структура органів військового управління збройних сил НАТО, рівні командувань: стратегічний, оперативно-стратегічний, оперативний. Сили реагування НАТО, багатонаціональні об'єднані оперативно-тактичні сили НАТО, резервні сили НАТО. Витрати на оборону в країнах НАТО, бюджет НАТО та його різновиди. Рейтинги найсильніших армій НАТО і світу. Рейтинг «Global Firepower» та його суть. Збройні сили Туреччини. Збройні сили Італії. Збройні сили Франції. Збройні сили Японії. Збройні сили Пакистану. Збройні сили Південної Кореї. Збройні сили Великої Британії. Збройні сили Індії. Збройні сили Китаю. Збройні сили росії. Збройні сили США. Країни де немає офіційних збройних сил. Країни без постійної армії. Військові операції та місії НАТО в Югославії, Боснії та Герцеговині, країнах Балтії. Військові операції НАТО в Афганістані. Військові операції НАТО проти сомалійських піратів. Участь України в місіях НАТО).</i>	
Питання для тестової перевірки	84
Лекція 6. Сутність та значення інститутів партнерства та діалогу між НАТО і контактними країнами	85
<i>(Рада євроатлантичного партнерства (РЄАП). Відносини НАТО з російською федерацією. Рада НАТО – росія (РНР). Комісія НАТО – Україна (КУН). Середземноморський діалог. Стамбульська ініціатива співпраці (СІС). Програма «Партнерство заради миру» (ПЗМ). «Партнерство з розширеними можливостями» (ЕОР). Індивідуальний план партнерства з НАТО (ІППН).</i>	
Питання для тестової перевірки	90
Лекція 7. Україна — НАТО: стан, проблеми та перспективи взаємовідносин	92
<i>(Правові чинники вступу України до НАТО. Особливе партнерство. Україна — НАТО. Хартія про особливе партнерство. Річні національні програми як унікальна практика країн у двосторонніх відносинах з НАТО. Міфи щодо НАТО. Вступ СРСР до НАТО: історія і факти. Основні етапи розвитку взаємовідносин між Україною і НАТО. Стосунки між Україною і НАТО за президенства Л. Кравчука. Стосунки між Україною і НАТО за президенства Л. Кучми. Стосунки між Україною і НАТО за президенства В. Януковича. Стосунки між Україною і НАТО за президенства В. Ющенка. Стосунки між Україною і НАТО за президенства П. Порошенка. Стосунки між Україною і НАТО за президенства В. Зеленського. Співпраця в оборонній і безпекових галузях між Україною і НАТО. Система критеріїв вступу країн до НАТО. Процес та конкретні кроки щодо вступу України в НАТО. Соціально-політичні наслідки вступу України до НАТО. Підготовка України до членства в рамках ПДЧ («Плану дій щодо членства в НАТО»).</i>	
Питання для тестової перевірки	126
Лекція 8. Збройні Сили України та співробітництво з НАТО в умовах воєнної агресії російської федерації (2014 — 2024 рр.)	127
<i>(Військовий потенціал української армії після отримання незалежності (1991-2023 рр.). Стан ЗСУ за президентства Леоніда Кравчука та Леоніда Кучми. Сутність та</i>	

значення Будапештського меморандуму 1994 р. «Тестова анексія» російської федерації щодо острова Тузла. Договір між Україною та російською федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки (2003 р.). Стан ЗСУ за президентства Віктора Ющенка. Стан ЗСУ за президентства Віктора Януковича. «Харківські угоди» (2010 р.) та їх політико-економічне значення. Стан ЗСУ за президентства Петра Порошенка та Володимира Зеленського. Закон про територіальну оборону України (2020 р.). російське збройне вторгнення в Крим (2014 р.). Антитерористична операція України (АТО). Мінські угоди та їх передісторія. Війна на сході України. російське вторгнення в Україну (в 2022). Хронологія російсько-українська церковна війна. Міжнародні санкції щодо росії (з 2014 р.). Структура Збройних Сил України: сухопутні війська, повітряні сили, військово-морські сили, сили спеціальних операцій, десантно-штурмові війська. Місце ЗСУ у світовому військовому рейтингу. Миротворчі операції Збройних Сил України. НАТО–Україна в умовах протистояння агресії російської федерації. «Закон про ленд-ліз на захист демократії в Україні 2022 року»: воєнно-політичне значення. Рамштайн: передумови, підсумки та перспективи перемоги України. Мюнхенська безпекова конференція — 2023. «Зброя перемоги» для ЗСУ, що постачалась західними партнерами).

Питання для тестової перевірки	179
Післямова	181
Література	182

ЛЕКЦІЯ 1. ПРИЧИНИ УТВОРЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ (НАТО)

- *Історія утворення НАТО, хронологія розвитку.*
- *Конфлікт навколо Ірану (1946 р.)*
- *Громадянська війна в Греції (1946 р.)*
- *Відмова СРСР від участі в «плані Маршалла» (1948 р.)*
- *Прихід комуністів до влади в Чехословаччині (1948 р.)*
- *Початок «холодної війни». Блокада Західного Берліну радянськими військами (1948 р.)*
- *Брюсельський договір (1948 р.)*
- *Будівництво «Берлінського муру»*

ІСТОРІЯ УТВОРЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ (НАТО) пов'язана з подіями, що відбувались після Другої світової війни¹.

¹ Більш детально щодо передумов і хронології становлення НАТО дивись: НАТО. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/NATO>

Зростаюче відчуження між союзниками антигітлеровської коаліції після перемоги над фашистською Німеччиною опосередковувалось двома тривожними факторами:

Причини
утворення НАТО
відео, 10:00

1) союзників СРСР лякала присутність усередині Європи 12-мільйонної радянської армії (із неоднозначною відповіддю на питання — «чи покине вона Європу?»). 2) наявність у Сполучених Штатах Америки атомної бомби (цей факт, у свою чергу, дратував керівництво Радянського Союзу, у якого атомної бомби ще було).

Тим не менш, у 1945 р. постала проблема формування нових засад європейської безпеки, оскільки попередні системи забезпечення миру в Європі, започатковані на Віденському конгресі 1815 р. і після Першої світової війни, не змогли гарантувати європейським державам мирного співіснування.

Але безпосередньо утворенню НАТО сприяли нищезгадані історичні події:

На початку 1946 р. виникла конфліктна ситуація навколо Ірану². В 1941 р. на територію Ірану були введені війська СРСР і Великобританії для запобігання використанню його території гітлерівською Німеччиною. Згодом британські війська почали евакуацію з Ірану, як і було обумовлено, 2 березня 1946 року. Натомість СРСР з цим став зволікати, пославшись на «загрозу безпеці» своїм південним

кордонам, насправді зробивши ставку на проголошені в зоні його відповідальності Азербайджанську і Курдську народні республіки. Ірану довелось з цього приводу звертатись по допомогу до ООН — його скарга в Радбез була першою в історії цієї щойно створеної організації. Однак ефективно вирішити конфлікт ООН виявилась нездатною.

Ці події викликали занепокоєння на Заході. Великобританія розцінила їх як зазіхання на сферу її впливу і як спробу розчленувати Іран і створити Курдську державу, що призвело б до потрясінь в Туреччині, Ірані, Іраку та Сирії, де живуть курди. США вперше загрожували застосувати атомну зброю проти СРСР. В цей же час прозвучала **Фултонська**

промова У. Черчилля (березень 1946 р.), в якій він стверджував, що існуючий в СРСР режим є тоталітарним, що суперечить всім принципам демократії. Наприкінці промови він закликав до об'єднання всіх англомовних держав у боротьбі з комунізмом.

«...комуністичні партії, або п'яті колонії, є все зростаючим викликом і небезпечкою для християнської цивілізації...
Я не вірю, що росія прагне війни. Чого вона хоче, так це плодів війни і безмежного розширення своєї могутності і доктрини... росіяни... ніщо не шанують так, як силу, і ні до чого не мають меншої поваги, ніж до воєнної слабкості. Тому наша стара доктрина балансу сил є неідеальною. Ми не можемо дозволити собі, наскільки це в наших силах, діяти з позиції малої переваги, яка вводить у спокусу зайнятися пробою сили».
(Із «Фултонської промови»
У. Черчилля)

² Варто більш детально ознайомитись: Лук'янюк В. Англо-радянська інтервенція в Іран. URL : <https://www.jnsn.com.ua/h/0825T/>

Й. Сталін оцінив цю промову як заклик до війни, але відступив. «Іранську кризу» було завершено в травні 1946 року.

Громадянська
війна в Греції,
1946

Сталінське керівництво підтримало комуністів Греції, які розв'язали громадянську війну³ в країні після того, як більшість громадян проголосували на референдумі за збереження монархії (вересень 1946 року). Допомогу повстанцям було спрямовано через Югославію й Болгарію.

Натомість 12 березня 1947 року президент США Г. Трумен звернувся до Конгресу із проханням виділити 400 млн доларів на допомогу Греції. Так було визнано, що інтереси безпеки США вимагають «стримування» СРСР та його союзників.

У цьому посланні Трумен охарактеризував ситуацію суперництва між США та СРСР як *конфлікт між демократією та тоталітаризмом*. Новий зовнішньополітичний курс США, який історики називають «доктрина Трумена»⁴, став фактичним оголошенням «холодної війни» і на наступні 40 років визначив характер американо-радянських взаємин.

Відмова
СРСР від
участі в плані
Маршалла,
1948

Після
завершення
Другої світової
війни Європа
особливо сильно
страждала від її
руйнівних наслідків.
Державний секретар
США Джордж

К. Маршалл став ініціатором програми відновлення Європи, покликаної підняти зруйновану війною економіку Європи. Виступаючи на церемонії вручення дипломів у Гарвардському університеті в червні 1947 року, він виклав програму, пізніше названу «Планом Маршалла»⁵. На конференції міністрів закордонних справ у березні 1947 року Маршалл зустрівся з Й. Сталінім і зрозумів, що росія не зацікавлена в наданні допомоги Європі. Він вважав, що єдиною надією для Європи залишається допомога Сполучених Штатів. В 1948 р. було розроблено Програму відновлення Європи, створено Адміністрацію економічного співробітництва, що загалом надала західним країнам-учасникам 13,3 мільярда доларів (125 мільярдів в цінах 2013 року). Однак

План Маршалла
відео, 2:11

³ Громадянська війна у Греції. URL : https://www.wiki-data.uk-ua.nina.az/%D0%93%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_%D1%83_%D0%93%D1%80%D0%B5%D1%86%D1%96%D1%97.html

⁴ Доктрина Трумена. URL : <https://www.jnsn.com.ua/h/0312M/>

⁵ План Маршалла. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

Важливо!

СРСР відмовився від участі в плані Маршала й змусив прийняти таке ж рішення Албанію, Болгарію, Угорщину, Польщу, Румунію, Фінляндію, Чехословаччину і Югославію.

Прихід
комуністів до
влади в
Чехословаччи
ні, 1948

Й. Сталін змусив ЧСР відмовитись від участі в «плані Маршалла», одночасно сприявши поразці прозахідних сил, які уособлював у собі президент Бенеш. Цим відразу скористались комуністи, щоб захопити владу⁶. У лютому 1948 р. вони, спираючись на армію, основна частина якої була сформована у СРСР, організували озброєну маніфестацію з гаслами усунути міністрів-капіталістів з уряду. У результаті збройного тиску Бенеш подав у відставку, а президентом ЧСР став К. Готвальд – лідер КПЧ. В цей же час відбулось об'єднання соціал-демократів і КПЧ. Таким чином, до влади у Чехословаччині прийшли комуністи.

У березні 1948 року в Брюсселі почалися переговори п'яти держав (**Великобританії, Франції, Бельгії, Нідерландів, Люксембургу**) про Західноєвропейський союз, взаємодопомогу й протидію агресії. 17 березня 1948 року було підписано «Договір про економічне, соціальне й культурне співробітництво і колективну самооборону» (**БРЮССЕЛЬСЬКИЙ ДОГОВІР**⁷).

Блокада
Західного
Берліну
радянськими
військами,
1948

Останньою краплею в загостренні стосунків СРСР з країнами Заходу стала блокада Західного Берліну радянською стороною (літо 1948 року). В червні 1948 року в трьох західних секторах Німеччини проведення грошової реформи змусило радянську адміністрацію до дій у відповідь.

Початок холодної війни.
Блокада Західного Берліну
відео, 00:00 – 06:00

З метою запобігання напливу старих рейхсмарок в радянській зоні окупації Німеччини 23 червня також була проведена грошова реформа. У відповідь на заяву СРСР про розповсюдження дії своєї грошової реформи на всю територію Берліна, західні союзники ввели до обігу в західних секторах Берліна німецьку марку.

Неузгоджені дії колишніх союзників з цього питання стали приводом для серйозніших заходів, які призвели до блокади Берліна, напруги в Європі й навіть до можливості нового широкомасштабного збройного конфлікту.

24 червня 1948 року СРСР перекрив сухопутні та водні зв'язки між французькою, англійською, американською зонами та Берліном. Було зупинено весь рух на залізниці та барж у Берліні і поза ним⁸.

25 червня СРСР припинив постачання їжі цивільному населенню в нерадянських секторах Берліна. Була також відімкнена електроенергія. У Західному Берліні залишалося на 36 днів їжі і на 45 днів вугілля. Натомість США організували

⁶ Переворот в Чехословаччині. URL : <https://www.jnsn.com.ua/h/0225Q/>

⁷ Брюссельський договір. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Брюссельський_договір .

⁸ НАТО: історія, діяльність, структура. URL: https://natodef.gromadosvita.org.ua/downloads/n-d_1.pdf

повітряний міст для доставки в Західний Берлін товарів й перекинули в Англію 60 важких бомбардувальників, здатних нести ядерну зброю.

Цікаво!

➤ 26 червня 1948 р.: повітряний міст починається з 32 польотів С-47, що перевозять 80 тонн з бази ВПС у Вісбадені до Берліна.

➤ 18 вересня 1948 р.: новий рекорд – 7000 тонн запасів доставлено до Берліна за один день: 895 рейсів протягом 24 годин, попри туман, дощ і сильний вітер.

➤ 20 листопада 1948 р. 42 літаки вилетіли до Берліна, але там приземлився лише один. 30 листопада 1948 р.: комуністи встановили владу в радянському секторі.

➤ 20 грудня 1948 р.: операція «Санта-Клаус» – подарунки летять для 10 000 берлінських дітей.

➤ Станом на 18 лютого 1949 р. усього до Західного Берліна через «повітряний міст» перевезено мільйон тонн вантажів.

➤ 19 березня 1949 р.: радянська Народна рада підписала в Східній Німеччині конституцію, що створила комуністичну Німецьку Демократичну Республіку (НДР).

➤ 8 квітня 1949 р.: Франція, Велика Британія та США об'єднують свої зони в Західній Німеччині.

➤ 16 квітня 1949 р.: 294-й день повітряного мосту. «Великодній парад»: 13000 тонн вугілля, продовольства та запасів доставлено до Берліна, в середньому літаки сідали через 61,8 секунди.

➤ **12 травня 1949 р. радянські війська зняли блокаду Берліна.**

➤ 30 вересня 1949 р. — Берлінський повітряний міст офіційно закінчується. Вартість авіаперевезення була розподілена між США, Великою Британією та Німеччиною. Орієнтовні витрати становлять приблизно 224 – 500 мільйонів доларів США (що еквівалентно на сьогодні приблизно 2,36–5,27 мільярда доларів США). Від 26 червня 1948-го до 12 травня 1949-го американці й британці здійснили загалом понад 270 тисяч польотів і переправили до Західного Берліна два мільйони тонн гуманітарного вантажу.

➤ 1949 року понад 125 000 східних берлінців таємно втекли через кордон до Західної Німеччини. Загалом на утримання понад двох мільйонів жителів тогочасного Берліна потрібно було щодня: 1534 тонни харчів; для вироблення тепла та електроенергії щодня потрібно було також 3475 тонн вугілля, дизельного палива та бензину.

➤ У травні 1949 року на території радянської окупаційної зони було проголошено створення **Німецької Демократичної Республіки**, у вересні того ж року — створено **Федеративну Республіку Німеччини** (три західні окупаційні зони, які перебували під контролем Великобританії, США і Франції). Уряди США, Великої Британії та Франції також погодилися замінити військові адміністрації у своїх окупаційних зонах верховними комісарами.

Через 11 років —13 серпня 1961 року в Берліні почалось спорудження загорожі, що відділяла західну і східну частини міста. До 9 листопада 1989 року Берлінська стіна, довжиною **155** кілометрів, слугувала державним кордоном Німецької Демократичної Республіки із Західним Берліном.

Берлінський мур
відео, 04:24

За 28 років її існування було скоєно 5075 успішних втеч в Західний Берлін або ФРН, зокрема 574 випадки дезертирства військових. При цьому від куль прикордонників загинуло 1245 осіб.

Важливо!

Конфлікт з СРСР через блокаду переконав західних лідерів у тому, що вони мають вжити швидких і рішучих заходів не лише для зміцнення частини Німеччини, не окупованої Радянським Союзом, а і до військового зміцнення Європи.

Ця криза показала, що обидві сторони прагнули уникнути військового конфлікту. Разом з тим, вона стала важливим етапом на шляху розколу Німеччини.

Потрібно також вважати, що важливим аргументом для утворення Північноатлантичного альянсу послужили дружні стосунки на той період між СРСР та Китаєм. Вже через місяць після набуття чинності Північноатлантичного договору 1 жовтня 1949 р. було проголошено Китайську Народну Республіку. Це значно зміцнило радянський табір. Китайські керівники висунули гасло **«триматися однієї сторони»**, тобто СРСР. Визначений курс зумовлювався ворожою політикою США до комуністичного уряду КНР. Зробивши свій вибір, КНР стала щирим союзником СРСР й відчувала гостру потребу в його допомозі. В подальшому війна в Кореї та участь у ній КНР ще більше загострила американо-китайські суперечності, підкресливши особливе значення для КНР підтримки з боку Радянського Союзу.

1. Яка політична подія передувала створенню НАТО?

2. Коли федеративна республіка Німеччини стала членом НАТО?

3. Коли було зруйновано Берлінський мур?

4. Яка довжина Берлінського муру?

5. Яку назву носить «Договір про економічне, соціальне й культурне співробітництво і колективну самооборону» (1948)?

6. В чому причина блокади Західного Берліна радянськими військами?

7. В чому суть «Доктрини Трумена» (1947 р.) ?

8. Яку назву носить знаменита промова Черчилля 5 березня 1946 р.?

9. Як називається програма економічної допомоги Європі після другої світової війни, висунута 1947 року держсекретарем США?

10. Які держави брали участь у підписання Брюссельського договору 1948 р.?

**Питання для
тестової перевірки:**

ЛЕКЦІЯ 2. СУТНІСТЬ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ. ПРИНЦИПИ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ПЛАТФОРМІ НАТО

- Початок «холодної» війни». «Фултонська промова» Черчилля (1946 р.)
- Підписання Північноатлантичного договору та його характеристика
- Символіка НАТО: гімн, герб, емблема
- Процес розширення НАТО.
- Принцип колективності у функціонуванні НАТО.
- Чинники формування політики європейської безпеки на платформі НАТО.
- Концепція «Багатонаціональних об'єднаних оперативно-тактичних сил» (БООТС).
- Концепції та система європейської безпеки на платформі НАТО.
- Розуміння стандартів НАТО. Рівні стандартизації та їх характеристика. Типові структури штабів та їх завдання. Основний принцип стандартизації в НАТО.

Головною причиною утворення НАТО є початок «холодної війни» (фактично із «Фултонської промови»⁹ У. Черчилля, 5 березня 1946 року у Вестмінстерському коледжі у містечку Фултон (Міссурі)), зростання її масштабів і протистояння між двома світовими політико-економічними системами. Назва промови В. Черчилля — «Sincere of Peace», що означає «Рушійні сили миру». У свою чергу, «доктрина Трумена» (1947 р.), фактично її оголосила на наступні 40 років, окремо конкретизувавши саме характер американо-радянських взаємин.

Фултонська
промова Черчилля
відео, 04:24

Керівництво СРСР мало намір повністю зберегти свої збройні сили. Багатьом країнам Центральної та Східної Європи були нав'язані недемократичні форми врядування, жорстко придушувалися будь-які прояви опозиції, зневажались елементарні права людини, громадянські права і свободи. Отже, створення Альянсу було в цілому частиною широких зусиль, спрямованих на досягнення трьох цілей:

- ➔ стримування радянського експансіонізму,
- ➔ заборону відродження націоналістичного мілітаризму в Європі через сильну присутність Північної Америки на континенті,
- ➔ заохочення європейської політичної інтеграції.

Одразу після підписання Брюссельського договору керівники Великобританії і Франції виступили за створення широкого військово-політичного союзу західних держав, зміцнення співробітництва у військовій сфері між Старим і Новим світом. НАТО народилося як результат нездатності ООН того часу забезпечити мир у світі, тоді, коли СРСР ветоував багато постанов Ради безпеки цієї організації. Для легітимізації нового утворення скористалися 51-м пунктом Статуту ООН¹⁰, у частині 5 у рамках легітимного колективного захисту.

⁹ 5 березня 1946 р. відбулася промова В. Черчилля, яку вважають початком «холодної війни». URL: <http://histfilos.edu.ua/en/hovyny/1665-5-bereznia-1946-r-vidbulasia-promova-v-cherchyllia-iaku-vvazhaiut-pochatkom-kholodnoi-viiny.html>

¹⁰ Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: http://www.un.org.ua/images/UN_Charter_Ukrainian.pdf

Перемовини велися з липня 1948 до лютого 1949 року. **18 березня 1949 року** текст Північноатлантичного договору було опубліковано.

ПІДПИСАННЯ ДОГОВОРУ відбулося **4 КВІТНЯ 1949 РОКУ** у Вашингтоні. Повна назва цієї Організації українською мовою — Організація Північноатлантичного договору (від англійського NATO – North Atlantic Treaty Organization). Після завершення процесу ратифікації Договору всіма учасниками та депонування відповідних документів у США він набув чинності з **24 серпня 1949 року**. Штаб-квартиру НАТО розташували в Брюсселі (Бельгія).¹¹

Північноатлантичний договір
відео, 1:14

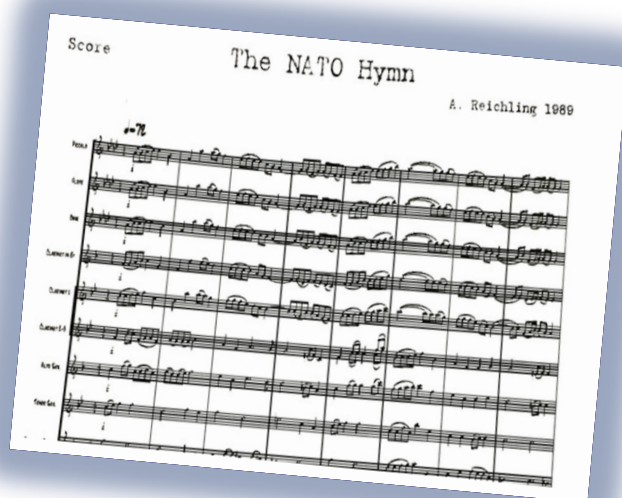
ОФІЦІЙНА ЕМБЛЕМА НАТО (англ. Official emblem of NATO) — це коло, що символізує єдність та співпрацю тодішніх країн Північноатлантичного альянсу, де стилізована «троянда вітрів» компаса вказує на спільний шлях до миру, що його обрали собі країни-члени. Ще один варіант символу — означення чотирьох сторін світу, що вважається деякими геральдистами символізованим змістом місії НАТО — розпорошення своєї сили на всі чотири сторони світу, а коло символізує єдність та дружбу.

Зображується «компас» білим кольором на темно-синьому тлі, яке символізує колір Атлантичного океану. Зазначена емблема використовується як герб, і на прапорі. Емблема НАТО остаточно була прийнята Північноатлантичною радою **14 жовтня 1953 р.** Після чого в Парижі відбулася церемонія першого підняття прапора. З моменту свого створення, емблема НАТО була модернізована лише один раз.

ГІМН НАТО — **3 січня 2018 року**, в НАТО ухвалили офіційний гімн. Написаний до сорокової річниці НАТО в 1989 році, «Гімн НАТО» був створений капітаном **Андре Райхлінгом**, диригентом Люксембурзького військового оркестру. Це фактично інструментальна музична п'єса.

«Гімн НАТО», ухвалений Північноатлантичною радою, не має слів і написаний для **двадцяти** музичних інструментів:

¹¹ Рекомендовано більш детально розглянути еволюцію НАТО див.: NATO. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%90%D0%A2%D0%9E>

п'єкколо, флейти, гобоя, тр'єох кларнет'єв, тр'єох саксофон'єв, двох корнет'єв, двох труб, горна, баритона, тр'єох тромбон'єв, туби є малого барабана. Сл'єхайте тут.

ГАСЛО П'єВН'єЧНОАТЛАНТИЧНОГО АЛ'єАНСУ запропоновано послом Бельгії в НАТО (у 1952–1976 роках) **Андре де Старком**: «*У радї дух вільний*» (лат. Animus in consulendo liber)¹².

Першї 12 держав, що п'єдписали Догов'єр, стали засновниками НАТО, а саме:

- [Бельгія](#)
- [Канада](#)
- [Велика Британія](#)
- [Ісландія](#)
- [Данія](#)
- [Італія](#)
- [Люксембург](#)
- [Португалія](#)
- [Нідерланди](#)
- [США](#)
- [Норвегія](#)
- [Франція](#)

Концепцію новоутвореної міжнародної організації її перший Генеральний секретар лорд **Гастінгс Ісмей** окреслив так: «*тримати росіян на відстані, американців — всередині (Європи), а німців — під контролем*».

ПРОЦЕС РОЗШИРЕННЯ НАТО розпочався з 1952 р. Згідно зі ст.10 Договору, до нього приєдналися ще 19 країн ¹³(усього 32):

Дата	Країна	Загальна кількість членів
18 лютого 1952 р.	Греція Туреччина	14
9 травня 1955 р.	Німеччина	15
30 травня 1982 р.	Іспанія	16
12 березня 1999 р.	Польща Угорщина Чехія	19
29 березня 2004 р.	Болгарія Естонія Латвія Литва Румунія	26

¹² Офіційна емблема НАТО. URL:

https://www.wikiwand.com/uk/%D0%9E%D1%84%D1%96%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_%D0%B5%D0%BC%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B0_%D0%9D%D0%90%D0%A2%D0%9E

¹³ Розширення НАТО. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%90%D0%A2%D0%9E>

	Словаччина Словенія	
1 квітня 2009 р.	Албанія Хорватія	28
5 червня 2017 р.	Чорногорія ^[33]	29
27 березня 2020 р.	Північна Македонія	30
4 квітня 2023 р.	Фінляндія	31
7 березня 2024 р.	Швеція	32

НАТО нині визнає Боснію і Герцеговину, що отримали План дій щодо членства в НАТО в грудні 2018, Грузію та Україну як кандидатів на членство в альянсі. Також 20 інших держав беруть участь у програмі НАТО «Партнерство заради миру», ще 15 країн беруть участь в інституціоналізованих програмах діалогу.

ПІВНИЧНОАТЛАНТИЧНИЙ ДОГОВІР складається із Преамбули і 14 статей, які встановлюють зобов'язання, що покладаються на країни-члени Альянсу.

Текст договору написаний дуже якісно і настільки загально та широко, що він із 1949 р. залишається незмінним. Поправки до Договору ЄС вносилися після кожної хвили і на кожному етапі подальшої інтеграції держав-членів, а також під час заснування нових інституцій. Преамбула Договору визначає:

- **Першу мету:** його учасники об'єднують свої зусилля для здійснення колективної оборони та підтримання миру і безпеки відповідно до Статуту ООН.
- **Другу мету:** захищати свободу, спільну спадщину і цивілізацію своїх народів.
- **Третю мету:** об'єднати зусилля з метою створення колективної безпеки та збереження миру.

Таблиця 2.1 Коротке резюме Північноатлантичного договору¹⁴

[НАТО. Що це?](#)
відео, 26:38

Стаття	Суть
1	вирішувати всі міжнародні спори мирними способами
2	усувати конфлікти у своїй зовнішній політиці та сприяти економічному співробітництву між учасниками Договору
3	підтримувати і розвивати свою індивідуальну та колективну здатність протистояти збройному нападу

¹⁴ Див. повний текст : Північноатлантичний договір. Вашингтон, округ Колумбія, 4 квітня 1949 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/950_008

4	консультуватися, коли, на думку якоїсь із сторін, виникне загроза територіальній цілісності, або безпеці
5	збройний напад на одну або кілька сторін у Європі чи у Північній Америці вважатиметься нападом на усіх (+відео сюжет)
6	визначення територій, які охоплює Стаття 5
7	Договір не зачіпає права і обов'язки сторін
8	не укладати жодних міжнародних угод, що суперечать Договору
9	заснування Ради, в якій кожна зі сторін буде мати представників для розгляду питань, пов'язаних з виконанням Договору
10	можливість приєднання до Договору будь-якої іншої європейської держави, здатної втілювати у життя його принципи
11	Договір набуває чинності для держав, які його ратифікували
12	за вимогою будь-якою зі сторін Договір може бути переглянутий за певних умов
13	умови припинення участі сторін в Договорі
14	тексти Договору англійською і французькою мовами мають однакову силу

Важливо!

Принцип колективності при обороні Альянсу закладений у практичні домовленості, які дозволяють союзникам скористатись важливими політичними, військовими та матеріальними перевагами колективної оборони, не позбавляючи членів Альянсу їхнього суверенітету.

Цей принцип колективності дозволяє силам НАТО виконувати операції з реагування на кризові ситуації *поза статтею 5* і є передумовою єдиної реакції Альянсу на усі можливі несподіванки. Вони ґрунтуються на процедурах консультацій, інтегрований військовій структурі та угодах про співпрацю.

До головних рис Альянсу належать:

- колективне планування сил;
- спільне фінансування;
- спільне оперативне планування;
- багатонаціональні формування, штаби та командні структури;
- інтегрована система протиповітряної оборони;
- збалансований розподіл ролей та обов'язків між членами Альянсу;
- розгортання та утримання підрозділів поза межами території країни в разі необхідності;
- врегулювання криз та підсилення обороноздатності;
- спільні стандарти та процедури для обладнання, підготовки та матеріально-технічного забезпечення Альянсу;

- спільні та об'єднані доктрини і навчання там, де це підходить;

ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ НА ПЛАТФОРМІ НАТО

Активна роль європейців в НАТО має як політичне, так і військове значення і визначає параметри зовнішньої та внутрішньої трансформації Альянсу. Після закінчення «холодної війни», значну роль відіграли такі чинники:

1. інтенсифікація співпраці в галузі безпеки

між демократичними державами Європи та Північної Америки, членами НАТО, і новими незалежними державами колишнього СРСР та Центральної і Східної Європи, а також з європейськими державами, які за часів «холодної війни» дотримувалися принципів нейтралітету. Після припинення розмежування Європи колишнє протистояння між Сходом і Заходом втратило своє значення, що дало змогу розвивати більш всебічну концепцію безпеки в інтересах євро-атлантичного регіону в цілому.

2. Посилення значення врегулювання криз

стало другим важливим чинником у цьому контексті, а також значення миротворчих операцій та підтримки миру, яке гостро проявилось у конфлікті в колишній Югославії.

3. Бажання вступити до НАТО значної кількості країн

в основному країн Центральної та Східної Європи після того, як НАТО прийняло рішення відкрити Альянс для вступу нових членів згідно зі Статтею 10 Північноатлантичного договору. Усі ці події створили основу для дискусій щодо Європейської системи безпеки та оборони в межах Альянсу.

Важливим аспектом Європейської системи безпеки та оборони є так звана «**Концепція Багатонаціональних об'єднаних оперативно-тактичних сил**», або «**БООТС**».

«БООТС»

Концепція БООТС була ініційована наприкінці 1993 року і прийнята на **Брюссельському саміті** у 1994 році. Тоді глави держав та урядів країн-членів НАТО віддали наказ про те, щоб подальший розвиток концепції відбивав їхню готовність **надавати ресурси НАТО в розпорядження Західноєвропейського Союзу (ЗЄС)** для проведення операцій з підтримки і розбудови Європейської системи безпеки і оборони.

Концепція БООТС прив'язана до практичної військової співпраці в контексті Партнерства заради миру (ПЗМ). *Це багатонаціональні, об'єднані (що охоплюють різні роди військ) військові формування, пристосовані до виконання специфічних воєнних завдань і покликані виконувати повний спектр військових місій Альянсу.*

Вони потребують багатонаціонального командування та управління усіма родами військ з боку штабів БООТС. До них можуть входити елементи, надані країнами — не членами НАТО. Основою концепції БООТС є система командування та управління, потрібна для ефективного функціонування цих сил. Штаби БООТС формувалися навколо штабів командної структури. В разі необхідності виконання вимог, конкретні місії підсилювались елементами з інших штабів НАТО та з країн-членів Альянсу. Завершення втілення концепції має забезпечити НАТО важливим інструментом врегулювання криз у ХХІ столітті.

Концепція європейської безпеки на платформі НАТО заснована на принципах¹⁵:

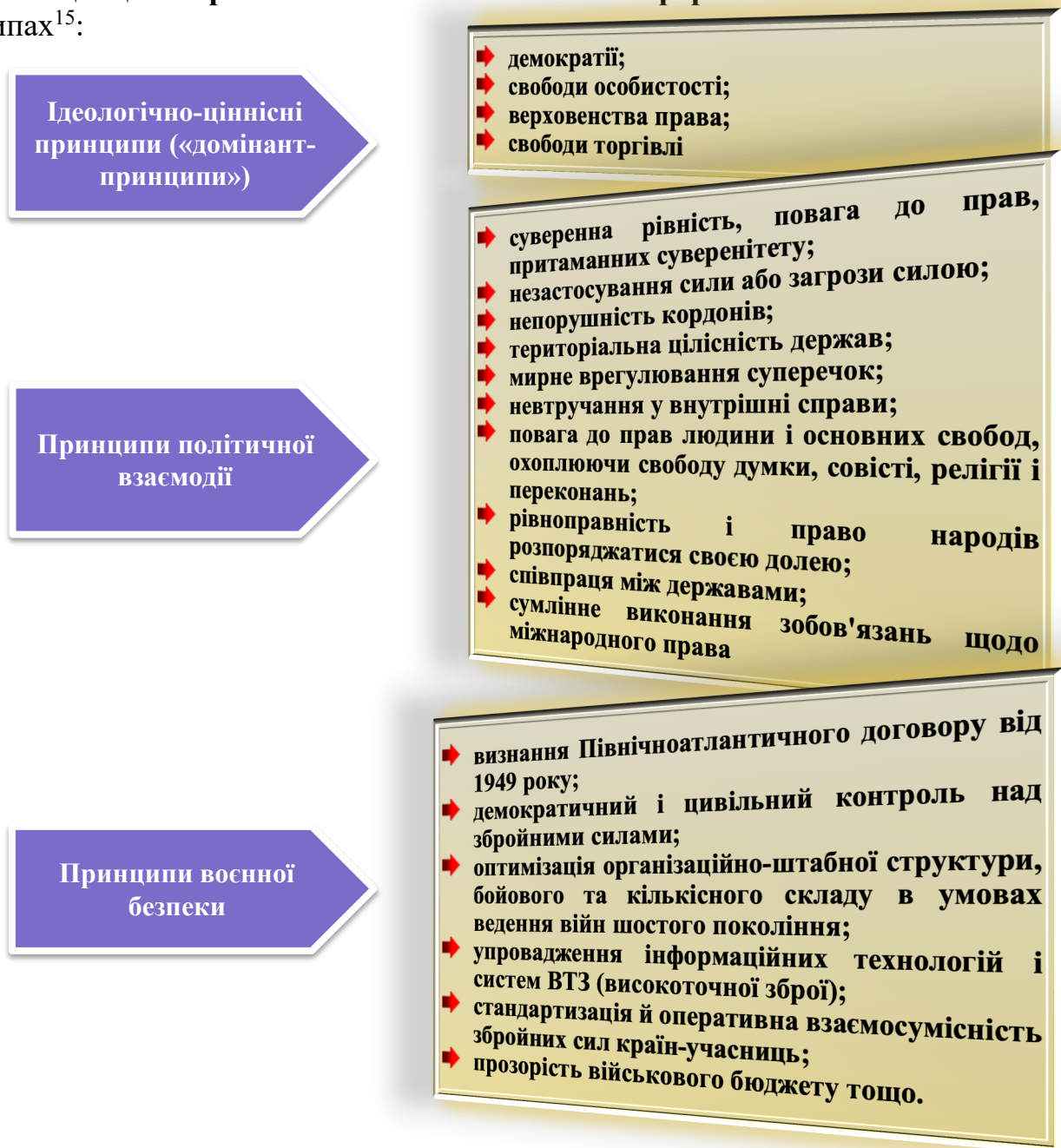

Рисунок 2.1– Основні принципи європейської безпеки на платформі НАТО

¹⁵ Більш детально: Україна—НАТО в запитаннях і відповідях. Черкаси : «Відлуння-Плюс», 2006. 56 с. URL: https://ippo.edu.te.ua/files/gromad_osvita/euro_integracia/72_zapyt_i_vidpovidi.pdf;

Принципи політичної взаємодії базуються на: Заключительном акте Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе (Хельсинки, 1 августа 1975 года). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_055

СИСТЕМУ БЕЗПЕКИ НА ПЛАТФОРМІ НАТО можна подати таким чином:

- захищеність життєво важливих інтересів особистості, людини і громадянина;
- невідчужуваність законних прав і свобод людини;
- чітке розмежування державного й приватного життя громадян;
- державний захист приватних інтересів людини і громадянина.

Кільце 1.
Індивідуальна
безпека

- відсутність будь-яких територіальних претензій між членами системи безпеки;
- взаємні гарантії зовнішніх умов національної безпеки кожного члена системи безпеки;
- сприяння один одному в розв'язанні внутрішніх проблем національної безпеки.

Кільце 2.
Колективна
безпека

- спільний і взаємний захист від зовнішніх загроз і небезпек;
- прийняття та реалізація програм оборони і захисту національного й спільного простору;
- уніфікація систем озброєнь, підготовки й використання військ за призначенням.

Кільце 3.
Колективна
оборона

- співробітництво з країнами, що не є членами НАТО;
- реалізація Програми «Партнерство заради миру»;
- розблокування конфліктних ситуацій;
- розширення сфер і зони впливу за межами євроатлантичного простору;
- допомога кандидатам на вступ до Альянсу

Кільце 4.
Забезпечення
стабільності

Рисунок 2.2 – Система європейської безпеки на платформі НАТО

СТАНДАРТИ НАТО — стандарт НАТО, він же «Угода зі стандартизації» (англ. Standardization Agreement; STANAG) — міжнародний договір, який регламентує загальні правила, визначає спільний порядок дій, закріплює єдину термінологію і встановлює умови уніфікації технічних процесів, а також озброєння та військової техніки, іншої матеріальної частини збройних сил Альянсу та країн-партнерів.

Стандарти
НАТО
відео, 1:04

У березні 2016 року НАТО введено нову політику стандартизації, яка охоплює розробку та впровадження процедур, проєктних рішень і термінології для досягнення необхідного рівня взаємосумісності. Цей рівень необхідний для членів Альянсу, які надають рекомендації з багатонаціонального співробітництва. Стандартизація сприяє досягненню, підтриманню та удосконаленню взаємосумісності, як між військами НАТО, так і між військовими підрозділами країн-партнерів Альянсу. Це зміцнює оборонні спроможності та підвищує боєздатність та ефективність НАТО. Стандарти НАТО:

- об'єднані в складну і взаємопов'язану ієрархію керівних документів Альянсу, що мають утворювати систему систем стандартів;
- покликані забезпечити взаємодію між різними видами збройних сил, збройними силами різних країн для досягнення взаємосумісності;
- ухвалюється консенсусом і може бути реалізований повністю або частково, з зауваженнями або без.

ОФІС СТАНДАРТИЗАЦІЇ НАТО (англ. NATO Standardization Office, NSO) — організація- правонаступник **Агентства стандартизації НАТО**, що була утворена 1 липня 2014 р.

➤ **Завдання Офісу** полягає у формуванні взаємоузгодженої, ієрархічної, багатовимірної та багатофункціональної системи стандартів НАТО, що забезпечить організаційну та технічну взаємосумісність в операціях та місіях НАТО.

➤ З цією метою Офіс тісно співпрацює з Конференцією національних директорів озброєнь (CNAD), Міжнародним військовим штабом НАТО, Організацією НАТО з науки і технологій та іншими структурами НАТО (6.1 — Структура управління НАТО і механізм прийняття рішень).

➤ Першим керівником Офісу був призначений представник Литви генерал-майор Едвардас Мажейкіс (Maj. Gen. Edvardas Mažeikis), який з 1 липня 2014 р. займає цю посаду. Штаб-квартира Офісу розташована в головному штабі НАТО на

бульварі Леопольда-III, В-1110 Брюссель (Бельгія), що знаходиться в районі «Харен» муніципалітету міста Брюсселя.

➤ **Головним документом**, що регламентує поточну діяльність Офісу у сфері стандартизації є директива ААР-03 Ed.K "Directive for the production, maintenance and management of NATO standardization documents", («**Директива щодо виробництва, підтримки та управління стандартизаційними документами НАТО**»), в якій детально описано процес розробки стандартів та їх супроводження.

РІВНІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ — в НАТО визначають три рівні стандартизації – сумісність, взаємозамінність та уніфікацію:

1. Сумісність (compatibility) — здатність двох та більше підрозділів чи предметів постачання (частин обладнання, матеріалів) до функціонування в одній системі або середовищі без взаємного втручання.

2. Взаємозамінність (interchangeability) — здатність двох та більше підрозділів чи предметів постачання, які мають однакові функції чи характеристики, бути заміненими один одним без переозброєння або перенавчання (стосовно підрозділів) чи перероблення або дороблення (стосовно предметів постачання).

3. Уніфікованість (commonality) є вищим рівнем стандартизації, тобто реалізована здатність груп або окремих осіб, організацій або країн використовувати загальні доктрини, процедури або обладнання.

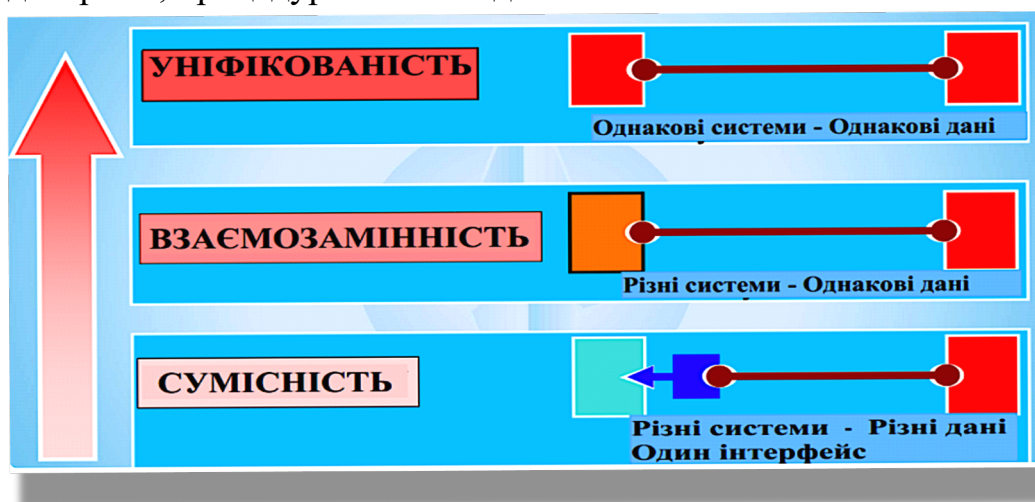
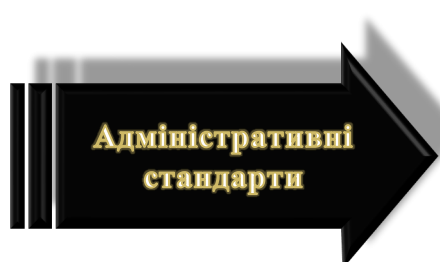

Рисунок 2.3 – Рівні стандартизації НАТО

Умовно стандарти НАТО поділяються на адміністративні, оперативні та матеріально-технічні:

адміністративні стандарти визначають процеси управління та обміну інформацією, порядок роботи з документацією.

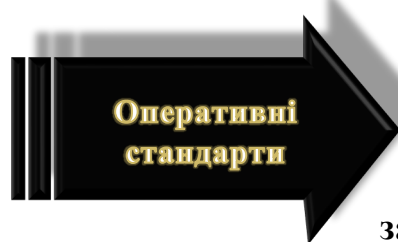
➤ становлять близько 1% від загальної кількості стандартів, які використовуються в Альянсі;

➤ стосуються термінології, військових звань, визначають порядок обміну інформацією, роботи з документацією;

➤ сприяють Альянсу в управлінні в різних сферах, охоплюючи термінологію, фінанси, людську діяльність та ресурси;

➤ впроваджуються через органи військового управління, які здійснюють функції з військової стандартизації у межах визначених напрямів діяльності: впровадження міжнародних військових нормативних документів зі стандартизації; контроль за виконанням робіт із військової стандартизації, замовником яких є орган військового управління тощо.

Оперативними стандартами називають документи зі стандартизації НАТО, які конкретизують концептуальні, організаційні чи методологічні вимоги, що дозволяють установам, організаціям або силам виконувати свої функції чи завдання. **Метою запровадження оперативних стандартів НАТО** є

забезпечення максимальної взаємосумісності збройних сил держав-членів Альянсу. Ці стандарти спрямовані на оперативне планування застосування військ.

Становлять близько 49% від загальної кількості стандартів та:

➤ стосуються оперативного планування застосування військ;

➤ охоплюють питання військової практики (тактики, стратегії, бойової підготовки, проведення навчань, управління військами, підготовки бойових документів тощо).

➤ стосуються **5 сфер**:

- сухопутної;
- повітряної;
- морської;
- медичної;
- міжвидової.

Застосовуються:

➤ у доктринах, тактиці, методиках, процедурах;

➤ підготовці;

➤ організації обміну інформацією;

➤ підготовці документів з управління військами (рішень, топографічних карт тощо).

Робота з оперативної стандартизації ведеться через органи військового управління, які здійснюють функції з військової стандартизації у впровадженні міжнародних військових нормативних документів зі стандартизації та контролю за виконанням робіт із військової стандартизації.

ТИПОВІ СТРУКТУРИ ШТАБІВ ТА ЇХ ЗАВДАННЯ

Якщо країна бере участь в операціях НАТО, то органи управління військових частин, задіяних в операції, повинні мати таку ж саму структуру. Це дозволяє активно взаємодіяти в процесі тренування. Місце розташування органів управління військами в *пункті постійної дислокації* називається *штабом*, в ході ведення бойових дій – командним пунктом ¹⁶.

Штаб — орган *управління військами в мирний та воєнний час*. Штаб являє собою групу офіцерів (військовослужбовців) і цивільного персоналу, яка забезпечує двосторонній потік інформації між командиром і підлеглими *військовими формуваннями*.

Основними завданнями штабу в бойовій обстановці є:

- збір, вивчення і підготовка даних для ухвалення командиром рішення;
- оформлення рішень командира наказами і розпорядженнями для передачі їх військам і перевірки їх виконання;
- організація взаємодії і безперервного управління боєм;
- організація бойового забезпечення, зв'язку і інше.

Штаби існують у військових підрозділах (батальйоні, дивізіоні), частинах та з'єднаннях (полках, бригадах) і вище – в об'єднаннях. Штаби *видів Збройних сил* називаються головними штабами, а штаби *Збройних сил* в цілому — *Генеральним штабом*. У Збройних Силах деяких країн — існують також штаб Цивільної оборони, штаби *родів військ* і *спеціальних військ*. Свою роботу штаб здійснює на основі рішень командувача (командира) і розпоряджень вищого штабу. Роботою штабу керує начальник штабу (НШ), який є першим заступником командувача (командира) і має право віддавати від його імені розпорядження підлеглим військам.

В арміях держав-членів НАТО штаби видів ЗС та різних рівнів управління мають свої літерні індекси.

- А – штаби Повітряних сил (Aviation);
- С – багатонаціональні штаби (Combined);
- F – рухомі (передові) штаби (Forward);
- G – штаби Сухопутних військ, які очолюють генерали (General);
- N – штаби Військово-морських сил (Navy);
- S – штаби Сухопутних військ, які очолюють майори – полковники;

¹⁶ Рекомендації з планування та організації бою за стандартами НАТО. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/lesson/rekomendacii-planuvanya-boyu-nato>

На рисунку 2.4 відображена базова структура штабу бригади, що складається із наступних елементів:

- ➡ персонального штабу командира;
- ➡ координаційного штабу;
- ➡ спеціального штабу;
- ➡ виконавчого офіцера – заступника командира.

Штаби відпрацьовують рекомендації командира для прийняття рішень, готують плани і накази для нього, організовують та підтримують взаємодію із старшими та підлеглими штабами, із тими **хто** підтримує та тими **кого** підтримує з'єднання. Принциповою відмінністю структури штабів армій держав-членів НАТО від пострадянської моделі є розподіл секцій (структурних елементів) штабу за його *функціями* під управлінням офіцерів штабу, які виконують координаційні, спеціальні завдання та керують підлеглим персоналом.

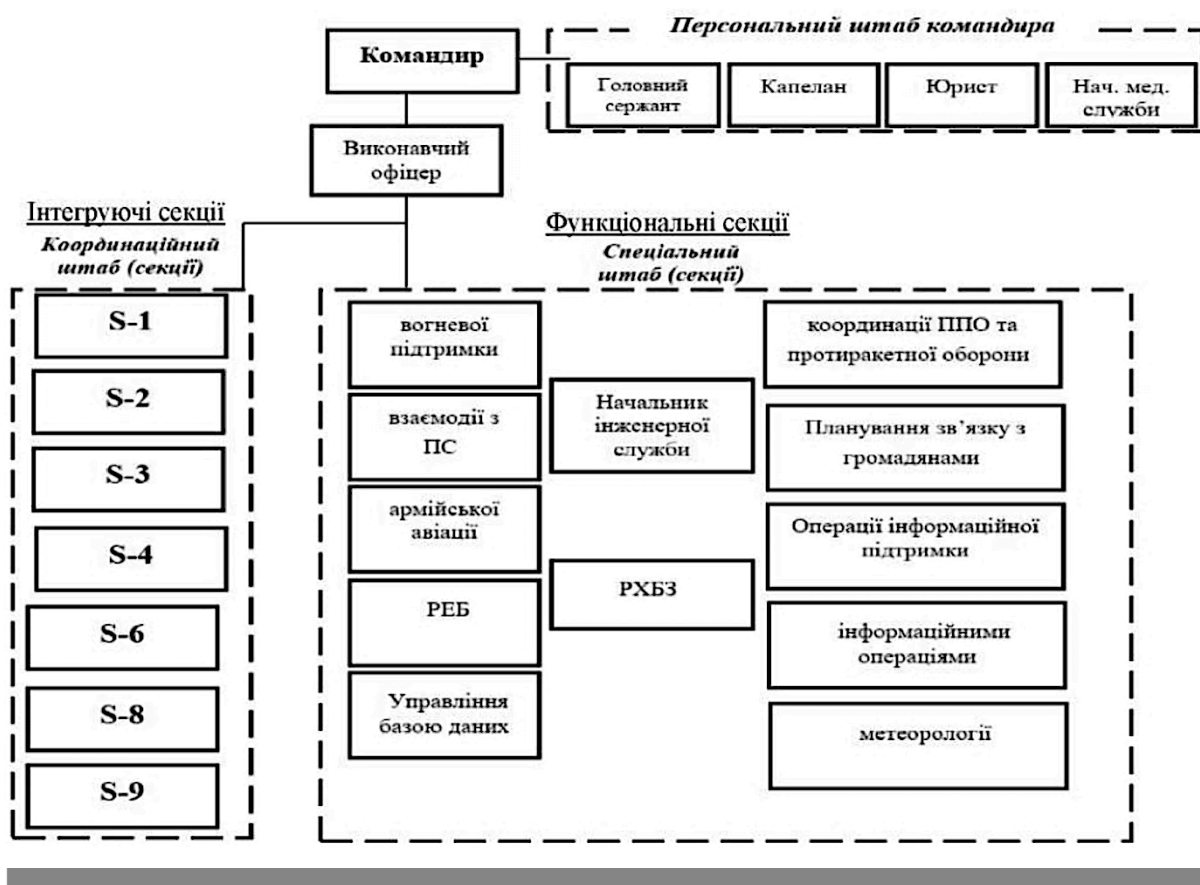

Рисунок 2.4 – Базова структура штабу бригади

Особливістю організаційно-штатної структури штабів за стандартами НАТО є формування секцій відповідно до функцій штабів. Кожна секція має

напрями діяльності, для більш точного розуміння модульної структури секцій та штабу, їх називають відділами.¹⁷

Важливого значення набуває впровадження так званої «**І-структури**»¹⁸. Це структура штабів блоку НАТО. Походить від слова «joint», що означає об'єднаний. В органи управління на посадах штабів залучено офіцерів усіх родів військ. Така структура є обов'язковою для усіх штабів альянсу та їхніх партнерів.

І-структура підрозділяється на такі управління: Управління особового складу (J1). Управління розвідки (J2). Оперативне управління (J3). Управління логістики (J4). Управління планування (J5). Управління зв'язку (J6). Управління підготовки та навчання (J7). Управління фінансів (J8). Управління цивільно-військового співробітництва (J9). Кожна «І» чітко розуміє, для чого вона призначена. Щоб вона ефективно працювала, неможливо вибрати лише ті її частини які комусь подобаються, та відкинути інші. Вона має бути прийнята повністю¹⁹. Генштаб буде складатись лише зі структур підрозділів, які забезпечуватимуть його роботу. Генеральний штаб надаватиме підтримку Головнокомандувачу, а не долучатись до управління застосування. Об'єднаність дозволяє ефективно застосовувати в операції всі види зброї та роди військ і сил. Але головне, І-структура Генштабу дозволить говорити однією мовою з органами управління армій країн-членів НАТО.

Разом з тим система управління Збройних Сил держав НАТО **регулюється національними документами**. У кожного є своя особливість та специфіка, водночас вони повинні бути сумісними під час планування, спільного виконання різних завдань.

Для прикладу, основним доктринальним документом Збройних Сил США є міжвидові узгоджувальні доктрини – JPs, у яких визначаються головні міжвидові вимоги до планування, підготовки, військового управління та всебічного забезпечення угруповань військ (сил) видів Збройних Сил США.

У Сухопутних військах Збройних Сил США основними документами, якими визначаються основні принципи застосування угруповань військ (сил) є 15 Доктринальних видань СВ (ADP). З метою надання деталізованої інформації щодо основних принципів, визначених в ADP, розробляється Довідкове Доктринальне видання СВ – ADRP, на кожне Доктринальне видання, всього 15.

Наступний рівень доктринальних документів – Field Manuals. Переклад найменування документів має свої особливості. В Україні Field Manuals перекладають як «Бойові статuti» або «Польові статuti». У збройних силах іноземних держав аналогічні документи іменуються по-різному: якщо в США — Польовий статут (Field Manual); у ФРН — Основи водіння сухопутних військ; у Великої Британії — Настанова з ведення бойових дій сухопутних військ; у Франції — Керівництво з ведення бойових дій тощо. Важливо відзначити, що сучасна

¹⁷ Для більш детального ознайомлення зі структурою штабів та витоків їх створення варто звернутися до джерела — <https://sprotyvg7.com.ua/lesson/rekomendacii-planuvanya-boyu-nato>

¹⁸ «І-структура дозволить говорити однією мовою з органами управління країн-членів НАТО» - Сергій Корнійчук. URL: <https://www.armyfm.com.ua/j-struktura-dozvolit-govoriti-odniyeyu-movoyu-z-organami-upravlinnya-krain-chleniv-nato---sergij-kor/>

¹⁹ Міф про І-структуру НАТО: що робити, щоб вони у нас дійсно запрацювали. URL: <https://censor.net/ru/b3183402>

класифікація статутних документів ЗС США є логічним продовженням загальної тенденції «об'єднаності» всіх аспектів функціонування і вдосконалення збройних сил²⁰.

У Сухопутних військах Збройних Сил США розроблено 50 польових посібників, у яких роз'яснюються форми, способи та методи планування, підготовки, військового управління та всебічного забезпечення операцій угруповань військ (сил).

Польові посібники СВ США за їх призначенням поділяють на 6 груп:

Група 1 – «Вирішальні дії», 4 посібники: наступальні, оборонні, стабілізаційні операції та операції з надання підтримки цивільним.

Група 2 – «Функції ведення бойових дій», 9 посібників, що включають: процес ведення операцій, розвідка, вогнева підтримка, забезпечення, захист, спеціальні операції Сухопутних військ, операції піхотної бригади, операції важкої бригади, операції бригади «Страйкер».

Група 3 – «Довідкові видання», 4 посібники, до яких входять форми доповідей та повідомлень, терміни та символи, загальний перелік завдань Сухопутних військ, міжнародне право ведення війни на суходолі.

Група 4 – «Служби», 17 посібників, до яких входять такі: система охорони здоров'я у СВ, організація зв'язку, протиповітряна, протиракетна оборона, операції РХБЗ, операції армійської авіації, релігійне забезпечення, юридична служба, господарські операції тощо.

Група 5 – «Інші ешелони», 3 посібники: ешелон вище бригади, збирання інформації та бригада посилення маневрування.

Група 6 – «Типи операцій, заходів», більше 13 посібників: заходи інформування та впливу, кібер/електромагнітні операції, космічні операції СВ, розвідка та унеможливлуючі операції, протидія розвідувальній діяльності (контррозвідка).

Нижче Польових посібників у Сухопутних військах США розробляються технічні прийоми та процедури, якими роз'яснюються деякі деталі та особливості ведення бойових дій.

Командиру бригади, яка веде бойові дії, дозволяється видавати тимчасові інструкції, якими визначаються такі способи бою, які є ефективними та максимально наближені до реальних бойових умов. Вимоги доктринальних документів у Збройних Силах США взаємоузгоджені від тактичного до стратегічного рівнів. Доктринальні документи США уточнюються один раз на п'ять років, за умови, що глобальна ситуація у світі та загрози національним інтересам США суттєво не змінюються. Доктринальні документи видів збройних сил США коригуються постійно, по мірі розвитку воєнного мистецтва, способів та методів ведення сучасних воєнних дій.

---

²⁰ Методичні рекомендації з планування та організації бою за стандартами НАТО (штаб бригади (батальйону) та їм рівних). 2020. С. 26. URL: <https://sprotyvg7.com.ua/wp-content/uploads/2022/04/ВП-75-001103.01-Планування-та-організація-бою-за-стандартами-НАТО.pdf>

Матеріально-технічні стандарти

Матеріально-технічними стандартами

називають документи зі стандартизації НАТО, які визначають загальні технічні вимоги до матеріалів протягом їх життєвого циклу та визначають єдині вимоги до ОВТ союзників:

- стосуються єдиних вимог до військової техніки та озброєння держав-членів Альянсу;
- встановлюють єдині вимоги до ОВТ держав-членів Альянсу;
- визначають кодифікацію предметів постачання, системи управління, командування і контролю (СЗ), комплектуючих, інтерфейсів, витратних матеріалів, таких як боєприпаси і паливо тощо;
- охоплюють системи, зокрема систему консультацій;
- забезпечують управління;
- системи та підсистеми озброєння;
- інтерфейси, вузли, компоненти, запасні частини та витратні матеріали, зокрема боєприпаси, паливо та інвентар.

Матеріально-технічні стандарти стосуються **6 сфер**:

- вимог до обладнання, озброєння, військової і спеціальної техніки;
- розроблення, поставлення на виробництво та прийняття на озброєння зразків ОВТ;
- оцінювання та випробування ОВТ;
- речового забезпечення;
- вимог до паливно-мастильних матеріалів;
- ремонт ОВТ.

Стандарти НАТО, яких близько 1200 одиниць — це лише невеличка частина документів НАТО, яка направлена виключно на забезпечення досягнення оперативної та технічної сумісності сил оборони. Наприклад, Річні національні програми під егідою Комісії Україна — НАТО містять лише два розділи, присвячені оборонним, військовим і безпековим питанням. Усі інші розділи розкривають політичні, економічні, ресурсні та правові питання.

Окрім Угод про стандартизацію (STANAG) останнім часом в НАТО набуває поширення практика розробки стандартизованих рекомендацій (STANREC), перевагою яких є відсутність потреби у ратифікації.

ОСНОВНИМ ПРИНЦИПОМ СТАНДАРТИЗАЦІЇ НАТО є *добровільність*. Запровадження документів НАТО зі стандартизації – це національне рішення, яке є добровільним, проте має важливе значення для розвитку взаємосумісних спроможностей. Але потрібно підкреслити, що партнери Альянсу мають право лише на прийняття стандартів НАТО, які вже опубліковані та набули чинності²¹. Під запровадженням розуміється виконання вимог угоди/стандарту, зокрема шляхом врахування його положень у відповідних нормативно-правових актах (керівних документах)/стандартах. Однак *ніхто і ніяким чином не може зобов'язати державу-члена НАТО запроваджувати абсолютно всі стандарти НАТО*.

Для держав-членів Альянсу, а також для країн партнерів існують такі варіанти прийняття та запровадження стандартів НАТО:

– у разі, коли вимоги стандарту НАТО повністю відповідають критеріям взаємосумісності та визначено чітку дату його запровадження. Але запровадження стандарту НАТО – це не лише розроблення на його основі відповідного національного документу, а й практичне його застосування;

– існують деякі обмеження та застереження, які не дозволяють запровадити стандарт повністю (наприклад, застереження, пов'язані з національним законодавством, або окремі вимоги національних військових стандартів жорсткіші, ніж відповідні вимоги стандарту НАТО, відсутні достатні фінансові ресурси тощо);

– в тому випадку, коли чітка дата запровадження стандарту НАТО наразі не може бути визначена. Наприклад, у Збройних Силах України стандарт НАТО щодо пошуково-рятувальних операцій вимагає значного фінансового ресурсу на відновлення (модернізацію) повітряних суден та підготовки персоналу. Україна, за підрахунками фахівців, зможе запровадити цей стандарт лише у 2025 році.

²¹ Стандарти НАТО: механізми прийняття та запровадження. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/standarty-nato/standarty-nato-mekhanizmy-pryyniattia-ta-zaprovadzhennia/>

– коли існують деякі обмеження та застереження, які не дозволяють запровадити міжнародний військовий стандарт повністю, чітка дата його запровадження наразі не може бути визначена;

– свідчить про відсутність необхідності застосування стандарту НАТО. В окремих випадках запровадження стандартів є недоцільним з причини відсутності у держави-члена НАТО відповідного виду збройних сил чи типу озброєння. Наприклад, в Чеській Республіці відсутні військово-морські сили і, відповідно, їм не потрібно ратифікувати та запроваджувати стандарти військово-морської тематики. В Збройних Силах України також відсутні на озброєнні авіаносці та підводні човни, що на даний час свідчить про недоцільність прийняття відповідних стандартів НАТО для потреб армії. Є й інші випадки, коли запровадження стандартів НАТО є недоцільним.

Крім того, існує дуже багато випадків, коли вимоги документів НАТО не відповідають вимогам національного законодавства. Так, станом на початок вересня 2020 року лідерами ратифікації Угод НАТО зі стандартизації провідними стали Німеччина – 90 ратифікованих, Норвегія – 88, Греція – 86. Натомість, для прикладу, в США ратифіковано 77 угод та 73 впроваджуються, в Україні на цей час ратифіковано 8 і впроваджуються також 8 угод.

В Україні механізм прийняття стандартів НАТО визначено **«Порядком розроблення, прийняття, внесення змін, скасування, відновлення дії, оприлюднення, запровадження та застосування військових стандартів»²²**. Саме на підставі цього документа Збройні Сили України переходять на натовські норми, які є уніфікованими для всіх членів Альянсу, а також для країн-партнерів²³.

Отже, досягнення 100% показника запроваджених стандартів НАТО не є самоцілью, тим паче, що жодна з держав-членів НАТО не досягла такого показника. Основна ціль — це взаєморозуміння, взаємозамінність та взаємосумісність між нами та нашими партнерами як у штабах усіх рівнів, так і на полі бою.

²² Порядок розроблення, прийняття, внесення змін, скасування, відновлення дії, оприлюднення, запровадження та застосування військових стандартів (затверджений Наказом Міністерства оборони України 24 лютого 2020 року № 56). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0241-20#Text>

²³ Для більш детального ознайомлення із процесом впровадження стандартів НАТО в Україні рекомендовано звернутися до джерела: Стандарти НАТО. Україна до НАТО.2024. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/standarty-nato/>

1. Коли була створена Організація Північноатлантичного договору?

2. Коли Туреччина приєдналась до НАТО?

3. Коли розпочалось розширення Північноатлантичного альянсу (НАТО)?

4. Кому належить вислів: «росіяни... ніщо не шанують так, як силу, і ні до чого не мають меншої поваги, ніж до воєнної слабкості»

5. Яка кількість країн-засновниць НАТО? для

6. Де було підписано договір про утворення НАТО?

7. Конкретно із якою кризою пов'язана «Фултонська промова» В. Черчилля (1946 р.) на адресу Москви?

8. Яка конкретна дата підписання Договору про утворення НАТО?

9. Які країни входять до списку засновниць НАТО?

10. Скільки статей налічує Північноатлантичний договір?

11. Які основні положення п'ятої статті Північноатлантичного договору?

12. Яка стаття Північноатлантичного договору прописує необхідність консультуватися, коли, на думку якоїсь із сторін, виникне загроза безпеці?

13. Який основний принцип закладено при обороні Альянсу у практичні домовленості між союзниками?

14. Коли була прийнята концепція «БООТС» (багатонаціональних об'єднаних оперативно-тактичних сил)?

15. Які рівні стандартизації НАТО існують?

16. Який відсоток складають адміністративні стандарти НАТО від загальної кількості стандартів?

17. Який відсоток складають оперативні стандарти НАТО від загальної кількості стандартів?

18. Який відсоток складають матеріально-технічні стандарти НАТО від загальної кількості стандартів?

19. Який основний принцип стандартизації НАТО?

20. Яка стаття Північноатлантичного договору прописує можливість приєднання до НАТО будь-якої європейської держави, здатної втілювати у життя його принципи?

21. Яка стаття Північноатлантичного договору прописує, що збройний напад на одну або кілька із сторін у Європі чи у Північній Америці вважатиметься нападом на усіх?

22. Яка стаття Північноатлантичного договору прописує вирішувати всі міжнародні спори мирними засобами?

23. Яка стаття Північноатлантичного договору прописує підтримувати і розвивати свою індивідуальну та колективну здатність протистояти збройному нападу?

24. В якому місті розташовано Політичну штаб-квартиру НАТО?

25. Що означає синє тло на емблемі НАТО?

26. Який вислів є офіційним гаслом НАТО?

Питання для
тестової перевірки:

27. В якому штаті В. Черчилль виступив із своєю знаменитою промовою 5 травня 1946р.?
28. Кому належить вислів «Нова війна неминуча, ще більш ніж це неминучіще...»?
29. Яка офіційна назва Фултонської промови В. Черчилля 1946. р.?
30. Коли було прийнято офіційно емблему НАТО?
31. Скільки разів із моменту свого створення було модернізовано офіційну емблему НАТО?
32. Назвіть 1-го генерального секретаря НАТО.
33. Із яких компонентів складається система безпеки на платформі НАТО?
34. Яка приблизна кількість стандартів НАТО існує?
35. Що представляє собою «J-структура»?
36. Які літерні індекси в арміях держав-членів НАТО мають різні види збройних сил?
37. Скільки варіантів прийняття та запровадження стандартів НАТО існує для країн партнерів?
38. Коли в НАТО введено нову політику стандартизації?
39. Пригадайте країни, які не є членами НАТО?
40. Яка країна останньою стала членом НАТО?
41. Яка країна бувшого соціалістичного табору стала 1-ю країною НАТО?
42. Хто є автором гасла Північноатлантичного альянсу?
43. Кому належить вислів: «Тримати росіян на відстані, американців — всередині Європи, а німців — під контролем...»
44. Коли Угорщина стали членом НАТО?
45. Коли Албанія і Хорватія стали членами НАТО?
46. Коли Ісландія та Португалія стали членами НАТО?
47. В якому місті вперше відбулася церемонія підняття прапора НАТО?
48. В якому році було ухвалено офіційний гімн НАТО?
49. Хто є автором гімну НАТО?
50. Яку назву має гімн НАТО?
51. До створення безпосередньо чого мали стосунок у свій час міністри закордонних справ Франції Жорж Бідо та Великої Британії Ернст Бевін?
52. Із вірша якого автора взяті слова до гімну НАТО?
53. Для якої кількості інструментів написано гімн НАТО?

ЛЕКЦІЯ 3. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТА ПОЛІТИКА НАТО

- *Стратегічні концепції НАТО та їх зміст.*
- *Сутність нової стратегічної концепції НАТО (2022 р.)*
- *Політика «відкритих дверей НАТО»*
- *Відмінності між НАТО і Європейським союзом.*
- *Спільні декларації про співпрацю між НАТО і Європейським союзом (2016, 2018, 2023 рр.)*
- *Найважливіші сфери співробітництва між НАТО і Європейським союзом*

СТРАТЕГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ – це офіційний документ, в якому визначені довгострокові цілі, характер та основоположні завдання НАТО у галузі безпеки. У ньому також надано характеристику новим умовам безпеки, уточнено основи підходу Альянсу до безпеки та визначено напрямки подальшого реформування збройних сил країн-членів НАТО. Від 1950 року було прийнято **вісім** Стратегічних концепцій. Перші чотири (1950, 1952, 1957, 1968 роки) були секретними документами до кінця «холодної війни».

Після закінчення «холодної війни» було видано чотири несекретні стратегічні концепції (1991, 1999, 2010, 2022 рр., які доповнювалися секретними військовими документами²⁴.

I СТРАТЕГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ (1950 р.)

*«Концепція оборони
північноатлантичного
простору»*

- ♦ визначалась готовність Альянсу відповісти у разі нападу СРСР;
- ♦ акцент на швидкому нанесенні по агресору стратегічних ударів усіма видами зброї, зокрема ядерною;
- ♦ вимоги до стандартизації та внеску членів Альянсу в колективну оборону, пропорційно їхнім економічним, промисловим, географічним та військовим спроможностям.

II СТРАТЕГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ (1952 р.)

*«Концепція
оборони в регіоні
Північної
Атлантики»*

зумовлювалась структурними змінами всередині НАТО, вступом до Альянсу Греції і Туреччини, а також війною у Кореї. При цьому у ній збереглися ключові принципи згаданої попередньої концепції.

²⁴ Бадрак В. Нова стратегічна концепція НАТО. Погляд на зміст. URL:

<https://cacds.org.ua/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D0%B3%D0%BB/>

III СТРАТЕГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ (1957 р.)

*«Концепція
оборони території
країн НАТО»*

- ▶ питання застосування ядерної зброї якщо СРСР використає зброю масового ураження;
- ▶ «гнучкість» застосування звичайної зброї у разі агресії;
- ▶ ведення війни з СРСР не розглядалось; наголошувалося на увазі до небезпек, що виникатимуть для НАТО поза межами територій країн-членів та зони відповідальності Альянсу.

IV СТРАТЕГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ (1968 р.)

*«Концепція щодо
захисту території
країн НАТО»*

встановлювалися принципи «гнучкості та ескалації». На «гнучкості» базувалась концепція стримування, при цьому не вбачалася можливість для противника спрогнозувати конкретний спосіб реагування НАТО на його агресію. «Ескалація» передбачала три рівні військового реагування на агресію:

- ▶ оборона, адекватна засобам агресора;
- ▶ загроза застосування ядерних сил;
- ▶ ядерний удар як останній засіб.

V СТРАТЕГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ (1991 р.)

- ▶ зафіксувала перехід до принципово нових геостратегічних та безпекових умов, які склалися після «холодної війни»;
- ▶ ґрунтувалася на значно ширшому підході до визначення безпеки, який, крім оборонного виміру, приділяв увагу політичним, економічним, соціальним, екологічним та іншим її аспектам;
- ▶ вперше документ мав неконфронтаційний характер: поряд із підтриманням колективної оборони країн-членів Альянсу, що є його основоположною метою, йшлося також про покращення та поширення безпеки у Європі в цілому через партнерство і співробітництво з колишнім противником – СРСР;
- ▶ вже не було традиційного тлумачення «загрози зі Сходу» як головного фактора дестабілізації;
- ▶ наголошувалося, що загрозу повномасштабного нападу на усі європейські країни фактично усунено і тому це більше не є головним для стратегії Альянсу.

VI СТРАТЕГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ (1999 р.)

- загроз та викликів;
- з'явилася теза щодо необхідності збереження переваги Альянсу у звичайних озброєннях в Європі;

- головною ідеєю стало вільне розширення Альянсу;
- запроваджувався План дій щодо членства (ПДЧ) – програми, покликаної надавати допомогу країнам-претендентам у підготовці до можливого членства в НАТО;
- про росію йшлося у розділі про партнерство, співпрацю і діалог, а не у розділі

VII СТРАТЕГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ (2010 р.)

- уточнювалося, що метою Альянсу є сприяння миру та стабільності не лише у Європі, а й в усьому євроатлантичному регіоні. Нові загрози безпеці, зокрема після терактів 11 вересня 2001 р., досвід НАТО у галузі кризового врегулювання на Балканах і в Афганістані, а також цінність й важливість спільної роботи з партнерами в усьому світі – все це підштовхнуло НАТО до переоцінювання та аналізу своєї стратегічної побудови. Вона визначає три головних завдання НАТО:

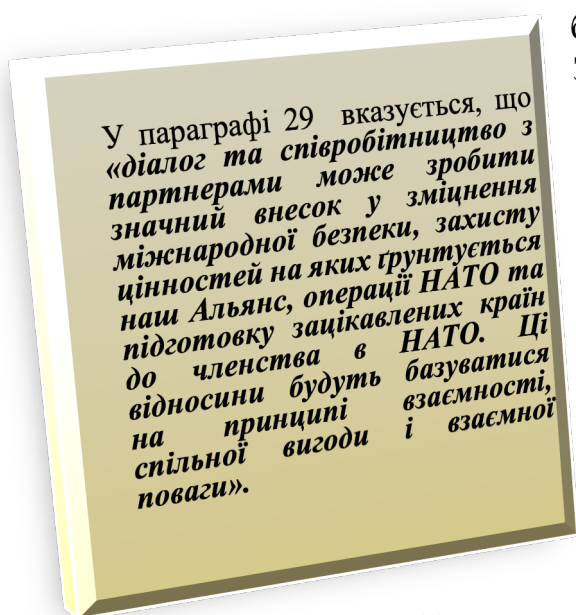
- колективну оборону;
- управління кризовими ситуаціями;
- партнерство у галузі безпеки.

Головне зобов'язання НАТО – **КОЛЕКТИВНА ОБОРОНА** – залишиться незмінним, але вимоги до виконання цього зобов'язання змінять свою форму. Альянс має не тільки мати базові військові сили і засоби, а також плани у разі непередбачуваних ситуацій, проводити цільові навчання, забезпечувати готовність збройних сил та ефективне тилове забезпечення. Однак перед НАТО постали нові завдання – захист від нетрадиційних викликів і загроз, як то: зброя масового ураження, терористичні й кібератаки, а також «запобігання незаконного припинення функціонування найважливіших шляхів поставок».

У Параграфі 28 зазначається, що «зміцнення євроатлантичної безпеки найлегше досягти за рахунок широкої мережі партнерських відносин з країнами та організаціями по всьому світу. Це партнерство робить конкретний та важливий внесок до успіху основних завдань НАТО»

Завдання участі НАТО в врегулюванні **КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ** передбачає, що Північноатлантичний союз буде активно задіювати відповідний набір політичних та військових інструментів для врегулювання кризових ситуацій, потенційно здатних вплинути на безпеку Альянсу. **ПАРТНЕРСТВА** належать до третьої групи. Наприклад, партнерські країни в Центральній Азії можуть долучатися до забезпечення транзитних шляхів

до Афганістану та підтримки операцій Альянсу в цьому регіоні. Декілька таких партнерів, як Швеція, Катар, ОАЕ та Йорданія, брали участь в операції «Об'єднаний Захисник». З розширенням переліку завдань організації, партнери все частіше залучалися Альянсом.

Отже, текст Концепції містив два основних положення, які формували цілі та завдання Політики партнерства НАТО:

1. Стратегічна Концепція стверджувала, що НАТО буде пропонувати своїм партнерам більшого політичного залучення та суттєвої ролі у виробленні стратегії й рішень щодо операцій під проводом НАТО, до яких вони роблять внески.

2. Одночасно зі збереженням своєї специфіки та майбутнього розвитку існуючих рамок нова Політика партнерства пропонувала всім партнерам більшу співпрацю та ширший діалог.

НОВА (8-ма) СТРАТЕГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ НАТО затверджена на Саміті в Мадриді в червні 2022 р.²⁵ У передмові до цієї концепції зазначено:

*«Загарбницька війна російської федерації проти України похитнула мир й значно погіршила наше середовище безпеки. Жорстоке і незаконне вторгнення росії, неодноразові порушення нею міжнародного гуманітарного права, її жахаючі військові напади і звірства спричинили невимовні страждання і спустошення. **Сильна і незалежна Україна є вкрай важливою для стабільності на євроатлантичному просторі...***

Наше бачення світу, в якому ми хочемо жити, є чітким: це світ, де панує повага до суверенітету, територіальної цілісності, прав людини і міжнародного права і де кожна країна вільна обирати свій шлях, світ, де немає місця агресії, примусу або саботажу. Ми співпрацюємо з усіма, хто поділяє ці цілі»...

Цілі і
принципи

1. Гарантування колективної оборони держав-членів від усіх загроз з усіх напрямків.

2. НАТО – це оборонний альянс. Трансатлантичний зв'язок між державами є основоположним для безпеки. Неухильна відданість

Нова стратегічна
концепція НАТО
відео, 01:01

²⁵ Стратегічна концепція НАТО — 2022. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept-ukr.pdf

завданням і принципам Статуту Організації Об'єднаних Націй Північноатлантичного договору.

3. НАТО – трансатлантичний форум для проведення консультацій і координації дій з усіх питань, пов'язаних з індивідуальною і колективною безпекою. Здатність забезпечувати стримування і оборону Альянсу на основі Статті 5 Північноатлантичного договору.

НАТО визначає три своїх основоположних завдання, а саме:

- 4.**
- стримування і оборона;
  - запобігання і врегулювання криз;
  - безпека шляхом співпраці.

5. Зміцнення індивідуальної і колективної стійкості і закріплення технологічної першості. Сприяння забезпеченню справедливого управління, охоплюючи зміну клімату, людську безпеку і тематику «Жінки, мир і безпека» до усіх завдань Альянсу. Просування гендерної рівності як відображення цінностей Альянсу.

Стратегічна обстановка

Оцінюючи сучасну стратегічну обстановку в світі в Концепції відзначається:

➤ **російська федерація** порушила норми і принципи, що сприяли стабільному і передбачуваному порядку у галузі безпеки в Європі. Не можна применшувати вірогідність нападу, здатного порушити суверенітет і територіальну цілісність держав – членів Альянсу.

➤ **Авторитарні суб'єкти** кидають виклик цінностям і демократичному способу життя. Вони вкладають кошти у більш досконалі звичайні озброєння і новітній ядерний і ракетний потенціал, демонструючи при цьому відсутність прозорості або поваги до міжнародних норм і зобов'язань.

➤ **російська федерація** є найбільш значною і прямою загрозою безпеці держав – членів Альянсу та миру і стабільності в євроатлантичному регіоні. Вона намагається встановити сфери впливу і прямий контроль за допомогою примусу, саботажу, агресії та анексії.

➤ **НАТО не прагне конфронтації** і не становить загрози російській федерації. Альянс і надалі відповідально і єдиним фронтом реагуватимемо на загрози, що походять від росії, істотно зміцнюватиме оборону усіх членів Альянсу, підвищуватиме стійкість перед обличчям силового тиску з боку росії і підтримує партнерів у протистоянні зловмисному втручання і агресії. У світлі ворожої політики і дій російської федерації вона не може розглядатися як партнер Альянсу.

➤ **Тероризм** в усіх його формах і проявах становить найбільшу пряму асиметричну загрозу безпеці громадян, а також міжнародному миру і добробуту.

➤ Проголошені Китайською Народною Республікою (КНР) цілі і **силова політика** кидають виклик інтересам Альянсу, безпеці і цінностям. Поглиблення

стратегічного партнерства між Китайською Народною Республікою і російською федерацією, а також їхні взаємопідсилювальні намагання ослабити міжнародний порядок, ідуть всупереч цінностям та інтересам Альянсу. Альянс ставить за мету захист від силової тактики КНР і намагань посіяти розбрат усередині Альянсу.

➤ **Новітні та проривні технології** несуть в собі як можливості, так і ризики. Вони змінюють природу конфліктів, набуваючи більшої стратегічної вагомості і стаючи основною нивою глобального суперництва. Технологічна першість дедалі більше стає чинником успіху на полі бою.

➤ **Іран і Північна Корея** продовжують розвивати ядерні і ракетні програми. **Сирія, Північна Корея і російська федерація**, а також недержавні суб'єкти застосували хімічну зброю. **КНР** швидко нарощує свій ядерний арсенал і розробляє дедалі досконаліші системи доставки ядерної зброї, при цьому без підвищення прозорості або сумлінної участі в механізмах контролю над озброєннями або зменшення ризиків.

➤ **Зміна клімату** є вирішальним викликом нашого часу. Вона має глибинний вплив на безпеку Альянсу, є каталізатором криз і загроз і може загострювати конфлікти, нестабільність та геополітичне суперництво. Підвищення температури спричиняє підвищення рівня моря, лісові пожежі і дедалі частіші та екстремальніші кліматичні явища порушують нормальне функціонування наших суспільств, підривають безпеку і загрожують життю і засобам до існування громадян.

Основоположні завдання НАТО

1. Стимування і оборона. Основні позиції цього розділу:

➤ у галузі стимування і оборони позиція НАТО ґрунтується на належному **поєднанні ядерного потенціалу, звичайних озброєнь і засобів протиракетної оборони**, які підкріплюються спроможностями у

космічній галузі та кіберпросторі.

➤ забезпечення стимування і передової оборони із застосуванням потужних, стаціонарних і боездатних збройних сил в усіх галузях військових операцій, **вдосконалених механізмів командування і управління**, превентивного складування боєприпасів і розміщення військової техніки, а також модернізації потенціалу й інфраструктури, що дасть змогу забезпечувати оперативне підкріплення будь-якого члена Альянсу, а також зміцнення і модернізації структури сил НАТО;

➤ прискорення **цифрової трансформації** Альянсу, адаптація Командної структури НАТО до інформаційної доби і вдосконалення кіберзахисту, комп'ютерних мереж та інфраструктури. Сприяння інноваціям і збільшення інвестицій у новітні і проривні технології з метою збереження оперативної сумісності і військової першості збройних сил Альянсу;

➤ зміцнення здатності Альянсу ефективно діяти у **космосі і кіберпросторі**, щоб запобігати усьому спектру загроз із застосуванням усіх наявних інструментів. Одноразові зловмисні дії у кіберпросторі або набір таких дій, а також ворожі

операції щодо космосу, з космосу або у космосі прирівнюватимуться до збройного нападу, внаслідок чого Північноатлантична рада НАТО може запровадити Статтю 5 Північноатлантичного договору;

- ♦ зміцнення **енергетичної безпеки**, здійснення інвестицій у стабільне і надійне енергозабезпечення, пошук постачальників і джерел енергоресурсів. Забезпечення готовності цивільного суспільства до гарантування безперервності управління, сталого надання основних послуг населенню держав і забезпечення збройних сил Альянсу з боку цивільного сектора;

- ♦ **наслідки гібридних операцій** проти держав – членів Альянсу можуть бути такими, що вони прирівнюватимуться до збройного нападу. Внаслідок цього Північноатлантична рада НАТО може запровадити Статтю 5 Північноатлантичного договору. Альянс і надалі підтримуватиме своїх партнерів у протидії гібридним викликам і намагатиметься досягти максимального рівня взаємодії з іншими відповідними гравцями, такими як Європейський союз;

- ♦ основним **завданням ядерного потенціалу НАТО** є збереження миру, запобігання примусу і стримування агресії. Ядерна зброя має винятковий характер. Обставини, за яких НАТО могла б вдаватися до ядерної зброї, є вкрай віддаленими;

- ♦ вдосконалення системи захисту від **хімічної, біологічної, радіологічної та ядерної загроз**. НАТО ставить собі за мету створення такого середовища безпеки, в якому світ міг би стати вільним від ядерної зброї відповідно до цілей Договору про нерозповсюдження ядерної зброї;

- ♦ роль НАТО у боротьбі з **тероризмом** сприяє виконанню усіх трьох **основоположних** завдань Альянсу і є складовою підходу НАТО «на 360 градусів» у галузі стримування і оборони, активізації співробітництва з міжнародною спільнотою, зокрема з Організацією Об'єднаних Націй та Європейським союзом, для розв'язання проблем, що спричиняють поширення тероризму.

2. Запобігання і врегулювання криз

- ♦ у галузі **реагування на кризи**, готовності до криз і кризового управління — проведення регулярних навчань, а також підвищення здатності Альянсу здійснювати координацію, проводити, підтримувати і забезпечувати багатонаціональні операції з врегулювання криз;

- ♦ забезпечення **виділення ресурсів**, розвиток спроможностей, **підготовка персоналу** і наявність механізмів командування й управління задля проведення розгортань і забезпечення військових і цивільних місій з врегулювання криз і стабілізації, а також антитерористичних операцій, зокрема на далеких відстанях;

- ♦ запровадження регулярних **політичних контактів і оперативної сумісності** з тими партнерами, які виявили зацікавленість долучитися до наших місій і операцій;

- ♦ **людська безпека**, зокрема захист цивільних і мінімізація шкоди цивільному населенню, є провідною у підході до запобігання і врегулювання криз. Співпраця з іншими міжнародними суб'єктами з метою вивчення більш широкомасштабних умов, які спричиняють розпалювання криз і повсюдну нестабільність. Участь у процесах стабілізації і відбудови.

3. Безпека шляхом співпраці

► підкреслюється, що **двері Альянсу залишаються відкритими** усім демократичним європейським державам, які поділяють цінності НАТО, прагнуть і здатні перебрати на себе обов'язки і зобов'язання, що випливають з членства в Альянсі, і чий вступ сприятиме зміцненню нашої спільної безпеки;

► розвиток партнерства з Боснією і Герцеговиною, Грузією та **Україною** з метою просування спільної зацікавленості у мирі, стабільності і безпеці на євроатлантичному просторі. Підтвердження рішення Бухарестського саміту Альянсу 2008 року **щодо Грузії та України**;

► партнерські відносини мають вирішальне значення для захисту загального надбання, підвищення стійкості наших суспільств і відстоювання заснованого на правилах міжнародного порядку.

► **зміцнення стратегічного партнерства НАТО – ЄС**, підсилення політичних консультацій і поглиблення співпраці з питань, що становлять обопільний інтерес; вивчення наслідків **зміни клімату для безпеки і оборони і пошуку шляхів розв'язання цих викликів**. Сприяння боротьбі з негативними наслідками зміни клімату шляхом скорочення викидів парникових газів, вдосконалення енергоефективності, інвестицій у перехід до чистих джерел енергії і розвиток «зелених» технологій.

ПОЛІТИКА «ВІДКРИТИХ ДВЕРЕЙ» НАТО розглядається як підготовка зацікавлених країн до членства в НАТО (запроваджена **24 квітня 1999** року на саміті НАТО у Вашингтоні).

Вступ нових членів до Альянсу відповідає статті 10 Північноатлантичного Договору, в якій проголошується, що кожна європейська держава, котра здатна втілювати у життя принципи цього Договору та сприяти безпеці у Північноатлантичному регіоні, може бути запрошена до приєднання до НАТО.

Комюніке Бухарестського саміту у квітні 2008 року знову підтвердило «зобов'язання союзників НАТО тримати двері НАТО відкритими для будь-якої європейської демократії, яка бажає і здатна взяти на себе відповідальність та зобов'язання щодо членства відповідно до статті 10 Вашингтонського договору». На цьому саміті Україну запросили приєднатися до Альянсу.

Наприкінці листопада 2020 року стало відомо, що на саміті НАТО в 2021 році мало бути розглянуто повернення до «політики відкритих дверей НАТО», зокрема питання надання Грузії Плану дій щодо членства (ПДЧ). 9 лютого 2021 року прем'єр-

«Політика відкритих дверей» для України
відео, 0:58

міністр України Денис Шмигаль сподівався, що Україна зможе отримати план дій щодо членства в НАТО одночасно з Грузією. У відповідь під час візиту Шмигаль до Брюсселя генсек НАТО підтвердив, що Україна є кандидатом на членство в НАТО.

ЩО ОБ'ЄДНУЄ І ЯКІ ВІДМІННОСТІ МІЖ НАТО І ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ?

НАТО	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ
1. Насамперед, це міжнародні міжурядові організації. З моменту створення головним завданням і Європейського союзу, і НАТО було і залишається збереження миру в Європі, а також сприяння стабільності і процвітання на континенті і за його межами. За цієї причини, датою заснування відносин між ЄС і НАТО треба вважати 30 серпня 1954 року. Саме того дня французька Національна асамблея відмовилась ратифікувати Договір про створення Європейського оборонного співтовариства, в якому містились конкретні положення про створення Європейської армії. Початком офіційних взаємовідносин між ЄС і НАТО вважається 2003-й рік, коли був укладений комплексний пакет угод між Організацією Північноатлантичного договору та Європейським Союзом.	
2. Водночас, ці дві міжнародні структури не є конкурентами, а взаємно доповнюють одна одну.	
3. Це військово-політичний союз держав, головним завданням якого є захист свободи й безпеки його членів у Європі та Північній Америці відповідно до принципів Статуту ООН.	Це регіональне об'єднання європейських держав, створене з метою подальшого поліпшення співпраці між народами Європи, яке адекватно відображає рівень досягнутої економічної інтеграції.
4. Членство в НАТО передбачає гарантії безпеки. Їх будуть готові надати лише ті країни, які припускають можливість залучення своїх військових до війни. НАТО – це, в першу чергу, безпека, а вже потім – зміцнення демократії, економіки, соціальної сфери держав-членів	Членство в ЄС не передбачає гарантій безпеки. Європейський Союз – це, передусім, ринкова економіка, економічне зростання та стабільність, соціальне поліпшення життя.
5. НАТО має очевидні порівняльні переваги у військовій спроможності, особливо у забезпеченні надійного стримування і оборони Альянсу і його території.	Європейський союз має очевидну порівняльну перевагу в аспекті спроможності цивільного характеру, яка передбачає економічні санкції; забезпечення стійкості в таких галузях,

як енергетика і кібербезпека; протидія дезінформації; гуманітарна допомога; транспортна інфраструктура.

6. Стратегічно членство в НАТО й членство в ЄС – речі тісно взаємозалежні й кореспондуючі. Європейські країни не мають по дві армії чи по два оборонних бюджети для кожної організації окремо. Вони мають по одному набору збройних сил і зусилля, які здійснюються в кожній організації, мають відповідати зусиллям іншої та доповнювати їх.

7. Для України членство в НАТО є завданням короткострокової перспективи, з огляду на військове протистояння із російською федерацією

8. Рішення в НАТО приймаються на основі консенсусу — загальної згоди у спірних питаннях, яка характеризується відсутністю серйозних заперечень у суттєвих питаннях у більшості зацікавлених сторін та досягається в результаті процедури, спрямованої на врахування думки всіх сторін та зближення розбіжних поглядів. Консенсус не обов'язково є одностайним.

Щодо членства в ЄС – це більш довгострокова перспектива для України через виконання так званих «Копенгагенських критеріїв»

Одностайність лишається головним інструментом ЄС в галузі спільної зовнішньої та безпекової політики, фінансової політики, регіональної політики тощо. Якщо ж хтось із членів Союзу націлений голосувати проти проєкту порядку денного з важливих міркувань для національної політики, голосування не проводиться, і питання може бути передане Європейській Раді для одноголосного рішення.

Актуально!

Агресія РФ проти України примушує ЄС підвищувати ефективність прийняття рішень, зокрема, шляхом запровадження голосування *кваліфікованою більшістю* з питань безпекової політики, замість дотримання принципу консенсусу.

9. Роль країн-членів є домінуючою і нині майже дві третини їх належить до обох організацій. Кілька десятків років тому подвійне членство було ще більш поширеним: до 1973 року усі члени тодішнього Європейського економічного співтовариства були союзниками по НАТО; потім, до 1995 року, лише одна країна-член ЄС не була членом НАТО.

10. Результатом поширеного подвійного членства є спільні цінності. Члени Європейського союзу і НАТО поділяють відданість демократичним принципам і повазі та захисту верховенства права і прав людини. Більш того, вони усі мають ринкову економіку і спільне сусідство, яке кидає їм спільні виклики безпеці зі сходу або з півдня.

11. Рішення, прийняті окремими країнами дуже часто безпосередньо впливають на обидві організації. Якщо країна, яка належить і до Європейського союзу, і до НАТО вирішує більше витратити на оборону і розвивати свою оперативну спроможність, або має зовнішню загрозу своїй безпеці, це впливає на обидві організації.

12. Обидві організації розвивались паралельно і виробили в себе особливі компетенції, які дозволяють їм захищати добробут своїх громадян. Ці зв'язки об'єднують їх ще більше, ніж членство в інших організаціях, які ґрунтуються на таких цінностях, як організація з безпеки і співробітництва в Європі або ООН.

13. Європейський союз заклав засади спільної оборони, побудувавши два стовпи оборони: Постійну структуровану співпрацю і Фонд європейської оборони. Співробітництво між ЄС і НАТО стало третім стовпом європейської оборони, підкресливши органічний зв'язок між цими двома організаціями.

Ці події викликали радикальні зміни у співпраці між інституціями. Президенти Європейської ради і Європейської комісії разом з Генеральним секретарем НАТО підписали дві спільні Декларації в **2016 і 2018** роках, виклавши принципи цього відновленого співробітництва. Більше того, усі країни - члени НАТО і країни - члени ЄС затвердили набір із 74 спільних заходів.

14. НАТО і Європейський Союз 10 січня 2023 р. підписали **спільну декларацію про співпрацю**. Подібний договір укладається вперше на тлі війни на європейському континенті. У війни росії проти України є два непередбачуваних наслідки: вона ще більше зміцнила і зблизила ЄС і НАТО.

Мета третьої декларації про співпрацю ЄС і НАТО (дві попередні були підписані в 2016 і 2018 роках) є розширення і посилення їхньої взаємодії та виведення партнерства на новий рівень.

Найважливіші сфери співробітництва²⁶ - це захист критичної інфраструктури, підвищення стійкості до втручань ззовні та маніпуляції інформацією, боротьба з кіберзагрозами і тероризмом, освоєння космосу і нових технологій, а також пом'якшення наслідків кліматичної кризи для світової безпеки.

Важливо!

На сьогодні немає жодної політики НАТО, яка не містила б в собі вимір ЄС!

²⁶ ЄС. НАТО. Міжнародне співробітництво. URL: <https://ck-oda.gov.ua/yes-nato-mizhnarodne-spivrobitnictvo/>; Зміцнення відносин між НАТО і ЄС. . URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2019/07/16/zmtsnennya-vdnosin-myo-nato-s/index.html>

1. Скільки усього було прийнято стратегічних концепцій НАТО?
2. На якому саміті було прийнято стратегічну концепцію НАТО 2022р.?
3. В рамках якої політики НАТО відбувається підготовка зацікавлених країн до членства в НАТО?
4. Коли було засновано відносини між Європейським союзом і НАТО?
5. В основі якої концепції НАТО закладено принципи «гнучкості» та «ескалації»?
6. В якій концепції НАТО запроваджувався план дій щодо членства (ПДЧ)?
7. В якій концепції НАТО визначено основоположні завдання: стримування і оборона, запобігання криз, безпека шляхом співпраці?
8. Коли організація НАТО прийняла Концепцію оборони в регіоні північної Атлантики?
9. В якій Стратегічній концепції НАТО визначено: «... сильна і незалежна Україна є вкрай важливою для стабільності на євроатлантичному просторі»?
10. В якій Концепції НАТО проголошено за мету захист від силової тактики КНР і намагань посіяти розбрат усередині Альянсу?
11. В якій із Концепцій НАТО наслідки гібридних операцій проти його членів фактично прирівнюються до збройного нападу?
12. Яка із Стратегічних концепцій НАТО вважається несекретним документом?
13. Яка із стратегічних концепцій НАТО зумовлювалась структурними змінами всередині НАТО а також війною у Кореї?

Питання для
тестової перевірки:

ЛЕКЦІЯ 4. СТРУКТУРА УПРАВЛІННЯ НАТО І МЕХАНІЗМ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

- Північноатлантична Рада.
- Конференція національних директорів з озброєння
- Генеральний секретар НАТО та його функції. Генеральні секретарі НАТО.
- Міжнародний секретаріат НАТО.
- Комітет оборонного планування.
- Група ядерного планування.
- Військовий комітет.
- Міжнародний військовий штаб.
- Організація НАТО з науки і технологій та агентства НАТО.
- Парламентська асамблея НАТО
- Програма «Роуза-Рота» як інформаційний компонент в рамках парламентської асамблеї НАТО.
- Механізм прийняття рішень в НАТО.
- Саміти НАТО. Саміти, на яких розглядалось питання, які стосуються України.
- Брюссельський саміт НАТО (1994 р.) та його значення для України.
- Мадридський саміт НАТО 1997 р. в контексті інтересів України
- Вашингтонський саміт НАТО 1999 р. та його значення для України.

- *Празький саміт НАТО 2002 р. і українське питання.*
- *Бухарестський саміт НАТО 2008 р.*
- *Варшавський саміт НАТО 2016 р.*
- *Брюссельський саміт НАТО 2018 р.*
- *Брюссельський саміт НАТО 2021 р.*
- *Мадридський саміт НАТО 2022 р.*

СТРУКТУРА НАТО — розгалужена система, яка забезпечує ефективну роботу цієї організації. Основними інститутами політики та прийняття рішень у НАТО є:

Як функціонує НАТО?
відео, 2:29

Північноатлантична рада (ПАР)

єдиний політичний орган ухвалення найважливіших рішень в НАТО. Виконує важливі представницькі функції і приймає декларації та комюніке, у яких пояснюються політика

та рішення Альянсу як широкій громадськості, так і країнам, які не є членами НАТО. До неї входять представники всіх країн-учасниць блоку, які користуються рівними правами при обговоренні та прийнятті рішень.

Рішення на засіданнях цього органу приймаються за принципом консенсусу, оформлюються у вигляді підсумкового документа та підписуються представниками держав-учасниць. Всі засідання сесій Ради НАТО проходять під головуванням Генерального секретаря Альянсу або його Заступника²⁷.

Конференція національних директорів з озброєння

(англ. Conference of National Armaments Directors — CNAD) — є вищим дорадчим комітетом

Північноатлантичної ради Альянсу з питань озброєнь, який визначає політику в галузі озброєння, зокрема в питаннях стандартизації. Під її егідою

розгорнута широка структура робочих груп і підгруп, різних комітетів, на постійній основі, з урахуванням отриманого Альянсом досвіду, що аналізують, уточнюють і розробляють стандарти НАТО.

Безпосередньо узгодженням стандартів, обігом документів займається **Офіс стандартизації НАТО**.

Місією CNAD є сприяння багатонаціональному співробітництву щодо забезпечення взаємосумісними

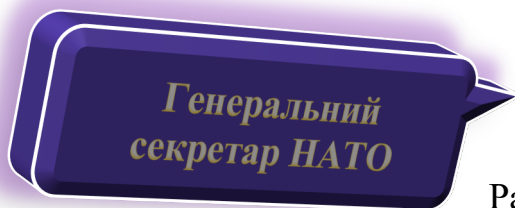

²⁷ Північноатлантична рада. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_49763.htm?selectedLocale=uk

військовими спроможностями у сфері озброєнь в інтересах удосконалення ефективності сил НАТО.

Під егідою CNAD розгорнута **мережа основних груп з питань розвитку спроможностей видів збройних сил (NAAG, NAFAG, NNAG)**, безпеки боєприпасів (**CASG**), системи управління життєвим циклом озброєнь (**LCMG**), промислово-дорадча група (**NIAG**) та інші.

Відповідні експертні спільноти, з урахуванням отриманого Альянсом досвіду, аналізують, уточнюють, розробляють та поновлюють стандарти НАТО, сприяють реалізації багатонаціональних проєктів, беруть участь у процесі оборонного планування НАТО. Адміністративне забезпечення діяльності CNAD здійснюється Департаментом оборонних інвестицій Міжнародного секретаріату НАТО.

є найвищою посадовою особою Північноатлантичного Альянсу²⁸. Він відповідає за управління консультаціями та прийняттям рішень в Альянсі. Крім головування в Раді НАТО, він головує в Комітеті з планування оборони (військового планування), в Комітеті з ядерного планування та двох інших вищих Комітетах. Він є головним представником Альянсу у відносинах між урядами та з пресою. В управлінні Генерального секретаря знаходиться Міжнародний секретаріат.

Генеральні секретарі НАТО
відео, 5:30

Табл. 4.1 Діяльність Генерального секретаря у структурах НАТО

Назва структури	Функції Генсека НАТО	Структури, через які працює Генсек НАТО
НАТО	Головний речник Альянсу: - у зовнішніх відносинах; - у контактах з урядами держав-членів - у контактах з представниками засобів масової інформації.	
Північноатлантична рада (ПАР)	Голова	Керує Міжнародним секретаріатом
Комітет оборонного планування (КОП)	Голова	Розпоряджається особистою канцелярією
Група ядерного планування (ГЯП)	Голова	Розпоряджається Канцелярією Генерального секретаря

²⁸ Генеральний секретар НАТО. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Генеральні_секретарі_НАТО

Рада євроатлантичного партнерства	Голова	Виконавчий секретаріат
Група середземноморської співпраці	Голова	
Комісія НАТО — Україна	Співголова разом із представником України	
Інші вищі комітети	Номінальний голова	

Міжнародний секретаріат НАТО

був заснований у 1951 році для підтримки Північноатлантичної ради²⁹. На нього покладені функції підготовки дій та наступної діяльності з усіх питань, за які відповідає Рада. Статус Міжнародного секретаріату визначено в «Угоді про статус Організації Північноамериканського договору», яку уклали в результаті переговорів між національними представниками та Міжнародним секретаріатом у вересні 1951 року. Складається з цілого ряду підлеглих Генеральному секретарю управлінь та відомств. Одне з провідних місць у структурі секретаріату посідають Голови Військового і Цивільного бюджетних комітетів та Голова Міжнародної ради аудиторів.³⁰ У Генерального секретаря Альянсу існує досить представницький штат помічників з найрізноманітніших питань, від Помічника з оборонної підтримки до Помічника з питань науки та екології.

Комітет оборонного (військового) планування (КОП)

складається з постійних представників, але засідання проводяться на рівні міністрів оборони (не рідше двох разів на рік). Він займається рішенням більшості військових питань та проблем, що їх відносять до планування колективної оборони. У цьому органі представлені всі країни-члени НАТО, крім Франції. КОП дає вказівки військовому керівництву НАТО і в межах своєї відповідальності виконує ті ж самі функції та має ті ж самі повноваження, що і Рада в питаннях, які входять до його компетенції.³¹

Група ядерного планування (ГЯП)

є основним місцем для проведення консультацій з усіх питань щодо ролі ядерних сил у здійсненні політики НАТО в галузі оборони та

²⁹ Про історію розвитку, функції, обов'язки, основний склад, робочий механізм описано: Міжнародний секретаріат. URL : http://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_58110.htm

³⁰ Детальніше про структуру Міжнародного секретаріату НАТО див.: Коваль Г.В. Організація північноатлантичного договору: зміст і характер діяльності. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/252/3.pdf>

³¹ Комітет оборонного планування НАТО. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Комітет_оборонного_планування_НАТО

безпеки. Група є форумом, на якому країни-члени Північноатлантичного союзу можуть взяти участь в розробці ядерної політики та рішень про побудову ядерних сил НАТО, незалежно від того, чи є у них ядерна зброя. Узгоджувані напрямки політики відображають тим самим загальну позицію всіх країн-учасниць. Рішення в ГЯП приймаються на основі консенсусу, як і у всіх комітетах НАТО. Ісландія бере участь в засіданнях ГЯП як спостерігач. Зазвичай засідання ГЯП проводяться два рази на рік на рівні міністрів оборони, як правило, в той же самий час, що й засідання Комітету військового планування.³² Головним консультативним органом для ГЯП з питань ядерної політики та планування є Група високого рівня (ГВР). У 1998–1999 роках ГВР також взяла на себе функції та обов'язки колишньої Групи вищого рівня з захисту зброї (ДВНЗ), в компетенцію якої входили питання забезпечення безпеки ядерної зброї, його охорони та збереження. Головують в ГВР США, до її складу входять особи, що визначають ядерну політику, і експерти, що направляються зі столиць країн НАТО.

Військовий комітет

є вищим військовим органом НАТО.³³ Працює під загальним керівництвом Ради та Комітету оборонного планування. До його складу входять начальники генеральних штабів країн-учасниць Альянсу. Франція представлена у Військовому комітеті військовою місією, а Ісландія, яка не має збройних сил, — цивільним спостерігачем. Комітет розробляє плани проведення військових операцій, інформує вищі керівні органи Альянсу про військово-політичну обстановку в різних регіонах світу, готує рекомендації з військових питань для Ради НАТО і ГЯП, керує діяльністю підлеглих військових органів. Очолює Військовий комітет НАТО³⁴ голова, який обирається на трирічний термін.

З 25 червня 2021 року цю посаду обіймає адмірал **Роб Бауер**, який одночасно є головним радником Генерального секретаря НАТО. Генерал армії Омар Бредлі був 1-м головою військового комітету НАТО О у 1949-у році. Засідання Військового комітету НАТО на рівні начальників генеральних штабів проводяться не рідше трьох разів на рік. Два з них відбуваються в Брюсселі (зазвичай перед кожним черговим засіданням Комітету військового планування), а одне — по черзі в інших країнах блоку.

³² Група ядерного планування НАТО. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Група_ядерного_планування_НАТО

³³ Військовий комітет НАТО. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Військовий_комітет_НАТО

³⁴ Голова Військового комітету НАТО. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%92%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%82%D1%83_%D0%9D%D0%90%D0%A2%D0%9E

**Міжнародний
військовий штаб
(МВШ)**

– це виконавчий орган Військового комітету, який є вищим органом військового керівництва НАТО. Цей орган відповідає за проведення аналізу військової політики Альянсу, вироблення рекомендацій щодо її розвитку, планування діяльності Військового комітету, підготовку проєктів і їх реалізацію.

Співробітники штабу (приблизно 350 осіб), відряджені національними військовими органами для роботи в ньому, не мають представницьких функцій і підкоряються тільки командуванню НАТО. На посаду директора МВШ Військовим комітетом призначається один з представників країн-учасниць військової організації блоку в званні генерала (адмірала). МВШ складається з п'яти управлінь (з військової політики і планування; оперативне; розвідувальне; зі співпраці і регіональної безпеки; з тилового забезпечення, озброєнь та ресурсів), трьох відділів (начальника штабу, забезпечення діяльності штабу, кадрів), трьох бюро (зі зв'язків з громадськістю, юридичного, фінансового контролю) та секретаріату штаб-квартири НАТО з консультацій з питань командування та управління. Крім того, в структуру штабу входить Ситуаційний центр НАТО, який виділений в розпорядження Міжнародного секретаріату НАТО і підпорядкований помічнику Генерального секретаря з операцій.³⁵

Рисунок 4.1 – Загальна структурна схема НАТО

³⁵ Міжнародний військовий штаб. URL: http://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_64557.htm

(англ. **NATO Science and Technology Organisation (STO)**) — науково-технічна організація НАТО, яка працює у сфері кооперативних наукових досліджень та обміну технічною інформацією між 30 державами-членами і тими, що є партнерами Організації Північноатлантичного договору.

Є одним із найбільших науково-технічних центрів у світі: налічує більше 5 тис. учених та інженерів.

Рада з питань науки і технологій — є керівним органом організації НАТО з науки і технологій. Це політичний орган, що підпорядкований Північноатлантичній раді через Конференцію національних директорів з озброєння та Військовий комітет НАТО. Вона здійснює керівництво питаннями, пов'язаними із:

- розробкою та переглядом довгострокової стратегії й середньострокових пріоритетів НАТО у сфері науки і технологій, зокрема в інтересах процесу оборонного планування НАТО;

- сприянням реалізації довгострокової стратегії й середньострокових пріоритетів НАТО у сфері науки і технологій (у 2018 р. дослідження STO проводилися за 10 пріоритетними напрямками);

- координацією плану діяльності організації НАТО з науки і технологій і заходів, що стосуються науки і технологій, передбачених планами діяльності інших органів НАТО, шляхом забезпечення їх відповідності стратегії та пріоритетам НАТО у сфері науки і технологій;

- складається із представників країн-членів НАТО, а також представників інших органів і комітетів НАТО, зокрема Військового комітету (MC), Конференції національних директорів з озброєння (CNAD), Стратегічного командування НАТО з трансформації (ACT), Ради з питань консультацій, командування та управління (C3B), Комітету з питань політики та партнерства (PPC), а також Департаменту нових викликів безпеки (ESC) Міжнародного штабу НАТО (IS);

- кожна держава-член НАТО може направити до складу Ради з питань науки і технологій до трьох національних представників (такі представники можуть бути обрані від центрального органу виконавчої влади, промисловості або наукових установ).

Організація охоплює широкий спектр досліджень.

- Формат діяльності — семінари, симпозиуми, форуми, лекторії, кооперативні демонстрації технологій (англ. Cooperative Demonstration of Technology, CDT) та інші науково-технічні заходи, на яких дослідники зустрічаються та обмінюються знаннями і досвідом.

Центр морських досліджень та експериментів (англ. *The Centre for Maritime Research and Experimentation*) — науково-дослідницький і експериментальний центр НАТО, який входить до складу Організації НАТО з науки і технологій.

➤ Завдання: організація і наукові дослідження та розробка технологій у морській сфері для вирішення оборонних потреб Альянсу. Створений у 1959 році під назвою SACLANTCEN.

➤ Напрями діяльності:

- Літоральна розвідка, спостереження і рекогносцирування;
- Автономні спостереження;
- Порти і захист суден;
- Морська ситуаційна обізнаність;
- Роботизована / інтелектуальна підтримка бойового простору.

➤ Організація: у даному центрі працюють вчені і технічний персонал з країн-членів НАТО. Вчені виконують дослідження на контрактній основі з встановленим терміном (як правило, 3 роки з можливістю продовження на 2 роки).

Агентство зв'язку та інформації НАТО (NCIA) зі штаб-квартирою в Брюсселі, що забезпечує IT-сервіси в масштабах НАТО, закупівлі та підтримку в таких сферах, як Системи командування та керування, Тактичні та стратегічні комунікації та Системи кіберзахисту.

Агентство підтримки та закупівлі НАТО (NSPA) зі штаб-квартирою в Капеллені, Люксембург, що забезпечує прозоре, ефективне та економічно вигідне придбання, зокрема закупівлю озброєння; логістику; оперативну та системну підтримку та послуги союзникам, військовим органам НАТО та країнам-партнерам.

Бюро стандартизації НАТО (NSO), зі штаб-квартирою в Брюсселі, забезпечує підтримку і веде діяльність зі стандартизації під егідою Комітету стандартизації (КС). NSO також звітує перед Військовим комітетом щодо оперативної стандартизації.

(раніше відома як Північноатлантична асамблея) — міжпарламентська організація, яка від 1955 року являє собою форум, на якому парламентарії країн-членів Альянсу та країн-партнерів зустрічаються для розгляду питань, що становлять взаємний інтерес.

Головною метою діяльності Асамблеї є сприяння досягненню консенсусу у вирішенні питань, які становлять інтерес для Альянсу та його партнерів.

Асамблея дозволяє законодавцям Альянсу доводити до відома урядів та органів НАТО проблеми, що непокоять ту чи іншу країну, а також інформувати щодо різних національних і регіональних підходів до багатьох ключових питань. Члени Асамблеї мають можливість використовувати у парламентах своїх країн досвід та інформацію, отримані завдяки участі в діяльності Асамблеї, що сприяє врахуванню інтересів та рекомендацій Альянсу.

Асамблея цілком незалежна від НАТО, проте забезпечує зв'язок між парламентами країн і Альянсом, що дає можливість урядам держав брати до уваги інтереси Альянсу при формуванні національного законодавства. Асамблея брала активну участь у процесі ратифікації Протоколів про вступ, підписаних наприкінці 1997 року, який завершився прийняттям до лав НАТО Польщі, Угорщини та Чехії у травні 1999 року.

Делегатів до Парламентської асамблеї рекомендують парламенти країн відповідно до їх власних процедур на основі партійного представництва. Отже, Асамблея відбиває широкий спектр політичних думок.

Двічі на рік відбуваються пленарні сесії Асамблеї. Зустрічі проходять на почерговій основі в країнах-членах Альянсу.

Структура Асамблеї:

- Політичний комітет;
- Комітет з питань оборони і безпеки;
- Комітет з питань економіки та безпеки;
- Комітет з питань науки і техніки;
- Комітет у цивільних справах безпеки;
- Середземноморська та Близькосхідна спеціальна група.

Ці комітети проводять дослідницьку роботу і, водночас, є форумом для дискусій. Комітети вивчають і досліджують всі актуальні питання, що належать до їх компетенції. Засідання комітетів відбуваються регулярно протягом року. Комітети підзвітні пленарним сесіям Асамблеї.

У Брюсселі розташований Міжнародний секретаріат Парламентської асамблеї, який є допоміжним органом забезпечення роботи комітетів.

Програма—
співробітництва в
НАТО.

важливий інформаційний компонент
рамках Парламентської асамблеї

Була започаткована колишнім Головою Парламентської асамблеї НАТО, сенатором Уільямом Ротом (США) і колишнім конгресменом Чарльзом Роузом (США).

Головним завданням програми є проведення семінарів, конференцій, інших форумів, пов'язаних із проблематикою країн Центральної та Східної Європи.

Як правило, тематика цих заходів стосується цивільно-військових аспектів співробітництва, зокрема, демократичного контролю за збройними силами як всередині Альянсу, так і у відносинах з країнами-партнерами.

Мета семінарів та конференцій полягає в інформуванні їх учасників про потребу залучення парламентів до процесів планування у галузі оборони, формування бюджету та реформування збройних сил.

Іншим компонентом програми є залучення фахівців з країн Центральної та Східної Європи до роботи у Міжнародному секретаріаті Асамблеї. З цією метою щорічно проводять загальноосвітні та інформаційні програми для співробітників секретаріатів національних парламентів країн Центрально-Східної Європи.

В цілому програма Роуза-Рота має такі **цілі**:

- ♦ інтегрувати та залучати до діяльності Асамблеї парламентарів з країн ЦСЄ;
- ♦ сприяти розвитку духу партнерства та співпраці на законодавчому рівні;
- ♦ поліпшувати взаєморозуміння між парламентарями щодо різноманітних наявних у них проблем та поглядів;
- ♦ надавати парламентарям країн ЦСЄ інформацію з поточних питань;
- ♦ сприяти розвитку належних відносин між цивільними та військовими в країнах ЦСЄ, допомагаючи законодавцям країн ЦСЄ набути більших знань у питаннях безпеки, а також показуючи наявні в країнах Альянсу відносини між парламентарями, цивільними урядовцями та військовими посадовцями;
- ♦ забезпечувати законодавців країн ЦСЄ практичними знаннями та досвідом у парламентських практиці та процедурах;
- ♦ підтримувати розвиток штатних парламентських структур у парламентах ЦСЄ з метою забезпечити парламентарям таку допомогу, яка доступна їх західним колегам.

МЕХАНІЗМ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В НАТО — базується на основі **КОНСЕНСУСУ** як єдиного принципу прийняття рішень в НАТО із 1949 р. Тобто, коли оголошується «рішення НАТО», це означає, що в ньому виражена колективна воля всіх суверенних держав, що входять до його складу. Це також означає, що голосування в НАТО не відбувається. Консультації проводяться до тих пір, доки країни не дійдуть загальної згоди. Час від часу, країни-члени розходяться в думках з того чи іншого питання або, навпаки, дотримуються єдиної думки. В цілому, переговори проходять у досить стислі терміни, оскільки члени організації регулярно консультуються один з одним, і тому їм часто

заздалегідь відомі і зрозумілі позиції один одного. Основні інститути політики і прийняття рішень:

- ♦ Північноатлантична рада
- ♦ Комітет з оборонної політики та планування НАТО
- ♦ Група ядерного планування НАТО
- ♦ Військовий комітет НАТО
- ♦ Саміти НАТО

САМІТИ НАТО — це зустрічі на вищому рівні, де оцінюють і вирішують стратегічні напрямки діяльності Альянсу. Вони проводяться нерегулярно але є важливим чинником в процесі прийняття рішень. Їх завдання:

- ♦ розробка нових стратегій та політики Альянсу;
- ♦ запрошення до нього нових членів;
- ♦ впровадження нових ініціатив;
- ♦ розвиток партнерських відносини з країнами за межами НАТО.

З моменту заснування НАТО відбулося 35 самітів, але лише традиційні саміти отримали офіційний порядковий номер, зокрема й 2 спеціальні, які відбулися у штаб-квартирі НАТО.

Табл. 6.2 — Саміти НАТО³⁶ (— на яких розглядалися питання, дотичні до України)

1	Паризький саміт НАТО 1957	16—19 грудня 1957	Франція	Париж
2	Брюссельський саміт НАТО 1974	26 червня 1974	Бельгія	Брюссель
3	Брюссельський саміт НАТО 1975	29—30 травня 1975	Бельгія	Брюссель
4	Лондонський саміт НАТО 1977	10—11 травня 1977	Велика Британія	Лондон
5	Вашингтонський саміт НАТО 1978	30—31 травня 1978	США	Вашингтон
6	Боннський саміт НАТО 1982	10 червня 1982	ФРН	Бонн
7	Брюссельський саміт НАТО 1985	21 листопада 1985	Бельгія	Брюссель
8	Брюссельський саміт НАТО 1988	2—3 травня 1988	Бельгія	Брюссель
9	1-й Брюссельський саміт НАТО 1989	29—30 травня 1989	Бельгія	Брюссель

³⁶ Докладніша характеристика самітів — через гіперпосилання

10	<u>2-й Брюссельський саміт НАТО 1989</u>	4 грудня 1989	<u>Бельгія</u>	<u>Брюссель</u>
11	<u>Лондонський саміт НАТО 1990</u>	5—6 липня 1990	<u>Велика Британія</u>	<u>Лондон</u>
12	<u>Римський саміт НАТО 1991</u>	7—8 листопада 1991	<u>Італія</u>	<u>Рим</u>
13	<u>Брюссельський саміт НАТО 1994</u>	10—11 січня 1994	<u>Бельгія</u>	<u>Брюссель</u>
14	<u>Паризький саміт НАТО 1997</u>	27 травня 1997	<u>Франція</u>	<u>Париж</u>
15	<u>Мадридський саміт НАТО 1997</u>	8—9 липня 1997	<u>Іспанія</u>	<u>Мадрид</u>
16	<u>Вашингтонський саміт НАТО 1999</u>	23—25 квітня 1999	<u>США</u>	<u>Вашингтон</u>
17	<u>Саміт НАТО 2001</u>	23—25 квітня 2001	<u>Бельгія</u>	<u>Брюссель</u>
18	<u>Римський саміт НАТО 2002</u>	28 травня 2002	<u>Італія</u>	<u>Рим</u>
19	<u>Празький саміт НАТО 2002</u>	21—22 листопада 2002	<u>Чехія</u>	<u>Прага</u>
20	<u>Стамбульський саміт НАТО 2004</u>	28—29 червня 2004	<u>Туреччина</u>	<u>Стамбул</u>
21	<u>Саміт НАТО 2005 у штаб-квартирі</u>	25 лютого 2005	<u>Бельгія</u>	<u>Брюссель</u>
22	<u>Ризький саміт НАТО 2006</u>	28—29 листопада 2006	<u>Латвія</u>	<u>Рига</u>
23	<u>Бухарестський саміт НАТО 2008</u>	2—4 квітня 2008	<u>Румунія</u>	<u>Бухарест</u>
24	<u>Саміт НАТО у Страсбурзі і Кельні</u>	2—3 квітня 2009	<u>Франція</u> — <u>Німеччина</u>	<u>Страсбург—Кельн</u>
25	<u>Лісабонський саміт НАТО 2010</u>	19—20 листопада 2010	<u>Португалія</u>	<u>Лісабон</u>
26	<u>Чиказький саміт НАТО 2012</u>	20—21 травня 2012	<u>США</u>	<u>Чикаго</u>
27	<u>Уельський саміт НАТО 2014</u>	4—5 вересня 2014	<u>Велика Британія</u>	<u>Ньюпорт</u>

28	Варшавський саміт НАТО 2016	8—9 липня 2016	Польща	Варшава
29	Брюссельський саміт НАТО 2017	25 травня 2017	Бельгія	Брюссель, Штаб-квартира НАТО
30	Брюссельський саміт НАТО 2018	11—12 липня 2018	Бельгія	Брюссель, Штаб-квартира НАТО^[3]
31	Лондонський саміт НАТО 2019	3—4 грудня 2019	Велика Британія	Лондон
32	Брюссельський саміт НАТО 2021	14 червня 2021	Бельгія	Брюссель
33	Віртуальний саміт НАТО 2022	25 лютого 2022	Онлайн	Онлайн
34	Брюссельський саміт НАТО 2022	24 березня 2022	Бельгія	Брюссель
35	Мадридський саміт НАТО 2022	29-30 червня 2022	Іспанія	Мадрид
36	Вільнюський саміт НАТО 2023		Литва	Вільнюс

1. Який орган в структурі НАТО є вищим керівним органом?

2. На основі якого принципу ухвалюються рішення в НАТО?

3. Який орган структури НАТО є вищим військовим органом?

4. Скільки самітів відбулося з моменту утворення НАТО?

5. Який орган є Вищим дорадчим комітетом Північноатлантичної ради НАТО?

6. На якому форумі парламентарії країн-членів НАТО та країни-партнери розглядають питання, що становлять взаємний інтерес?

7. Як називається програма співробітництва в рамках Парламентської асамблеї НАТО?

8. Як називається організація, де вирішують стратегічні напрямки діяльності НАТО, запрошують до нього нових членів, розвивають партнерські відносини за межами Альянсу?

9. У яких структурах НАТО головує Генеральний секретар НАТО?

10. Який орган у структурі НАТО відповідає за проведення аналізу військової політики, вироблення рекомендацій щодо її розвитку, підготовку проєктів і їх реалізацію?

11. Вищий дорадчий орган Північноатлантичної ради НАТО з питань озброєнь, який визначає політику в галузі озброєння і в питаннях стандартизації.

Питання для
тестової перевірки:

12. *Яка організація забезпечує зв'язок між парламентами країн і Альянсом, що дає можливість урядам держав брати до уваги інтереси Альянсу?*
13. *Хто є Генеральним секретарем НАТО з 2014р.?*
14. *Хто є головою військового комітету НАТО з 2021р.?*
15. *Хто був 1-м головою військового комітету НАТО?*
16. *На якому саміті НАТО було підписано Хартію про особливе партнерство з Україною?*
17. *Який саміт НАТО охрестили «самітом великих надій» і «великих скандалів», де стояло питання про приєднання України до ПДЧ?*
18. *В рамках якого основного саміту проходив перший в історії Саміт «НАТО-Україна»?*
19. *З приводу якої кризи обмінялися думками країни-члени НАТО та Україна на Вашингтонському саміті 1999 р.?*
20. *За що Генеральний секретар НАТО розкритикував Президента Л. Кучму на Стамбульському саміті НАТО (2004 р.)?*

ЛЕКЦІЯ 5. ЗБРОЙНІ СИЛИ НАТО. ВИТРАТИ НА ОБОРОНУ В КРАЇНАХ НАТО

- *Збройні сили НАТО, їх підпорядкованість, склад збройних сил держав-членів НАТО.*
- *Зона відповідальності збройних сил НАТО,*
- *Структура органів військового управління збройних сил НАТО, рівні командувань: стратегічний, оперативно-стратегічний, оперативний.*
- *Сили реагування НАТО, багатонаціональні об'єднані оперативно-тактичні сили НАТО, резервні сили НАТО.*
- *Витрати на оборону в країнах НАТО, бюджет НАТО та його різновиди.*
- *Рейтинги найсильніших армій НАТО і світу. Рейтинг «Global Firepower» та його суть.*
- *Збройні сили Туреччини.*
- *Збройні сили Італії.*
- *Збройні сили Франції.*
- *Збройні сили Японії.*
- *Збройні сили Пакистану.*
- *Збройні сили Південної Кореї.*
- *Збройні сили Великої Британії.*
- *Збройні сили Індії.*
- *Збройні сили Китаю.*
- *Збройні сили Росії.*
- *Збройні сили США.*
- *Країни де офіційно немає збройних сил.*
- *Країни без постійної армії.*
- *Військові операції та місії НАТО в Югославії, Боснії та Герцеговині, країнах Балтії.*
- *Військові операції НАТО в Афганістані.*
- *Військові операції НАТО проти сомалійських піратів.*
- *Участь України в місіях НАТО.*

ЗБРОЙНІ СИЛИ НАТО — є сукупністю ЗС держав Північноатлантичного союзу, які за ступенем підпорядкованості коаліційним органам управління підрозділяються на об'єднані збройні сили (ОЗС) та збройні сили, що залишаються в національному підпорядкуванні.

Важливо!

Такої категорії як «**Армія НАТО**» на практиці не існує. Усі держави, що є членами військової структури НАТО, надають контингенти своїх збройних

сил, які разом утворюють інтегровану військову структуру Альянсу. Коли Північноатлантична рада погоджується розпочати операцію, учасники надають збройні сили **на добровільній основі**. Ці сили згодом повертаються до своїх країни, як тільки місію завершено.

Відповідно до основоположних принципів, на яких ґрунтуються відносини між політичними і військовими інститутами в демократичних державах, інтегрована військова структура завжди залишається під політичним контролем і керівництвом найвищого рівня.

Роль інтегрованої військової структури полягає в організаційному забезпеченні захисту територій держав-членів Альянсу від загрози їхній безпеці і стабільності згідно із Статтею 5 Північноатлантичного договору. В межах цієї інтегрованої структури Альянс підтримує необхідну військову потужність для виконання повного спектра місій НАТО.

Стаття 5 Вашингтонського договору вимагає в плані колективної оборони, щоб об'єднані збройні сили Альянсу були здатні стримати будь-якого потенційного агресора, а в разі нападу — припинити його наступ якомога раніше. Вона також вимагає від них забезпечення політичної незалежності та територіальної цілісності країн-членів. Збройні сили Альянсу мають також бути готовими до участі в запобіганні конфліктам та виконання операцій з врегулювання криз, які не підпадають під дію Статті 5. Ці сили відіграють важливу роль у розвитку співпраці та порозуміння з країнами -партнерами НАТО та іншими державами, особливо щодо допомоги країнам-партнерам підготуватись до можливої участі в операціях Партнерства заради миру під проводом НАТО.

Зокрема, за чисельністю сукупна армія Альянсу на 2023 р. – 3 мільйони 382 тисяч. Кількість бойових літаків НАТО – понад 3800, а військово-морський флот – більше 598 тисяч військових. Не варто також забувати, що, крім НАТО, є також їхні близькі союзники: Швейцарія – армія 140 тис., Австрія – 53 тис., Австралія – 60 тис., Нова Зеландія – 9 тис. і Україна – 700 тис. У США, крім НАТО, є союзники, такі як Японія, Південна Корея, Австралія, Ізраїль та інші, у разі прямого конфлікту зі США вони також можуть стати на бік США разом з альянсом.

**Чисельність
армій країн-членів
Нато
відео, 3:11**

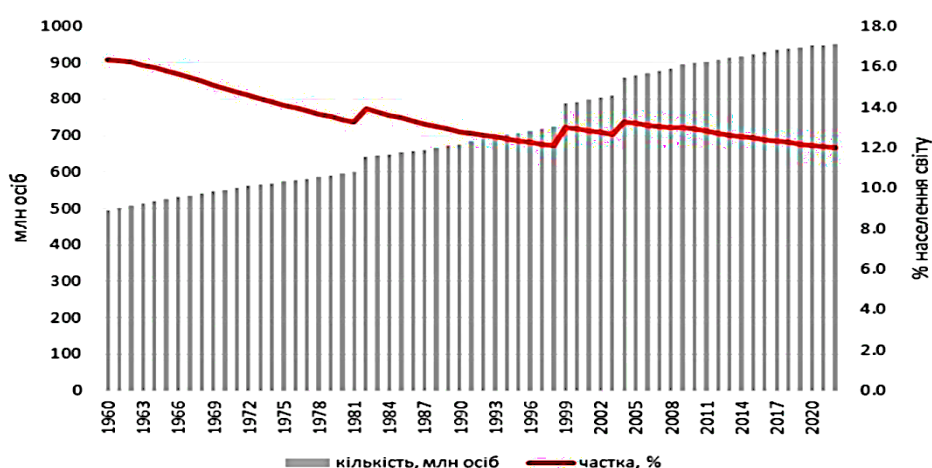
Сьогодні НАТО здатне розгорнути в Європі дві армії, приблизно 23 дивізій і 84 бригад, в яких може налічуватися понад 10 тис. танків, близько 15 тис. бойових броньованих машин, понад 18,5 тис. гармат польової артилерії, близько 3,9 тис. літаків і 1,2 тис. ударних вертольотів. Потрібно також враховувати суттєві запаси бронетехніки, артилерії та іншого озброєння на складах НАТО³⁷. Отже, як правило, більшість частин збройних сил Альянсу залишається повністю під національним командуванням до моменту перепідпорядкування їх Альянсу для проведення певної операції. Винятком із цього правила є:

- ♦ інтегровані елементи військових штабів НАТО;
- ♦ деякі складові системи зв'язку, радари;
- ♦ військово-морські сили постійного базування;
- ♦ частини інтегрованої структури протиповітряної оборони, зокрема флот літаків;
- ♦ системи раннього повітряного контролю і попередження АВАКС (AWACS).

ЗОНА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОЗС альянсу охоплює територію країн-учасниць (за винятком США і Канади) і належні їм острови, акваторії Північного, Ірландського, Норвезького, Балтійського, Середземного, Чорного і Азовського морів, зони проток — Балтійських, Чорноморських, Гібралтарської і Ла-Манш, північну частину Атлантичного океану (на північ від тропіка Рака), а також повітряний простір над ними. Держави-члени НАТО розташовані на двох материках — Євразії та Північній Америці. За час існування Альянсу з нього виходили тільки Франція та Греція, але потім повернулись.

Загальна площа території країн альянсу становить близько 25 млн км², чисельність

населення сьогодні це майже мільярд людей порівняно з пів мільярдом у 1960 році (після приєднання України їхня кількість перевищить 1 млрд)³⁸. Після 1998 року, коли до НАТО почали вступати країни Східної Європи, кількість громадян країн НАТО виросла майже на третину. Проте їхня частка у населенні

³⁷ Скільки у країнах НАТО танків, БМП та САУ на складах у запасі. URL: https://defence-ua.com/army_and_war/skilki_u_krajinah_nato_tankiv_bmp_ta_sau_na_skladah_u_zapasi-7073.html

³⁸ Круп'яник А., Сологуб І. Кількість населення під «парасолькою» НАТО. URL: <https://voxukraine.org/kilkist-naselesslya-pid-parasolkoyu-nato>

світу зменшилася з 16,3% до 12,0%, оскільки населення країн, які розвиваються, росте швидше.

З метою нейтралізації загроз для безпеки Альянсу його керівництво визначає тимчасові райони оперативних інтересів за межами зони відповідальності блоку. На даний момент до таких районів віднесені Західні Балкани, Афганістан, Середземне море і акваторія Індійського океану біля узбережжя Сомалі.

Внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну, яке розпочалося у лютому 2022 року, і відповідно до оборонного планування з метою захисту усіх членів Альянсу, НАТО здійснює додаткові кроки для подальшого зміцнення стримування і оборони по всій території Альянсу. Йдеться про перше в історії задіяння підрозділів СРН для виконання завдань стримування і оборони. Члени Альянсу додатково розгорнули тисячі військових високого ступеня готовності для того, щоб СРН і надалі мали швидкість, здатність реагувати і спроможність, потрібні для охорони території і захисту населення НАТО.

До того ж на екстреному саміті 24 березня 2022 року лідери держав-членів Альянсу вирішили істотно зміцнити стримування і оборону на більш віддалену перспективу. Вони вирішили посилити існуючі бойові групи і додатково створити чотири нових багатонаціональних бойових групи на території Болгарії, Румунії, Словаччини та Угорщини. Таким чином, загальна кількість багатонаціональних бойових груп сягнула восьми, тобто фактично подвоєно чисельність особового складу на місцях і розширено передову присутність НАТО уздовж східного флангу Альянсу – від Балтійського моря на півночі до Чорного моря на півдні.

Табл. 5.1– Склад збройних сил НАТО

• Збройні сили Албанії • Збройні сили Бельгії • Збройні сили Болгарії • Збройні сили Великої Британії • Збройні сили Греції • Збройні сили Данії • Збройні сили Естонії • Збройні сили Ісландії	• Збройні сили Іспанії • Збройні сили Італії • Збройні сили Канади • Збройні сили Латвії • Збройні сили Литви • Збройні сили Люксембургу • Збройні сили Нідерландів • Збройні сили Німеччини	• Збройні сили Норвегії • Збройні сили Польщі • Збройні сили Португалії • Збройні сили Румунії • Збройні сили Словаччини • Збройні сили Словенії • Збройні сили США • Збройні сили Туреччини	• Збройні сили Угорщини • Збройні сили Франції • Збройні сили Хорватії • Збройні сили Чехії • Збройні сили Чорногорії

СТРУКТУРА ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ на відміну від структури збройних сил НАТО, є механізмом, за допомогою якого військове керівництво Альянсу здійснює командування і управління силами, які надаються йому для проведення об'єднаних операцій за участю декількох родів військ — сухопутних, ВПС та ВМС. Вона ґрунтується на ієрархічній структурі стратегічних і підпорядкованих командувань. Структура органів військового управління ОЗС НАТО на сьогодні складається з трьох рівнів: *стратегічного, оперативно-стратегічного та оперативного*.

До складу ОЗС НАТО входять 11 командувань та штабів, розташованих в Європі та Північній Америці.

1. Стратегічний рівень

КОМАНДУВАННЯ НАТО З
ОПЕРАЦІЙ (МОНС (БЕЛЬГІЯ))

відповідає за оперативне планування і загальне керівництво об'єднаними силами у ході операцій і навчань Альянсу, а також за контроль стану боєготовності військових формувань країн-учасниць.

Командування очолює верховний головнокомандувач з числа генералів (адміралів) американських збройних сил. Стратегічне командування НАТО з операцій складається з шести управлінь: управління кадрами, оперативно-розвідувальне управління, управління воєнної політики та розвитку військових можливостей, управління військового співробітництва, управління оцінки бойової готовності, управління всебічного забезпечення).

КОМАНДУВАННЯ НАТО ЗІ
СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
(НОРФОЛК (США))

несе відповідальність за розробку концепцій та застосування ОЗС Альянсу, проводить дослідження у сфері ведення бойових дій, а також координує військово-технічну політику країн-учасників. Командування очолює французький генерал (адмірал). Організаційно-штатна структура командування складається з п'яти управлінь: управління стратегічного планування та військової політики; управління наукових досліджень та військової освіти; управління матеріально-технічного забезпечення; управління вдосконалення бойових можливостей збройних сил НАТО; управління оперативної та бойової підготовки.

2. Оперативно-стратегічний

покладено відповідальність за підготовку оперативного складу військово-морських сил для розгортання та функціонування міжвидового штабу ОЗС НАТО. Очолюють командування вищі офіцери ВМС США, що мають звання адмірала чи віце-адмірала.

входить командування, адміністративний відділ і штаб, який складається з трьох управлінь: управління узагальнення досвіду бойових дій, оперативного управління і управління всебічного забезпечення. Очолює посаду головнокомандувача представник збройних сил Німеччини

покладено відповідальність за підготовку оперативного складу військово-морських сил для розгортання та функціонування міжвидового штабу ОЗС НАТО. Очолюють командування вищі офіцери ВМС США, що мають звання адмірала чи віце-адмірала.

3. Оперативний

ОБ'ЄДНАНЕ КОМАНДУВАННЯ (ОСВ)

центральне командування всіх **сухопутних військ** НАТО. Забезпечує ведення сухопутних операцій. Командування розташоване в **Ізмірі** (Туреччина).

ОБ'ЄДНАНЕ КОМАНДУВАННЯ (ВПС)

центральне командування всіх **повітряних сил** НАТО. Забезпечує ведення повітряних операцій. Командування розташоване на авіабазі **Рамштайн** в Німеччині.

ОБ'ЄДНАНЕ КОМАНДУВАННЯ (ВМС)

центральне командування всіх **морських сил** НАТО. Забезпечує ведення морських операцій. Командування розташоване в штаб-квартирі **Норсвуд** на північному заході Лондона.

Рисунок 5.2 – Рівні військового управління ОЗС НАТО

Верховним головнокомандувачем Об'єднаних збройних сил НАТО³⁹ в Європі з 2022 р. є **Крістофер Каволі**.

У межах існуючої військової структури в НАТО є три головні категорії сил: *Сили реагування, Багатонаціональні об'єднані оперативно-тактичні сили та Резервні сили*.⁴⁰

Сили реагування НАТО

— це мобільні військові частини сухопутних, повітряних і військово-морських сил та сил

спеціального призначення, які здатні протягом 5-7 днів швидко вводитися в дію в разі потреби.

Сили реагування НАТО є багатонаціональними силами. Наразі такий контингент налічує близько 40 000 військовослужбовців та відповідну кількість авіації, бронетехніки і військово-морських кораблів. З

огляду на військове протистояння між Україною і РФ, НАТО збільшить кількість своїх сил швидкого реагування до 300 000 осіб. Ці сили перебувають під прямим контролем НАТО і дають змогу Альянсу оперативно реагувати на кризові ситуації у будь-якій частині світу.

Сили швидкого реагування НАТО
відео, 10:12

Багатонаціональні об'єднані оперативно-тактичні сили НАТО

виконують специфічні завдання Альянсу, що вимагають багатонаціонального й загальновійськового командування та управління. Ці сили разом із Силами реагування НАТО⁴¹ вимагають високого рівня командування та управління. Існує декілька багатонаціональних корпусів основних оперативно-

тактичних сил високої готовності, зокрема один німецько-голландський, два німецько-американські та ін. Здійснено також

сертифікацію семи штабних елементів сухопутного компоненту Сил високої готовності за зразком Корпусу швидкого реагування Альянсу.

³⁹ Верховний головнокомандувач Об'єднаних збройних сил НАТО в Європі. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D1%80%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87_%D0%9E%D0%B1%27%D1%94%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%B7%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%9D%D0%90%D0%A2%D0%9E_%D0%B2_%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D1%96

⁴⁰ Військова командна структура. URL: <https://www.nato.int/docu/other/ukr/handbook/2001/pdf/257-285.pdf>

⁴¹ Докладніше: Об'єднаний корпус швидкого реагування. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/Об'єднаний_корпус_швидкого_реагування

складаються з формувань двох видів: таких, що передаються під оперативне командування або оперативне управління Верховного головнокомандувача НАТО, і таких, що можуть бути передані у разі потреби в майбутньому згідно з домовленістю між державами-членами Альянсу. Ці сили

можуть використовуватись як сили підкріплення для стримування, врегулювання кризи чи забезпечення оборони. Складаються з інших формувань, які перебувають на різних рівнях готовності й можливості їх використання.

ВИТРАТИ НА ОБОРОНУ В КРАЇНАХ НАТО базуються на принципі спільного фінансування, критерії якого постійно переглядаються в результаті виникнення нових обставин.

Основним компонентом оборонних видатків є платежі на утримання збройних сил, що фінансуються з бюджету міністерства оборони (МО). Фінансування навчання і складу національних контингентів здійснюється за рахунок бюджету відповідних держав. Вони ж несуть всі витрати з утримання своїх представництв при НАТО, виплачують платню офіцерам, прикомандированим до штаб-квартири Альянсу.

Витрати на оборону в країнах НАТО
відео, 1:14

Збройні сили мають сухопутні, морські та повітряні сили, а також об'єднані формування, такі як адміністрація та командування, сили спеціальних операцій, медична служба, командування логістикою, космічне командування, кібернетичне

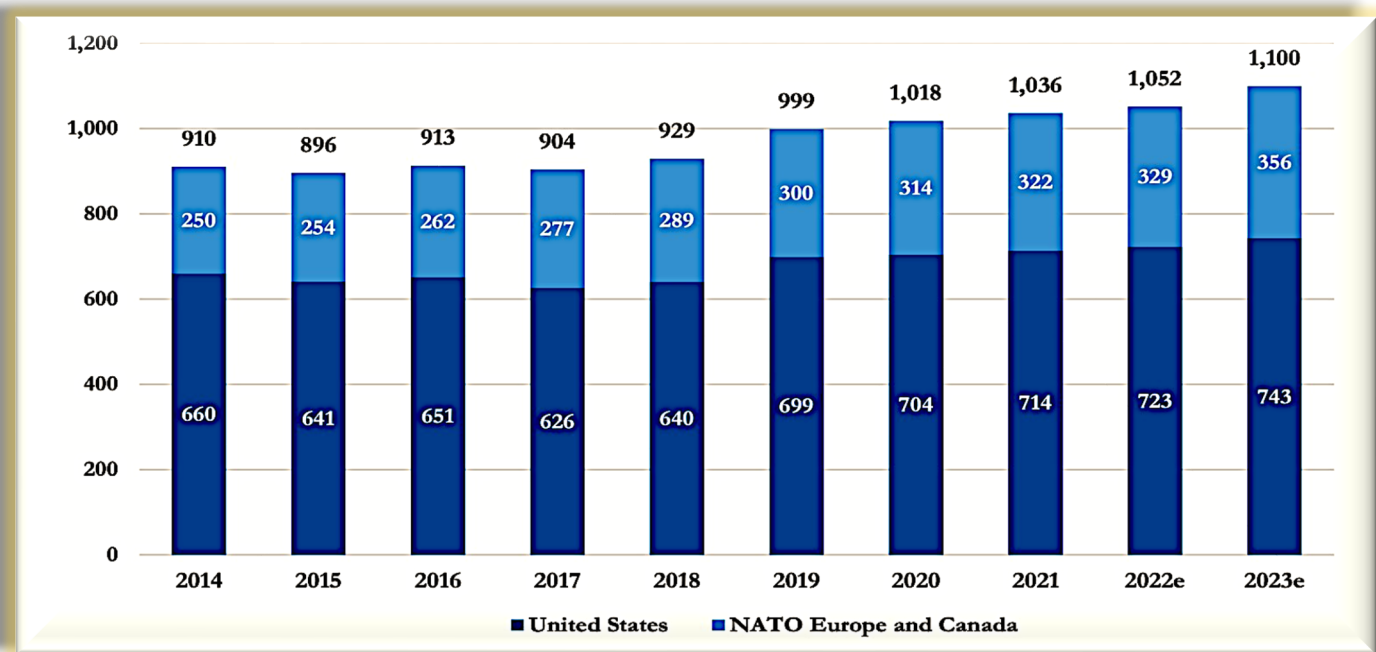

Рисунок 5.3 – Витрати на оборону країн НАТО (млрд доларів США, на основі цін і обмінних курсів 2015 року)

командування тощо. Вони також можуть містити війська Міністерства внутрішніх справ, національну поліцію, жандармерію, карабінерів, берегову охорону тощо. У таких випадках витрати включаються лише пропорційно до сил, які навчені військовій тактиці, екіпіровані як військові сили, можуть діяти під прямим воєнним керівництвом.

Цифри за 2022 і 2023 роки є оціночними. До сукупності країн НАТО в Європі і Канаді з 2017 року внесено Чорногорію, яка стала членом Альянсу 5 червня 2017 року, з 2020 року і надалі вносить Північну Македонію, яка стала членом Альянсу 27 березня 2020 року, і з 2023 року і надалі вносить Фінляндію, яка стала членом Альянсу 4 квітня 2023 року⁴².

Пенсійні виплати, що здійснюються безпосередньо урядом військовослужбовцям та цивільним працівникам військових відомств, які вийшли на пенсію, працівникам військових відомств відносять незалежно від того, чи здійснюються ці виплати з бюджету МО чи інших міністерств. До оборонних видатків відносять витрати на миротворчі та гуманітарні операції (оплачуються МО або іншими міністерствами), утилізація зброї, техніки та боєприпасів, внески до відповідних трасових фондів, керованих НАТО, а також витрати, пов'язані з інспекцією та контролем над обладнанням.

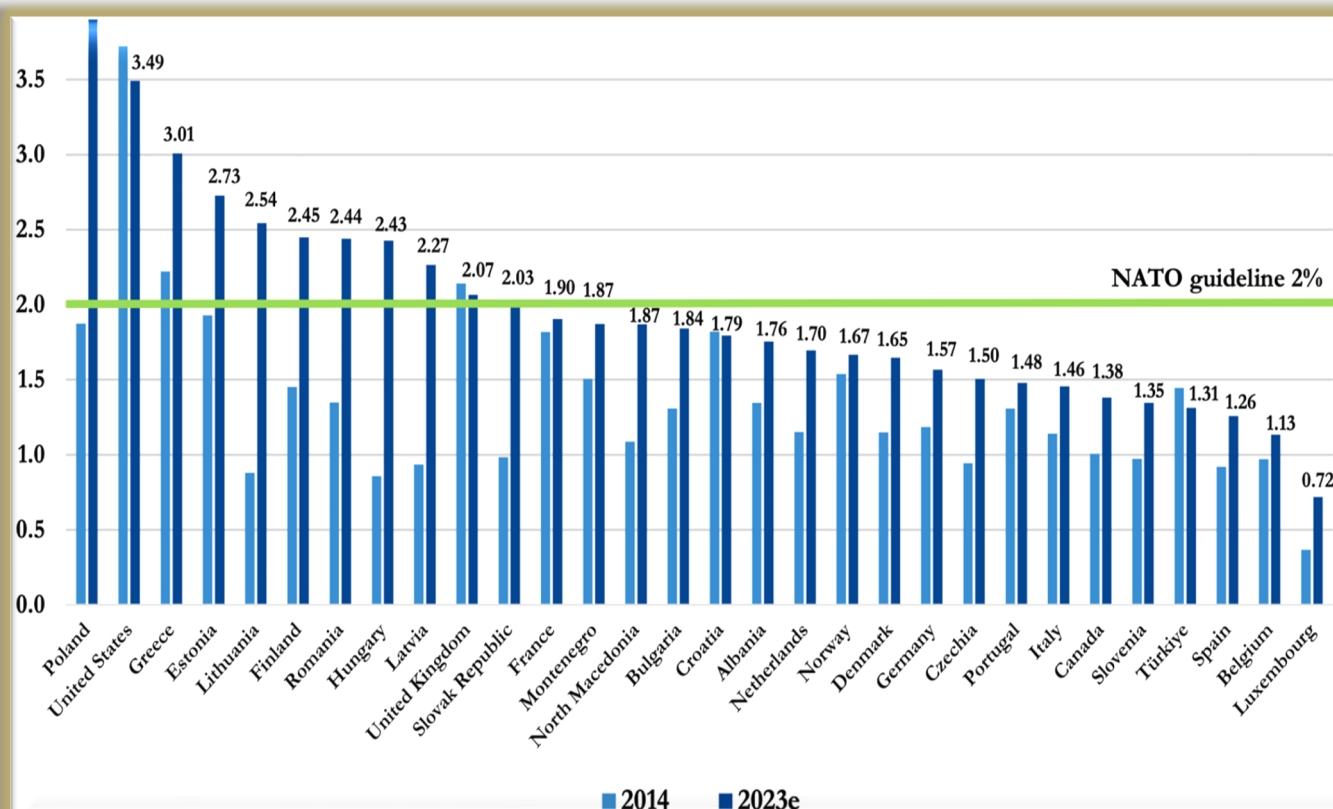

Рисунок 5.4 – Оборонні витрати як частка ВВП (%)

⁴² Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2023). URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/7/pdf/230707-def-exp-2023-en.pdf

До оборонних видатків відносять витрати на наукові дослідження і розробки (НДДКР). Витрати на військовий компонент змішаних цивільно-військових заходів включаються, але лише тоді, коли військовий компонент спеціально облікований або оцінений. Витрати на спільну інфраструктуру НАТО відносять до загальних оборонних видатків кожного члена Альянсу лише в обсязі чистого внеску цієї країни. У 2020 році світ став витрачати на оборону на 2,6% більше, Україна – на 11%⁴³. США витрачають найбільше за будь-яку іншу країну НАТО. У 2022 році оборона коштувала державі близько \$811 мільярдів (на 2023 р. США планували витратити на оборону 858 мільярдів доларів, які називають рекордними). Тим часом витрати на оборону всіх інших країн НАТО разом становили \$363 мільярди – це на \$488 мільярдів менше за США⁴⁴.

Отже, бюджет НАТО в цілому поділяється на такі види:

Цивільний бюджет

Фінансується міністерствами закордонних справ держав НАТО.

Контролюється Комітетом цивільного бюджету.

Виконується Міжнародним секретаріатом НАТО.

Формується для покриття видатків на заробітну плату персоналу, поточні витрати, а також капітальні витрати і витрати на програми, потрібні для досягнення головних цілей НАТО:

- забезпечення результативної політики, планування ресурсів на підтримку операцій НАТО в євроатлантичному регіоні і поза його межами;
- виконання необхідної політичної і планової роботи для забезпечення і підтримки вдосконалених можливостей і засобів Альянсу;
- підтримка консультацій і співпраці з партнерами заради посилення безпеки і відповіді на нові виклики і загрози безпеці євроатлантичного регіону;
- забезпечення розуміння і підтримки НАТО, його операцій і ролі в підтримці безпеки через громадську дипломатію.

Допоміжними цілями також є:

- забезпечення професійних і допоміжних послуг Північноатлантичній раді, підпорядкованим комітетам і Міжнародному секретаріату;
- утримання і забезпечення функціонування приміщень і інфраструктури штаб-квартири НАТО;
- забезпечення дотримання вимог безпеки в НАТО і безпечного середовища для діяльності персоналу штаб-квартири та проведення операцій.

⁴³ Країни НАТО, що відчують загрозу рф, знову збільшують оборонні бюджети. URL: https://defence-ua.com/army_and_war/krajini_nato_scho_vidchuvajut_zagrozu_rf_znovu_zbilshujut_oboronni_bjudzheti-4848.html

⁴⁴ Скільки країни НАТО витрачали на оборону у 2021 році? URL: <https://mezha.media/2022/04/16/skilky-krainy-nato-vytrachaly-na-oboronu-u-2021-rotsi-infohrafika/>

Військовий бюджет

Фінансується Міністерствами оборони усіх країн — членів НАТО і контролюється Комітетом військового бюджету.

Покриваються видатки на діяльність командних структур під час операцій з реагування на кризові ситуації та місій, які виконує НАТО.

Охоплює поточні витрати і витрати на утримання, а також капітальні витрати міжнародної військової структури НАТО:

- ♦ військового комітету;
- ♦ міжнародного військового штабу;
- ♦ військових агенцій;
- ♦ Верховних командувань НАТО і підпорядкованих їм командувань;
- ♦ системи управління й інформації;
- ♦ науково-дослідних установ;
- ♦ сил раннього повітряного попередження і управління НАТО.

Інфраструктурний бюджет

Фінансується Міністерствами оборони країн-членів і контролюється Комітетом інфраструктури.

Використовується для фінансування об'єктів і обладнання, необхідних для забезпечення функціонування Командування НАТО з питань трансформації і Командування НАТО в Європі, оскільки їх утримання виходить за межі вимог щодо національної оборони окремих держав.

Покриває потреби операцій з реагування на кризові ситуації і військові об'єкти та засоби, такі як системи інформації та зв'язку, системи повітряного управління і наведення, супутниковий зв'язок, військові штаби, аеродроми, трубопроводи і склади ПММ, причали, навігаційне обладнання.

Спільною метою для європейських членів Альянсу є витрати на оборону в розмірі **2% від ВВП** до 2024 року. Проте більшість країн цього не прагнули, хоча тепер через напад росії на Україну вже

Важливо!

переглядають свої бюджети щодо витрат на оборону та планують їх збільшити.

Окрім витрат на оборону, організація має також поточні витрати на її утримання. Це коштує близько \$3 мільярдів на рік.

Щодо України, то в 2024 р. планується витратити 1 трильйон

692 мільярди гривень — на сили безпеки та оборони. Ці витрати стали основними, які заклали у державний бюджет 2024-го року. Документ уже ухвалив парламент, одна, нардепи прогнозують, що він буде змінюватися упродовж року. Адже доведеться дофінансовувати оборонну галузь. На наступний рік також суттєво скоротили видатки на інфраструктуру та будівництво. Однак немало грошей отримають силові органи, міністерства і телемарафон. У кошторисі на 2024-ий, як і в попередньому, — дірка невеличка. Дефіцит становить 1,57 трильйона гривень: видатки вдвічі більші за доходи.

РЕЙТИНГИ НАЙСИЛЬНІШИХ АРМІЙ НАТО Й СВІТУ — на сьогодні найбільш цитованим є рейтинг потужності армій Global Firepower, який створюють за допомогою відкритих даних, рейтингуючи їх за складною та не до кінця зрозумілою методологією. Для створення рейтингу використовують індекс PowerIndex.

[Найпотужніші армії світу у \(2024\)](#)
відео, 10:05

[Країни за кількістю танків \(2021\),](#)
Відео, 13:40

Global Firepower є проєктом американця Деніела Пучека (Daniel Puczek), який володіє більш ніж сотнею сайтів, присвячених всьому на світі: від корейської війни, генералів та реєстрів залізничного транспорту і до агрегатора весільних послуг та класифікатора динозаврів.

[Країни за кількістю солдатів \(2021\),](#)
Відео, 15:44

Відомо, що для створення рейтингу використовують власний індекс PowerIndex, який охоплює:

[Країни за кількістю підводних човнів \(2021\),](#)
Відео, 05:10

- чисельність армії,
- кількість військової техніки,
- транспортну інфраструктуру,
- доступ до енергоресурсів,
- фінансування військової сфери.

[Країни за кількістю воєнних літаків \(2021\),](#)
Відео, 09:25

Разом із тим, укладачі рейтингу ігнорують наявність чи відсутність у країні ядерної зброї — головного фактору стримування противника. Тому методика, за якою складають цей та інші рейтинги — доволі сумнівна. Тим не менш їхні результати часто стають головним аргументом під час суперечок експертів та аналітиків, але жодним чином не впливають на реальну політику.

Збройні сили Туреччини (ЗСТ) складаються з армії, військово-морського флоту (зокрема військово-морської авіації і морської піхоти) і ВПС. Жандармерія і берегової охорона мають правоохоронні органи

Турецька армія 10-е місце		Людські ресурси: 41 637 773
		Бронетехніка: 3660 од.
		Авіація: 989 од.
		Підводні човни: 14
		Бюджет: \$ 18 185 000 000

і військові функції, працюють як компоненти сил внутрішньої безпеки в мирний час і підпорядковуються Міністерству внутрішніх справ. У воєнний час вони підпорядковуються армії і флоту.

Сьогодні турецькі військові сприймають себе як зберігача кемалістської ідеології, офіційної державної ідеології, особливо світського аспекту кемалізму. Начальник Генерального штабу є Головнокомандувачем Збройних Сил. У воєнний час він виступає як Головнокомандувач від імені президента, який представляє Вище військове командування ЗСТ від імені Великих Національних Зборів Туреччини. Генеральний штаб координує військові відносини з державами-членами НАТО та іншими дружніми країнами. Ставши членом НАТО 18 лютого 1952 року, Туреччина ініціювала комплексну програму модернізації своїх збройних сил.

Сили самооборони Японії (яп. 自衛隊, じえいたい, дзіейтай; англ. Japan Self-Defense Forces, JSDF) — державна організація оборони Японії заснована з 1 липня 1954 року. Виконує роль збройних сил, хоча не має відповідного юридичного статусу. Діяльність сил самооборони регулюється Конституцією Японії, законом про сили самооборони та низкою положень із дотичних законів та урядових указів. 1945 року, в результаті поразки Японії у Другій світовій війні, країну було окуповано силами США та СРСР, а її

Збройні сили — Імперська армія та Імперський флот — розпущено. 3 травня 1947 року, за вказівкою американців, було ухвалено нову Конституцію Японії, 9 стаття якої проголошувала відмову країни від війни як методу ведення міжнародної політики, забороняла утримувати власні сухопутні, морські та повітряні військові сили, а також не визнавала право японців на ведення війни.

Збройні сили Німеччини або Бундесвер (нім. Bundeswehr, букв. Федеративна оборона). Бундесвер було створено через десять років після закінчення Другої світової війни 7 червня 1955 року. 12 листопада 1955 в Бонні перші сто добровольців нової німецької армії присягнули на вірність вітчизні згідно з традиціями й ритуалом прусського війська. Назва «бундесвер» з'явилася лише в 1956 році.

6 червня 1955 Західну Німеччину прийняли до НАТО. Протягом перших 40 років після свого створення бундесвер, відповідно до конституції ФРН, не брав участі в бойових операціях. Лише в середині

Японська армія 9-е місце		<u>Людські ресурси:</u>
		53,5 млн.
		<u>Бронетехніка:</u>
		767 од.
		<u>Авіація:</u>
		1595 од.
		<u>Підводні човни:</u>
		16
		<u>Бюджет:</u>
		\$ 49 100 000 000

Німецька армія 8-е місце		<u>Людські ресурси:</u>
		36,5 млн.
		<u>Бронетехніка:</u>
		408 од.
		<u>Авіація:</u>
		710 од.
		<u>Підводні човни:</u>
		4
		<u>Бюджет:</u>
		\$ 45 000 000 000

1990-х років німецьких військовослужбовців стали залучати до участі в миротворчих операціях за кордоном.

Збройні сили Південної Кореї попри те, що Південна Корея є однією з 10 найпотужніших економік світу, загальні витрати на оборону у 250 млрд доларів за п'ять років є доволі великою сумою. Зокрема бюджет країни на 2020 рік становить 434 млрд доларів і щорічні витрати у 50 млрд є більш ніж вагомою частиною бюджету. Але утримання високотехнологічної півмільйонної армії, при 50-мільйонному населенні, є однією з небагатьох гарантій безпеки Південної Кореї.

Армія Південної Кореї 7-е місце		Людські ресурси: 25 609 290
		Бронетехніка: 2346 од.
		Авіація: 1393 од.
		Підводні човни: 14
		Бюджет: \$ 33 700 000 000

Збройні сили Франції — військове формування, на яке відповідно покладаються завдання з оборони Франції, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності. Франція є однією з небагатьох країн, у складі збройних сил якої є майже повний спектр сучасного озброєння та військової техніки власного виробництва — від стрілецької зброї до ударних атомних авіаносців (які, окрім Франції, є тільки у США). З 4 квітня 1949 року була членом НАТО. З липня 1966 року вийшла з військової організації, залишаючись учасницею політичної структури Північноатлантичного договору. 2009 року повернулась до усіх залишених структур. Франція також є членом Ядерного клубу.

Французька армія 6-е місце		Людські ресурси: 28 802 096
		Бронетехніка: 423 од.
		Авіація: 1203 од.
		Ядерні боєголовки: 300 шт.
		Підводні човни: 10
		Бюджет: \$ 43 000 000 000

Збройні сили Великої Британії (англ. British Armed Forces) збройні сили Сполученого Королівства відомі під назвою Британські Збройні. Головнокомандувачем Збройних сил є британський монарх ЗС Великої Британії знаходяться під управлінням Оборонної Ради Міністерства Оборони. Британські збройні сили є повністю професійні і добровільні. Чисельність особового складу становила 602 050 осіб у 2020 році (150 070 — регулярне військо, 44 980 — регулярний резерв та ~11 000 — добровільний резерв). Збройні сили Великої Британії є одними з найбільших збройних сил в Європі, але тільки 32-гі у світі за

Армія Великої Британії 5-е місце		Людські ресурси: 29 млн.
		Бронетехніка: 407 од.
		Авіація: 908 од.
		Ядерні боєголовки: 225 шт.
		Підводні човни: 11
		Бюджет: \$ 53 600 000 000

кількістю військовослужбовців (станом на 2019 рік). ЗС Великої Британії є активними та постійними учасниками операцій НАТО і сил коаліції в Іраку та Афганістані.

Збройні сили Індії мають армію, повітряні сили, флот та різноманітні допоміжні структури. Де-юре командувачем збройних сил є президент Індії, хоча де-факто управління належить Союзному уряду на чолі з Прем'єр-міністром.

Загальна чисельність збройних сил Індії становить 1 325 000 осіб, що робить Індію третьою за розміром збройних сил країною. Збройні сили Індії швидко збільшуються та модернізуються, у планах — розвиток власної військової космічної програми, розробка ефективної протиракетної оборони та створення ядерної тріади.

Індійська армія 4-е місце		Людські ресурси: 615 201 057
		Бронетехніка: 3569 од.
		Авіація: 1785 од.
		Ядерні боеголовки: 80-100 шт.
		Підводні човни: 17
		Бюджет: \$ 46 000 000 000

Збройні сили Російської федерації — російська армія (рос. Вооружённые силы Российской Федерации) створені за наказом Бориса Єльцина від 7 травня 1992 року, яким він створив Міністерство оборони рф й підпорядкував йому радянські збройні формування на території рф.

Чисельність активних Збройних сил — 771 тис. осіб (4-ті у світі). Військові резерви становлять приблизно 2 млн осіб, у напіввійськових формуваннях перебуває 359 100 осіб. Загальна чисельність військовослужбовців — 3 396 100 осіб (8-мі у світі).

Головнокомандувачем Збройних сил є Президент рф (поточно — володимир путін). У росії існує загальна військова повинність для чоловіків 18-27 років з терміном служби 1 рік. Планувалося довести кількість військових за контрактом до 70 %.

Однак фахівці сьогодні сходяться на тому, що місце рф у рейтингу є надто завищеним, якщо врахувати втрати особового складу, вищого командування та техніки за період воєнних дій в Україні. російська «третя» (за деякими рейтингами — «друга армія світу») виявилася в реальності зборищем гвалтівників та мародерів на військовій техніці, зібраній з «гілок та моху».

Російська армія 3-е місце		Людські ресурси: 69 117 271
		Бронетехніка: 15000 од.
		Авіація: 3082 од.
		Ядерні боеголовки: 8484 шт.
		Підводні човни: 63
		Бюджет: \$ 76 600 000 000

Збройні сили Китайської Республіки

(кит. 中華民國 軍事) — сукупність військ Китайської Республіки, призначена для захисту свободи, незалежності та територіальної цілісності держави. Складаються з сухопутних військ, військово-морських сил і військово-повітряних сил.

Армія Китаю володіє більшістю сучасних зразків озброєнь і бойової техніки, які складають арсенали провідних західних держав. Багато які з китайських збройових систем, зокрема бойовий винищувач J-10, бронетанкова техніка останнього покоління, військові кораблі, крилаті і міжконтинентальні балістичні ракети, за своїми тактико-технічними характеристиками близькі або не поступаються західним аналогам. Китай має намір приступити до будівництва великих кораблів і до розробки нового покоління озброєнь і бойової техніки для своїх Військово-морських сил.

Китайська армія 2-е місце		<u>Людські ресурси:</u> 749 610 775
		<u>Бронетехніка:</u> 9150 од.
		<u>Авіація:</u> 2788 од.
		<u>Ядерні боеголовки:</u> 250 шт.
		<u>Підводні човни:</u> 10
		<u>Бюджет:</u> \$ 126 000 000 000

Збройні сили Сполучених Штатів

Америки (англ. United States Armed Forces) — державні структури,

об'єднані озброєні військові формування та структурні організації Збройних сил, відповідно до розділу 10 Кодексу США. Армія США лідирує як за міццю й оснащенням, так і за рівнем соціального захисту свого персоналу. Збройні сили США ведуть свою історію ще від континентальної армії, утвореної 14 червня 1775 року. До складу сучасних збройних сил США входять 6 самостійних видів — армія (сухопутні війська), військово-повітряні сили, військово-морські сили, корпус морської піхоти, берегова охорона, космічні сили (новий вид, заснований 20 грудня 2019 року), а також частини і з'єднання резерву і національної гвардії. Усі види збройних сил підпорядковуються міністерству оборони США і лише берегову охорону в мирний час упідлеглено департаменту внутрішньої безпеки, за воєнного ж часу вона переходить під юрисдикцію міноборони. В американській армії існує досить жорстка система підбору кандидатів на службу. При цьому вона є найбільшим роботодавцем, що забезпечує солдатів гідною зарплатою і конкурентоспроможним соціальним пакетом.

Американці можуть проходити військову службу, починаючи з 17 років. Віковий ліміт — 42 роки. Після успішного проходження тестування кандидати підписують контракт терміном від 2 до 6 років.⁴⁵

Армія США 1-е місце		<u>Людські ресурси:</u> 145 212 012
		<u>Бронетехніка:</u> 8325 од.
		<u>Авіація:</u> 13683 од.
		<u>Ядерні боеголовки:</u> 7506 шт.
		<u>Підводні човни:</u> 72
		<u>Бюджет:</u> \$ 612 500 000 000

⁴⁵ Детально про армію Сполучених Штатів Америки: Поліщук С. Збройні сили США: бюджет, структура, відбір, зарплата... URL: <https://armyinform.com.ua/2020/05/13/zbrojni-sily-ssha-byudzheth-struktura-vidbir-zarplata/>

Отже, виходячи із вказаного рейтингу, із 10 найпотужніших армій світу 5 є членами НАТО. Головна проблема, що потужність армій можна оцінювати та порівнювати по-різному: за кількістю військовослужбовців, співвідношенням чисельності армії до загальної чисельності населення, кількістю та якістю техніки — танків, бронетехніки, авіації, наявності флоту, кількості високоточної зброї. Точно так озброєння та військову техніку можна порівнювати та оцінювати за новизною, технологічністю, досвідом практичного використання.

Важливо!

Але не снує ізагальноприйнятої методології ранжування цих речей для створення рейтингів. Розбудова кожної армії залежить від воєнної доктрини, де кожна країна декларує свою політику в галузі національної безпеки. Десятка країн за потужністю армії змінюється майже кожен рік.

На 2023 р. Найпотужнішою армію світу за оцінкою Global FirePower є **США**. При цьому **росія** зберегла 2-ге місце в рейтингу. Хоча російсько-українська війна продемонструвала ключові обмеження військового потенціалу рф, попри її кількісну живу силу та матеріальну перевагу над Україною. У Global Firepower наголосили, що це «проливає світло» на рівень готовності, командування, навчання та постачання в російській армії.

Наприклад, невеликі країни НАТО, які фактично не мають власної армії, але мають гарантії безпеки від союзників по Альянсу аж ніяк не можна порівнювати з країнами, які не входять у воєнні союзи. Європейські армії певною мірою можна називати й «паперовими» та такими, що роз раховують лише на допомогу США, а не власні сили.

Найсильніші армії світу за версією Global Fire Power (GFP) на 2024 р:

1	United States	PwrIndx: 0.0699	↔
2	Russia	PwrIndx: 0.0702	↔
3	China	PwrIndx: 0.0706	↔
4	India	PwrIndx: 0.1023	↔
5	South Korea	PwrIndx: 0.1416	↑
6	United Kingdom	PwrIndx: 0.1443	↓
7	Japan	PwrIndx: 0.1601	↑
8	Türkiye	PwrIndx: 0.1697	↑
9	Pakistan	PwrIndx: 0.1711	↓
10	Italy	PwrIndx: 0.1863	↔

КРАЇНИ, ДЕ НЕМАЄ ОФІЦІЙНИХ ЗБРОЙНИХ СИЛ

Андорра	Андорра не має постійної армії, але підписала договори з Іспанією та Францією про свій захист. Вона має невелику добровольчу армію, яка виконує суто церемоніальні функції. Воєнізований підрозділ спеціального призначення GIRA (підготовлений у боротьбі з тероризмом і порятунку заручників) є частиною національної поліції^[en]. Оборонну допомогу надають Франція та Іспанія відповідно до неофіційної угоди^[a] між трьома країнами.
Ватикан	Має корпус жандармерії для підтримання внутрішнього правопорядку. Швейцарська гвардія, озброєний підрозділ, якому доручено охорону папи, офіційно підпорядковується Святому Престолу, а не державі-місту. Ватикан не має договору про оборону з Італією, оскільки це порушило б нейтралітет Ватикану, але неофіційно італійські збройні сили захищають Ватикан. Палатинську та Дворянську гвардії скасували в 1970 році.
Гренада	Не має постійної армії з часів розформування народно-революційної армії^[en] в 1983 році після вторгнення США. Королівська поліція Гренади^[en] має воєнізовану спеціальну службу для цілей внутрішньої безпеки. За оборону відповідає Регіональна система безпеки^[en] (RSS).
Домініка	У Домініці немає постійної армії з 1981 року. У поліції Співдружності Домініки є загін спеціального призначення та берегова охорона. За оборону відповідає RSS. У разі війни чи інших надзвичайних ситуацій поліція може діяти як військова сила, якщо це проголошено владою.
Кірибаті	Згідно з конституцією, єдиними дозволеними силами є поліція^[en], яка має підрозділ морського спостереження для внутрішньої безпеки. Морський нагляд оснащений стрілецькою зброєю та утримує один Патрульний катер тихоокеанського типу^[en] «Teanoai».

	Допомога на оборону надається Австралією та Новою Зеландією згідно з неофіційною угодою між трьома країнами.
Ліхтенштейн	Скасував свою постійну армію в 1868 році, бо вона вважалася надто дорогою. Армія дозволена лише під час війни, але такої ситуації ніколи не виникало. Ліхтенштейн має поліцію тактичного підрозділу ^[en] , оснащену стрілецькою зброєю для виконання обов'язків щодо забезпечення внутрішньої безпеки. Оборонна допомога надається Австрією та Швейцарією відповідно до неофіційної угоди між трьома країнами.
Маршаллові Острови	З моменту заснування країни єдиними дозволеними силами є поліція ^[en] , зокрема підрозділ морського спостереження для внутрішньої безпеки. Підрозділ морського спостереження оснащений стрілецькою зброєю та утримує один патрульний катер тихоокеанського типу «Ломор». Відповідно до договору про вільну асоціацію , оборона є обов'язком Сполучених Штатів Америки
Науру	Згідно з неофіційною угодою між двома країнами, за оборону Науру відповідає Австралія . Існує відносно велика озброєна та допоміжна поліція для внутрішньої безпеки.
Палау	З моменту заснування країни єдиними дозволеними силами є поліція, зокрема підрозділ внутрішньої безпеки з 30 осіб морського спостереження. Морський нагляд оснащений стрілецькою зброєю та утримує один патрульний катер тихоокеанського типу «Remeliik» та один японський патрульний катер « Kedam ^[en] ». Допомога в галузі оборони надається Сполученими Штатами відповідно до договору про вільну асоціацію .
Самоа	З моменту заснування країни не було сформовано жодної армії. Є невелика поліція та підрозділ морського спостереження для забезпечення внутрішньої безпеки.

	Група морського спостереження оснащена стрілецькою зброєю та має патрульний катер тихоокеанського типу. Існують неофіційні оборонні зв'язки з Новою Зеландією , яка зобов'язана розглянути будь-яке прохання про допомогу відповідно до договору про дружбу 1962 року.
Сент-Вінсент і Гренадини	Королівська поліція Сент-Вінсент і Гренадини містить два невеликі ^[b] воєнізовані підрозділи: загін спеціальної служби та берегову охорону, які відповідають за внутрішню безпеку та патрулювання прибережних вод відповідно. Майже всі командери берегової охорони були офіцерами Королівського військово-морського флоту . За оборону відповідає RSS.
Сент-Люсія	Королівська поліція Сент-Люсії містить два невеликі воєнізовані підрозділи, що складаються зі 116 осіб: підрозділ спеціальної служби та берегова охорона, обидва підрозділи відповідають за внутрішню безпеку. За оборону відповідає RSS.
Соломонові Острови	Зберігали воєнізовані сили до складного етнічного конфлікту, у який втрутилися Австралія , Нова Зеландія та інші тихоокеанські країни для відновлення закону та ладу. З того часу військові сили не підтримуються. Є порівняно велика поліція та підрозділ морського нагляду для забезпечення внутрішньої безпеки. Група морського нагляду оснащена стрілецькою зброєю й містить два патрульні катери тихоокеанського типу « <i>Auki</i> » та « <i>Lata</i> ». Допомога в галузі оборони та охорони правопорядку входила до обов'язків RAMSI ^[en] до 30 червня 2017 року.
Тувалу	З моменту заснування країни жодна армія не була сформована. Існує невелика поліція, яка має підрозділ морського спостереження для внутрішньої безпеки. Підрозділ морського спостереження оснащений стрілецькою зброєю та утримує патрульний катер тихоокеанського типу « <i>Te Mataili</i> »

Федеративні Штати Мікронезії	На момент заснування країни жодна армія не була сформована. Єдині дозволені сили — поліція, у складі якої є підрозділ морського спостереження (оснащений стрілецькою зброєю й містить три патрульні катери тихоокеанського типу «<i>FSS Palikir</i>», «<i>FSS Micronesia</i>» та «<i>FSS Independence</i>») для забезпечення внутрішньої безпеки. Оборона є обов'язком Сполучених Штатів відповідно до угоди про вільну асоціацію.

Країни без постійної армії з обмеженими військовими силами

Ісландія	Цікаво! Немає постійної армії з 1869 року, але є активним членом НАТО. Існувала оборонна угода зі Сполученими Штатами, яка підтримувала Сили оборони Ісландії^[en] та військову базу країни з 1951 до 2006 року. Військово-морська авіабаза Кеплавік^[en] закрилася наприкінці 2006 року після 55 років служби. Проте США оголосили, що і далі забезпечуватимуть оборону Ісландії, але без постійного базування військ у країні. Попри те, що в Ісландії немає постійної армії, у країні діють експедиційні миротворчі сили, система протиповітряної оборони, велика воєнізована берегова охорона, поліцейська служба і тактичний підрозділ. Є також угоди щодо військових та інших операцій безпеки з Норвегією, Данією та іншими країнами НАТО.
Вануату	Поліцейські сили Вануату мають воєнізований підрозділ під назвою Мобільні сили Вануату^[en] для забезпечення внутрішньої безпеки. Мобільні сили Вануату складаються з майже 300 осіб, які добре озброєні стрілецькою зброєю.
Коста-Рика	Стаття 12 Конституції^[en] з 1949 року забороняє мати постійну армію. Однак у країні є громадські сили з обмеженим військовим потенціалом, основна роль яких полягає в охороні правопорядку,

	внутрішній безпеці та командуванні Службою повітряного спостереження.
Маврикій	Маврикій не має постійної армії з 1968 року. Усі військові, поліцейські та охоронні функції виконують 10 000 військовослужбовців, які перебувають на дійсній службі під командуванням комісара поліції. Національна поліція чисельністю 8 тисяч осіб відповідає за забезпечення правопорядку всередині країни. Також існують спеціальні мобільні сили чисельністю 1500 осіб та національна берегова охорона чисельністю 500 осіб, які вважаються воєнізованими підрозділами. Обидва підрозділи оснащені стрілецькою зброєю.
Монако	Відмовилася від загальних військових вкладень у 17 столітті, оскільки розвиток артилерійських технологій зробив її беззахисною, але досі визнає себе володаркою обмежених збройних сил. Хоча оборона є обов'язком Франції, зберігаються два невеликі військові підрозділи; один переважно обороняє принца та судову владу, а інший відповідає за цивільну оборону та гасіння пожеж. Обидва підрозділи добре навчені та оснащені стрілецькою зброєю. Окрім збройних сил для забезпечення внутрішньої безпеки існує збройна національна поліція.
Панама	Скасувала свою армію в 1990 році, що було підтверджено одноголосним голосуванням парламенту за зміну конституції в 1994 році. Державні сили Панами складаються з Національної поліції, Національної прикордонної служби, Національної аеронавігаційної служби та Служби інституційного захисту. Вони мають деякий військовий потенціал.

Отже, попри те, що Ісландія є членом НАТО, вона не має постійної армії, хоча немає жодних юридичних перешкод для її формування. Ісландські служби виконують операції, які їх союзники по НАТО відносять до юрисдикції власних регулярних збройних сил.

ВІЙСЬКОВІ ОПЕРАЦІЇ ТА МІСІЇ НАТО, ініційовані і проведені під контролем збройних сил країн-учасниць Організації Північноатлантичного договору різного роду операції, місії і командні навчання.

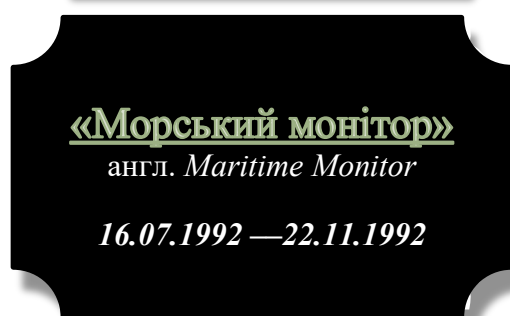
Місія НАТО
сьогодні,
Відео, 02:59

Необхідно чітко розмежовувати проведення військових операцій під егідою НАТО та проведення власних військових операцій країною або країнами, які є членами Альянсу. Наприклад, у 80-х роках минулого століття «обмежений військовий контингент» Радянської Армії також проводив операцію в Афганістані, виконуючи «інтернаціональний обов'язок». Проте, це була операція виключно колишнього СРСР, а не Варшавського договору, до складу якого на той час він входив. Переважаючим імперативом у розвитку НАТО є те, що вона є «орієнтованою на місії» від його традиційного завдання колективної оборони до виконання нових ролей за умов, що змінюються, до яких належать і місії «*поза межами Статті 5*», такі як операції з підтримки миру. Сьогодні треба взяти до уваги такі чинники, як гнучкість, ефективність сил, єдність Альянсу, принцип багатонаціональності, реальні можливості тощо.

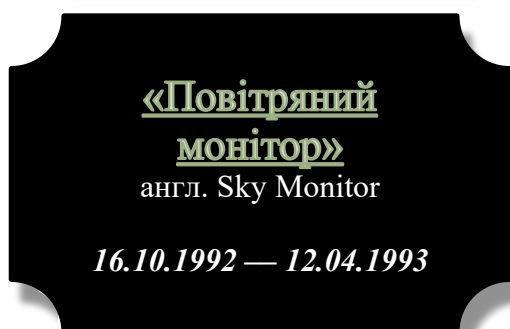
Активізувавши свій вплив у часи «холодної війни», країнами-учасниками Альянсу було проведено безліч військових операцій, гуманітарних місій, командних навчань тощо, які, у першу чергу, були спрямовані на деескалацію конфлікту в гарячих точках світу, а також з метою відпрацьовувати дії Альянсу в разі ескалації конфлікту, який гіпотетично міг би призвести до військової сутички між Альянсом та державами-агресорами. Наразі близько 140 тисяч військовослужбовців залучені до виконання операцій НАТО в усьому світі і успішно виконують складні наземні, повітряні та морські операції.

Це була перша Антитерористична операція, коли сили НАТО (патрулювання АВАКС) розгорталися на території США. Після **теракту 11 вересня 2001** року США звернулися по допомогу до країн НАТО, посилаючись на Статтю 5 Вашингтонського договору, **яка була застосована 1-й раз.**

Операція НАТО, яка проведена під час Боснійської війни з метою дотримання санкцій, введених проти колишньої Югославії відповідно до резолюцій Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй 713. Завданням учасників було патрулювання міжнародних вод вздовж узбережжя Чорногорії.

Місія НАТО з відстеження несанкціонованих польотів в повітряному просторі Боснії і Герцеговини під час Боснійської війни. Операція почалася у відповідь на резолюцію Ради Безпеки ООН 781, яка встановила заборону на використання військових літаків в боснійському повітряному просторі.

«Морська гвардія»

англ. *Maritime Guard*

22.11.1992 — 22.11.1993

Операція-блокада колишньої Югославії силами НАТО в міжнародних водах Адріатичного моря. Операція проводилась на підтримку резолюції Ради Безпеки ООН 787, в якій містився заклик до усіх держав забезпечити дотримання ембарго щодо Югославії. Усі судна, що прямували до або з територіальних вод колишньої Югославії, зупинялись для перевірки їх вантажів та маршруту.

«Заборонений рейс»

англ. *Deny Flight*

12.04.1993 — 20.12.1993

Операція НАТО, яка розпочалася з метою примусового виконання рішення Організації Об'єднаних Націй для забезпечення безпольотної зони над Боснією і Герцеговиною. Організація Об'єднаних Націй та НАТО пізніше розширили місію операції і внесли забезпечення безпосередньої авіаційної підтримки для військ ООН та завдання повітряних ударів по цілях у Боснії.

«Шарп гард»

Sharp Guard

15.06.1993 — 02.10.1996

Кількарічна спільна морська блокада поставок до колишньої Югославії силами НАТО і Західноєвропейського союзу в Адріатичному морі. В пошуку і зупинці суден, що намагались обійти блокаду, брали участь військові кораблі і морські патрульні літаки з 14 країн-учасниць Альянсу.

«Обдуманна сила»

Deliberate Force

30.08.1995 — 15.09.1995

Серія повітряних бомбардувань авіацією НАТО позицій боснійських сербів у 1995 році під час Боснійської війни, перша значна військова акція Північноатлантичного альянсу на просторах колишньої Югославії.

«Сили втілення»

Implementation Force

20.12.1995 — 20.12.1996

Річна багатостороння миротворча акція, метою якої було встановлення та забезпечення заборони на польоти потівітряним простором країн колишньої Югославії.

«Союзна сила»

Allied Force

24.03.1999 — 10.06.1999

Військова бомбардувальна операція блоку НАТО проти Югославії в період з 24 березня по 10 червня 1999 року, що стала завершальним етапом Косовської війни, призвівши до виводу югославських військ з території краю Косово й Метохія та до його переходу під контроль сил НАТО, а пізніше — ООН.

KFOR

12.06.1999 — триває

Міжнародні сили під керівництвом НАТО, відповідальні за забезпечення стабільності в Косово (спочатку Автономний край Косово та Метохія Республіки Сербія, а з 17 лютого 2008 — Республіка Косово). Сили KFOR були створені згідно з резолюцією Ради Безпеки ООН № 1244.

SFOR

20.06.1998 — 02.12.2004

Основна мета сил СФОР полягала в утворенні безпечних умов для цивільного та політичного відновлення Боснії і Герцеговини. Зокрема, контингент СФОР відповідав за стримування та попередження нових бойових дій, утворення сприятливих умов для подальшого розвитку мирного процесу, а також надання підтримки цивільним організаціям, які беруть участь у цьому процесі, вибірково та з урахуванням наявних сил і засобів.

«Елайд хармоні» *Allied Harmony*

16.12.2002 – 31.03.2003

Третя військова операція НАТО на території колишньої Югославії в Республіці Македонія була спрямована на захист спостерігачів з Організації з безпеки і співробітництва в Європі, які виконували місію спостереження за виконанням мирного плану в Македонії. Місія була логічним продовженням попередньої операції «Ембер Фокс».

Окремо потрібно виділити операції НАТО в Афганістані:

«Перс»

Perth
Липень 2006

Операція була проведена силами США та Австралійським загоном спеціальних операцій під командуванням лейтенанта Марка Смертхарста.

«Гірська лютя»

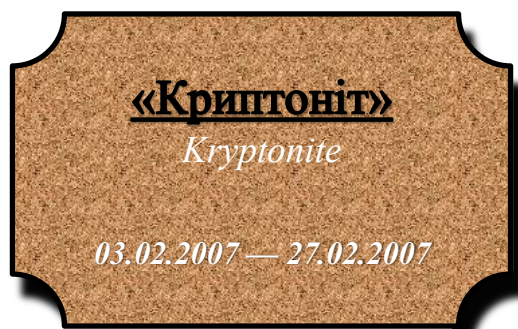
Mountain Fury

16.09.2006 — 15.01.2007

Операція НАТО, була спрямована на «зачистку» від повстанців Талібану в східних провінціях Афганістану

Спільна військова операція Міжнародних сил сприяння безпеці (МССБ) у складі Нідерландів, Великої Британії і Афганської національної армії під патронатом НАТО. Складова частина операції «Ахіллес». Головним завданням операції було очищення району навколо греблі Каджакай, що знаходилась під контролем талібів, а також ремонт гідроелектростанції та відновлення постачання електроенергії. Нерегулярні бої точилися навколо території греблі, а також міста Муса Кала протягом 10 днів, поки коаліційні війська змогли захопити плацдарм для подальшого наступу.

Військова операція НАТО, головною метою її було очищення провінції Гільменд від талібських бойовиків. Операція розпочалася 6 березня 2007 року. Вона є найбільш успішною наступальною операцією, проведеною НАТО в Афганістані на сьогоднішній день. Представники НАТО повідомили, що, на відміну від попередніх операцій, таліби уникали прямої конфронтації на користь партизанської тактики.

Операція була своєрідним продовженням місії під «Ахіллес», завданням якої було відбити наступ талібів в провінції Гільменд. Операція була проведена за сприяння Королівських збройних сил Великої Британії.

Військова операція НАТО під керівництвом Великої Британії на території провінції Гільменд в Афганістані. Наступ спеціально сформованої групи під кодовою назвою Чакуш або Молот, розпочався в ніч на 24 липня 2007 в районі між територіями Хайдерабад і Мірмандаб, на північному сході міста Геришк. Операція мала на меті витіснення сил Талібану з районів верхньої долини Геришк в провінції Гільменд.

Операція, яка складалася з двох частин за участю НАТО і збройних сил Афганістану проти талібів на півночі країни, і була проведена у рамках війни в Афганістані.

Військова операція, проведена 13-23 травня 2008 року під час війни в Афганістані за участі норвезьких та німецьких сил МССБ і афганських урядових військ проти талібів. Метою було усунення талібів, які перегрупувалися в регіоні після операції «Harekate Yolo» в кінці 2007 року.

Військова операція, проведена НАТО і Афганською національною армією з метою транспортувати 220-тонну турбіну на греблю Каджаки в провінції Гільменд через територію, контрольовану талібами. Операція завершилася успіхом коаліції. В основному в ній брали участь британські війська. Операція отримала свою назву від орла зображеного на емблемі 16-ї повітряно-штурмової бригади.

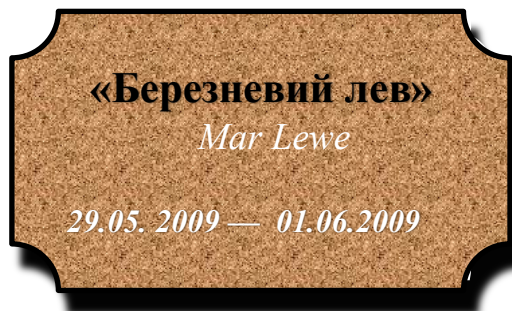
Операція, що проходила 18 днів за участі британських військ, а також за сприяння датських, естонських і афганських військовослужбовців — в районі Лашкаргах, адміністративного центру провінції Гільменд. До проведення операції були в цілому залучено 1500 британських військовослужбовців, які діяли за підтримки авіації і важкої бронетехніки.

Рейд британських військ кількістю 700 військовослужбовців на талібську фабрику з виготовлення наркотиків, котра являла собою укріплену фортецю у верхній долині району Сангін в провінції Гільменд, Афганістан. Згідно зі звітом Великої Британії, в результаті операції, 7 лютого 2009 року, вдалося захопити чотири фабрики а також готові партії героїну і опіуму на загальну суму більш ніж 50 мільйонів фунтів стерлінгів.

36-годинна військова операція ISAF під керівництвом НАТО, яка проходила 16-18 грудня 2009 року, в долині Узбін, що на сході Афганістану. Метою операції було підтвердити суверенітет афганських сил безпеки в північній частині долини Узбін, а також встановити афганський прапор в селищі, яке було стратегічним об'єктом.

Триденна операція міжнародних сил сприяння безпеці, яка була проведена в провінції Гільменд.

Військова операція, яка проводилась військами МССБ (ISAF) і Афганською національною армією в липні 2009 року з метою змусити вивести бойовиків Талібану з провінції Кундуз.

Інші операції та місії НАТО:

Операція НАТО в рамках сил швидкого реагування НАТО, що проводиться з березня 2004 задля захисту повітряного простору трьох балтійських держав: Латвії, Литви, Естонії

Операція в Аденській затоці, котра проводилась з жовтня по грудень 2008 року, для стримання та недопущення піратських атак і дій в даному регіоні

Друга місія НАТО щодо боротьби з піратством біля берегів Африканського рогу та в Аденській затоці, що продовжує роботу першої антипіратської операції НАТО „Союзницький постачальник“ і направлена на стримання піратських дій в цьому регіоні та біля берегів Сомалі, дія якої продовжувалась з 24 березня до серпня 2009 року

«Океанський щит»

Ocean Shield

17 серпня 2009 —
триває

Поточна операція НАТО, яка направлена на боротьбу з сомалійськими піратами в Аденській затоці та вздовж берегів Африканського рогу. Розпочалася 17 серпня 2009 року на основі результатів двох попередніх операцій в цьому регіоні — Операція „Союзницький постачальник“ та Операція „Союзницький захисник“

«Спільний захисник»

Unified Protector

23.03.2011 —
31.10.2011

Спільна операція міжнародних сил з безпеки у Лівії (згідно з резолюціями Ради Безпеки ООН 1970 і 1973)

Участь України в місіях НАТО⁴⁶

► Продовжується участь українського контингенту (інженерний підрозділ чисельністю 40 військовослужбовців та 18 одиниць автомобільної та спеціальної техніки) в операції у складі Багатонаціональних сил НАТО в Косово (КФОР) та національного персоналу (10 військовослужбовців) в місії НАТО «Рішуча підтримка» в Афганістані.

► Завершена участь виділених сил та засобів ЗСУ в морських операціях НАТО «Океанський щит» та «Активні зусилля».

► Участь України в річ «Активні зусилля» здійснюється, з урахуванням набуття Національним контактним пунктом Військово-Морських Сил Збройних Сил України (м. Одеса) повних операційних спроможностей, шляхом моніторингу надводної обстановки в акваторії Чорного моря та обміну інформацією із штабом проведення операції (штаб Командування Військово-морських сил НАТО «Нортвуд»).

► 30 березня 2015 року Президент України підписав Указ Президента України № 185/2015 «Про направлення національного персоналу для участі України

Миротворчі операції НАТО та участь України, Відео, 20:43

⁴⁶ Моргун С. Найбільші операції НАТО: історія досягнень і провалів Альянсу. URL : <https://tsn.ua/exclusive/naybilshi-operaciyi-nato-istoriya-dosyagnen-i-provaliv-alyansu-2368441.html>

в тренувально-дорадчій Місії НАТО «Рішуча підтримка» в Ісламській Республіці Афганістан», згідно з яким направляється національний персонал (з числа військовослужбовців та працівників ЗСУ) загальною чисельністю до 30 осіб.

➔ 7.04.2015 р. з НАТО укладена Угода (у формі обміну листами) про участь УНП в тренувально-дорадчій Місії НАТО «Рішуча підтримка» та фінансові умови.

1. Яка країна-член НАТО не має армії?
2. Кому підпорядковані армії країн-членів НАТО?
3. Скільки разів застосовувалася ст. 5 Статуту НАТО, яка містить зобов'язання країн-членів надати допомогу союзнику в разі нападу на нього в зоні відповідальності Альянсу?
4. Із яких видів складається бюджет НАТО?
5. Скільки рівнів має структура органів військового управління ОЗС НАТО?
6. Які категорії збройних сил НАТО існують в межах військової структури?
7. Які витрати на оборону має здійснювати кожна країна НАТО згідно зі спільними вимогами?
8. П'ятірка країн світу з найбільшою кількістю танків.
9. П'ятірка країн світу з найменшою кількістю літаків.
10. Країни з найменшою кількістю підводних човнів.
11. Як називається операція НАТО, яка була спрямована на «зачистку» повстанців Талібану в східних провінціях Афганістану 2006–2007 рр.?
12. Як називається операція НАТО, приведена під час Боснійської війни 1992 р.?
13. Як називається перша військово-морська операція НАТО з боротьби з піратством біля берегів Сомалі (2008 р.)?
14. Країни, де немає офіційних збройних сил
15. Хто є автором проєкту, за яким оцінюються потужності армій (Global Firepower)?
16. Яку позицію не вносять до рейтингу потужності армій (Global Firepower)?
17. Яку назву має перша операція сил НАТО на території США, коли було застосовано статтю 5 Північноатлантичного договору?
18. Хто є Верховним головнокомандувачем Об'єднаних збройних сил НАТО в Європі з 2022 р.?
19. Хто був першим Верховним головнокомандувачем Об'єднаних збройних сил НАТО в Європі?
20. Як називається військова бомбардувальна операція блоку НАТО проти Югославії в березні–червні 1999р.?
21. З якою метою було проведено операції збройних сил НАТО «Морський монітор»?
22. З якою метою було проведено операції збройних сил НАТО «Союзна сила»?

ЛЕКЦІЯ 6. СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ІНСТИТУТІВ ПАРТНЕРСТВА ТА ДІАЛОГУ МІЖ НАТО І КОНТАКТНИМИ КРАЇНАМИ

1. Рада євроатлантичного партнерства (РЄАП)
2. Відносини НАТО з російської федерацією. Рада НАТО — росія (РНР)
3. Річні національні програми як унікальна практика країн у двосторонніх відносинах з НАТО.
4. Комісія НАТО – Україна (КУН)
5. Середземноморський діалог
6. Стамбульська ініціатива співпраці (СІС)
7. Програма «Партнерство заради миру» (ПЗМ)
8. «Партнерство з розширеними можливостями» (ЕОР)
9. Індивідуальний план партнерства з НАТО (ІППН)

В ИНИКНЕННЯ НОВИХ ІНСТИТУЦІЙ, які почали займатися питаннями співпраці, партнерства та діалогу між НАТО й іншими країнами спричинено зміною геополітичної ситуації у світі на початку 1990-х років. Нині діють такі інституції:

Рада євроатлантичного партнерства (РЄАП)

(англ. Euro-Atlantic Partnership Council, фр. Conseil de partenariat euro-atlantique). Заснована у 1997 році, РЄАП стала наступницею Ради північноатлантичного співробітництва (РПАС), створеної у 1991 році відразу після припинення «холодної війни». Це рішення стало відображенням прагнення НАТО створити форум у галузі безпеки, який краще відповідав би умовам більш поглибленого і оперативного партнерства. У його межах розвивається співпраця між НАТО та країнами-партнерами на Євроатлантичному просторі, а також двосторонні відносини між НАТО та окремими країнами-партнерами, що беруть участь у програмі **«ПАРТНЕРСТВО ЗАРАДИ МИРУ»⁴⁷**. Це багатосторонній форум, який об'єднує 50 країн, з метою забезпечити процес діалогу та консультацій з питань політики і безпеки серед країн-членів НАТО та країн-партнерів. РЄАП складається з 28 країн-членів Альянсу та 22 країн-партнерів.

Рада НАТО — росія (РНР)

У свій час 28 країн — членів Альянсу і росія співпрацювали на засадах рівноправного партнерства у рамках Ради НАТО — росія (РНР)⁴⁸, створеної у 2002 році. РНР забезпечує рамковий механізм для проведення консультацій з поточних проблем безпеки і практичного співробітництва з широкого кола питань, що становлять взаємний інтерес. Порядок

⁴⁷ Партнерство заради миру URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Партнерство_заради_миру;

Партнерство заради миру. Рамковий документ. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/950_001

⁴⁸ Відносини між НАТО та росією. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Відносини_між_НАТО_та_росією

денний РНР формує основу двостороннього співробітництва, підґрунтя якого було закладено в Основовположному акті НАТО — росія, підписаному в 1997 році.

Сьогодні у відносинах з росією НАТО керується подвійним підходом, а саме: поєднання періодичного, цілеспрямованого і значущого діалогу та потужної позиції у галузі стримування і оборони. З 2014 року практичне співробітництво між НАТО і росією призупинено через її незаконну та нелегітимну анексію українського Криму.

В новій Стратегічній Концепції НАТО, затвердженій на Саміті в Мадриді в червні 2022 р. відзначається, що російська федерація є найбільш значною і прямою загрозою безпеці держав — членів Альянсу та миру і стабільності в євроатлантичному регіоні. Вона намагається встановити сфери впливу і прямий контроль за допомогою примусу, саботажу, агресії та анексії. Альянс і надалі відповідально і єдиним фронтом реагуватиме на загрози, що йдуть з росії, істотно зміцнюватиме оборону усіх членів Альянсу, підвищуватиме стійкість перед обличчям силового тиску з боку росії і підтримуватиме партнерів у протистоянні зловмисному втручання і агресії. У світлі ворожої політики і дій російської федерації вона не може розглядатися як партнер Альянсу.

Комісія НАТО — Україна (КУН)

є форумом для консультацій між членами НАТО і Україною з питань безпеки, що становлять обопільний інтерес⁴⁹. Комісія була створена відповідно до Хартії про особливе партнерство НАТО-Україна, підписаної

главами держав та урядів України та країн НАТО 9 липня 1997 в Мадриді. Комісія покликана оцінювати розвиток відносин між НАТО і Україною, аналізувати і планувати майбутню діяльність, а також давати рекомендації щодо поліпшення або подальшого розвитку співробітництва.

Виконання Україною **Річних національних програм** є унікальною практикою у двосторонніх відносинах з НАТО. Президент України затверджує РНП та заходи щодо її виконання.

До реалізації РНП залучаються органи державної влади та неурядові організації. За підсумками виконання РНП Альянс готує оцінку та рекомендації, які враховуються при підготовці РНП на наступний рік.

За президентства В. Януковича було змінено довготривалу політичну лінію, спрямовану на набуття членства в НАТО. Замість цього була запроваджена фейкова концепція «позаблоковості». Правда, змістовне наповнення РНП залишилося спрямованим на досягнення Україною євроатлантичних стандартів в цивільному і оборонному секторах. Проте в 2010-2013 рр. планування, виконання та звітування щодо РНП мало формальний характер. Революція Гідності дала надію на позитивні зміни.

⁴⁹ Докладніше: Комісія Україна — НАТО. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Комісія_Україна_—_НАТО

Та лише в грудні 2016 року було затверджено Положення про розроблення річних національних програм (РНП) під егідою Комісії Україна-НАТО та оцінювання результатів їх виконання.

Середземноморський діалог

форма співпраці між НАТО та сімома країнами Середземномор'я (Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Мавританія, Марокко, Туніс)⁵⁰. Метою є покращення взаєморозуміння між країнами регіону, безпека та стабільність, пояснення політики

НАТО. Середземноморський діалог за структурою є переважно двостороннім (формат НАТО+1), однак дозволяє регулярні зустрічі у багатосторонньому форматі (НАТО+7). Події в рамках Середземноморського діалогу фінансуються сторонами самостійно. Однак сьогодні НАТО фінансує до 100% витрат країн діалогу на участь у заходах в його рамках.

Стамбульська ініціатива співпраці (СІС)

англ. Istanbul Cooperation Initiative (ICI)⁵¹ — партнерська програма НАТО, метою якої є сприяння співпраці між країнами Перської затоки та НАТО. До Ініціативи входять Бахрейн, Катар, Кувейт та Об'єднані Арабські Емірати.

Співпраця в рамках Ініціативи зосереджується на таких аспектах:

- реформування збройних сил через посилення взаємодії між військовим та громадським секторами, впровадження нових бюджетних процедур та механізмів планування в оборонній сфері;
- здатність до спільного виконання завдань (досягається завдяки спільним навчанням та тренінгам, а також просвітницьким заходам);
- боротьба з тероризмом, зокрема, шляхом обміну даними розвідки;
- боротьба з поширенням зброї масового ураження;
- сприяння безпеці кордонів;
- співробітництво у сфері цивільного планування в надзвичайних ситуаціях (зокрема, при екологічних катастрофах).

⁵⁰ Середземноморський діалог. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Середземноморський_діалог

⁵¹ Стамбульська ініціатива співпраці. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%B1%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0_%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%B2%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96

Програма «Партнерство заради миру» (ПЗМ)

це програма двостороннього практичного співробітництва між окремими країнами-партнерами на євроатлантичному просторі і НАТО.⁵²

Завдяки їй держави-партнери мають змогу

«Партнерство
заради миру»
відео, 17:47

будувати індивідуальні відносини партнерства з НАТО, визначаючи власні пріоритети у галузі співпраці. Нині у програмі ПЗМ беруть участь 22 держави.

➤ Програму ПЗМ було запроваджено у 1994 році з метою надання змоги країнам-партнерам розвивати відносини індивідуального партнерства з НАТО на основі власних пріоритетів у галузі співробітництва та обираючи рівень і темпи розвитку співпраці.

➤ **Мета Програми:** сприяти реформам, підвищити стабільність, зменшити світові загрози безпеці, створити міцні відносини у сфері безпеки між країнами-партнерами та НАТО, а також між самими партнерами.

➤ Офіційною основою Програми ПЗМ є **Рамковий документ**, що був оприлюднений Альянсом в 1994 році, одночасно з запрошенням зацікавлених країн до участі в Програмі. Документом закріплено зобов'язання країн-членів НАТО проводити консультації з будь-якою країною-партнером, яка вбачає пряму загрозу своїй територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці. Заходи, що пропонуються в переліку ПЗМ, охоплюють практично усі сфери діяльності Альянсу.

➤ **8 лютого 1994 року** Україна підписала Рамковий документ ПЗМ, а 25 травня цього ж року передала керівництву НАТО свій Презентаційний документ. У ньому визначені політичні цілі участі України в Програмі ПЗМ, заходи, які планується здійснити для досягнення цих цілей, а також сили і засоби, що виділяються Україною для участі в ній.

➤ Починаючи з квітня 2011 року, усі заходи і навчання ПЗМ в принципі відкрито для участі усіх партнерів НАТО як на євроатлантичному просторі, так і держав-учасниць Середземноморського діалогу, Стамбульської ініціативи співпраці або партнерів в усьому світі.

Політично-військовий керівний комітет Партнерства заради миру (PMSC/PfP)

головний робочий орган, який відповідає за питання ПЗМ. Він проводить засідання в різних форматах або тільки за участю членів Альянсу, або за участю членів НАТО та партнерів. Головні обов'язки PMSC:

➤ надання Раді рекомендацій з питань ПЗМ; відповідальність за загальну координацію Робочої програми партнерства;

➤ розробку політично-військових рекомендацій військовому керівництву НАТО з метою підготовки його внеску в Робочу програму партнерства в галузі військових навчань та інших заходів;

⁵² Програма «Партнерство заради миру». URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/partnerstvo-zaradi-miru>

- надання рекомендацій при розробці Індивідуальних програм партнерства та подання їх на затвердження Ради;
- підготовчу та координувальну діяльність у процесі планування та оцінювання сил Партнерства (PARP)

Над військовими аспектами ПЗМ працює військове керівництво НАТО, яке користується рекомендаціями, запропонованими PMSC та затвердженими Радою. Робочим органом ПЗМ з військового боку є Робоча група з військової співпраці (MCWG(COOP)), яка функціонує як 73-консультативний орган Військового комітету. MCWG(COOP) проводить засідання як самих членів Альянсу, так і за спільною участю партнерів і членів НАТО. Військовий комітет також проводить зустрічі з партнерами для обговорення військового складника співпраці за програмою ПЗМ.

Центр координації партнерства (РСС)

є унікальним органом ПЗМ, який розташований у м. Монс (Бельгія) поряд зі штаб-квартирою Верховного головнокомандувача об'єднаних сил НАТО в Європі (SHAPE).

Він був створений під егідою Північноатлантичної ради і виконує свої завдання під безпосереднім керівництвом обох Стратегічних

командувачів НАТО.

Його **завданням** є координація спільних військових заходів в межах ПЗМ, а також здійснення військового планування, необхідного для втілення військових аспектів Робочої програми партнерства, особливо у галузі військових навчань та відповідних заходів в таких сферах, як підтримка миру, гуманітарні операції та пошуково-рятувальні роботи.

Центр координації партнерства також бере участь і в оцінюванні такої військової діяльності. За детальне оперативне планування військових навчань відповідають військові командування, які проводять навчання.

Центр очолює директор, якому підпорядкований персонал, що має міжнародний статус і складається з представників країн - членів НАТО та, з 1998 року, представників країн-партнерів. Для здійснення зв'язку до Центру також прикомандировані штабні офіцери з місій країн-партнерів. Країни-партнери створили свої широкомасштабні офіційні дипломатичні місії при штаб-квартирі НАТО, а також надіслали військових представників вищого рівня до Військового комітету.

З моменту створення ПЗМ відіграє важливу роль у підтримці загальних зусиль НАТО, спрямованих на запобігання конфліктам і врегулювання кризових ситуацій. Практична співпраця в ПЗМ допомагає НАТО і країнам-партнерам готувати свої підрозділи до участі у спільних операціях.

Партнерство з розширеними можливостями (EOP)

(англ. Enhanced Opportunity Partnership, EOP)⁵³ — програма НАТО для посилення сумісності з зацікавленими країнами, що не входять до Альянсу. Вона має на меті підтримувати та поглиблювати співпрацю між союзниками та партнерами, які зробили значний внесок в операції та місії під керівництвом НАТО.

Ще на **саміті в Уельсі** у вересні 2014 року НАТО запустила **Ініціативу партнерської взаємодії** (англ. *Partnership Interoperability Initiative, PII*) для підтримання та поглиблення сумісності, яка була розроблена під час операцій та місій під керівництвом НАТО протягом останніх десятиліть. Шістьом партнерам:

 Австралія, Фінляндія, Грузія, Йорданія, Швеція, а з **12 червня 2020** Україна), які суттєво сприяють операціям НАТО, було запропоновано «**Партнерство з розширеними можливостями**» (EOP). Ця ініціатива спрямована на посилення сумісності між партнерами та союзниками. Статус EOP має різні наслідки для кожної країни, і загальна рамка імплементації Програми ще не застосовувалася.

Для України статус EOP, наданий 12 червня 2020 року, відкриває нові формати військово-політичного діалогу та консультацій, ширшого доступу до програм взаємосумісності і навчань, зокрема до навчань за тематикою Статті 5 Північноатлантичного договору, що відкрита лише для держав-членів і учасників цієї Програми. Наразі Україна бере участь в операціях Альянсу в Афганістані і Косово, а також робить внесок до Сил реагування НАТО, активно залучається до різноманітних військових навчань. Водночас, держава-партнер з цим статусом може бути попередньо визнана потенційним учасником майбутніх операцій Альянсу, що надає їй представникам доступ до механізму кризових консультацій та оперативного планування на його ранніх стадіях.

Важливим є розширення можливостей проходження служби представниками Збройних Сил України на штатних посадах у багатонаціональних органах військового управління Альянсу, а також відкриття доступу до інформаційно-аналітичних матеріалів та інформації спеціального характеру. Статус України як партнера з розширеними можливостями не гарантує заздалегідь (англ. *does not prejudge*) жодних рішень щодо членства в НАТО.

⁵³ Партнерство з розширеними можливостями. URL:

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BD%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%88%D0%B8%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8F%D0%BC%D0%B8>

Індивідуальний план партнерства з НАТО (ІППН)

(англ. IPAP — individual partnership action plan) — вид партнерства між постійними членами альянсу НАТО та третіми країнами, що в нього не входять, який передбачає союзницькі взаємини та стратегічне військове партнерство. При цьому країни, які мають такий спільний план дії, вважаються основними партнерами НАТО

поза блоком та мають певні гарантії безпеки. ІППН **не потрібно** плутати з партнерством заради миру.

Країна, яка має ІППН, може претендувати на вступ в НАТО як постійний член. Наприклад, такі країни як Грузія, Україна, Боснія та Герцоговина націлені на вступ до НАТО, в той час як Казахстан та Вірменія концентруються переважно на військово-технічному співробітництві з альянсом, не претендуючи на постійне членство.

Країни у цьому форматі партнерства з НАТО: (22 листопада 2002); (29 жовтня 2004); (27 травня 2005); (16 грудня 2005); (31 січня 2006); (19 травня 2006); (10 січня 2008); (15 січня 2015).

Питання для тестової перевірки:

1. Що є офіційною основою програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ)?
2. До якого органу належить центр координації партнерства (РСС)?
3. Коли Україна підписала рамковий документ «Партнерство заради миру» (ПЗМ)?
4. Які країни охоплює партнерська програма НАТО «Стамбульська ініціатива співпраці»?
5. Коли Україна отримала індивідуальний план партнерства з НАТО?
6. Коли було засновано Раду євроатлантичного партнерства?
7. Яка кількість країн бере участь у Середземному діалозі НАТО?
8. Коли було започатковано програму «Партнерство заради миру» (ПЗМ)?
9. Коли було започатковано «План дій щодо членства в НАТО»?
10. Коли було укладено «Хартію про особливе партнерство» між Україною та НАТО?
11. Комісія Україна-НАТО (КУН)
12. Який головний робочий орган відповідає за питання програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ)?
13. Коли Україна отримала від НАТО статус «партнерства з розширеними можливостями»?

ЛЕКЦІЯ 7. УКРАЇНА — НАТО: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВЗАЄМОВІДНОСИН

- *Правові чинники вступу України до НАТО. Особливе партнерство Україна — НАТО. Хартія про особливе партнерство.*
- *Міфи щодо НАТО.*
- *Вступ СРСР до НАТО: історія і факти.*
- *Основні етапи розвитку взаємовідносин між Україною і НАТО.*
- *Стосунки між Україною і НАТО за президенства Л. Кравчука*
- *Стосунки між Україною і НАТО за президенства Л. Кучми*
- *Стосунки між Україною і НАТО за президенства В. Януковича*
- *Стосунки між Україною і НАТО за президенства В. Ющенка*
- *Стосунки між Україною і НАТО за президенства П. Порошенка*
- *Стосунки між Україною і НАТО за президенства В. Зеленського*
- *Співпраця в оборонній і безпекових галузях між Україною і НАТО*
- *Система критеріїв вступу країн до НАТО.*
- *Процес так конкретні кроки щодо вступу України в НАТО.*
- *Соціально-політичні наслідки вступу України до НАТО.*
- *Підготовка України до членства в рамках ПДЧ («Плану дій щодо членства в НАТО»).*

П РАВОВІ ЧИННИКИ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО НАТО

Основоположними документами у стосунках України з НАТО на сьогодні є **Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору** від 9 липня 1997 р.⁵⁴ і Декларація про її доповнення від 21 серпня 2009 р. Співпраця в практичних сферах регулюється 30 угодами між Україною та НАТО. У Конституції України немає положень про позаблоковість або нейтральний статус України. У Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. йшлося лише про намір стати нейтральною державою: «Українська РСР урочисто проголошує про свій намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках і дотримується трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї».

[Україна – НАТО.](#)
[Особливе партнерство](#)
відео, 25:53

Метою проголошення саме такого наміру було засвідчити позицію України щодо Організації Варшавського Договору. А вже вийшовши з Варшавського договору, добровільно позбувшись такого стримувального, у військовому сенсі, засобу, як ядерний щит, Україна, на основі аналізу тенденцій міжнародної безпеки, обрала курс на участь у колективних безпекових та оборонних системах, що закріплено у національному законодавстві.

Головним механізмом розвитку двостороннього діалогу є **Комісія Україна-НАТО (КУН)**, створена в 1997 р. відповідно до положень Хартії про особливе партнерство.

⁵⁴ Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_002.

Ключовим практичним інструментом здійснення реформ за сприяння Альянсу є Річні національні програми (РНП)⁵⁵, запроваджені в 2009 р. згідно з рішенням засідання Північноатлантичної Ради НАТО на рівні міністрів закордонних справ 2-3 грудня 2008 р.

У рамках міжпарламентського діалогу постійна делегація бере участь у заходах Парламентської Асамблеї НАТО, функціонує Міжпарламентська рада Україна-НАТО.

МІФИ ЩОДО НАТО, як, насамперед, агресивного блоку мали місце із початку його утворення. Риторика про «агресивний блок» вдалий пропагандистський термін, який був уведений в ужиток після 1954 року, коли СРСР подавав заявку на вступ до НАТО⁵⁶, але отримав відмову. Міфотворчість навколо НАТО особливо посилилась із моменту відколи росія розв'язала «гібридну війну»⁵⁷ в Україні, висуваючи проти НАТО серію звинувачень у провокаціях, загрозах та ворожих діях, які, нібито, мали місце впродовж останніх 25 років.

*Міфи про НАТО,
відео 04:23*

Міф 1.
НАТО
намагається
«втягнути»
Україну до своїх
лав

Факт: Коли адміністрації президентів Л. Кучми та В. Ющенка заявили про свої прагнення до членства у НАТО, Альянс співпрацював з ними, заохочуючи до виконання реформ, необхідних для реалізації цього прагнення. Коли адміністрація президента В. Януковича зробила вибір на користь позаблокового статусу, Альянс поставився до цього рішення з повагою і продовжив співпрацю з Україною у галузі реформ на прохання уряду країни. НАТО поважає право кожної країни самостійно визначати спосіб забезпечення національної безпеки. Стаття 13 Вашингтонського договору однозначно надає країнам-членам право виходу з організації. За останні 65 років 28 країн скористалися правом вільного вибору і, відповідно до національних демократичних процедур, приєдналися до НАТО. Жодна з країн не виявила бажання вийти. Це був їх суверенний вибір.

Міф 2.
НАТО
намагається
оточити росію

Факт: Це твердження суперечить географічним реаліям. Сухопутний кордон НАТО простягається більше, ніж на 20 000 кілометрів. Із них лише 1 215 кілометрів, тобто менше, ніж одна шістнадцята, є кордонами з чинними членами НАТО. росія має кордони по суходолу з 14 країнами (Норвегія, Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Білорусь,

⁵⁵ Річна національна програма співробітництва Україна-НАТО. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/Річна_національна_програма_співробітництва_Україна-НАТО

⁵⁶ Как СССР вступал в НАТО. Секретные исследования: аналитическая газета. URL: <http://www.secret-r.net/arkhiv-publikatsij/9-2009/kak-sssr-vstupal-v-nato>

⁵⁷ Гібридна війна. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Гібридна_війна.

Україна, Грузія, Азербайджан, Казахстан, Монголія, Китай, Північна Корея). Лише п'ять із них є членами НАТО. Твердження про те, що НАТО будує свої бази довкола росії, є так само безпідставними. Поза межами території країн Альянсу суттєва військова присутність НАТО є лише в трьох місцях: у Косові, Афганістані та в акваторії Африканського Рогу. Натомість російська федерація своїми діями сама провокує вступ країн до Північноатлантичного альянсу, відповідно наближаючи кордони НАТО до себе. Так, після широкомасштабного вторгнення до України у лютому 2022 р. нейтральні до Альянсу держави — Швеції Фінляндії — подали заявку до НАТО, а остання в 2023 році стала його членом.

Міф 3.
Реакція НАТО
на дії росії в
Україні
суперечить
Основоположно
му акту

Факт: У Основоположному акті⁵⁸ усі сторони, що підписали документ, включно з росією, узгодили такі засадничі принципи, як «відмова від застосування сили чи погрози силою один одному або будь-якій іншій державі, її суверенітету, територіальній цілісності чи політичній незалежності у будь-який спосіб...» і «повага до суверенітету, незалежності та територіальної цілісності усіх держав, до їхнього права вибору шляхів забезпечення власної безпеки, до непорушності кордонів та до права народів на самовизначення, як зафіксовано у Хельсінкському підсумковому акті та інших документах ОБСЄ». НАТО неухильно виконує вказані зобов'язання. росія ж, навпаки, проголосила анексію Криму, підтримує насильницький сепаратизм на Сході України і вимагає заборони на вступ України до НАТО і розв'язала широкомасштабну агресію проти України 24 лютого 2022 року.

Міф 4.
Українська
влада є
нелегітимною

Факт: П. Порошенка було обрано Президентом України 25 травня очевидною більшістю голосів у ході виборів. Повідомлення про серйозні обмеження стосувалися лише районів, контрольованих сепаратистами, які впродовж виборів докладали «дедалі більше зусиль, аби зірвати процес». Чинний парламент було обрано 26 жовтня у ході виборів. Знову було зазначено, що «виборчі органи докладали рішучих зусиль, щоб організувати вибори на всій території країни, але їхнє проведення було неможливим в частині районів Луганської та Донецької областей, а також на Кримському півострові». Нарешті, російські очільники продовжують стверджувати, що в українському парламенті та уряді переважають «нацисти» і «фашисти».

Однак у ході парламентських виборів партії, які росія огульно називає фашистськими, набрали значно менше голосів, ніж передбачено 5-відсотковим порогом для проходження до парламенту. Українські виборці зробили свій

⁵⁸ Основоположний акт про взаємні відносини, співпрацю і безпеку між російською федерацією і Організацією Північноатлантичного договору. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/Основоположний_акт_про_взаємні_відносини,_співпрацю_і_безпеку_між_російською_федерацією_і_Організацією_Північноатлантичного_договору

однозначний вибір на підтримку єдності і поміркованості, а не сепаратизму та екстремізму, що яскраво відзеркалено теперішнім складом українського парламенту. Іншими словами, і президент, і парламент є легітимними, на відміну від дій сепаратистів, яких підтримує росія.

Міф 5.
Україна
самотужки може
забезпечити
власну безпеку

Факт: Нові загрози безпеці ставлять перед кожною країною проблему вибору: військовий нейтралітет чи участь у системі колективної безпеки. При цьому забезпечення нейтралітету вимагає залучення значних фінансових ресурсів. Практично всі європейські країни обрали модель колективної безпеки. Нейтральні Австрія, Швейцарія, які не є членами Альянсу, беруть активну участь, як і Україна, у програмі НАТО «Партнерство заради миру».

Фінляндія розпочала підготовку до остаточного узгодження стандартів своїх збройних сил та інфраструктури зі стандартами НАТО, що фактично може означати початок процесу вступу. Швеція має свій військовий контингент у складі миротворчої операції НАТО в Афганістані й на оборону витрачає 4 млрд євро (Україна – 32 млн дол.). Окрім того, всі ці країни, окрім Швейцарії, є членами ЄС, який здійснює єдину зовнішню і безпекову політику, в рамках якої планується створення Сил ЄС швидкого реагування. Тому не потрібно спекулювати таким поняттям як нейтралітет.

Щодо України, то після широкомасштабного вторгнення РФ на її територію у лютому 2022 р., питання — ставати чи не ставати членом НАТО логічно відпадає. Без допомоги Північноатлантичного альянсу, без членства у НАТО в подальшому, власну національну безпеку своїми силами Україна навряд чи зможе забезпечити.

Міф 6.
Із вступом до
НАТО
Україна
втрапить
суверенітет

Факт: Такий сценарій є неможливим і нелогічним для членів НАТО. Наприклад, США на сьогодні є однією з найсильніших у військовому й економічному сенсі країн світу й на неї лягає найбільше навантаження військового та фінансового внеску до Альянсу. Разом із тим, думка США не завжди збігається з точкою зору європейців, але і самі європейці далеко не завжди виступають з єдиної позиції. Європейці стурбовані

тим, що США, рішучі у військовому протистоянні терористичним загрозам, витрачають замало коштів на підтримку та розвиток найбільш небезпечних країн світу. Американці, зі свого боку, розчаровані неспроможністю Європи діяти і виступати злагоджено, розвивати свій оборонний потенціал, критикують її інституції, що діють повільно, часто неефективні та забюрократизовані. Але усі без винятку рішення з будь-якого питання, що стосується діяльності Альянсу чи його членів в рамках Альянсу, вирішуються на основі консенсусу (див. вище). Точно так кожна країна-член НАТО самостійно вирішує, брати їй участь у певній військовій операції НАТО, чи ні.

Міф 7.
Вступ України
до НАТО
вимагатиме
значних
витрат

Факт: Членство в НАТО не спричинить значного перебільшення запланованих витрат бюджетних коштів на військові цілі. В НАТО існує рекомендація, що національні витрати на оборону країни-члена Альянсу мають складати близько 2% ВВП. Приміром, Люксембург, країна з населенням із 460 тисяч осіб, у разі самостійного забезпечення власної оборони, ніколи б не досягла рівня безпеки, який вона має в НАТО, якби навіть витрачала на оборону весь свій бюджет. Люксембург витрачає на оборону лише 0,9% свого ВВП, маючи всі гарантії безпеки, які надає НАТО, включно з ядерними. Це стосується усіх членів НАТО, які отримують кращі гарантії безпеки, аніж ті, що вони могли б забезпечити самостійно. Вартість членського внеску України до бюджетів НАТО, за попереднім оцінюванням, перебуватиме в межах внеску Польщі і становитиме близько 40–50 мільйонів доларів США на рік. Іншими словами, 4-5 гривень на рік з людини — громадянина України — є не такою великою ціною за безпеку.

Міф 8.
«НАТО – ворог
слов'ян» і що
«НАТО воювало
проти слов'ян у
Югославії»

Факт: це не є правдою. У країнах НАТО живе близько 100 мільйонів слов'ян, а майже всі слов'янські країни світу або перебувають у НАТО, або висловили намір туди увійти, зокрема Сербія. А щодо операції НАТО в Югославії, то її метою був якраз порятунок слов'янських народів цієї країни від націоналістичного режиму Мілошевича, який займався геноцидом слов'ян у рамках сербського великодержавства. Дійсно, Альянс розширюється на схід.

Під час зустрічі з Бушем у Любляні В. путін оголосив документ від 7 травня 1954 року, в якому США, Франція та Англія відповіли відмовою на пропозицію СРСР увійти до НАТО Радянському Союзу, Білорусі та Україні. Там же він сформулював низку питань: «НАТО – це військова організація чи ні? Військова. Нас там не хочуть бачити? Не хочуть. Вона рухається до наших кордонів? Рухається. Навіщо?» Мабуть, подібні питання свого часу ставив і Хрущов.

Міф 9.
Через конфлікт із
російською
федерацією Україна
не може стати
членом НАТО

Факт: це не є правдою. Анексувавши Крим й розпочавши бойові дії на Донбасі, а потім здійснивши широкомасштабне вторгнення на територію України росія дійсно ускладнила процес вступу України до НАТО. Але не унеможливила його. Ніде в офіційних документах НАТО не йдеться про заборону вступу до Альянсу країни з територіальними суперечками чи неконтрольованим кордоном. Про це лише говорять. Хоча це, звичайно, впливає на рішення: країни-члени Альянсу не мріють приймати країну з гарячими

конфліктами, адже одразу навантажать себе зобов'язаннями їх вирішувати. Проте в минулому країни-члени НАТО мали і територіальні суперечки, і конфлікти навіть між собою.

Міф 10.

**Членство в НАТО
перетворить країни
на військові табори,
заповнені базами
НАТО**

Стаття 17 Конституції України визначає заборону розташування іноземних військових баз на території України, і, відповідно, прийняття такого рішення без врахування поглядів народу України може бути розглядатися як спроба узурпації влади.

Аналогічно, важливо відзначити, що розташування військових гарнізонів відкриває нові можливості для трудового працевлаштування місцевого населення. Цей феномен відомий ще з часів Радянського Союзу.

Наприклад, у випадку України погодження на тимчасове перебування російської бази в Криму до 2042 року надало можливість вирішити фінансові зобов'язання за постачання енергоносіїв, тимчасово забезпечити країну доступними енергетичними ресурсами, а також вирішити питання спадщини радянської армії та переглянути складні відносини з сусідом.

Міф 11.

**Україна після вступу в
НАТО буде
зобов'язання брати
участь у всіх
військових операціях
Альянсу**

Кожна країна-член НАТО самостійно вирішує, чи брати їй участь у певній військовій операції НАТО. До участі у міжнародних миротворчих операціях уже сьогодні залучаються та й залучатимуться у майбутньому виключно професійні військові на добровільній основі. Майже всі члени НАТО мають професійні армії, в яких немає строкової служби. Щоб направити український військовий контингент до складу міжнародних миротворчих операцій, потрібно отримати підтримку Верховної Ради.

Важливо також, що всі рішення в НАТО приймаються консенсусом. Жоден крок не може бути ухвалений у разі незгоди хоча б однієї країни-члена Альянсу. Тобто, жодне рішення в НАТО не може бути ухвалене за незгоди хоча б однієї країни-члена Альянсу.

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ І НАТО

Табл. 7.1 – Хронологія основних напрямів співпраці України й НАТО⁵⁹

Дата	Подія
Цікаво	<i>Україна, а точніше УРСР, вперше подала заявку на вступ до НАТО ще у 1954 році⁶⁰. На початку 1954 року в Берліні відбулася нарада міністрів закордонних справ США, Великобританії, Франції та СРСР, під час якої обговорювалася проблема забезпечення колективної безпеки в Європі. Західні представники запевняли Москву, що НАТО є суто оборонною організацією, закликали радянське керівництво до співпраці.</i> <i>Після цих перемовин радянський уряд направив <u>Хрущову</u> пропозицію про вступ до НАТО. Водночас бажання приєднатися до НАТО було висловлене й у документах від Мінська та Києва від імені Білорусі та України – як одних із співзасновників ООН. Таким чином, до НАТО (подібно до ООН) мали увійти три радянські суб'єкти: СРСР, БРСР та УРСР. 31 березня 1954 року СРСР направив дипломатичну ноту західним країнам з проханням про вступ. Одночасно з СРСР, але окремо від нього, заявки на вступ до НАТО подали формальні країни-засновниці ООН Білоруська і Українська РСР⁶¹.</i> <i>7 травня 1954 року США, Франція і Велика Британія відповіли відмовою. Відповідь Заходу полягала в тому, що «нереальна природа пропозиції не заслуговує на обговорення». Водночас Москві висунули претензії щодо демілітаризації Німеччини, деокупації Австрії, відмови від баз на Далекому Сході, підписання угоди про загальне роззброєння. (Незабаром Хрущов виконає частину вимог: виведе війська з Австрії, віддасть Китаю Порт-Артур та о. Далекий).</i> <u>Історія стосунків Україна – НАТО</u> відео, 16:24

⁵⁹ Основні напрями співпраці України й НАТО докладніше : Відносини з Україною. URL : http://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm

⁶⁰ Как СССР вступал в НАТО. URL : <http://www.secret-r.net/arkhiv-publikatsij/9-2009/kak-sssr-vstupal-v-nato>

⁶¹ ПОЧЕМУ БЕЛАРУСЬ И УКРАИНА ПРОСИЛИСЬ В НАТО? <http://www.secret-r.net/arkhiv-publikatsij/9-2009/kak-sssr-vstupal-v-nato>

**За президентства Леоніда Кравчука – 957 днів
(5 грудня 1991 р. – 19 липня 1994 р.)**

Леонід Кравчук фактично створив сучасну Україну в її межах до окупації рф. Підписавшись під Біловезькими угодами, він став одним із тих, хто поставив хрест на існуванні СРСР. Леонід Кравчук став символом українського політичного хитрування, але вважав, що Україна може захистити свою безпеку лише ставши членом НАТО. Позицію Європи щодо України з 1991 до 1993 року називають позицією «байдужості та спостереження». Це було пов'язано з тим, що Європа тривалий час розглядала Україну, головним чином, як винуватицю поширення ядерної зброї і як перешкоду в процесі роззброєння.

1992 р.	офіційно встановлені відносини України та НАТО, Україна приєдналася до Ради північноатлантичного співробітництва (пізніше перейменована на Раду євроатлантичного партнерства);
22—23 лютого 1992 р.	відбувся візит генерального секретаря НАТО М. Вернера до Києва, який офіційно запросив Україну до участі в РПАС (членом цієї організації Україна стала 10 березня 1992 року)
вересень 1992 р.	відкриття у року Амбасади України в Брюсселі, яке було сполучною ланкою в контактах між Україною та НАТО
1994 р.	Україна першою серед держав СНД приєднується до програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ) На Брюссельському саміті НАТО (10-11 січня)

**За президентства Леоніда Кучми – 3841 день (19
липня 1994 р. – 23 січня 2005 р.)**

Леоніда Кучму підозрювали у схваленні рішення на постачання озброєнь до Іраку, де тоді при владі був Саддам Хусейн. Ішлося про станції пасивної радіорозвідки «Кольчуга». Через ці підозри керівництво НАТО не поспішало вітати Леоніда Кучму з уперше оголошеною Києвом готовністю приєднатись до альянсу. Лідери європейських країн і США на жаль взагалі уникали зустрічей

із Леонідом Кучмою, що навіть створило загрозу проведенню саміту НАТО у Празі.	
1995 р.	перша співпраця між НАТО та Україною (допомога НАТО із пом'якшення наслідків катастрофи з питною водою у Харкові).
1996 р.	Українські військовослужбовці беруть участь у розгортанні миротворчої місії під проводом НАТО у Боснії і Герцеговині.
1997 р.	Під час саміту НАТО в Мадриді (Іспанія) країнами – членами Альянсу та Україною офіційно підписано Хартію про особливе партнерство , у якій визначено принципи і механізми подальшого розвитку відносин між Україною і НАТО, окреслено галузі консультацій і співробітництва, а також започатковано Комісію Україна – НАТО (КУН) з метою просування партнерства.
1997 р.	Україна відкриває дипломатичну місію при НАТО.
1998 р.	Засновано Спільну робочу групу Україна – НАТО з питань оборонної реформи.
листопад 1998 р.	президент Кучма підписав «Програму співпраці України з НАТО на період до 2001 року»;
Квітень 1999 р.	У Києві відкрилася місія НАТО.
12 червня 1999 р.	за Угорщиною, Болгарією та Румунією Україна на кілька годин закрила свій повітряний простір для російських літаків, що летіли в Пріштіну, що зумовило вкрай хворобливу реакцію в Москві
1999 р.	У складі миротворчих сил під проводом НАТО у Косові розгорнуто українсько-польський батальйон.
Травень 2000 р.	Верховна Рада України ратифікує Угоду про статус збройних сил ПЗМ.
Вересень 2000 р.	Україна приймає багатонаціональні навчання з ліквідації наслідків катастроф «Закарпаття – 2000».
2001 р.	відкрито навчальний центр Міжнародного центру миротворчості та безпеки у Яворові.
23 травня 2002 р.	на засіданні Ради національної безпеки й оборони України, яке відбувалося за участю Президента Леоніда Кучми, було вирішено почати «вироблення такої стратегії, кінцевою метою якої буде приєднання України до системи безпеки в Європі, що сьогодні базується на НАТО». Євген Марчук, секретар РНБО, пояснюючи це рішення, сказав: «В умовах активного розширення НАТО і потепління відносин Альянсу з росією вступ у союз, що нараховує зараз 19 членів, є вигідним і необхідним для України». Проте на це рішення вплинули і події 11 вересня 2001 року, коли після терористичних атак на США і українське суспільство вкупі з керівництвом держави усвідомило всю крихкість пропонувананих до цього зовнішньополітичних концепцій багатовекторності та позаблоковості України. Замість цього була сформульована прагматична ціль: хоч у віддаленій перспективі, але сховатися під «парасольку» НАТО. Приблизний термін вступу України в альянс тоді був визначений у 5–10 років. За оптимістичними прогнозами, це означало, що Україна могла б стати членом НАТО у 2007 чи 2008 роках.
28 травня 2002 р.	Рада національної безпеки та оборони України під головуванням президента Леоніда Кучми прийняла Стратегію щодо НАТО, яка передбачала перегляд політики позаблоковості на користь початку

	процесу, кінцевою метою якого мало стати здобуття Україною повноцінного членства в НАТО.
9 липня 2002 р.	в рамках програми «Партнерство заради миру» Україна та НАТО підписали меморандум про підтримку операцій НАТО з боку України. Через рік Україна підтримала операцію США в Іраку, направивши до регіону свій «миротворчий контингент».
Липень 2002 р.	У Донецьку відбувається офіційне відкриття проєкту Цільового фонду ПЗМ зі знищення 400 тисяч протипіхотних мін.
Листопад 2002 р.	Під час засідання КУН на рівні міністрів закордонних справ у Празі (Чеська Республіка) ухвалено План дій Україна – НАТО. План дій має на меті поглибити і розширити взаємовідносини Україна – НАТО, а також підтримати зусилля України у галузі реформування на шляху країни до її мети інтегруватися до євроатлантичних структур.
Березень 2004 р.	Верховна Рада України ратифікує Угоду з НАТО щодо надання підтримки іноземним військам з боку країни дислокації.
6 квітня 2004 р.	Верховною Радою було прийнято закон про вільний доступ сил НАТО на територію України.
Червень 2004 р.	Україна підписує Угоду з НАТО щодо стратегічних авіап перевезень.
15 червня 2004 р.	в другій редакції Військової доктрини України, затвердженої указом Леоніда Кучми, з'явилося положення щодо проведення Україною політики євроатлантичної інтеграції, кінцевою метою якої було визначено вступ до НАТО.
15 липня 2004 р.	за результатами засідання комісії Україна-НАТО, президент Кучма випустив указ, в якому йшлося про те, що вступ до НАТО більше не є метою країни — необхідне лише «істотне поглиблення відносин із НАТО та Євросоюзом як гарантими безпеки та стабільності у Європі».
Осінь 2004	Країни – члени Альянсу уважно спостерігають за розвитком політичних подій під час президентських виборів і Помаранчевої революції в Україні. Вони наголошують на важливості проведення вільних і чесних виборів і переносять дату проведення чергового засідання КУН на рівні міністрів, попередньо запланованого на грудень.
	За президентства Віктора Ющенка – 1859 днів (23 січня 2005 р. – 25 лютого 2010 р.)
Після перемоги «Помаранчевої революції» у 2004 році та приходу до влади президента Віктора Ющенка співпраця з НАТО активізувалася. Віктор Ющенко назвав найважчими своїми переговорами на чолі держави саміт Північноатлантичного альянсу, що проходив у 2008 році у Бухаресті: тоді партнери не підтримали надання Україні Плану дій щодо членства в НАТО.	
Лютий 2005 р.	Країни – члени Альянсу запрошують Віктора Ющенка взяти участь у роботі саміту в штаб-квартирі НАТО. Вони висловлюють підтримку його амбітним планам у галузі реформування і погоджуються зорієнтувати співробітництво Україна – НАТО відповідно до пріоритетів нової влади.

21 квітня 2005 р.	Під час засідання КУН на рівні міністрів закордонних справ у Вільнюсі (Литва) започатковано Інтенсифікований діалог щодо прагнень України до набуття членства в НАТО і ухвалено програму короткострокових заходів з метою зміцнення підтримки основних реформ. Віктор Ющенко повернув у військову доктрину України згадку про стратегічну мету України — «повноправне членство в НАТО та Європейському союзі». Новий текст звучав так: <i>«Зважаючи на те, що НАТО та ЄС є гарантами безпеки та стабільності в Європі, Україна готується до повноправного членства в цих організаціях».</i> Як і в попередньому варіанті, завдання <i>«глибокого реформування оборонної сфери держави відповідно до європейських стандартів»</i> називалося <i>«одним із найважливіших пріоритетів внутрішньої та зовнішньої політики».</i>
Вересень 2005 р.	У рамках інтенсифікованого діалогу розпочато низку обговорень на рівні експертів.
Жовтень 2005 р.	Україна приймає багатонаціональні навчання з питань реагування на катастрофи «Спільна допомога – 2005».
Жовтень 2005 р.	Північноатлантична рада відвідує Київ з метою обговорення Інтенсифікованого діалогу з міністрами закордонних справ і оборони України.
20 січня 2006 р.	в Будапешті за підсумками зустрічі міністрів оборони східноєвропейських країн — членів НАТО — Угорщини, Чехії, Польщі та Словаччини (у якій брав участь міністр оборони України Анатолій Гриценко) було оголошено, що ці держави готові підтримати вступ України до НАТО. Як було заявлено, необхідною умовою для цього має бути підтримка цього кроку українським суспільством та досягнення внутрішньої стабільності в Україні.
Лютий 2006 р.	У Хмельницькому урочисто відкрито Центр адаптації й перепідготовки колишніх військовослужбовців.
Березень 2006 р.	Генеральний секретар НАТО вітає проведення в Україні вільних і чесних виборів до Верховної Ради як таких, що сприяли зміцненню демократії в Україні.
27 квітня 2006 р.	на зустрічі міністрів закордонних справ НАТО представник Генерального секретаря НАТО Джеймс Аппатурай заявив, що всі члени Альянсу підтримують якнайшвидшу інтеграцію України в НАТО. росія зі свого боку висловила занепокоєння цим розвитком подій. Як заявив офіційний представник російського МЗС Михайло Камінін, «де-факто йтиметься про серйозне військово-політичне зрушення, що зачіпає інтереси росії, яке вимагатиме значних коштів на відповідну переорієнтацію військових потенціалів, реорганізацію системи військово-промислових зв'язків. Можуть бути порушені домовленості у сфері контролю за озброєннями».
Червень 2006 р.	Підписано контракт, який відкриває шлях для реалізації в Україні проєкту Цільового фонду ПЗМ з утилізації 133 тисячі тонн звичайних боєприпасів, 1,5 млн одиниць легкої зброї і одну тисячу переносних зенітно-ракетних комплексів, розрахований на 12 років.
11 серпня 2006 р.	прес-служба нового українського уряду повідомила, що Україна відкладає ухвалення «плану дій щодо членства в НАТО».
Вересень 2006 р.	після того, як на чергових парламентських виборах найбільшу кількість голосів отримала Партія регіонів та уряд очолив політичний суперник Віктора Ющенка Віктор Янукович, у зовнішній політиці України намітився поворот. До кінця 2006 року в уряді не лишилося жодного

	представника пропрезидентського блоку «Наша Україна». Зовнішньополітичні заяви Віктора Януковича суперечили курсу Ющенка. Однак під час візиту до штаб-квартири НАТО прем'єр-міністр України Віктор Янукович запевняє представників країн – членів Альянсу у відданості України продовженню співпраці з Альянсом, при цьому заявляючи, що український народ ще не готовий до вступу до НАТО. Янукович аргументував це тим, що вступ до НАТО має підтримку лише у невеликої частини українського суспільства — лише 12-25 % населення, тому говорити про приєднання України до ПДЧ, а тим більше розмірковувати про перспективи вступу до Альянсу передчасно. Водночас він наголосив на важливості подальшого поглиблення співпраці з Альянсом. Верховна рада, в якій прихильники Віктора Януковича (Партія регіонів, СПУ та КПУ) мали більшість, прийняла ухвалу, в якій підтримала його позицію.
Жовтень 2006 р.	Верховна Рада України ратифікує Угоду про стратегічні авіаперевезення.
Червень 2007 р.	Україна вперше відряджає корабель ВМС для участі в антитерористичній військово-морській операції НАТО «Активні зусилля» на Середземномор'ї, після чого восени надсилає другий корабель.
2007 р.	Україна відряджає військових медиків на підтримку Групи з відбудови провінції в Афганістані.
Квітень 2008 р.	На Бухарестському саміті на порядку денному стояло питання про приєднання до ПДЧ України та Грузії. У пресі це зібрання охрестили «самітом великих надій» і «великих скандалів». На цьому саміті президент росії володимир путін висловив думку Джорджові Бушу, що «Україна — це навіть не держава!», і натякнув, що у випадку вступу України до НАТО, росія може розпочати відторгнення Криму та Східної України.
2008 р.	Україна посилапосилає два кораблі ВМС на підтримку операції «Активні зусилля»: один влітку і другий – восени.
Грудень 2008 р.	Міністри закордонних справ країн – членів НАТО домовляються про необхідність створення кращих умов для надання допомоги Україні у досягненні відповідності критеріям членства в НАТО і вирішують розробити Річну національну програму (РНП).
Квітень 2009 р.	Україна підписує Угоду про наземний транзит з метою постачання МССБ в Афганістані.
21 серпня 2009 р.	Підписано «Декларацію про доповнення до Хартії про особливе партнерство між НАТО і Україною», у якій відображено рішення, ухвалені на Бухарестському саміті й на зустрічі міністрів закордонних справ у грудні 2008 року.
	За президентства Віктора Януковича – 1458 днів (25 лютого 2010 р. – 22 лютого 2014 р.)

З приходом до влади в Україні у 2010 році Віктора Януковича питання про вступ України до НАТО було заморожено.

Лютий 2010 р.	Уряд України під керівництвом Президента Віктора Януковича з одного боку ухвалює рішення про продовження співробітництва з НАТО, однак знімає з порядку денного питання про потенційне членство України в Альянсі.
Квітень 2010 р.	Янукович підписав укази, якими ліквідував міжвідомчу комісію з питань підготовки України до вступу до НАТО та Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції, заявивши однак, що відносини України з НАТО будуть збережені на рівні, досягнутому за президента Віктора Ющенка
Травень 2010 р.	Підписано Меморандум про взаєморозуміння у галузі обміну даними про повітряну обстановку, спрямований на запобігання критичним ситуаціям у повітрі шляхом мінімізації потенційних транскордонних інцидентів і оптимізації реагування на небезпечні ситуації із залученням цивільних літаків.
27 травня 2010 р.	Янукович заявив, що розглядає відносини України з НАТО як партнерство, «І Україна не може жити без цього [партнерства], тому що Україна велика країна».
3 червня 2010 р.	український парламент ухвалив запропонований президентом законопроект, який зі стратегії національної безпеки країни має за мету «інтеграцію в євроатлантичну безпеку та членство в НАТО». Закон унеможлиблював членство України в будь-якому військовому блоці, але дозволяв співпрацю з такими альянсами, як НАТО.
24 червня 2010 р.	Кабінет Міністрів України затвердив план дій щодо реалізації щорічної національної програми співробітництва з НАТО на 2010 р., який передбачав: ➤ залучення української авіації та транспортних матеріалів до перевезення вантажів та особового складу збройних сил держав-членів НАТО та партнерів НАТО, які беруть участь у миротворчих місіях та операціях під проводом НАТО; ➤ продовження участі України в миротворчій операції в Косово; ➤ можливе посилення миротворчих контингентів України в Афганістані та Іраку; ➤ участь України у низці міжнародних заходів, організованих НАТО; ➤ навчання українських військових у структурах членів НАТО
1 липня 2010 р.	Зняття з порядку денного питання вступу до НАТО було закріплено на рівні державного закону «Про основи внутрішньої та зовнішньої політики», прийнятого Верховною радою України
Липень 2010 р.	Держсекретар США Хілларі Клінтон під час візиту до Києва охарактеризувала новий зовнішньополітичний курс України як політику «стратегічного балансування». При цьому США визнали відмову України від вступу до НАТО тимчасовим явищем і виявили готовність підтримати зміну позиції України, якщо така станеться. Наміри НАТО продовжувати колишню лінію на залучення України отримали закріплення у Стратегічній концепції НАТО, ухваленій на саміті у Лісабоні у листопаді 2010 року.
Листопад 2010 р.	Україна відряджає корабель ВМС для участі в операції «Активні зусилля».

Квітень 2011 р.	Під час зустрічі у Берліні міністри закордонних справ КУН знову підкреслюють важливість Особливого партнерства і домовляються продовжувати заходи практичного співробітництва.
Травень 2012 р.	У рамках Чиказького саміту Президент Янукович бере участь у засіданні країн, що виділяють війська до складу МССБ під проводом НАТО в Афганістані.
Лютий 2013 р.	Під час засідання КУН на рівні міністрів оборони вирішено зміцнювати співробітництво між Україною і НАТО: досягнуто домовленість щодо пріоритетів співпраці на наступні п'ять років, зокрема щодо навчань і тренувань; подовжено дію проєкту з перепідготовки колишніх військовослужбовців в Україні; досягнуто поступу на шляху до нового проєкту щодо знезараження колишніх радянських військових об'єктів, де зберігалися радіоактивні відходи. Україна стає першою державою-партнером, яка долучилася до операції під проводом НАТО із протидії піратству поблизу берегів Сомалі «Океанський щит».
	За період виконуючого обов'язки президента Олександра Турчинова – 104 дні (23 лютого 2014 р. – 7 червня 2014 р.)
<i>Багато українських військових та політиків звинувачують Олександра Турчинова в нерішучості у 2014 році та стверджують, що українська влада тоді могла не допустити захоплення Криму росією. Багато учасників тих подій вважають, що саме верховний головнокомандувач, чий обов'язки виконував Олександр Турчинов, не зміг організувати процес ефективного спротиву російській армії на півострові та запобігти військовим діям на Донбасі.</i>	
Квітень 2014 р.	внаслідок агресивних дій росії проти України, а також незаконної та нелегітимної анексії Криму росією, усіляке практичне цивільне та військове співробітництво НАТО з росією було призупинено, хоча канали політичного і військового зв'язку залишалися відкритими.
Березень 2014 р.	НАТО закликає росію послабити напруженість у світлі проведення так званого референдуму в Криму і застосування Збройних сил російської федерації на території України. З огляду на те, що її незалежність і територіальна цілісність опинилися під загрозою, Україна посилається на Статтю 14 Хартії Україна – НАТО і скликає засідання КУН. Держави – члени НАТО заявляють, що вони не визнають і ніколи не визнають незаконну і нелегітимну анексію Криму росією.
Квітень і червень 2014 р.	Під час засідань на рівні міністрів весною і влітку НАТО ухвалює низку конкретних заходів на підтримку спроможності України гарантувати власну безпеку. Серед них – невідкладні й короткострокові заходи, покликані розв'язати поточну кризу в Україні, а також довгострокові заходи, спрямовані на розвиток спроможностей і потенціалу країни, глибинне реформування збройних сил і структур безпеки загалом.

За період президентства Петра Порошенка – 1808 днів (7 червня 2014 р. – 20 травня 2019 р.)

Петро Порошенко підтримував вступ України до НАТО і вважав, що це можна зробити за умов наявності політичної волі, якщо є бажання суспільства й громадська підтримка політиків. Вважав, що питання про можливий вступ України до НАТО має вирішуватися на всенародному референдумі.

3 вересня 2014 р.	У рамках Міжнародної виставки оборонної промисловості у м. Кельце (Польща) проходить конференція за сприяння НАТО, присвячена оборонній промисловості України.
4 – 5 вересня 2014 р.	У рамках Уельського саміту глави держав і урядів НАТО проводять зустріч з Президентом України Петром Порошенком, під час якої знову підтверджують свою підтримку суверенітету і територіальної цілісності України і виступають із засудженням дій росії, обіцяючи при цьому активізувати стратегічні консультації під егідою КУН і ще більше посилити підтримку України.
2 грудня 2014 р.	У рамках засідання КУН на рівні міністрів закордонних справ відбувається обговорення останніх подій в Україні. Здійснено аналіз спільної роботи з часу Уельського саміту.
15 грудня 2014 р.	Прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк відвідує штаб-квартиру НАТО, де обговорює з Генеральним секретарем НАТО ініціативи Альянсу на підтримку Уряду України. Єнс Столтенберг підкреслює, що НАТО стоятиме на боці України, яка просувається на шляху до побудови суверенної, стабільної і неухильно відданої демократії й верховенству закону країни.
29 грудня 2014 р.	Президент України Петро Порошенко затверджує законопроект, яким скасовується позаблоковий статус України, і проголошує намір України розпочати процес досягнення відповідності критеріям членства в НАТО й прагнення інтегруватися до євроатлантичних структур безпеки, зазначаючи при цьому, що рішення про подання заявки на вступ до НАТО ухвалюватиметься на всеукраїнському референдумі.
Січень 2015 р.	Після завершення діяльності МССБ в Афганістані у грудні 2014 року Україна приєднується до подальшої місії «Рішуча підтримка» під проводом Альянсу, яка має на меті навчати і надавати консультативну і практичну допомогу афганським силам і установам у галузі безпеки.
29 січня 2015 р.	Під час переговорів з прем'єр-міністром України Павлом Клімкіним Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг висловлює занепокоєння з приводу ескалації насильства в країні останнім часом і запевняє, що НАТО і надалі надаватиме потужну політичну і практичну підтримку Україні.

Квітень 2015 р.	уряд Канади вирішив направити в Україну майже 200 військовослужбовців для проведення військових навчань та підготовки військовослужбовців Збройних сил України. Реалізація канадської програми з навчання українських військовослужбовців за стандартами НАТО тривала до 2017 року.
24 квітня 2015 р.	Агенція НАТО з інформації і комунікацій і Україна підписують угоду, покликану сприяти реалізації проєкту Цільового фонду у галузі командування, управління, комунікацій і комп'ютеризації, що є частиною програми допомоги НАТО Україні у контексті українсько-російської кризи. Після ратифікації угода відкриє шлях для подальшого розвитку технічного співробітництва. Того ж дня президент Петро Порошенко підписав указ «Про затвердження Річної національної програми співробітництва Україна — НАТО на 2015 рік», що передбачає розвиток Сил спеціальних операцій як міжвидового роду військ та нарощування бойового складу Збройних Сил України, для чого, зокрема, належить провести консультації з експертами НАТО щодо здійснення заходів трансформації та модернізації наявних сил і засобів.
27 квітня 2015 р.	у штаб-квартирі НАТО було підписано угоду між Кабінетом міністрів України та Альянсом про співробітництво у сфері підтримки, що створює правові рамки для практичного співробітництва України з НАТО в рамках спеціально створених Альянсом для української держави трастових фондів з реформування систем логістики і стандартизації Збройних Сил України та фізичної реабілітації (протезування) військовослужбовців, поранених в антитерористичній операції в Донецькій та Луганській областях.
28 квітня 2015 р.	Агенція НАТО з підтримки і забезпечення підписує угоду з Україною, забезпечивши таким чином офіційну основу для реалізації двох проєктів Цільового фонду у галузі матеріально-технічного забезпечення і стандартизації й медичної реабілітації.
13 травня 2015 р.	під час засідання комісії Україна-НАТО в Туреччині, генсек НАТО Єнс Столтенберг заявив, що Альянсу не подобаються плани росії щодо розміщення ядерної зброї в анексованому Криму. Однак командувач силами НАТО в Європі генерал Філіп Брідлав додав, що немає прямих доказів розгортання ядерної зброї росією. Секретар РНБО Олександр Турчинов сказав, що не унеможливає розміщення в Україні систем протиракетної оборони (ПРО). Він зауважив, що зусиль лише України в протидії агресору, який погрожує світу потужним ядерним потенціалом, недостатньо. Після цього заступник речника Державного департаменту США Марі Гарф на брифінгу у Вашингтоні заявила, що США та НАТО не планують розміщувати системи ПРО в Україні. Президент України Петро Порошенко заявив, що Київ не звертався до західних партнерів із пропозицією розмістити на своїй території системи протиракетної оборони і це питання не стоїть на порядку денному.
26 травня 2015 р.	президент Петро Порошенко увів у дію нову Стратегію національної безпеки, одним із головних завдань якої є формування умов для вступу в НАТО.
5 червня 2015 р.	У Києві відбулася робоча нарада під керівництвом заступника Міністра оборони України Юрія Гусєва щодо впровадження у вітчизняному оборонному відомстві стандартів НАТО. За результатами заходу, в якому взяли участь представники структурних підрозділів Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України, було затверджено

	два військових стандарти Міністерства оборони України на основі стандартів НАТО
31 серпня 2015 р.	Кабмін України повідомив про запровадження 68 зі 102 стандартів НАТО. Крім того, в Кабміні зазначили, що цього року за стандартами НАТО провели 637 навчань
21-25 вересня 2015 р.	у Львові відбуваються широкомасштабні польові навчання із ліквідації наслідків катастроф, які було спільно організовано Євроатлантичним центром координації реагування на катастрофи НАТО і Службою з питань надзвичайних ситуацій України. У церемонії відкриття навчань взяли участь Генеральний секретар НАТО і Президент України.
1-12 Вересня 2015 р.	проходили багатонаціональні військово-морські навчання Sea Breeze («Сі Бриз») в Одеській і Миколаївській областях, а також у північно-західній частині Чорного моря. В «Сі Бриз — 2015» брали участь до 2,5 тис. військовослужбовців. З них від України — до 1 тис. осіб, до дев'яти кораблів, 8 вертольотів і літаків, до 50 одиниць колісної техніки; від США — до 1 тис. військовослужбовців, до п'яти кораблів, до двох підводних човнів, до 40 одиниць колісної техніки, також ще брали участь до 500 військових з країн НАТО або програми «Партнерство заради миру».
22 вересня 2015 р.	Під час візиту до Києва Генеральний секретар НАТО виступає перед Радою національної безпеки і оборони (РНБО) України і проводить зустрічі з ключовими посадовцями уряду і спікером Верховної Ради. Підписано угоди, які формалізують дипломатичний статус представництва НАТО в Україні, а також підтримку України у галузі комунікацій і поглиблення оборонно-технічного співробітництва.
Січень 2017 р.	через боязнь блоку перед РФ, були значно сповільнено переговори про застосування ПРО на захист території України. Натомість запропонували лояльне ставлення українського уряду у разі коли на території країни відбуватимуться падіння уламків ракет або, в разі промаху, перехоплювач завдасть удару по території України
10 березня 2018 р.	НАТО визнало за Україною статус країни-аспіранта на шляху до приєднання до альянсу.
21 лютого 2019 р.	В Україні набув чинності Закон України про зміни до Конституції щодо курсу на вступ до ЄС і НАТО. Український парламент затвердив поправки до Конституції , які закріпили євроатлантичний і європейський курси України. За відповідне рішення проголосували 334 депутати, 16 висловилися проти.
	За період президентства Володимира Зеленського (20 травня 2019 р.— до нині):

Під час наступу російських військ на Київ у ніч з 25 на 26 лютого 2022 року Володимир Зеленський відмовився від пропозиції США евакуювати його зі

столиці. Звернувся до НАТО із проханням надати озброєння для захисту від нападу рф. Жорстко розкритикував 4 березня 2002 р. відмову країн-членів НАТО запровадити безпольотну зону в небі над Україною і заявив, що НАТО також нестиме відповідальність за загибель українців. Разом з тим він подякував друзям України серед країн-членів НАТО, які, попри позицію Альянсу загалом, продовжують стояти за Україною та допомагати у відсічі ворога. Попросив у НАТО ніколи не казати, що збройні сили, які показали свою потужність у війни з росією, не відповідають стандартам Альянсу.

1 грудня 2021 р.	президент рф володимир путін заявив, що хоче отримати від Заходу гарантії невступу України в НАТО.
16 грудня 2021 р.	генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив, що Альянс не піде на поступки росії у питанні наближення України до членства. За його словами, Україна має право на захист і разом з НАТО визначатиме питання членства в Альянсі.
17 грудня 2021 р.	МЗС рф оприлюднило проєкт договору між рф і США про «гарантії безпеки» і проєкт Угоди про заходи щодо забезпечення безпеки росії і держав-членів НАТО. Зокрема, росія пропонує НАТО відмовитися від прийняття Грузії й України в НАТО, а також «від будь-якої військової діяльності на території України». Також рф пропонує США не створювати військових баз на території країн колишнього СРСР і не приймати ці країни в НАТО.
9 січня 2022 р.	представник ЄС Жозеп Боррель за підсумками візиту до України в січні 2022 року та поїздки на контактну лінію на сході у своєму блозі на сайті Європейської Служби зовнішніх дій написав, що деякі з положень так званих «проєктів Угод» про гарантії безпеки для росії, які були представлені Кремлем у грудні 2021, суперечать базовим принципам Гельсінського Заключного акту 1975 року, тому готовність НАТО та західних країн обговорювати ці ідеї не означає готовності їх прийняти
10 січня 2022 р	дипломати США і росії провели у Женеві переговори з питань безпеки з метою обговорення військової діяльності обох країн та зростання напруженості навколо України. Глава російської делегації на зустрічі в Женеві представників США та рф заявив, що росії потрібні «залізобетонні гарантії» того, що Україна та Грузія ніколи не стануть членами НАТО, закріплені у рішенні Мадридського саміту Альянсу 2022 року. Перед цим Рябков також сказав, що «не можна недооцінювати ризики військової конфронтації» і що американська сторона, відмовляючись від нерозширення НАТО, недооцінює серйозність ситуації. У свою чергу, генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив, що НАТО не піде на компроміси з росією щодо членства України і питання членства України в НАТО вирішуватимуть Київ та союзники. Він запевнив, що Альянс допомагає Україні в досягненні критеріїв, необхідних для членства в організації.
12 січня 2022 р	в Брюсселі відбулося засідання Ради росія-НАТО, де представники росії та 30 держав-членів Альянсу обговорювали вимоги російської сторони до НАТО. Єнс Столтенберг знову заявив, що рішення про готовність України до вступу в НАТО можуть приймати лише Україна та 30 союзників по Альянсу, НАТО «серйозно задумався» над збільшенням своєї присутності у Східній Європі у разі «нової агресії рф».

13 січня 2022 р	постійний представник росії при ОБСЄ Олександр Лукашевич заявив, що рф буде змушена вжити заходів для «усунення неприйнятних загроз національній безпеці», якщо не почує конструктивної відповіді на свої пропозиції щодо безпеки в розумні терміни. Глава Міністерства закордонних справ Сергій Лавров на своїй щорічній зовнішньополітичній прес-конференції заявив, що у Москві «закінчилося терпіння» в очікуванні відповіді Заходу на вимоги Кремля «гарантій безпеки», у зв'язку з чим росія чекає на письмову відповідь протягом тижня. Лавров сказав, що Кремль не чекатиме «нескінченно» відповідь Заходу на вимоги Москви, щоб НАТО не розширювалося на схід і не розгортало війська в Україні та інших країнах колишнього Радянського Союзу. Коментарі Лаврова з'явилися наступного дня після того, як Білий дім заявив, що загроза російського вторгнення в Україну залишається високою, оскільки розгорнуто близько 100 тисяч російських військових поблизу кордонів України.
14 січня 2022 р.	генсек НАТО Єнс Столтенберг заявив, що Київ уже звернувся з проханням про вступ до військово-політичного союзу, і в 2008 році НАТО вирішили, що Україна та Грузія стануть членами, але поки не встановили, коли саме це відбудеться.
19 січня 2022 р.	заступник міністра закордонних справ росії Сергій Рябков вніс до США пропозицію взяти на себе юридичні зобов'язання не голосувати за членство в НАТО країн, членству яких протистоїть російська федерація, зменшивши вимоги щодо нерозширення НАТО. Кремль готовий обміняти таку «пропозицію» на умови, які були висунуті раніше — так звані гарантії нерозширення Альянсу на схід. С. Рябков також сказав, що Сполучені Штати повинні надати односторонні юридичні гарантії, що «цього ніколи не станеться». Позиція про те, що Україна і Грузія ніколи не стануть членами Північноатлантичного альянсу є пріоритетною для Кремля.
27 Червня 2022 р.	у відеозверненні до учасників Київського безпекового форуму заступник Генерального секретаря НАТО Мірча Джоане підтвердив солідарність і підтримку України з боку НАТО проти неспровокованої російської війни. «Наша підтримка суверенітету і територіальної цілісності вашої країни непохитна» — сказав він. І саме тому в цей критичний час ми готові посилити нашу допомогу, допомагаючи українцям захистити свої права, свою свободу і свій суверенітет. За нашої підтримки Україна може перемогти. Вона має перемогти».
30 вересня 2022 р.	Україна подала Заяву щодо вступу до Північноатлантичного Альянсу.

СПІВПРАЦЯ В ОБОРОННІЙ І БЕЗПЕКОВІЙ ГАЛУЗЯХ нині набуває нового поштовху завдяки програмам розбудови потенціалу і розвитку можливостей. Держави — члени Альянсу засудили військову агресію росії проти України, охарактеризувавши її як порушення міжнародного права, що також суперечить принципам, на яких ґрунтуються Рада НАТО — росія і Партнерство заради миру. Використовуючи механізм Цільових фондів, окремі держави — члени НАТО і країни-

Співпраця НАТО з Україною,
відео 02:05

партнери мають змогу на добровільній основі виділяти фінансову підтримку Україні і нині підтримують нові значущі ініціативи у п'яти найважливіших галузях, зокрема:

1. Командування, управління, зв'язок і комп'ютеризація

проект на підтримку модернізації структур і потенціалу України має подвійну мету: підвищити здатність України гарантувати власну безпеку і брати участь у навчаннях і операціях під проводом НАТО;

2. Матеріально-технічне забезпечення і стандартизація

проект має на меті сприяти реформуванню системи матеріально-технічного забезпечення України і підвищенню її взаємосумісності з відповідними системами НАТО через запровадження стандартів НАТО щодо обліку і управління військовою технікою і матеріалами;

3. Кіберзахист

проект покликаний допомогти Україні виробити технічні можливості із протистояння кіберзагрозам, а також забезпечити підготовку і дорадчу допомогу щодо вироблення політики;

4. Соціальна адаптація колишніх військовослужбовців

проект має на меті допомогти Міністерству оборони України виробити ефективну програму соціальної адаптації військовослужбовців, які звільняються у запас (на основі поточних проектів із перепідготовки, які запроваджуються за сприяння НАТО);

5. Реабілітація поранених

проект має на меті гарантувати належне лікування поранених українських чоловіків і жінок-військовослужбовців, а також забезпечити обладнанням медично-лікувальні заклади України і провести підготовку спеціалізованого персоналу.

Рисунок 7.1 – Ініціативні проекти країн-партнерів НАТО для України

СИСТЕМА КРИТЕРІЇВ ВСТУПУ КРАЇН ДО НАТО була викладена у Вашингтонському договорі (4 квітня 1949 року).⁶² Єдність НАТО базується на інтересах і цінностях,

*Критерії членства
в НАТО
відео, 01:32*

які об'єднують її членів. Країни-члени Альянсу не мають використовувати армію для нападу. Це суперечить головному документу організації — Вашингтонському договору. Наріжними принципами для всіх країн — членів НАТО виступають: демократія, свобода особи, верховенство права, прагнення сприяти стабільності і добробуту в Північноатлантичному регіоні, спільна діяльність для здійснення колективної оборони та підтримання миру і безпеки.

При такій меті організації з'явилась низка вимог до тих, хто хоче стати членом НАТО. Перелік має близько **1500 пунктів**. Але вичерпного переліку критеріїв не існує й суворой вимоги впровадження всіх із них одночасно немає. Є вимоги щодо рівня економічного розвитку, оскільки країна має бути спроможна робити внески в бюджет НАТО, які не є маленькими, це недешево, і третє та найголовніше — це вимоги до стандартів і норм, за якими функціонують збройні сили.

Разом з тим, деякі з цих вимог просто збірка законопроектів певних чи рішень, які самі по собі є доволі не поганими, як реформи. Насправді, деякі країни впроваджують їх чисто щоб реформувати свої збройні сили.

ПРОЦЕС ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО НАТО складається з низки кроків різного ступеня формалізації. Причому, кожен наступний крок, як правило, є все більш формалізованим.

Інтенсифікований політичний діалог

Отже, перш ніж державі буде запропоновано вступити до НАТО, вона має відповідати певним вимогам:

- ♦ держава має бути географічно в Європі;
- ♦ вона має бути демократичною;
- ♦ вона має мати можливості і бути готовою зробити свій внесок у безпеку Євроатлантичного регіону

Виконавши всі три умови вступу до НАТО, держава може бути запрошена.

Переговори відбуваються у штаб-квартирі НАТО у Брюсселі та об'єднують групи експертів НАТО та представників запрошених країн. Їхня мета — отримати

⁶² Критерій, що міститься у статті 10 Вашингтонського договору, за більше ніж півстоліття свого існування зазнав змін тільки у частині щодо інтерпретації фраз «європейська країна» і «Північноатлантичний регіон». У сучасній термінології НАТО «європейська країна» означає країну, що належить простору ОБСЄ, а «північноатлантичний регіон» має розумітись як «євроатлантичний простір», що за географією також дорівнює простору ОБСЄ.

офіційне підтвердження від запрошених про їхню готовність та здатність виконувати політичні, юридичні та військові зобов'язання, пов'язані з членством у НАТО, як це викладено у Вашингтонському договорі та у Дослідженні про розширення НАТО.

Переговори відбуваються у два етапи. На першій сесії обговорюються політичні та оборонні чи військові питання, що, насправді, дає змогу встановити, що умови для членства виконані. Друга сесія має більш технічний характер і охоплює обговорення ресурсів, безпеки та правових питань, а також внеску кожної нової країни-члена до загального бюджету НАТО. Останнє визначається на пропорційній основі, відповідно до розміру економіки стосовно економіки інших країн-членів Альянсу.

Запрошені також мають вжити заходів для забезпечення захисту секретної інформації НАТО та підготувати свої служби безпеки та розвідки до співпраці з Управлінням безпеки НАТО (NATO Office of Security).

Кінцевим результатом цих обговорень є графік, який має бути представлений кожним запрошеним для завершення необхідних реформ, які можуть тривати навіть після того, як ці країни стануть членами НАТО.

На цьому етапі відбувається підготовка країни до членства в рамках ПДЧ («Плану дій щодо членства в НАТО»), який з'явився у 1999 році. Це програма НАТО з надання консультацій, допомоги та практичної підтримки, що враховує індивідуальні потреби держав, які задекларували прагнення вступити до Альянсу. Усі країни, які вступали до Альянсу з того моменту, проходили через виконання ПДЧ.

Одним із основних елементів ПДЧ була розробка країнами-претендентами індивідуальних щорічних національних програм, які охоплювали політичні, економічні, оборонні, ресурсні, безпекові та правові аспекти. Передбачалося, зокрема, надання політичних та технічних консультацій, проведення щорічних засідань за участю усіх країн-членів НАТО та окремих держав-кандидатів на рівні Північноатлантичної ради для підбиття підсумків роботи.

«План дій щодо членства» для України
відео, 01:10

Цікаво!

У 1999 році в процедуру вступу до НАТО було введено **етап «кандидатства»**. Відтоді країни, які проявляли політичну волю до членства в Альянсі, спочатку мали приєднатись до ПДЧ, що означало їхнє визнання з боку НАТО як кандидатів на вступ, реалізувати його, а вже після того вести переговори про вступ. Підготовка мала тривати до моменту отримання членства, і невдачі на цьому шляху можуть стати причиною відмови від ратифікації протоколів про приєднання навіть після проходження всіх попередніх кроків. Хоча участь у ПДЧ значною мірою сприяє підготовці до вступу до НАТО, вона не є гарантією майбутнього членства.

План дій щодо членства в НАТО, який є проявом політики відкритих дверей, складається з п'яти розділів:

1. Політичні та економічні питання

Країни-претенденти мають обговорити та обґрунтувати своє бажання і спроможність взяти на себе зобов'язання згідно з Вашингтонським договором (1949 року) та відповідними положеннями дослідження з питання про розширення НАТО. Від країн-претендентів очікується, що вони будуть:

- вирішувати міжнародні суперечки мирним шляхом;
- демонструвати відданість принципам верховенства закону та прав людини;
- вирішувати мирним шляхом міжетнічні конфлікти та зовнішні територіальні суперечки, зокрема й претензії стосовно невоzz'єднаних земель та спірні питання внутрішньої юрисдикції, відповідно до принципів ОБСЄ та з метою прагнення до встановлення добросусідських відносин;
- встановити належний демократичний та цивільний контроль над своїми збройними силами;
- утримуватися від загрози застосування сили чи, власне, її застосування будь-яким чином, що не відповідає цілям ООН;
- сприяти розвитку мирних та дружніх міжнародних відносин шляхом зміцнення своїх вільних інституцій та завдяки сприянню зміцненню стабільності й добробуту;
- продовжувати надавати цілковиту підтримку та брати участь у роботі Ради євроатлантичного партнерства і в програмі «Партнерство заради миру»;
- демонструвати відданість справі зміцнення стабільності та благополуччя через дотримання принципів економічної свободи, соціальної справедливості та відповідальності за охорону довкілля. Очікується, що країни-претенденти щорічно надаватимуть інформацію про стан своєї економіки, зокрема головні макроекономічні та бюджетні дані, а також відповідні результати розвитку економічної політики. Щороку будуть проводитися засідання Політичного комітету високого рівня (в розширеному складі) для забезпечення безпосереднього зворотного зв'язку між країнами — членами НАТО та країнами-претендентами в індивідуальному порядку.

2. Оборонні та військові питання

пов'язані зі:

- спроможністю країн-претендентів робити свій внесок військового характеру в колективну оборону та у виконання нових завдань, що постають перед Альянсом;
- готовністю взяти на себе зобов'язання щодо поступового удосконалення своєї обороноздатності;
- широкомасштабною участю в оперативних заходах програми *«Партнерство заради миру»* є істотною складовою цього процесу, оскільки це дасть змогу далі поглибити політичні та військові зв'язки країн-претендентів з Альянсом.

Передбачається, що країни-претенденти:

- погодяться з підходом до питань безпеки, окреслених в Стратегічній концепції;
- виділять збройні сили та ресурси для забезпечення колективної оборони та виконання інших місій Альянсу;
- будуть належним чином брати участь у військовій структурі;
- будуть належним чином брати участь у плануванні колективної оборони Альянсу;
- будуть належним чином брати участь у роботі установ НАТО;
- надаватимуть і надалі цілковиту підтримку програмі «Партнерство заради миру» та розвитку співробітництва з країнами-партнерами, що не є членами НАТО;
- прагнутимуть до здійснення стандартизації та досягнення оперативної сумісності.

3. Питання ресурсів

Очікується, що нові члени Альянсу мають виділяти достатню суму бюджетних коштів, щоб бути в змозі виконати всі зобов'язання, які випливають із можливого членства. Через національні програми в країнах-претендентах мають бути створені потрібні структури з питань планування та виконання таких оборонних бюджетів, які відповідали б визначеним пріоритетам у сфері оборони.

Очікується, що країни-претенденти:

- виділять достатньо бюджетних коштів на виконання зобов'язань, що стоять перед Альянсом;
- створять національні структури, що вирішуватимуть питання щодо бюджетних коштів;
- братимуть участь у заходах Альянсу на умовах спільного фінансування згідно з погодженими частками витрат;
- братимуть участь у роботі структур Альянсу (постійне представництво в штаб-квартирі НАТО; військове представництво в структурі командування НАТО; належна участь в роботі установ НАТО).

4. Питання безпеки

Від країн-претендентів очікується, що вони після приєднання знайдуть достатні засоби безпеки та запровадять процедури для гарантування захисту найбільш засекреченої інформації відповідно до положень політики НАТО з питань безпеки інформації. На прохання країн-претендентів можуть проводитися відповідні курси з питань безпеки персоналу, фізичної безпеки, захисту документів, промислових таємниць та системи ІНФОСЕК (INFOSEC). Гарантується можливість розробки індивідуальних програм для країн-претендентів. Комітет з питань безпеки та спеціальні комітети НАТО можуть висловлювати свої побажання зустрітися з претендентами будь-коли, якщо вони вважатимуть це за необхідне чи корисне.

5. Правові питання

Для забезпечення виконання зобов'язань стосовно членства в НАТО країни-претенденти мають ознайомитися з належними правовими механізмами та угодами, якими керується НАТО для забезпечення співробітництва в своїй структурі. Це має надати країнам-претендентам можливість ретельно проаналізувати своє внутрішнє законодавство щодо його сумісності з нормативними положеннями НАТО. Крім того, країни-претенденти мають бути належним чином поінформовані про формальний юридичний процес, що передуює членству.

Отже, внутрішнє законодавство країн-претендентів має бути якомога сумісним з усіма іншими механізмами та з практикою їх застосування, якими керується співробітництво в НАТО.

Процес реалізації ПДЧ

Після Празького саміту НАТО 2002 р. було започатковано виконання Плану дій Україна-НАТО та щорічних Цільових планів в рамках цього Плану дій. З 2005 року між Україною та НАТО офіційно розпочався так званий Інтенсифікований діалог щодо набуття членства.

Були очікування, що цей формат відносин може завершитися під час Ризького саміту НАТО 2006 р. наданням Україні права виконання Плану дій щодо членства (ПДЧ). Проте тиск з боку росії загальмував цей процес. Лист до Генерального секретаря НАТО, підписаний Президентом В. Ющенком, Прем'єр-міністром Ю. Тимошенко та Головою Верховної Ради А. Яценюком щодо приєднання України до ПДЧ на початку 2008 року, здавалося, змінив ситуацію. Проте ані на Бухарестському саміті, ані під час засідання Комісії Україна-НАТО в рамках сесії ПАР на рівні міністрів закордонних справ в грудні 2008 р. рішення щодо приєднання України до виконання ПДЧ не було прийнято. Це було спричинено відсутністю консенсусу серед держав-членів НАТО, зокрема, через російські впливи. Натомість під час Бухарестського саміту Україну запевнили: вона «стане членом НАТО», а під час грудневого (2008 р.) засідання — «з метою надання допомоги Україні у просуванні її реформ, у рамках Комісії Україна-НАТО буде розроблено Річну національну програму, перегляд якої здійснюватиметься союзниками щорічно».

Важливо!

11 липня 2023 року, саміт НАТО у Вільнюсі ухвалив рішення щодо України, як країни **яка стане членом Альянсу без ПДЧ**. 12 липня 2023 року, під час саміту, країни Великої сімки погодили «Спільну декларацію про підтримку України», відкриту для підписання й іншими країнами.⁶³

⁶³ Спільна декларація про підтримку України. 12 липня 2023. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-pro-pidtrimku-ukrayini-84277>

Здійснення Плану дій щодо вступу (або MAP)

Цей План передбачає консультації та підтримку, адаптацію до різних аспектів членства. Від армії та оборонних питань, до правових та політичних. Оскільки відмінності

між країнами досить великі, важко визначити чіткі часові рамки щодо здійснення Плану MAP. І вони різні для різних країн.

На другому етапі процесу вступу *кожна запрошена країна надає підтвердження свого прийняття зобов'язань щодо членства у формі листа про наміри* від міністра закордонних справ на ім'я Генерального секретаря НАТО. Разом із цим листом офіційно подаються індивідуальні графіки реформ. Однак може статися так, що завдання НАТО будуть настільки глибоко переглянуті, що всі нинішні уявлення про параметри і темпи розширення виявляться абсолютно неадекватними.

НАТО не етичний проєкт, а безпекова організація. *Жодну державу не буде прийнято до НАТО, якщо безпека буде більше вигідна їй, а не організації в цілому.*

Зрозуміло, що за нинішніх, або найбільш передбачуваних умов, членство України не зовсім відповідатиме цим вимогам. Воно ставить Альянс перед безпосередньою необхідністю застосувати статтю 5 і очевидним ризиком ядерної війни. Тим не менш, НАТО і Україна мають спільний стратегічний інтерес, аби росія не отримала вигод від своєї агресії, через сприяння відбудови України та відновлення її суверенітету над всією територією⁶⁴.

**Відеозвернення президента України
В. Зеленського 30 вересня 2022 р.
(активізувати картинку)**

Переговорний процес

Після здійснення необхідних реформ розпочинаються переговори щодо вступу до НАТО.

⁶⁴ 10 фактів про збройну агресію росії проти України. URL: <http://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/5026>

Під час цих переговорів держава отримує інформацію про права та обов'язки члена НАТО.

На цьому етапі протоколи про вступ підписуються країнами НАТО. Потім НАТО готує протоколи щодо приєднання до Вашингтонського договору для кожного запрошеного. Ці протоколи насправді є поправками або доповненнями до Договору, які після підписання та ратифікації союзниками стають невід'ємною частиною самого Договору та дозволяють запрошеним країнам стати учасниками Договору.

Під час свого відеозвернення 30 вересня 2022 р., президент України Володимир Зеленський повідомив, що де-факто Україна вже пройшла свій шлях до НАТО, довівши сумісність зі стандартами Альянсу. Після отримання нового статусу в НАТО, партнера із розширеними можливостями, Україна прагнучиме до членства.

Тепер же Україна готова вступити у НАТО офіційно за пришвидшеною процедурою.

Генеральний секретар Єнс Столтенберг отримав заявку і констатував, що «двері НАТО відчинені», але рішення приймають усі 30 членів Альянсу. Поки що лише половина цих країн прокоментувала намір України приєднатися до організації⁶⁵.

Ратифікація протоколів щодо членства країнами НАТО

національних вимог та

від країни до країни. Хоча процес ратифікації може продовжуватися, запрошена держава вже починає роботу з інтеграції до НАТО.

Уряди країн-членів НАТО ратифікують протоколи відповідно до своїх процедур. Процедура ратифікації варіюється

Офіційне запрошення стає можливим після вступу через протокол про приєднання. Як показує практика, це тривалий і складний процес, із огляду на кількість членів НАТО. Протокол, навіть підписаний і узгоджений виконавчими органами влади і політичними лідерами всіх країн-членів, має пройти через парламенти. Наприклад, Сполучені Штати потребують більшості у дві третини голосів для прийняття необхідного законодавства в Сенаті. В інших країнах, наприклад, у Сполученому Королівстві, офіційне голосування в Парламенті не потрібне.

Успіх голосування, як правило, вимагає дипломатичної підтримки особливо зацікавлених країн. Тому, без серйозної зацікавленості із боку США вступити до НАТО практично неможливо. Проте, навіть за належною дипломатичною і загальнополітичною підтримкою всередині і поза кожною окремою країною,

⁶⁵ Членство в НАТО: як країни відреагували на заявку України.

URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/07/infografika/polityka/chlenstvo-nato-yak-krayiny-vidreahuvaly-zayavku-ukrayiny>

ратифікація важливих міжнародних документів (як показала історія з європейською конституцією) зовсім не гарантована. Для ратифікації протоколу всіма нинішніми 31 членами НАТО потрібен рік, а то і більше.

Ратифікація державою-претендентом договору щодо членства

Генеральний секретар запрошує потенційних нових членів приєднатися до Північноатлантичного договору. Як тільки всі

країни-члени НАТО повідомлять уряд Сполучених Штатів Америки, депозитарій Вашингтонського договору про прийняття ними протоколів до Північноатлантичного договору про приєднання потенційних нових членів Генеральний секретар запрошує нові країни приєднатися до Договору.

Згідно з процедурою, викладеною у статті 10 Північноатлантичного Договору, нова країна може приєднується до НАТО тільки на одностороннє запрошення членів організації⁶⁶. Процедура чітко визначає, як саме це робиться. Запрошення має форму спеціального протоколу (щодо України: *«Протокол до Північноатлантичного Договору про приєднання республіки Україна»*), підписаного і ратифікованого всіма членами НАТО. Як правило, це короткий документ, що складається з преамбули і трьох статей (у деяких особливих випадках їх може бути більше). Після того, як протокол набрав чинності, Генеральний Секретар НАТО від імені всіх членів організації передасть Україні офіційне запрошення приєднатися, і після цього вона стане членом НАТО, як тільки здасть на зберігання уряду США цей документ.

Однак на останньому етапі запрошена до НАТО держава має ратифікувати договір про членство. Процес підписання залежить від внутрішніх процедур країни. *Це може бути референдум чи схвалення парламентом.*

Очевидним засобом для цього є проведення референдуму. Його позитивні результати — найміцніша гарантія того, що законодавчий орган в критичний момент не зійде із обраного шляху.

Треба зазначити, що П. Порошенко і В. Зеленський на посаді президента обіцяли українцям, що рішення про вступ держави в НАТО ухвалюватимуть на референдумі. Щоб виконати цю обіцянку, передусім, потрібно було ухвалити закон про всеукраїнський референдум. Це Верховна рада зробила в січні 2021 року. Закон передбачає, що референдум, який може призначити президент, парламент чи народ, можна проводити:

⁶⁶ Акт запрошення до НАТО має форму спеціального протоколу, який підписується країнами - членами НАТО і ратифікується згідно їхніх національних процедур. Завершення процедури ратифікації власно і є моментом запрошення нової країни, після чого стати чи не стати членом Альянсу вже залежить тільки від того, чи ратифікує вона сама Північноатлантичний договір.

- щодо внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції України;
- для вирішення питань загальнодержавного значення;
- щодо зміни території України за умови збереження територіальної цілісності;

➤ для прийняття рішення про скасування закону або окремих його положень. Після того, як В. Зеленський підписав закон, віцеспікер Ради Руслан Стефанчук підтвердив, що на референдумі потрібно розглянути питання членства України в Євросоюзі і НАТО. Ще на початку червня 2019 року президент Зеленський заявив, що референдум, а потім членство в НАТО, буде лише тоді, коли українці будуть готові.

Українці готові до
НАТО
відео, 3:37

Як змінювалося ставлення українців щодо членства України в НАТО?

Тим не менш, **лише поодинокі країни запитували у свого населення, чи варто вступати в НАТО.**

Цікаво!

Іспанія і стала першою країною, яка провела референдум щодо членства в НАТО, але зробила це через два роки після вступу. У жовтні 1984-го більш як 52% іспанців висловилися за продовження участі країни в НАТО, 39,8% – проти. Після референдуму Іспанія почала у повному обсязі брати участь у роботі всіх політичних інститутів

Альянсу.

У 1999 році членство в НАТО отримали Угорщина, Чехія та Польща. За два роки до цього **Угорщина** провела референдум щодо доцільності вступу в НАТО – 85,3% тих, хто проголосував «за» членство.

Словаччина провела референдум щодо НАТО ще в 1997 році, але в ньому взяли участь менше 10% громадян. Незважаючи на те, що вони виступили за членство, волевиявлення визнали недійсним.

Словенія провела Консультативний референдум у 2003 році – трохи більше 66% громадян схвалили курс на НАТО.

Македонія восени 2018 року проводила референдум щодо членства в НАТО і Євросоюзі, а також перейменування країни в Республіку Північна Македонія. Понад 94% виборців підтримали запропоноване, але референдум визнали недійсним через низьку явку.

Сенс цього кроку в тому, щоб не витратити час і сили на ратифікацію протоколу про приєднання і не ставити в незручне становище ініціаторів цього процесу, якщо немає твердої упевненості, що країна дійсно ратифікує Північноатлантичний Договір після отримання офіційного запрошення. Іноді цей етап називають подачею офіційної заявки, але головне в ньому — це конкретна демонстрація зацікавленості країни в членстві в НАТО.

Великодержавні політологи рф свідчать, що розширення НАТО на Схід тим погано, що заважає росії вести великодержавну політику «права сильного» на теренах колишніх царських колоній і радянських республік. Мовляв, ось країни Балтії сховалися під парасольку НАТО і безкарно ведуть політику, яка суперечить інтересам Кремля. Натомість ліберальні російські політологи вважають, що НАТО нікому не загрожує, бо безглуздо уявити ядерну війну між НАТО і рф. Разом з тим, на тлі російського нападу на Україну Швеція і Фінляндія вирішили відмовитися від свого традиційного нейтралітету і подали заявки на вступ до НАТО. Однак Туреччина чинила опір прийому їх в Альянс.

За деякими даними, росія спеціально влаштовувала в Швеції антитурецькі провокації, щоб Анкара не давала своєї згоди на вступ цієї країни до НАТО. Зрештою турки схвалили членство Фінляндії в Альянсі, але не Швеції.

Розширення НАТО – не самоціль, а лише наслідок розширення Євросоюзу. Члени ЄС, вступаючи до цієї організації, одночасно автоматично стають і суб'єктами її системи колективної безпеки – і жодного «злого наміру» тут немає.

Отримавши запрошення, нові члени мають приєднатися до:

- ✦ Угоди, укладеної сторонами Північноатлантичного договору стосовно статусу збройних сил (Лондонська угода про статус збройних сил, Лондон, 19 червня 1951 року).

- ✦ Протоколу про статус Міжнародного військового штабу, створеного згідно з Північноатлантичним договором (Паризький протокол, Париж, 28 серпня 1952 року).

Очікується, що нові члени приєднуються до таких угод:

- ✦ Угода про статус НАТО, національних представників та Міжнародного штабу (Оттавська угода, Оттава, 20 вересня 1951 року);

- ✦ Угода про статус місій та представників третіх країн в НАТО (Брюссельська угода, Брюссель, 14 вересня 1994 року).

Очікується, що нові члени приєднуються до таких технічних угод:

- ✦ Угода між сторонами Північноатлантичного договору щодо захисту інформації (Брюссель, 6 березня 1997 року);

- ✦ Угода про взаємне забезпечення таємності винаходів, пов'язаних з обороною і на які були подані заявки на патентування (Париж, 21 вересня 1960 року);

- ✦ Угода НАТО про передачу технічної інформації в цілях оборони (Брюссель, 19 жовтня 1970 року).

Щоб уможливити у перспективі доступ до інформації системи АТОМАЛ (ATOMAL), має бути передбачено, що нові члени приєднуються до:

- Угоди про співробітництво стосовно інформації з питань атомної енергії (С – М (64) 39 – Основна угода);
- Адміністративних механізмів реалізації угоди (С — М (68) 41, 5-та редакція).

Нарешті, країна вважається членом НАТО з моменту здачі на зберігання уряду США свого документа про приєднання. Далі, уряд США має повідомити решту членів організації про цю подію. Для України, як і для переважної більшості інших країн, документ про приєднання є рішенням найвищого законодавчого органу про ратифікацію Північноатлантичного Договору. Все, що потрібно зробити на рівні цього кроку, — привезти цей документ до Вашингтона. У загальному випадку зробити це має Міністр закордонних справ. Передача на зберігання проходить в урочистій обстановці у присутності представників всіх членів НАТО, що дозволяє звести до мінімуму період їх сповіщення про завершення процедури ухваленні нового члена.

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО НАТО

Зростання підтримки членства України в НАТО після початку війни росії в Україні у 2014 році і під час подій у 2022 році свідчить про те, що багато громадян вбачають членство в НАТО як засіб гарантування безпеки та захисту від потенційних агресорів, насамперед, від росії. З 2014 р. цю ідею стабільно підтримували приблизно 45–50% громадян. Членство в НАТО може забезпечити Україні колективну оборону та допомогти в розвитку армії та оборонної інфраструктури. Однак вступ до НАТО може також викликати деякі політичні та геополітичні виклики не лише з боку росії, але й інших країн⁶⁷.

Отже, якими можуть бути і недоліки переваги вступу України до Північноатлантичного альянсу?

Переваги вступу України до НАТО

- Надання «ядерних гарантій», відповідно до яких напад на Україну із застосуванням ядерної, хімічної чи бактеріологічної зброї означатиме адекватну відповідь з боку ядерних держав-членів НАТО (США, Велика Британія, Франція).

➤ Вступ до НАТО дуже істотно знижує ризик війни проти України. Україна є стратегічно важливою, на відміну від нейтральних Фінляндії та Швеції. Геостратегічні переваги, які дає контроль над Україною, можуть для потенційного агресора переважити ризик, який супроводжуватиме агресія проти України.

- НАТО не вимагає розміщення на території України своїх баз в обмін на членство. Тому вступ України до НАТО буде «паперовим», без утворення нових великих військових баз.

⁶⁷ Фухурдінова М. Переваги від НАТО: чим небезпечна для України відмова від курсу на вступ до Альянсу. *Європейська правда*. 2022. 15 квітня.

➤ У результаті вступу до НАТО Україна зміцнить свою територіальну цілісність.

➤ Вступ до НАТО означатиме остаточний вихід України з-під впливу росії та ліквідацію можливості його відновлення в майбутньому.

➤ НАТО дозволяє гарантувати надійну безпеку за невеликі кошти, за які Україна ніколи б не мала такого рівня безпеки, як за умов членства в НАТО, навіть якби витрачала на оборону весь свій бюджет.

➤ НАТО не вимагає масового переозброєння східноєвропейських армій. Кожна країна має право на власний розсуд вирішувати, які озброєння і якого виробництва закуповувати для своїх збройних сил. Українське озброєння радянського виробництва не є проблемою при вступі до НАТО.

➤ Стрімке збільшення іноземних інвестицій, оскільки безпека пов'язана з економікою (для Польщі, Чехії і Угорщини – приплив іноземних інвестицій за рік після оголошення про вступ до НАТО збільшився у 3,5 раза, для Румунії на 141%).

➤ НАТО надає допомогу Україні у вирішенні проблем звільнених у запас військовослужбовців. Починаючи із 2015 р. через шість трастових фондів вже були виділені близько 35 млн євро. Також були проведені навчання для більш ніж двох тисяч українських цивільних та військових. З 2017 р. в Харкові працює реабілітаційний центр для поранених військовослужбовців, в якому медична реабілітація оплачується з одного із фондів НАТО.⁶⁸

➤ Зміцнення середнього класу українського суспільства, який найбільше зацікавлений у євроатлантичній інтеграції. Адже він найбільше потерпає від нестабільності та непередбачуваності, а НАТО – це формат стійкого розвитку.

➤ До позитивів, які Україна має вже сьогодні, належить проєкт НАТО щодо створення Трастового фонду для ліквідації надлишків застарілих боєприпасів в Україні, а їх у нас — 133 тис. т., 1,5 млн одиниць застарілої стрілецької зброї та 1 тис. одиниць переносних зенітно-ракетних комплексів. У Харківській області 1 грудня 2005 р. розпочався перший трирічний етап проєкту. На нього передбачалось 4,1 млн євро, а вартість усього першого етапу становила близько 8 млн євро. Загалом проєкт розрахований на 12 років, і на його реалізацію заплановано витратити понад 25 млн євро⁶⁹.

➤ Членство в НАТО покращить перспективи вступу України до ЄС. Вступивши до Альянсу, будь-яка держава мусить дотримуватися певних правил, чітко визначених критеріїв. Вона не матиме змоги прийняти рішення, які порушують свободу слова, демократію, завдадуть шкоди інтересам українських громадян.

➤ із набуттям членства в НАТО ми увійдемо у широкий суспільно-політичний простір, побудований на спільних цінностях. Якщо не тільки на рівні держави, а й на рівні політичних партій, громадських організацій ми інтегруємося в суспільно-політичний простір євроатлантичної цивілізації, то демократичні перетворення в нашій країні набудуть незворотного характеру.

---

⁶⁸ НАТО виділило Україні 35 млн євро через трастові фонди. *Європейська правда*. 2017. 31 березня. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2017/03/31/7063916/>

⁶⁹ Галик В. М. Україна в Європі і світі: навч. посіб. Київ : Знання, 2013. 364 с. URL: http://pidruchniki.com/1181081155606/politologiya/ukrayina_v_yevropi_i_sviti

Недоліки
вступу
України до
НАТО

Україні необхідно буде надавати збройну підтримку союзникам по НАТО, якщо на їхню територію буде здійснено напад в Європі, Північній Америці та в Атлантичному океані на Північ від тропіка Рака. Однак досі на НАТО ніхто не ризикував робити напади, навіть під час «холодної війни».

➤ Ймовірно певне збільшення витрат на оборону в Україні, досягнення підняття їх з нинішніх 1,4% ВВП мінімум до 1,7–2,0% ВВП (до рівня, який є в Польщі, Чехії, Угорщині). Особливо в момент підготовки до членства в НАТО Україна буде змушена реагувати на вимоги НАТО.

➤ Погіршення відносин України з росією викликане тим, що росія розумітиме втрату перспективи контролю над Україною. Як військово-стратегічна одиниця Україна для блоку виступає у першу чергу як стратегічний плацдарм для розгортання своїх позицій на Схід. Факт розширення НАТО може надати значної переваги США щодо американізації Центральної та Східної Європи, що може викликати занепокоєння найбільших європейських країн;

➤ Збільшення соціальної напруги серед військовослужбовців, зумовленої значним скороченням чисельності збройних сил. Вхід України до системи інфраструктурних зв'язків НАТО, що обіймає величезні території, може спричинити злам не лише державного апарату, а й певним чином може змінити внутрішню сутність українського народу, його духовність, суспільну свідомість, якою б «еластичною» вона не була;

➤ Гіпотетично можна припустити, що подальше просування НАТО на Схід покращить стратегічні взаємини між альянсом та Польщею. Україні ж буде відводиться роль буферного утворення;

➤ Певне збільшення терористичної загрози проти України, яка в результаті вступу до НАТО стає частиною Європи. Але терористична загроза навряд чи буде реалізована щодо України, яка справедливо повелася щодо мусульман — кримських татар. В цілому навіть членство України в НАТО не забезпечує їй безпеки. Конфлікт Греції та Туреччини цьому підтвердження;

➤ Членство в НАТО, ймовірно, зажадає змін в Конституції України в частині, що стосується іноземного військового базування на території України і умов застосування Україною військової сили. На тлі ще не завершеного процесу конституційних змін у зв'язку з реформою влади, це є чинником, що перешкоджає політичній консолідації.

**Питання для
тестової перевірки:**

1. Президенти України. періоди каденції?
2. За каденцію якого президента України було проголошено заяву президента РФ В. Путіна про бажання отримати від Заходу гарантії невступу України в НАТО?
3. Із яких конкретних кроків складається процес вступу України до НАТО? Яким кроком є перший?
4. Коли в процедуру вступу до НАТО було введено етап т.зв. «кандидатства»?
5. Коли Україна приєдналась до програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ)?
6. Хто із президентів України затвердив план дій «Україна-НАТО»?
7. Коли СРСР подавав заявку на вступ до НАТО?
8. Коли відбулися перші контакти України і НАТО?
9. Які конкретні вимоги висувалися щодо членства України в НАТО?
10. Коли Україна відкрила дипломатичну місію при НАТО?
11. Основоположний документ, який визначає відносини між Україною та НАТО на сучасному етапі.
12. Коли Україна вперше подала заявку на вступ до НАТО?
13. Коли України і НАТО офіційно встановили відносини?
14. За каденцію якого Президента України відбулася 1-а співпраця між НАТО та Україною?
15. Коли було підписано «Хартію про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного Договору»?
16. Коли було підписано Закон про вільний доступ сил НАТО на територію України?
17. Коли Президент Петро Порошенко увів у дію нову Стратегію національної безпеки, одним із головних завдань якої є формування умов для вступу до НАТО?
18. Коли набув чинності Закон України про зміни до Конституції щодо курсу на вступ до ЄС і НАТО?
19. Із яких основних розділів складається План дій щодо членства в НАТО (ПДЧ)?
20. Які країни провели референдум щодо членства в НАТО?
21. Де було підписано «Хартію про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного Договору» (1997)?
22. Яке ставлення громадян України до членства у НАТО згідно з соціологічними опитуваннями?
23. На основі чого, згідно з процедурою, викладеною у статті 10 Північноатлантичного договору, нова країна може приєднатися до НАТО?

ЛЕКЦІЯ 8. ЗБРОЙНІ СИЛИ УКРАЇНИ ТА СПІВРОБІТНИЦТВО З НАТО В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ (2014-2024 рр.)

- *Військовий потенціал української армії після отримання незалежності (1991-2023 рр.).*
- *Стан ЗСУ за президентства Леоніда Кравчука та Леоніда Кучми.*
- *Сутність та значення Будапештського меморандуму 1994 р.*
- *«Тестова анексія» російської федерації щодо острова Тузла.*
- *Договір між Україною та російською федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки (2003).*
- *Стан ЗСУ за президентство Віктора Ющенка.*
- *Стан ЗСУ за президентство Віктора Януковича*
- *«Харківські угоди» (2010) та їх політико-економічне значення.*
- *Стан ЗСУ за президентство Петра Порошенка та Володимира Зеленського.*
- *Закон про територіально оборону України (2020 р.)*
- *російське збройне вторгнення в Крим (2014р)*
- *Антитерористична операція України (АТО)*
- *Мінські угоди та їх передісторія*
- *Війна на сході України*
- *російське вторгнення в Україну (з 2022 р.). Хронологія.*
- *російсько-українська церковна війна*
- *Міжнародні санкції щодо росії (з 2014 р.)*
- *Структура Збройних Сил України: сухопутні війська, повітряні сили, військово-морські сили, сили спеціальних операцій, десантно-штурмові війська.*
- *Місце ЗСУ у світовому військовому рейтингу.*
- *Миротворчі операції Збройних Сил України.*
- *НАТО–Україна в умовах протистояння агресії російської федерації.*
- *«Закон про ленд-ліз на захист демократії в Україні 2022 року»: військово-політичне значення.*
- *Рашистайн: передумови, підсумки та перспективи перемоги України.*
- *Мюнхенська безпекова конференція — 2023.*
- *Новітнє озброєння для ЗСУ, що постачалося західними партнерами*

ВІЙСЬКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ ПІСЛЯ ОТРИМАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ (1991-2023 рр.)

Після розпаду СРСР і проголошення незалежності Україна отримала одну із найсильніших армій у світі. Угрупування збройних сил на території незалежної України у 1991 р. було найбільшою на той час військовою формацією у Європі.

Недарма на той час Збройні Сили України називали «армією Апокаліпсису».

На момент утворення збройних сил в Україні діяли три військові округи: Київський, Одеський і Прикарпатський, з 1991 по 1997 — два: Одеський і Прикарпатський. Військовий округ охоплював територію кількох областей і іменувався за територіальною ознакою.

Разом із тим, за період 1991 р. по 2014 р. військовий потенціал України значно скоротився унаслідок як суб'єктивних, так об'єктивних причин (див. відео).

Умовно стан збройних сил України можна поділити на 5 етапів:

[Як знищували Збройні Сили України, Відео, 08:27](#)

[Армія від Кравчука — до Зеленського Відео, 24:01](#)

За президентства Леоніда Кравчука та Леоніда Кучми

Начальники Генерального Штабу України (1991–1996)

23 грудня 1991 – 4 червня 1992

Георгій Живиця

4 червня 1992 – 25 вересня 1992

Василь Собков

25 вересня 1992 – 24 березня 1993

Іван Біжан

24 березня 1993 – 10 лютого 1996

Анатолій Лопата

Міністрами оборони за цей період були К. Морозов, В. Радецький, В. Шмаров, О. Кузьмук.

Цей етап характеризується спробою вищого військового керівництва Української держави організувати управління військами в результаті проведення заходів роззброєння.

Відбувалося поступове зниження рівня боєздатності ЗСУ.

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ БУДАПЕШТСЬКОГО МЕМОРАНДУМУ 1994 р.

14 січня 1994 року президенти України, США й росії (Леонід Кравчук, Білл Клінтон і Борис Єльцин) виступили з Тристоронньою заявою про те, що *«всі ядерні боєзаряди будуть виведені з території України до росії для цілей їх наступного розукомплектування у якомога короткий можливий час»*. Ця зустріч відбулася в московському Кремлі.

США, Британія і РФ мали свій інтерес. Після розпаду СРСР Україна успадкувала третій у світі ядерний арсенал (176 міжконтинентальних балістичних і понад 2,5 тис. тактичних ракет). Більше було лише в росії й США.

У тому самому році, 5 грудня, глави країн зібралися ще раз уже в Будапешті й підписали меморандум. В результаті підписання **Будапештського меморандуму 1994 р.** президентом України Леонідом Кучмою Україна позбулася ядерної зброї. **2 червня 1996 року** країна була вже без'ядерною. Захід заспокоївся, що ядерна зброя буде в одних руках. росія ж потішилася, що Україна віддала їм ядерну зброю і до того ж 40 стратегічних бомбардувальників. Окрім без'ядерного статусу, Україна вирішила заявити ще й про нейтральність, позаблоковість і багатовекторність. Це все було виписано в Конституції 1996 року.

[Хто віддав нашу ядерну зброю?](#)
Відео, 24:13

Важливо!

Security

несе конкретного змісту.

Отже, *Будапештський меморандум не має жодного механізму гарантування безпеки*. Тобто, з юридичної точки зору — це лише клаптик паперу. Поза цим стоїть лише моральна відповідальність, яку згодом порушила російська федерація⁷⁰.

росія і Україна довго й конфліктно ділили між собою Чорноморський флот. Підсумком стала **«Угода між Україною і російською федерацією про статус та умови перебування Чорноморського флоту російської федерації на території України» 1997 р.** Україна отримала

менше 20% усіх суден. При цьому в спадок до неї прийшли найстаріші та найгірші судна. А російський флот мав перебувати в Криму до 2017 р. І вже у 2003 р. російська федерація спробувала здійснити **«тестову анексію»**, в центрі якої був конфлікт навколо острова Тузла. Тоді без усякого попередження вона почала спорудження дамби, яка мала з'єднати український острів із росією. Аргументували як завжди — «исконно русскої землей». Зрештою, після домовленостей, будівництво дамби зупинили за 100 м до українського кордону. грудня 2003 р. Президенти України Леонід Кучма і рф володимир путін уклали договір про співпрацю щодо використання Азовського моря⁷¹. На цей раз цілісність України було збережено.

Президентство Леоніда Кучми запам'ятали й щорічними парадом, які у свій час Леонід Кравчук не проводив взагалі. За Леоніда Кучми було проведено 10 парадів (примітно, що в 2001р. на Майдані Незалежності поряд із Л. Кучмою на параді стояв і с. путін).

Натомість чисельність Української армії і подалі скорочувалася, а потреб на оборону хронічно не вистачало.

Фінансування збройних сил України за цей період:

24

⁷⁰ Що таке Будапештський меморандум і чи може він захистити Україну. URL: <https://suspilne.media/358542-so-take-budapestskij-memorandum-i-ci-moze-vin-zahistiti-ukrainu/>

⁷¹ Договір між Україною та російською федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_205#Text

3 ЕТАП
2006-2009
рр.

ВВ.

Президент України Віктор Ющенко. За його словами, проблемою номер один є низький рівень фінансування, через що 88 літаків і вертольотів не можуть піднятися у повітря, 70% кораблів і суден забезпечення не спроможні виконувати бойові завдання, 40% бронетанкової техніки й артилерійських систем – небоєздатні. Вважав, що підготовка військових здійснюється на мінімальному рівні, через відсутність коштів 96% особового складу мають лише теоретичне навчання.

«Ніколи українська армія не мала такого низького фінансування», - зазначив президент. Віктор Ющенко висловився за структурні реформи у Збройних Силах України.

Він зауважив, що, незважаючи на збільшення фінансування щороку на 30–35%, ситуація у ЗСУ кардинально не покращується. На його думку, без структурних реформ у ЗСУ збільшення фінансування не приведе до бажаного результату. За його словами, Рада національної безпеки й оборони має невідкладно втрутитися в ситуацію з фінансуванням Збройних Сил.

Разом з тим, за період президентства В. Ющенка було продано 698 танків Т-72, насамперед, Судану, Грузії та Конго. З них 198 танків було продано за ціною 200 000 грн у той час, як на міжнародному ринку середня ціна за танк Т-72 становила 2 800 000 грн за одиницю. Також було продано 110 БМП-1 Іраку, 120 БМП-1 Чаду, 91 гаубицю Д-30, 112 САУ "Гвоздика", 40 САУ "Акація" і 51

"Град" Азербайджану, Конго і Судану, а також велику кількість авіатехніки. Середня ціна "Бук М-1" становила 10 000 000 грн., а за фактом його продавали всього за 1200 грн. Міністрами оборони в цей період були О. Кузьмук, А. Гриценко, Ю. Схануров.

Начальники Генерального Штабу України (2006–2009)

16 червня 2005 — 18 листопада 2009

Сергій Кириченко

18 листопада 2009 — 31 травня 2010

Іван Свида

В цей період значно понизилась системна боєздатність Української армії в результаті продовження заходів безсистемного скорочення Збройних Сил України.

За міністра Юрія Єханурова:

З 4 лютого 2005-го до 18 грудня 2007 року зі складу ЗСУ вивели:

- 200 ПЗРК;
- 698 танків;
- 1322 БМП;
- 294 ЗРК;
- 192 літаки;
- 56 вертольотів;
- 18 тактичних ракетних комплексів "Точка" і 84 тактичних ракет.

За міністра Анатолія Гриценка:

з 18 грудня 2007-го по 5 червня 2009 року, списали чи вивели зі складу армії:

- 102 танки;
- 415 бронемашин;
- 73 літаки;
- 18 вертольотів;
- 4 ТРК "Точка";
- 12 тактичних ракет.

4 ЕТАП
2010-2014
рр.

Цей етап за Президента України Віктора Януковича можна сміливо назвати цілковитим руйнуванням збройних сил України.

Майно збройних сил і землі масово розпродавалися. На початку 2014 року боєздатність ЗСУ обмежувалася лише вісьмома батальйонами, трьома авіаційними

ескадрильями і вісьмома кораблями, загальною чисельністю близько 5 тис. військовослужбовців що свідчить про катастрофічне зниження рівня обороноздатності України за 23 роки її незалежності⁷².

Військова підготовка занепадала, значно скоротилась кількість закладів освіти і військових кафедр. Армію цілеспрямовано розвалювали, можливо готуючи підґрунтя для майбутньої агресії (чи інтеграції України до росії!). Правоохоронців було вдвічі більше, ніж військових. Україна за Януковича поступово перетворювалась на міліцейську державу.

У 2010 р. Віктор Янукович підписав сумнозвісні **Харківські угоди**⁷³ в обмін на дешеву ціну за газ. Чорноморський флот росії мав продовжити своє існування в Криму до 2042 р. Паралельно влада Януковича знищувала системи протиповітряної оборони Криму.

Ним пропонувалося за рік до анексії Криму розформувати повітряні сили України взагалі. Хотіли розпродати майже половину усього військового майна, прикриваючись ідеєю, що необхідно зменшити навантаження на військові склади.

Було відстріляно сотні тисяч великокаліберних боєприпасів, реактивні системи «Град», «Ураган», «Смерч», артилерійські системи мінометного вогню, що істотно послабило нашу державу у військовому плані.

Як знищували
нашу армію з
1991-го по 2014-й
роки + роль
Януковича
Відео, 26:11

Міністрами оборони в цей період були М. Єжель, Д. Саламатін, П. Лебедєв

Цей етап характерний повним ігноруванням керівництва Міністерства оборони і командування Збройних Сил України основних

положень і принципів військового мистецтва.

Начальники Генерального Штабу України
(2010–2014)

31 травня 2010 — 18 лютого 2012

Григорій Падченко

18 лютого 2012 — 19 лютого 2014

Володимир Замана

Зокрема з 2010 по 2011 рр. розформовується об'єднане оперативне командування і командування сил підтримки Збройних Сил України. Практично знищений оперативно-стратегічний рівень структури ЗСУ.

Дезорганізовано управління обороною держави на оперативно-стратегічному рівні. У 2013 р. завершується розформування армійських корпусів як основи тактичного рівня збройних сил України.

⁷² Розкрадання в ЗСУ у 2004-2017рр. – звіт слідчої комісії. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2019/06/rozkradannya-zvit-1.html>

⁷³ Харківські угоди: зрада без строку давності. URL:

https://lb.ua/news/2022/07/30/524791_harkivski_ugodi_zrada_bez_stroku.html

Остаточно дезорганізовується система управління військами на всіх рівнях — від бригад до видів Збройних Сил України.

За міністра Михайла Єжеля:

За 2010–2012 роки списали:

- 1000 танків (із 2728 штук),
- 205 БТРів
- (із 2289 броньованих машин),
- 29 ракет С-200 (із 30 штук),
- 127 бойових літаків (із 383 машин),
- 29 бойових чи транспортних вертольотів

За міністрів Михайла Саламатіна та Павла Лебедєва:

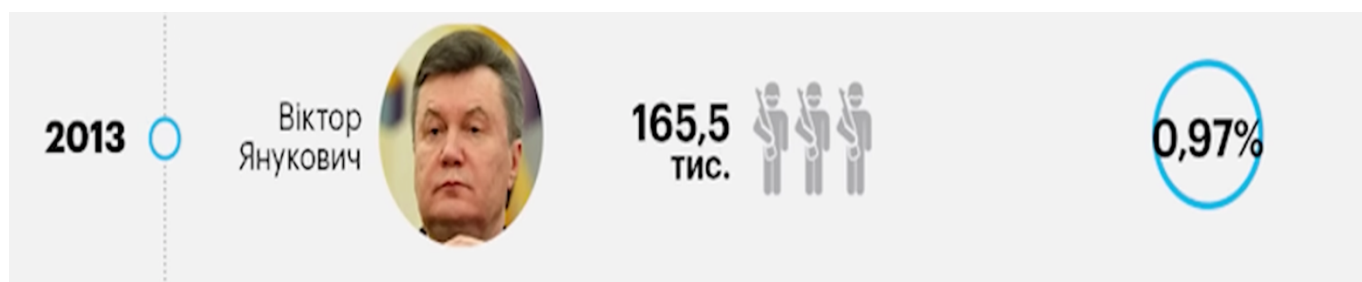

За 2012–2014 роки списали:

- 292 танки (залишилося 1436),
- 64 БТР–60 (залишилося 2020 броньованих машин),
- 98 бойових літаків (залишилося 158 штук),
- 16 вертольотів армії (залишилося 188),
- 223 тактичних ракети (з 1072 залишилося 849 шт)

Фінансування збройних сил України:

В ході здійснення рф інтервенції в Криму 20 лютого 2014 р⁷⁴. Україна була приречена. Однак завдяки волонтерській допомозі вдалося стримати російського агресора на Сході⁷⁵.

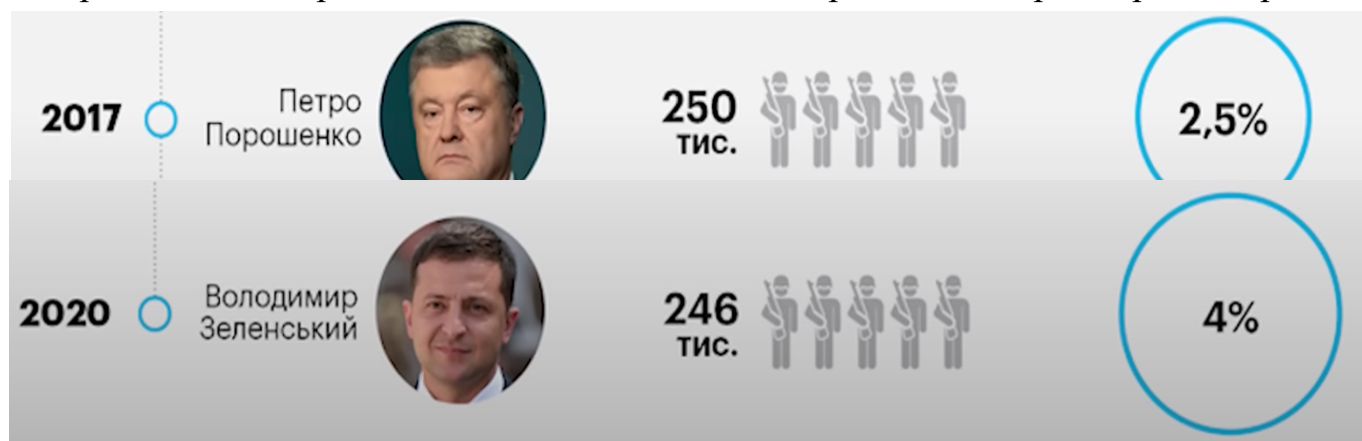

За президентства Петра Порошенка (2014-2019 рр.) та Володимира Зеленського (з 2019 р.) розпочався новий болючий, але принциповий етап розвитку Збройних Сил

України. В армії почалися нові якісні зміни, які продовжуються і досі.

Розвиток Збройних Сил України став одним із головних стовпів політики П. Порошенка. Вперше за роки незалежності видатки на армію збільшилися а не скоротилися. Рекордно збільшилася кількість контрактників в армії. Зросла зарплата

⁷⁴ російське збройне вторгнення в Крим (2014). URL:

[https://uk.wikipedia.org/wiki/російське_збройне_вторгнення_в_Крим_\(2014\);](https://uk.wikipedia.org/wiki/російське_збройне_вторгнення_в_Крим_(2014);)

Руденко А., Євчин Д., Дорогань А. Від Тузли до анексії. Чому росії вдалося захопити Крим у 2014-му? URL:

<https://www.radiosvoboda.org/a/chomu-rosiji-vdalosia-zahopyty-krym/31106434.html>

⁷⁵ Рекомендується розглядати як базовий матеріал до всіх військових подій між рф і Україною: російсько-українська війна (з 2014). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/російсько-українська_війна_\(з_2014\)#Міжнародна_реакція_на_російську_збройну_агресію](https://uk.wikipedia.org/wiki/російсько-українська_війна_(з_2014)#Міжнародна_реакція_на_російську_збройну_агресію)

в армії: для контрактників від 3000€ в 2014-му до 10.000€. Для командирів бригад — від 17 до 26.000€. Військових стали годувати калорійніше, смачніше і різноманітніше. Набір продуктів збільшився з 30 до 400 одиниць.

Почали розроблятися нові зразки озброєння: ракетний комплекс «Вільха», вдосконалена «Стугна» і легендарна ракета «Нептун».

Широкомасштабна війна із російською федерацією докорінно змінила життя країни. Армія і оборона країни займали пріоритетне місце у політиці Володимира Зеленського.

Вже на початку 2020 р. Збройні Сили України мали якісно інший рівень. Чисельність ЗСУ сягнула 250 тис. осіб. Нині триває процес відновлення боєздатності Збройних Сил України.

Важливою реформою стало розмежування повноважень Головнокомандуючого збройних сил, якій командує армію, та підпорядковується Президенту і Міністру оборони, та Начальника Генерального штабу збройних сил, який відповідає за забезпечення війська.

Почалося розмежування функцій між Міністерством оборони та Генеральним штабом. Проте ця реформа ще не завершилася. Було ухвалено закон **«Про територіальну оборону України»** і розпочалося її формування. До повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну формувалися 25 бригад територіальної оборони.

СТРУКТУРА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ. МІСЦЕ У СВІТОВОМУ ВІЙСЬКОВОМУ РЕЙТИНГУ — Збройні сили України

України — військове формування, на яке, відповідно до Конституції України покладені завдання з оборони України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності.

Структурно ЗСУ поділені на 3 види та 2 окремі роди військ/сил. Організаційно, Збройні Сили України складаються з органів військового управління, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій. До складу Збройних сил України належать також об'єднання, з'єднання, військові частини, військові заклади освіти, установи та організації, що не належать до зазначених вище видів.

Емблема Сухопутних військ України

СУХОПУТНІ ВІЙСЬКА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ —

найчисленніший самостійний вид Збройних сил України, головний носій їх бойової могутності, призначений для ведення бойових дій переважно на суходолі.

Станом на серпень 2022 сухопутні війська мали на озброєнні:

- 858 танків різних модифікацій, і 1132 на зберіганні;
- 1184 бойових машин піхоти (класу БМП-1, БМП-2, БМП-3);
- 1012+ бронетранспортерів (класу БТР-60, БТР-70, БТР-80, БТР-3, БТР-4, Дозор-Б, Saxon, VAB, M113, AIFV, FV103 Spartan, МТ-ЛБ, БТР-Д);
- 547 розвідувальних бронемашин (класу БРДМ-2, БРМ-1)
- понад 883 самохідні артилерійські установки;
- понад 1285 буксированих гармат і гаубиць;
- понад 466 реактивних систем залпового вогню різного калібру;
- 340 мінометів калібру 120 мм;
- 90 тактичних ракетних комплексів Точка-У;
- 35 ударних гелікоптерів Mi-24 і 23 багатофункціональних Mi-8.

ПОВІТРЯНІ СИЛИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

— вид збройних сил у складі Збройних сил України, який має на озброєнні винищувальну, бомбардувальну і транспортну авіацію, а також зенітні ракетні війська і радіотехнічні війська. Повітряні сили у цьому вигляді були створені у 2004 році шляхом об'єднання двох видів: Військово-повітряних сил та Військ протиповітряної оборони України. На 2021 рік

приблизна кількість авіації на озброєнні Повітряних сил: 32—34 винищувачі Су-27, 24—37 винищувачі МіГ-29, 12—14 бомбардувальників Су-24, 13—31 штурмовик Су-25, 31—47 навчальних літаків Л-39, 29 транспортних літаків (Ан-26, Іл-76, Ан-70), а також 3 спеціальних літаки Ан-30, 9 розвідувальних Су-24МР і 15—46 гелікоптерів (Мі-8, Мі-9, Мі-2). На озброєнні перебувало також 6 безпілотних комплексів Bayraktar TB2.

Зенітні війська зі складу Повітряних сил, за даними The Military Balance 2021 року, організаційно склалися із 6 бригад і 4 полків. Вони загалом мали на озброєнні 322 зенітних ракетних комплекси: 250 комплексів великого радіусу дії С-300 різних модифікацій, 72 комплекси середнього радіусу ЗРК «Бук» і певну кількість комплексів С-125 ближнього радіуса. Defense Express наводив дані про загальну кількість у 60 дивізіонів ЗРК на 2016 рік: 35 дивізіонів С-300П, 9 дивізіонів С-125, 3 дивізіони С-300В, та 15 дивізіонів ЗРК «Бук».

Радіотехнічні війська зі складу Повітряних сил організаційно складаються із 4 бригад і 1 полку.

На першому етапі війни Повітряні сили ЗС України використовувалися в обмежених масштабах. Основними завдання було швидке перекидання авіацією військ, їх логістичне забезпечення, фото та візуальна повітряна розвідка, демонстраційні дії.

Для ураження наземних цілей використовувались переважно штурмовики Су-25, в меншому обсязі МіГ-29, Су-27 та Су-24М. Використовувався весь діапазон висот та тактичних прийомів. Літаки лише оминали об'єктову ППО над великими містами Донбасу. В період літа 2014 року авіація Повітряних сил втратила основну кількість своїх літаків — серед них Су-25, МіГ-29, Су-24М.

Протягом 2017 року було відновлено 9 лєтовищ. До російської воєнної агресії Повітряні сили України використовували лише чверть усіх військових лєтовищ на території країни. На початок 2018 року ця кількість зросла вдвічі.

ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКІ СИЛИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

— це вид збройних сил України, призначений для захисту суверенітету і державних інтересів України на морі, розгрому угруповань ВМС противника у визначених військово-морських зонах самостійно та у взаємодії з іншими видами Збройних сил України, сприяння сухопутним військам Збройних сил України на приморському напрямку.

У складі ВМС ЗСУ до початку російсько-української війни проходило службу 15470 осіб, на озброєнні перебували 1 фрегат, 5 корветів, 3 тральщики, 2 десантні кораблі, 1 підводний човен, 49 допоміжних кораблів і 35 літаків.

До 2025 року планується розвивати спроможності для встановлення контролю над територіальними водами (40 морських миль від берега), а до 2030 року — в межах виняткової морської економічної зони (200 морських миль). Стратегія була підготовлена за участі міжнародних партнерів.

27 вересня 2018 року, в присутності Президента України, відбулась передача двох катерів типу Island — «Слов'янськ» (P190) та «Старобільськ» (P191) від Берегової охорони США до ВМС ЗС України. 23 жовтня 2019 в Одесі їх було спущено на воду, а 13 листопада цього ж року прийнято до бойового складу ВМС України.

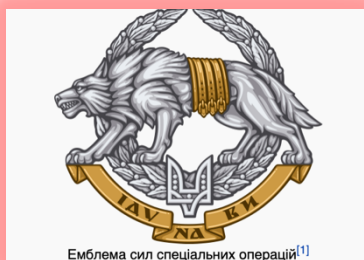
У вересні 2020 року до корабельно-катерного складу ВМС України ввійшов малий броньований артилерійський катер «Костопіль». Катер прийнято після успішного завершення всіх етапів заводських та державних випробувань.

У вересні 2020 року Морська авіація ВМС ЗС України отримала два військово-транспортні літаки Ан-26.

1 жовтня 2020 року ВМС отримали власний пункт базування у порту «Південний», де буде розміщено дивізіон патрульних катерів типу Island.

15 грудня 2020 року морпіхи однієї з військових частин Командування морської піхоти ВМС ЗС України отримали на озброєння свого підрозділу нові вітчизняні броневих автомобілі «Козак-2».

16 грудня 2020 року до порту «Південний» було доставлено новий плавучий причал для ВМС ЗС України, який було побудовано на заводі «Палада» (м. Херсон). Відповідно до державного контракту підприємство побудувало плавучий причал ПЖ-61У для стоянки кораблів, катерів і суден у місці базування ВМС Збройних сил України.

Емблема сил спеціальних операцій^[1]

СИЛИ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

— окремий рід сил Збройних сил України, до складу якого входять частини спеціального призначення і підрозділи інформаційно-психологічних спеціальних операцій, що комплектуються спеціально навченими фахівцями, які мають спеціальні можливості у сферах розвідки, прямих акцій та військової підтримки для виконання складних, небезпечних, інколи політично чутливих операцій, що проводить командування ССО. Історія створення Сил спеціальних операцій ЗС України бере свій початок з 2007 року.

Органи військового управління та військові частини розвідки Сил спеціальних операцій Збройних Сил України відповідно до закону можуть залучатися до заходів добування розвідувальної інформації з метою підготовки держави до оборони, підготовки та проведення спеціальних операцій та/або спеціальних дій, забезпечення готовності Збройних Сил України до оборони держави. Сили

спеціальних операцій Збройних Сил України здійснюють ведення спеціальної розвідки.

До типових завдань ССО відносять:

- ♦ рейди та сучасні бойові дії;
- ♦ Психологічні операції (Psy-Ops);
- ♦ добуття розвідувальної інформації за лінією фронту;
- ♦ роботу «цивільної адміністрації» (залучення на свій бік населення);
- ♦ створення агентурних мереж;
- ♦ навчання іноземних армій, поліцейних і безпекових сил (так зване «примноження сили»);
- ♦ пошук, евакуацію й доставлення полонених, заручників;
- ♦ медичну допомогу;
- ♦ впровадження в структуру спецслужб і військових організацій з метою шпигунства або знищення людей, що є загрозою державі (зокрема і на території інших держав);
- ♦ підготовку до переворотів, повалення режимів;
- ♦ виявлення, ідентифікацію та визначення цілей для власних засобів ураження;
- ♦ антитерористичні операції.

ДЕСАНТНО-ШТУРМОВІ ВІЙСЬКА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ — це окремий рід військ у складі Збройних сил України, призначений діяти як **повітряний десант**, а також для виконання бойових завдань у тактичному та оперативному **тилу ворога**. До складу військ входять **повітрянодесантні**, аеромобільні та штурмові частини.

У 2022 р. ДШВ ЗСУ налічували 20 000 військовослужбовців (7 бригад, 1 окремий дивізіон артилерії). ДШВ мають на озброєнні 60 танків (Т-80), понад 180 бронетранспортерів (БТР-Д, БТР-3, БТР-4, БТР-80, Дозор-Б), 75 бойових машин десанту (БМД-1, БМД-2), а також бронеавтомобілі KrAZ Spartan. Артилерія — 142 одиниці (2С1 «Гвоздика», 2С3 «Акація», БМ-21 «Град», Д-30, 2С9 «Нона», 120-мм міномети), засоби ППО — Стріла-10, ЗУ-23-2.

Десантно-штурмові війська перебувають у постійній **бойовій готовності** і є наймобільнішим родом військ, який спроможний виконувати будь-яке завдання в різних умовах. Основними завданнями ДШВ визначені:

- ♦ порушення управління військами і роботи тилу противника;
- ♦ унеможливлення планомірного використання резервів противником;
- ♦ боротьба з повітряними десантами і угрупованнями противника, що прорвалися;

- заняття і утримання важливих об'єктів і рубежів з метою забезпечення безперешкодного і своєчасного оперативного розгортання власних військ та сил у визначених операційних зонах, районах.

Крім основних завдань ДШВ можуть брати участь у боротьбі з незаконними збройними формуваннями, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, заходах щодо здійснення захисту життя і здоров'я громадян та об'єктів державної власності за межами України та виконувати інші завдання, визначені законами України.

2024 року Україна посіла 18 місце у світовому рейтингу найпотужніших армій світу Global Firepower з 0,2598 балами, що робить її четвертою найсильнішою армією в Європі. Торік Україна була на 15-му місці на, а у 2022 році перебувала на 22-й позиції зі 145 армій світу. Якщо поглянути на рейтинг

європейських армій, то упорядники запропонованого рейтингу визначили ЗСУ четверту позицію (до країн Європи не було зараховано Туреччину і росію). Три перші місця серед держав у межах суто нашого континенту посідають відповідно Велика Британія з індексом 0.1443, Італія — 0.1863 і Франція — 0.1878 пунктів. А серед «сусідів» України, які в цьому списку опинилися нижче за нашу державу в загальнопланетарному аналізі, є армії Ізраїлю (17 місце) та Німеччини (19 місце)⁷⁶.

МИРОТВОРЧІ ОПЕРАЦІЇ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ. Участь у міжнародних миротворчих операціях стала одним з важливих зовнішньополітичних здобутків нашої держави, що стало справжньою

⁷⁶ Україна опинилася на четвертому місці в рейтингу найпотужніших армій Європи. *АрміяInform*. 2024. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/01/22/ukrayina-opynylasya-na-chetvertomu-misczi-v-rejtyngu-najpotuzhnishyh-armij-evropy/>

школою практичного досвіду, злагодженості та взаємодії для Збройних Сил України.

Україна розпочала миротворчу діяльність у 1992 році. За ці роки за межі держави було відправлено 19 військових формувань типу бригада, батальйон, рота, ескадрилья, загін. Практично залучалось до участі у миротворчій діяльності майже 30 тисячі осіб, понад 2,5 тисячі одиниць техніки, 38 вертольотів.

З 1994 року Україна приєдналась до Програми «Партнерство заради миру», одним з найважливіших напрямів якої є участь підрозділів Збройних Сил України в операціях з підтримання миру.

Участь з'єднань та частин Сухопутних військ України у навчаннях із миротворчої тематики сприяють зміцненню міжнародного авторитету України, відіграють значну роль у підготовці Сухопутних військ. Набутий досвід допомагає спільно діяти в операціях з підтримання миру, пошуково-рятувальних операціях, наданні гуманітарної допомоги. Сьогодні у Сухопутних військах України відрядження за кордон у армії країн всього світу стали звичайною справою. Наші військовики переймають там досвід, вивчають мову, техніку. Разом з тим іноземцям теж є чому в нас повчитися. І вони охоче це роблять. Про це свідчать чисельні спільні навчання— «Щит миру», «Козацький степ» та інші. Лише в цьому році таких навчань відбулося більше десяти.

Миротворчі операції Збройних сил України, Відео, 04:08

Сьогодні у складі місії та сил виконують завдання за призначенням 2 українських миротворчих контингентів:

- Балкани — національний контингент (УКРПОЛБАТу) в складі КФОР у Косово;

- 56 окремий вертолітний загін Місії ООН у Республіці Ліберія.

Загалом на сьогоднішній день у складі миротворчих контингентів України виконують завдання за призначенням 500 військовослужбовців, 1215 од. різноманітної техніки та 14 вертольотів.

Спектр завдань, які виконують миротворчі підрозділи, є досить широким. Характер завдань відповідає вимогам статті 6 Статуту ООН і базується на загальноприйнятих вимогах до проведення операцій з підтримки миру:

- чергування на постах спостереження, патрулювання у зоні відповідальності, охорона церков, супроводження конвоїв;

- повітряні перевезення персоналу місії, високоповажних осіб та вантажів, патрулювання та спостереження, супроводження переміщення військ, пошуково-рятувальні операції та медична евакуація (56 овз);

- супровід конвоїв з гуманітарним вантажем, паливом, матеріально-технічними засобами, надання гуманітарної допомоги місцевому населенню (усі підрозділи).

Активну позицію України та її Збройних Сил в миротворчій діяльності показує офіційна статистика ООН, за якою Україна в 2009 році увійшла в першу десятку країн-контрибуторів ООН.

Оцінка діяльності наших миротворців є найвищою, багато з них відзначено державними нагородами України, іноземних держав, ООН та НАТО.

НАТО — УКРАЇНА В УМОВАХ ПРОТИСТОЯННЯ РОСІЙСЬКІЙ ВІЙСЬКОВІЙ АГРЕСІЇ

яку розпочала російська федерація 24 лютого 2022 р. Україна *не отримала безпосередньої військової підтримки Альянсу* у вигляді втручання, оскільки вона не є членом НАТО і, відповідно, не входить до його системи безпеки.

Військових до України НАТО направляти не планувала, але загрозу з боку росії вважає реальною, тож Альянс допомагає Україні, модернізуючи системи оборони.

Отже, які країни надали Україні зброю та наскільки військова допомога ефективна для протистояння російській федерації:

з 2014 року **США** надали Україні безпекової допомоги на понад 2,7 мільярда доларів. Із них 650 мільйонів доларів були затверджені у 2021 році — це зокрема і екстрений пакет на 200 мільйонів доларів, який у січні 2022 року почав прибувати до Києва. Станом на зараз це близько 600 тонн боєприпасів, зброї та спорядження.

З-поміж озброєння, яке США надали Україні, варто відзначити протитанкові ракетні комплекси Javelin та снаряди до них. За [підрахунками](#) «Радіо Свобода», до кінця 2021 року Київ отримав майже 80 пускових установок і 540 ракет до них. Що стосується останньої військової допомоги, то лише 25 січня Україна [отримала](#) від США 276 ракет для Javelin.

Президент США Джо Байден на початку широкомасштабного вторгнення російської федерації до України оголосив про додаткову військову допомогу Україні в розмірі **800** мільйонів доларів, розширивши її, внесши у новий пакет допомоги. Зокрема йшлося про:

- 11 вертольотів Мі-8/Мі-17 радянського виробництва;
- 18 гаубиць калібру 155 мм і 140 тисяч боєприпасів до них;
- 200 американських бронетранспортерів М113;
- 500 ракет для американських сучасних переносних протитанкових ракетних комплексів Javelin;
- 300 боєприпасів, що баражують – Switchblade;
- низку радарів для повітряної розвідки.

Спочатку США з великими потугами передали Україні [артилерійські системи 155 калібру](#), що є стандартом зброї НАТО. До того американці переважно допомагали Україні з пошуком та постачанням радянської зброї в східноєвропейських країнах.

Тоді ситуація на фронті була критичною – вичерпувалися снаряди 152 калібру до наших пострадянських артилерійських систем. Усі такі боєприпаси, доступні для України у світі, вже викупили.

Ворог мав перевагу в разі і знищував артилерійським залпом кілометри наших позицій. Протиставити їм ЗСУ могли лише західні NLAW, "Стінгери" та "Джавеліни". Проте вони є системами близького бою й ними неможливо було перемогти російську артилерію.

В США довго вагалися, чи давати Україні сучасні артилерійські системи 155 калібру, пояснюючи, що це може спровокувати Путіна на подальшу агресію. Але публічний розголос, викликаний жахіннями в Бучі й Ірпіні, та тиск Конгресу змусили адміністрацію Байдена розпочати постачання. Дії США стали сигналом для інших партнерів надавати нам західну артилерію.

Однак потрібно зазначити важливий момент. США передавали Україні артилерію без цифрових систем контролю вогню та без технічної документації, необхідної для ремонту цієї техніки. На практиці це означає, що солдати ЗСУ наводять американську артилерію на ціль вручну, замість цифрової більш точної та ефективнішої системи наведення цілі.

Якщо зброя виходила із ладу, її везли на ремонт до Польщі. Ламалися ці системи часто, бо, по-перше, вони не нові, а, по-друге, через невелику кількість і відсутність цифрових систем ЗСУ експлуатують їх дуже інтенсивно.

Важливим фактором у російсько-українському протистоянні потрібно вважати те, що Президент США Джо Байден 9 травня 2022 р. підписав закон про ленд-ліз військової зброї для України.

Цей документ під назвою «Закон про ленд-ліз на захист демократії в Україні 2022 року»⁷⁷ було внесено до Конгресу США ще до початку повномасштабного російського вторгнення в Україну, у січні 2022 року.

Палата представників Конгресу США 28 квітня переважною більшістю голосів (417 голосів «за», 10 - «проти») ухвалила законопроект про постачання озброєнь Україні за програмою ленд-лізу, яка не застосовувалася з часів Другої світової війни.

⁷⁷ Закон про ленд-ліз для оборони демократії Україною від 2022 року.URL:

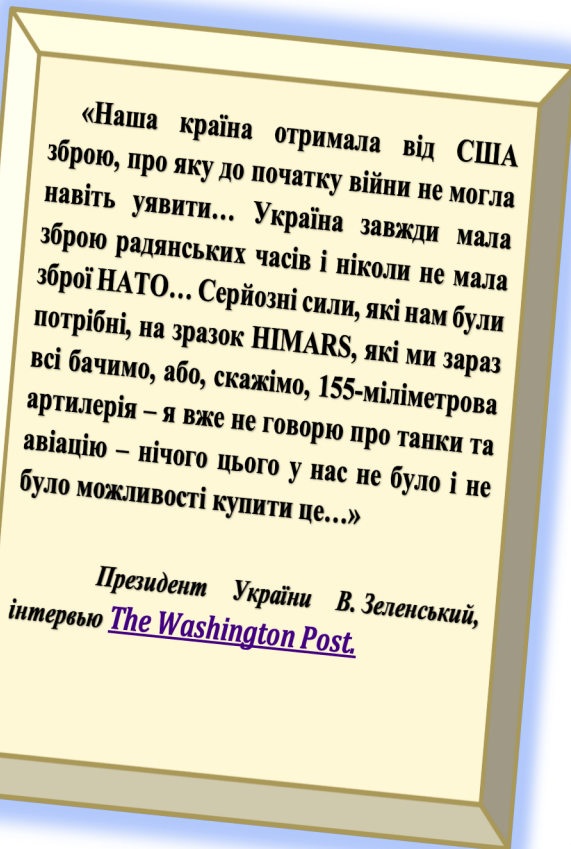
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B4-%D0%BB%D1%96%D0%B7_%D0%B4%D0%BB%D1%8F_%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B8_%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%97_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%BE%D1%8E_%D0%B2%D1%96%D0%B4_2022_%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83

За цим законом **США мали змогу упродовж двох років** постачати зброю та іншу допомогу Україні швидше та без стандартних бюрократичних процедур. Закон дозволяє давати обладнання, не чекаючи оплати, а заплатити можна буде пізніше.

Як сказано в документі, президент США може уповноважити уряд надавати у позику або давати в оренду оборонні засоби Україні та іншим країнам Східної Європи, які постраждали від вторгнення російської федерації в Україну, з тим, щоб допомогти зміцнити обороноздатність цих країн та захистити їхнє цивільне населення від потенційного вторгнення або агресії з боку збройних сил уряду російської федерації. У будь-якому разі обсяг військової підтримки з боку США значно збільшиться.

Крім озброєнь Україна отримала додаткову фінансову допомогу у значно більшому обсязі, ніж це було досі.

Президент Байден запросив у Конгреса 33 мільярди доларів (близько 31 мільярда євро) на додаткову підтримку Україні. 20 мільярдів з них надано країні у вигляді військової допомоги, решту грошей буде виділено на економічну та гуманітарну підтримку.

Актуально!

1-го жовтня 2022 р. закон набув чинності, але США й через декілька місяців після 2023 р. фактично не задіювали його механізми.

Передбачалось, що цей закон працюватиме аналогічно ленд-лізу часів Другої світової війни, коли США безперебійно постачали своїм союзникам, зокрема СРСР, озброєння, військову техніку та продовольство без попередньої оплати та з тривалим відстроченням. Тому багато хто чекав, що ленд-ліз для України буде швидким й виведе поставки озброєнь від США на абсолютно новий рівень, що зброї буде набагато більше, і вона буде набагато кращою.

Але станом на 2023 р., українська влада фактично визнає, що не зацікавлена в запуску процедури ленд-лізу зброї. Так, під час свого візиту до Вашингтона 21 грудня 2022 р. Президент України питання щодо цього закону взагалі публічно не підіймав.

Відповідь на це питання полягає в тому, що це лише одна з програм, за якою Україна може отримувати американську зброю – але в оренду чи позику.

Тобто повертати доведеться або гроші, або устаткування. Великобританія, наприклад, розрахувалась за американський ленд-ліз лише в 2006 р. (через 46 років), а росія ще і досі має борг перед США.

Натомість за рештою програм сьогодні зброю для Збройних Сил України надають безкоштовно і в необмежене користування. Після отримання вона повністю стає власністю України. І поки Конгрес виділяє гроші на ці програми, США будуть використовувати їх, а не застосовувати механізм ленд-лізу. Але вони поки що і так надають допомогу Україні безкоштовно та без жодних умов⁷⁸.

Ленд-ліз не розблокує можливостей, які недоступні зараз. Надання того чи іншого озброєння залежить не від програми, а від політичного рішення в США. З іншого боку, ленд-ліз – це своєрідний «**план Б**» на той випадок, якщо Конгрес не схвалить нового фінансування для України.

Велика Британія стала першою, хто надав Україні летальне озброєння в січні 2022 року. Загалом, за даними британської сторони, до Києва прибули близько 2000 протитанкових ракетних комплексів NLAW і 30 військових інструкторів, які навчають українських колег поводженню з цією зброєю.

Британія поставила понад 20 155-мм самохідних установок M109

- 36 артилерійських установок L119 калібру 105 мм
- 1 600 одиниць протитанкової зброї
- радіолокаційні системи контрбатареїної боротьби
- понад 50 тисяч артилерійських боєприпасів до радянської артилерії, яку має

Україна

- сотні дронів
- сотні боєприпасів, що баражують, тобто бойових безпілотників.

Україна отримала 6 900 одиниць протитанкової зброї NLAW, Javelin, Brimstone, а також 16 тисяч артилерійських снарядів, шість машин Stormer із зенітними ракетними установками Starstreak та сотні ракет.

Британія поставила Україні морські ракети Brimstone, реактивні системи залпового вогню, 120 бойових броньованих машин і велику кількість нелетальної допомоги, зокрема понад 82 тисячі шоломів, 8 450 бронежилетів і понад 5 тисяч приладів нічного бачення.

Лідером із постачання військової допомоги Україні стала **Польща**: вона надала 100% обіцяної зброї вартістю 1,8 мільярда євро. В абсолютному вимірі це друге місце після США, які надали зброї на 2,33 мільярда євро (38,4%) з обіцяних 6,3 мільярда. Польський уряд угодив передачу

⁷⁸ Черниш О. Американський ленд-ліз для України закінчився, так і не почавшись. Чому він не запрацював? BBC Україна. 2023. 5 жовтня. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c4n5p6pgengo>

Черновол К. Ленд-ліз для України закінчився: чому програма так і не запрацювала. УНІАН. 2023. 6 жовтня. URL: <https://www.unian.ua/weapons/lend-liz-dlya-ukrajini-zakinchivsyia-chomu-programa-tak-i-ne-zapracyuvala-12416424.html>

Україні новітніх польських ПЗРК "Piorun". "Перун" — це найновіше польське обладнання, зазначав міністр оборони Польщі Маріуш Блащак. Цей переносний зенітно-ракетний комплекс здатен уражати повітряні цілі різних розмірів, від літаків до безпілотників. Ефективна дальність стрільби — від 400 метрів до 6,5 кілометра. Висота ураження цілі — від 10 метрів до 4 кілометрів

Німеччина з обіцяних 675 мільйонів євро військової допомоги надала Україні 269 мільйонів євро, тобто 39,9%. Офіційний Берлін не раз заявляв, що виступає проти надання Україні оборонного озброєння. Це можна пояснити як історичними чинниками (намаганням Німеччини не втручатися у воєнні конфлікти за кордоном), так і небажанням призвести до ескалації між Києвом і Москвою.

Разом з тим, уряд ФРН на тлі критики щодо відставання Берліна в цьому питанні порівняно з іншими партнерами вирішив все ж таки надати суттєву збройну допомогу Україні. Тепер на сайті федерального уряду доступний огляд військової допомоги, яку Німеччина надала або надаватиме Україні.

Ідеться про огляд німецької летальної і нелетальної військової допомоги, куди входять поставки із запасів Бундесверу, а також поставки промисловими підприємствами, які фінансуються за рахунок коштів ініціативи уряду з модернізації. Вказано, зокрема, 3 тис. патронів Panzerfaust 3; 14,9 тис. протитанкових мін; 500 ракет STINGER і 2700 STRELA; 16 мільйонів набоїв до стрілецької зброї; 100 кулеметів MG 3 з 500 запасними стволами та затворами; 100 тис. ручних гранат; 350 тис. детонаторів; 23 тис. бойових шоломів; 178 автомобілів (вантажівки, мікроавтобуси, позашляховики); 100 наметів; 12 генераторів та ін., також медичні матеріали та пальне тощо. На подальше було анонсовано: 10 тис. артилерійських снарядів; 53 тис. зенітних боєприпасів; 5,8 мільйона патронів; 7 САУ Panzerhaubitzen 2000, 5 тис. бойових шоломів, дрони, тепловізори, гармати, вантажівки та БМП; 30 зенітних танків GEPARD, ЗРК IRIS-T; РЛС COBRA; РСЗВ MARS із боєприпасами тощо.

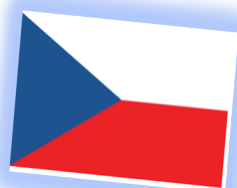
Після того як США надали дозвіл країнам Балтії на експорт американської зброї в Україну, міністерства оборони трьох країн підтвердили надання озброєння. З огляду на валовий внутрішній продукт (ВВП) Естонія серед усіх країн світу пообіцяла найбільшу допомогу Україні. У відсотковому ж — **Естонія** (обіцяла 250 мільйонів євро, надала 98%). Зокрема **Литва** й **Латвія** надали Україні переносні зенітні ракетні комплекси Stinger, а Естонія — снаряди для протитанкових комплексів Javelin. Усе — на безоплатній основі.

Ще раніше, в жовтні 2021 року, **Литва** розпорядилася надати Україні по 490 бронежилетів і балістичних поясів. Перша партія цієї військової допомоги прибула в грудні. Ще у грудні 2021 року оборонне відомство **Естонії** заявило про намір передати Україні 122-міліметрові гаубиці з боєприпасами до них (кількість не уточнювалася).

Канада схвалила надання Україні озброєння для Сил територіальної оборони — стрілецьку зброю, бронежилети, захисні окуляри (точна кількість невідома).

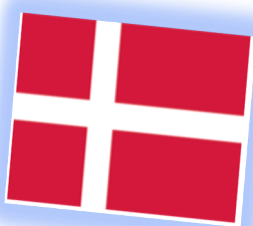
Чехія також підтвердила, що **в разі необхідності надасть Києву артилерійські боєприпаси** калібром 152 міліметри й направить своїх військовослужбовців на українську територію. **І таке рішення ухвалив чеський уряд.**

Міністр оборони **Нідерландів** Вопке Гекстра **підтвердив**, що країна готова розглянути запит України про військове озброєння за лінією НАТО. Але нагадав, що попередній такий запит Нідерланди заблокували спільно з Німеччиною, однак «контекст змінився». До початку повномасштабного вторгнення Нідерланди анонсували постачання Україні снайперських гвинтівок, радіолокаційних систем, міношукачів та іншого військового

майна.

Йшлося про два радары спостереження за полем бою та 5 радарів виявлення ворожої артилерії, а також 100 снайперських гвинтівок з 30000 одиниць відповідних боєприпасів до них. Також Нідерланди допомагають й з медициною.

запускати з кораблів, підводних човнів, літаків, берегових установок. Швидкість польоту ракети сягає 240 м/с.

Данія – ще одна країна, яка надала українській армії військову техніку та зброю. Було виділено 22 мільйони євро на укріплення обороноздатності країни, посилення можливостей ЗСУ долати наслідки агресії РФ на Сході України, а також на підтримку реформи Збройних сил України. Україна отримала від Данії американські протикорабельні ракети Harpoon, які мають дальність 124–220 км. Залежно від модифікації їх можуть

Нова Зеландія відправила 120 військовослужбовців до Великої Британії, щоб допомогти у підготовці українських солдатів для боротьби з російськими окупантами. У червні 2022 р. було виділено ще 4,5 мільйона доларів США для забезпечення української армії додатковим нелетальним обладнанням та

приладдям, наприклад, медичними аптечками. Загальна допомога Нової Зеландії Україні становить 11 мільйонів новозеландських доларів (понад 7,5 мільйона доларів США).

Міністр оборони США Ллойд Остін повідомив, що до групи з оборонної допомоги Україні долучалися також **Ірландія, Колумбія, Боснія та Герцеговина та Косово**. Тож кількість учасників зросла з 40 до 44 держав.

На жаль...

Міністри оборони *Австрії* та *Угорщини* Клаудія Таннер та Крістоф Салай-Бобровницький заявили, що їхні країни продовжать дотримуватись політики відмови у військовій допомозі Україні. Австрія та Угорщина відмовляються допомагати Україні вижити нібито для того, щоб «запобігти подальшій ескалації», але лишаються «на стороні миру» і продовжуватимуть надавати гуманітарну допомогу біженцям⁷⁹.

РАМШТАЙН: ПЕРЕДУМОВИ, ПІДСУМКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПЕРЕМОГИ УКРАЇНИ

Передумови

Позиція Президента України до і після початку агресії 24 лютого 2022 р. була чіткою і обґрунтованою: Україні потрібні політична підтримка, зброя, фінансові ресурси, а також жорсткі санкції та максимальна ізоляція рф.

Однак, оскільки в НАТО прийняття рішень базується на основі консенсусу всіх країн-членів, *можливості надання прямої допомоги Україні для захисту від російської агресії обмежені*.

♦ У відповідь на окупацію Криму (2014) та вторгнення на Сході України було створено механізм військової співпраці та допомоги Україні – **«Об'єднану міжнародну тренувальну групу — Україна»**, СМТГ-У (англ. – JMTG-U). Це один з елементів практичної допомоги ЗСУ від США та інших країн-партнерів. Діяльність групи полягає в підготовці підрозділів ЗСУ відповідно до стандартів та принципів НАТО.

♦ Оснащено Міжнародний центр миротворчості та безпеки (Яворівський полігон) та проведено на цій базі постійні навчання за стандартами НАТО із залученням інструкторів з країн-членів НАТО, операції Orbital (Велика Британія) та Unifier (Канада і Швеція), підготовку та тренування новостворених Сил спеціальних операцій у складі ЗСУ, проведено бригадні навчання за стандартами НАТО, багато іншого, про що широко не повідомлялося.

⁷⁹ Міністри оборони Австрії та Угорщини зійшлися на тому, що зброї Україні не дадуть і надалі. URL:

<https://news.liga.net/ua/world/news/ministry-oborony-avstrii-i-vengrii-soshlis-na-tom-chto-orujiya-ukraine-ne-dadut-i-vpred>

► Фахівцями групи під керівництвом полковника Джордана та його колег здійснено підготовку Сухопутних та Високомобільних десантних військ Збройних Сил України. За активної участі інструкторів JMTG-U відбулись знакові зрушення щодо підготовки військовослужбовців і підрозділів нашої армії до стандартів НАТО.

► Створений і почав активно працювати сучасний Центр імітаційного моделювання, продовжується розвиток Навчального центру підготовки підрозділів.

► Потрібно також згадати, що у 2020 році **Україна набула статусу партнера НАТО з розширеними можливостями**, що також стало важливим кроком у наближенні України до членства в Альянсі.

Підсумки зустрічей у форматі «Рамштайн» та перспективи перемоги України

Поступове усвідомлення лідерами провідних держав світу рівня загрози та небезпеки, яку створює РФ не тільки для України, але й для Європи, мали результатом формування широкої антивоєнної коаліції за провідної ролі США, Великої Британії, Канади, Польщі та країн Балтії, до якої приєдналися країни-члени НАТО, партнери НАТО, інші дружні держави.

У відповідь на заклики України та на виконання політичних рішень антивоєнної коаліції стали зустрічі контактної групи у Рамштайні. За результатами зустрічей Україна отримує військову допомогу у вигляді озброєння, фінансування, навчання українських військових, модернізації техніки.⁸⁰

Важливо!

⁸⁰ Для більш детального ознайомлення результатами усіх зустрічей у форматі «Рамштайн» **обов'язково рекомендується** звернутися за посиланням:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D1%83%D1%81%D1%82%D1%80%D1%96%D1%87%D1%96_%D1%83_%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96_%C2%AB%D0%A0%D0%B0%D0%BC%D1%88%D1%82%D0%B0%D0%B9%D0%BD%C2%BB%D0%A0%D0%B5%D0%B7%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8_%D0%B7%D1%83%D1%81%D1%82%D1%80%D1%96%D1%87%D0%B5%D0%B9

МЮНХЕНСЬКА БЕЗПЕКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ-2023

17 лютого 2023 р. у Німеччині проходила триденна Мюнхенська безпекова конференція.

Головними темами дискусій 59-ї Мюнхенської безпекової конференції стали війна в Україні та збереження миру у світі. Це обговорювали лідери країн, дипломати та військові експерти: президент Франції Еммануель Макрон, канцлер Німеччини Олаф Шольц, прем'єр-міністр Сполученого Королівства Ріші Сунак, генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг, президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн, віцепрезидентка США Камала Гарріс та президент України Володимир Зеленський.

Представників уряду росії не запросили на Мюнхенську міжнародну безпекову конференцію.

КОРОТКЕ РЕЗЮМЕ ВИСТУПІВ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ:

Президент України **Володимир Зеленський** заявив, що «ми маємо перемогти Путінів по всьому світу» та наголосив про необхідність швидко приймати рішення західними партнерами: «Швидкість наших домовленостей, наших рішень, наших поставок — це швидкість, від якої залежить життя».

Канцлер Німеччини **Олаф Шольц** запевнив, що Німеччина надає найкращу підтримку Україні, на яку країна здатна на цей час: «Ми докладаємо усіх зусиль, щоб надати перші танки Leopard дуже скоро. Також почались тренування солдатів».

Президент Франції **Еммануель Макрон** назвав чотири поразки Путіна. Перша — на полі бою. Друга — поразка колоніальної ментальності. Третя — те, що відбулася консолідація військових сил України та НАТО. Четверта — місце, яке тепер займає росія у світі. Також президент Франції закликав міжнародних партнерів посилювати зусилля у підтримці України.

Прем'єр-міністр Великої Британії **Ріші Сунак** під час виступу на Мюнхенській конференції наголосив, що Британія стане першою країною, яка надасть Україні далекобійну зброю. «Нам потрібна воєнна стратегія, аби Україна здобула вирішальну перевагу на полі бою для перемоги у війні, і політична стратегія, аби виграти мир...ми доставимо так багато озброєння у наступні декілька місяців, як за весь 2022-

й рік », - наголосив він.

Генсек НАТО **Єнс Столтенберг** наголосив, що перемога росії становитиме небезпеку для світу: *«Якщо путін виграє в Україні, це стане знаком для нього та інших авторитарних лідерів, що вони можуть використовувати силу, щоб отримати те, чого бажають. Це зробить світ більш небезпечним і вразливим. Тож підтримка України — це не лише моральне рішення, це наша безпека».*

Президентка Єврокомісії **Урсула фон дер Ляєн** повідомила, що ЄС разом зі США готували санкційний пакет проти росії ще до початку вторгнення: *«Ми разом з американськими партнерами готували пакет потенційних санкцій, ще у грудні, на випадок, якщо росія справді нападе на Україну. Але сподівалися, що цього не станеться».*

Держсекретар Сполучених Штатів **Ентоні Блінкен** заявив, що росія втратила на війні в Україні близько 200 тисяч військових: *«Тільки подивіться, що путін зробив зі своєю країною. Зараз ми маємо, за публічними даними, близько 200 000 втрат росіян в Україні».*

Також у Мюнхені Блінкен зустрівся із міністром закордонних справ України Дмитром Кулебою та пообіцяв, що США і надалі підтримуватимуть Україну. Дмитро Кулеба зазначив, що ключовими речами у 2023 році є швидкість доставки та стабільність поставок.

Водночас командувач Об'єднаних сил НАТО в Європі генерал **Крістофер Каволі** під час закритого брифінгу виступив за передачу Україні ракет великої дальності та винищувачів F-16.

Таку ж позицію висловила і експікерка Палати представників **Ненсі Пелосі**: *«Зараз Україна просить винищувачі F-16. Я повністю підтримую надання цих літаків Україні. Сподіваюся, що це станеться. Не розумію, чому не можна почати тренування українських екіпажів для керування цими літаками, навіть якщо ми ще не зобов'язалися надати їх. Це ж займе час — навчитися керувати ними».*

Верховний представник ЄС **Жозеп Боррель** наголосив, що після бомбардувань та вбивств, які скоюють росіяни, Україна не має іншого шляху, як стати членом ЄС. Також він закликав партнерів пришвидшити постачання зброї Україні: *«Ми витратили забагато часу на прийняття критично важливих рішень, зокрема, про надання танків. Для перемоги у класичній війні потрібні танки. Ти не виграєш без цього виду зброї. Члени Союзу мають швидко надати Україні зброю, яка у них є, на додачу до тієї, яку вони уже пообіцяли».*

Китай анонсував мирну ініціативу з метою припинення агресивної війни росії проти України. *«Ми децю запропонуємо. І це буде китайська позиція щодо політичного врегулювання кризи в Україні»*, - заявив колишній міністр закордонних справ Китаю **Ван І** під час свого виступу на Мюнхенській конференції.

Виконавчий директор фонду «Відродження» **Олександр Сушко** прокоментував заяву Ван І: *«Вони не вперше говорять, що готові надати певну посередницьку допомогу. Однак реалії полягають у тому, що їм вигідно, щоб РФ досягла якогось успіху у цій війні. Для них не так важлива сама росія, тим більше не так важлива Україна. Але їм важливо, щоб послабився західний світ. І в першу чергу США. Тому навряд чи ми можемо розраховувати на їхню щирі підтримку...».*

Олександр Сушко також додав, що Китай може чекати виснаження України та західної коаліції, розраховуючи, що у певний момент і Україна, і Захід будуть готові піти на поступки: *«Власне про це і йдеться, коли вони кажуть про якийсь там план посередництва».*

Важливо!

Загальні підсумки 59-ої Мюнхенської безпекової конференції можна звести до таких положень:

- ♦ Україна має перемогти. Жодних територіальних поступок бути не може. Міжнародне право не може бути порушене.
- ♦ Захід буде кратно нарощувати випуск озброєння та боєприпасів для України та власних потреб. Готується технологічний блицкриг у військовій промисловості.
- ♦ Підтримка України Заходом буде необмеженою у часі. російський диктатор володимир путін може не сподіватися на втому Заходу.
- ♦ Україна повинна бути в ЄС і НАТО.
- ♦ росія має бути покарана за злочини проти людяності та воєнні злочини. Нюрнберг-2 поступово наближається.
- ♦ Активи росії мають бути конфісковані на користь України. Агресор має відшкодувати всі збитки.

«3 БРОЯ ПЕРЕМОГИ» ДЛЯ ЗСУ, ЩО ПОСТАЧАЛАСЬ ЗАХІДНИМИ ПАРТНЕРАМИ⁸¹

Причіпна гаубиця зі стволом калібру 155 міліметрів.

Гаубицю виробляє відділ Global Combat Systems компанії BAE Systems (Великобританія).

Гаубиця M777

Вартість M777 становила 2,03 мільйона доларів США за одиницю. Може вести вогонь високоточними снарядами M982 Excalibur з максимальною дальністю до 40 км. Використовуючи такі снаряди одна батарея може покривати вогнем територію площею до 1250 км². На випробуваннях із 14 випущених снарядів на відстань у 24 км, 13 снарядів влучили за менш ніж 10 м від цілі.

Гаубиця L118

— легка
причіпна гаубиця
калібру 105 мм.
Розроблена і

виготовлена в Англії для британської армії в 1970-х роках. Відтоді здобула великого поширення. Також відома у версіях L119 та M119 (мають інший ствол для стрільби американськими боеприпасами типу M1). Версія M119 створена для збройних сил США та отримала цифрову систему керування вогнем. Калібр — 105 мм., темп вогню — 7–8 пострілів за хвилину, ефективна дальність — 17200 м., максимальна дальність — 20000 м. В серпні 2022 року оголошено передачу певної кількості гаубиць в межах пакета військової допомоги Україні.

⁸¹ Для отримання більш повної інформації рекомендуємо активізувати гіперпосилання і картинки, а також подивитись: Список постачання зброї та обладнання в Україну під час російського вторгнення. URL:

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%BA_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B7%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%97_%D1%82%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%83_%D0%BF%D1%96%D0%B4_%D1%87%D0%B0%D1%81_%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F

FGV-148
«Джавелін»

(англ. FGM-148 Javelin — «дротик»). Переносний протитанковий ракетний комплекс (ПТРК) виробництва американських підприємств Raytheon та Lockheed Martin. Перший серійний ПТРК третього покоління,

обладнаний прицілом

«вистрілив-забув» — ракета має теплову головку самонаведення, тому оператор ракетного комплексу не має супроводжувати і коригувати політ ракети після запуску, поки вона наближається до цілі.

Оператор також може вибрати один із двох режимів атаки ракети: атака згори, для ураження бронетехніки у менш захищений верх, або атака по прямій. «Джавелін» призначений для ураження бронетехніки, укріплень на землі, а також деяких літальних об'єктів, що переміщуються на низькій висоті з невеликою швидкістю — гелікоптерів або БПЛА. З 30 квітня 2018 року перші комплекти стали надходити до України. Після початку російського вторгнення в Україну в лютому 2022 року, цей ПТРК став символом українського опору.

FIM-92
«Стінгер»

(англ. FIM-92 Stinger — в перекладі «жало») — переносний зенітно-ракетний комплекс класу «земля — повітря» з інфрачервоною головкою самонаведення розробки американської компанії General Dynamics.

Призначений для ураження вертольотів і

літаків противника, що низько летять, на зустрічних і навздогінних курсах в умовах впливу природних і штучних теплових завад.

Прийнятий на озброєння в США в 1981 році, перебуває на озброєнні в понад 29 країнах.

Зенітна керована ракета комплексу була пристосована до пуску з інших платформ: зокрема, з мобільного модуля на автомобільному шасі AN/TWQ-1 Avenger, був створений варіант «повітря — повітря» ATAS для пуску з вертольотів.

(укр. блискавка, Перун) — переносний зенітно-ракетний комплекс польського виробництва, призначений для боротьби з низьколітаючими цілями: літаками, гелікоптерами та безпілотними літальними апаратами.

Програма модернізації тривала з 2010 по 2015 рік. В результаті було значно підвищено ефективність пасивної інфрачервоної головки самонаведення, завдяки збільшенню чутливості зросла відстань, на якій ракета здатна націлюватися та вразити ціль, підвищено стійкість до завад, встановлено безконтактний підривач та пристосовано до роботи у нічних умовах.

Навесні 2022 року внаслідок успішного застосування цих ПЗРК Силами оборони України проти російських загарбників та зростання попиту на них було оголошено про збільшення виробничих потужностей. Ракета ПЗРК «Piorun» автоматично направляє до джерела теплового випромінювання, наприклад, до літака, який виділяє тепло. 13 лютого 2023 року із застосуванням ПЗРК «Piorun», силами підрозділу Східного оперативно-територіального об'єднання НГУ поблизу м. Бахмуту на Донеччині було збито російський літак Су-25.

Окрім ураження пілотованих літальних апаратів, було зафіксоване й успішне застосування ПЗРК «Piorun» проти розвідувальних БПЛА типу «Орлан-10».

(англ. Next Generation Light Anti-tank Weapon) — шведсько-британська переносна протитанкова керована ракета малої дальності. Комплекс розроблений компанією SAAB (Швеція). Має дальність стрільби до 800 м, вага — 12,5 кг. Час, що потрібен, щоб активувати

систему й відкрити вогонь, становить 2—3 с.

У січні 2022 року Велика Британія надала понад 1000 переносних протитанкових ракет Україні. Ракета має інерційну систему наведення з упередженням за лінією візування (англ. Predicted Line of Sight, PLOS). Тобто, для ураження рухомої цілі після активації системи наведення стрілець має протягом 2—3 секунд утримувати ціль у прицілі. За цей час система наведення визначає кутову швидкість цілі та обчислює траєкторію польоту ракети.

Система наведення має два режими: згори (англ. overfly top attack, OTA) для ураження танків, та контактний підрив (англ. direct attack, DA) для ураження легкоброньованої, неброньованої техніки та укріплень. Протитанковий комплекс «NLAW» згадується у пісні «**Байрактари й джавеліни**» **Тараса Компаніченка**, присвяченій Українській війні за незалежність.

AGM-114 Hellfire

(англ. Helicopter launched fire-and-forget) (укр. Гелікоптерний набій типу «вистрілив-забув») (Hellfire — укр. «Пекельний вогонь»)

— американська керована протитанкова ракета класу «повітря — земля» (англ. AGM – Air-to-Ground Missile), що запускається із закритої позиції без прямого візуального контакту з ціллю. Скеровується на ціль променем лазера або іншими системами. Застосовується з гелікоптерів (AH-64 Apache), літаків, безпілотних апаратів (Northrop Grumman MQ-8), наземних транспортних засобів (HMMWV). Дальність AGM-114 Hellfire є найбільшою серед аналогічної зброї США.

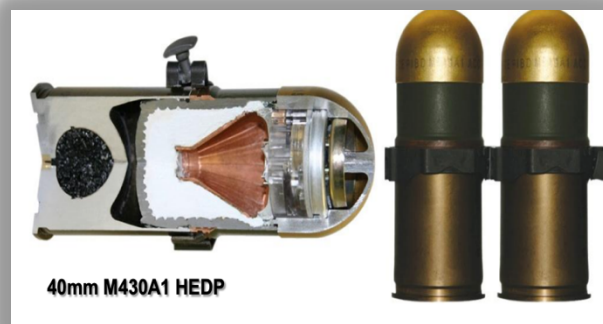

M430A1 HEDP

M430A1 – американський унітарний постріл 40×53 мм до автоматичних гранатометних систем, надалі затверджений як стандарт боєприпасів до автоматичних

гранатометів країн

НАТО з універсальною уламково-бронебійною гранатою, яка здатна пробити 76-мм сталі. Українські військові використовують американські 40-мм гранати для скидання з безпілотних апаратів. Для ураження техніки росіян з безпілотників військові переобладнали гранати M430A1 під авіаційні боєприпаси.

Перероблений боєприпас має вільно падати з дронів та [влучати](#) у верхню півсферу бронетехніки або у двигуни.

Зокрема, як платформу для скидання боєприпасів, військові взяли дрони [DJI Mavic 3](#).

«КАРЛ ГУСТАВ»

(англ. Carl Gustaf, швед. Granatgevär m/48 (Grg m/48), Carl Gustaf) — шведський ручний

протитанковий гранатомет, виробництва

компанії Saab Bofors Dynamics (колишня Bofors Anti-Armour AB), що перебуває на озброєнні Збройних сил Швеції, США та в арміях багатьох інших країн. Призначений для боротьби з бронетанковою технікою, знищення живої сили противника, що перебуває в легких укриттях, на вогневих позиціях, а також для

створення димових завіс і освітлення місцевості. У 2014 р. була презентована четверта, удосконалена версія гранатомета — Carl Gustaf M4. Вага нової моделі при довжині менше 1000 мм становить всього 6,8 кг., що досягнуто шляхом використання титанового лайнера та вуглепластикового кожуха.

З гранатомета Carl Gustaf було знищено новітній російський танк Т-90М «Прорыв»: під Старим Салтовом на Харківщині бійці окремої бригади територіальної оборони міста Харкова відбили контратаку російської ротної тактичної групи.

Гранатомет отримав схвальні відгуки завдяки широкій номенклатурі боєприпасів до нього (протитанкових тандемних, уламково-фугасних, тощо), здатності вести прицільний вогонь на відстані до 600—700 метрів, вищій, порівняно з РПГ-7, швидкості польоту гранати 230–255 м/с, завдяки цьому поліпшується точність та зростає відстань прямого пострілу.

(скор. від англ. Tube-launched Optically-tracked Wire-guided) — американська важка протитанкова керована ракета (ПТКР), розроблена фірмою «Hughes Aircraft» і прийнята на озброєння армії США в 1970 році. Наведення ракети командне, напівавтоматичне, здійснюється оператором, управління здійснюється через дрововий зв'язок (остання модифікація — радіоканалом). Одна з найпоширеніших ПТКР у всьому світі.

Стоїть на озброєнні Армії США і Корпусу морської піхоти, основне протитанкове кероване озброєння збройних сил США, низки країн Європи, Ізраїлю, інших держав. ПТКР може застосовуватися з переносною пусковою установкою (ПУ) та на мобільній платформі: різні автомобілі та бронетехніка — М1046 HMMWV, БМП «Бредлі», спеціалізована самохідна ПУ М901 ITV, а також гелікоптери — американські АН-1 «Кобра», британські АН-1 «Лунх» тощо. 19 серпня 2022 року Президент Сполучених Штатів Джо Байден підписав новий пакет допомоги для надання Україні додаткового озброєння на суму 775 млн доларів. Серед іншого, в нього внесено 1500 важких протитанкових ракет TOW.

MILAN

(фр. Missile d'infanterie léger antichar — легка піхотна протитанкова ракета) керована протитанкова ракета 2-го покоління класу земля — земля (керування дротовим зв'язком) з франко-німецького консорціуму Euromissile[en] (Aérospatiale (Франція), Messerschmitt-Bölkow-Blohm (Німеччина)). Перебуває у серійному

виробництві як основна європейська протитанкова зброя малого радіуса дії. З 1977 р. на озброєнні Бундесверу. Разом з американською системою BGM-71 TOW найбільш поширені протитанкові ракетні комплекси світу. MILAN використовується у 40 арміях світу. Швидкостріельність становить до 3 пострілів на хвилину. Бойова дальність модифікації MILAN 2 становить 75 — 1975 метрів.

Франція надала Україні ракети Мілан після російського вторгнення в Україну. На підставі непідтверджених відеоматеріалів мало місце застосування даних ракет українськими ЗСУ проти російських цілей.

В серпні 2022 року видання Армія Inform підтвердило застосування даних комплексів для відбиття російської агресії. Зокрема, українські військові користувались ними під час боїв проти рашистів в Чернігівській та Сумській областях.

M982 EXCALIBUR

Створений спільними зусиллями різних дослідницьких підрозділів Армії США та компанією Raytheon 155-мм керований активно-реактивний снаряд (АРС) збільшеної дальності, що запускається зі стовбура гаубиці.

«Інтелектуальний» постріл, має дальність стрільби від 40 до 57 км. Перший досвід бойового застосування Excalibur в Іраку влітку 2007 року показав, що 92% снарядів падали в межах 4 метрів від цілі. Його доцільно використовувати для знищення саме командних пунктів ворога. 22 квітня 2022 року міністр національної оборони Канади Аніта Ананд повідомила про передачу Україні причіпних гаубиць M777 та додаткових пострілів для гранатометів Carl Gustaf. Також крім звичайних боєприпасів до цих гаубиць Канада передала Україні й певну кількість високоточних снарядів M982 Excalibur, які залишилися в них після афганської війни.

Vulcano Ballistic Extended Range (BER) – основне призначення снарядів Vulcano 155 GLR — високоточне ураження стаціонарних або рухомих цілей на великій відстані

(керований – до 70 км.) Vulcano – це спільна розробка концернів Leonardo та Diehl.

Федеральний уряд Німеччини опублікував заяву про придбання разом з ЄС 225 ракет Vulcano для Збройних сил України. Такі боєприпаси підсилять українські гармати калібру 155 мм. Існує також вдосконалена версія боєприпасу – Vulcano GLR. Точність влучання досягається завдяки поєднанню системи прицілювання INS/GPS з напівактивною лазерною системою наведення. Вона працює на останньому етапі польоту і дає додаткову можливість ураження рухомих цілей.

При стрільбі з гармат довжиною ствола 52 калібру (типу Caesar, польського Krab або PzH 2000) можливе ураження цілей на відстані до 70–80 км.

Цей тип снаряда сумісний з будь-якою артилерією НАТО калібром 155 мм. Маса заряду менша, ніж у класичного 155-мм снаряда, але характеризується більшою швидкістю, також має – у версії GLR – програмований запал, що підвищує ефективність вогню.

Дистанційна система протиброньового мінування (Remote Anti-Armor Mine System, RAAMS) — це два типи 155-мм гаубичних

снарядів, кожен з яких містить дев'ять

протитанкових мін: M718 або M718A1 (RAAM-L) із часом самознищення понад 24 години та M741 або M741A1 (RAAM-S) із часом самознищення менше 24 годин. Обидва снаряди використовуються з підіривником M577 або M577A1 Mechanical Time and Superquick (MTSQ), який запускає механізм скидання мін над територією противника через заданий час.

Ці міни можна доставляти на відстані від 4 до 17,6 кілометра від позиції артилерійської батареї за допомогою гаубиць серії M109 або серій M198 або M777. Військові США не рекомендують застосувати «RAAM» на дорогах або аеродромах з твердим покриттям, оскільки міни можуть розбитися.

Міни викидаються із хвостової частини снаряда. Після приземлення міна зводиться і готова до детонації при виявленні відповідної електромагнітної сигнатури бронетранспортера. Частина з дев'яти мін «RAAM» оснащена пристроєм для протидії їх нейтралізації. До січня 2023 року США відправили в Україну

приблизно 10 200 снарядів з початку російського вторгнення в Україну в лютому 2022 року.

BRIMSTONE

(англ. brimstone — сірка) — ракета класу поверхня-поверхня або повітря-поверхня розроблена консорціумом MBDA UK для британських Королівських Повітряних Сил. Початково планувалась для використання за принципом «вистрелив і забув» проти масових скупчень бронетехніки противника за допомогою активної радіолокаційної головки наведення міліметрового діапазону для забезпечення точності навіть проти цілей, що рухаються.

Після виходу із пускової установки, ракетний двигун розганяє ракету до надзвукової швидкості. Цей двигун має короткий час горіння та дуже низький рівень димоутворення, забезпечуючи дуже незначний зоровий та інфрачервоний слід, що зводить до мінімуму можливість виявлення ворожими давачами. Україна отримала певну кількість ракет і пускових установок від Великої Британії для відбиття російської навали 2022 року. В травні 2022 року з'явилися перші докази бойового застосування ракет проти російських загарбників.

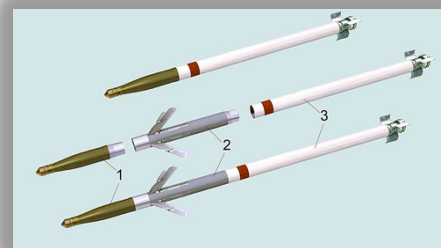
17 травня 2022 року було опубліковане відео начебто бойового застосування ракет Brimstone бійцями Сил Спеціальних Операцій ЗСУ по парі російських танків.

Відео успішного застосування ракет по двох російських одиницях бронетехніки в районі населеного пункту Мале Веселе на Харківщині було опубліковане в червні 2022 року.

Ракета програмується для пристосування до певних вимог кожного окремого завдання. Можна запрограмувати враження цілей суворо у відповідному місці (наприклад, що знаходяться поруч із дружніми силами) і самознищуватися, якщо ціль у зазначеній області знайти не вдається.

APKWS

(англ: Advanced Precision Kill Weapon System (APKWS)) — система лазерного наведення для некерованих ракет Hydra 70, що перетворює їх на високоточний боєприпас. Також ця назва застосовується в цілому для ракет Hydra 70, оснащених цією системою. Ракети APKWS мають відносно низьку потужність, що добре підходить для запобігання побічним збиткам. APKWS — єдина зареєстрована програма уряду США з напівактивної ракети калібру 2,75 дюйма (70 мм) із лазерним наведенням. Воно перетворює некеровану ракету Hydra 70 у високоточний боєприпас за рахунок додавання розробленого BAE Systems блока наведення у середню частину корпусу. З кінця

2021 року за рахунок оновлення програмного забезпечення APKWS дальність польоту збільшилася на 30% за рахунок оптимізованої траєкторії польоту для ураження цілей з крутішим кутом атаки, а також атестується як на літаках, так і на вертольотах в одному варіанті.

ЗСУ «Гепард»

(нім. Flugabwehrkanonenpanzer Gepard) — німецька зенітна самохідна артилерійська установка виробництва компанії Krauss-Maffei в співпраці з іншими підприємствами.

Використано модифіковане шасі від танка Leopard 1 та артилерійська частина на основі двох 35 мм гармат Oerlikon KDA. Тому її ще називають «протиповітряним оборонним танком». ЗСУ базується на шасі танка Leopard 1. На башті, що може обертатись повне коло, встановлені дві 35 мм гармати Oerlikon KDA та два радари: пошуковий та відстежувальний. Для електродвигунів, що керують баштою, використовується генератор потужністю 40 кВт, для якого, у свою чергу, передбачений окремий двигун Mercedes-Benz OM 314 об'ємом 3,8 л.

Кожна з гармат має швидкострільність 550 пострілів на хвилину. Довжина стволів складає 90 калібрів (3,15 м), початкова швидкість снарядів 1440 м/с, ефективна дальність ураження 5500 м. До боєкомплекту входять 640 снарядів для ураження повітряних цілей та 40 бронебійних снарядів для стрільби по наземних цілях.

Призначена для захисту бронетанкових колон на марші та стаціонарних об'єктів від атак з вертольотів та літаків на малих і надмалих висотах вдень і вночі за будь-яких погодних умов та в умовах інтенсивної радіоелектронної протидії супротивника.

Oerlikon Skyguard 3

Німецька компанія Rheinmetall отримала контракт на постачання міжнародному замовнику систем протиповітряної оборони, здатних збивати

крилаті ракети. Подробиці про замовника та кількість систем, які будуть поставлені, не розголошуються. У рамках контракту Rheinmetall поставить системи Oerlikon Skyguard 3 зі спареними 35-мм гарматами GDF009, програмовані боєприпаси ANHEAD із можливістю повітряного підриву, запасні частини та інші боєприпаси.

35-мм спарена зенітна гармата використовується для протиповітряної оборони на малих дальностях. Її також можна використовувати проти безпілотників, крилатих ракет та керованих бомб. Гармата управляється блоком керування вогнем (FCU), але нею також може керувати навідник в автономному режимі. Звичайна черга складається з 25 пострілів, які гармати випускає за 0,7 с. Ці 25 снарядів містять понад 3800 субснарядів.

Боєприпаси ANHEAD (Advanced Hit Efficiency and Destruction) розроблені спеціально для невеликих, маловисотних і швидких цілей, таких як безпілотники та ракети. Снаряд ANHEAD програмується при пострілі й при підльоті до цілі (відпрацюванні розрахункового часу) викидає 152 стабілізованих субснаряди, масою 3,3 г кожен, які вражають ціль.

(англ. AGM/RGM/UGM-84 Harpoon — Гарпун) — американська протикорабельна ракета, одна з найпоширеніших у світі. Розроблена та випускалася компанією McDonnell Douglas, наразі випускається

компанією Boeing Defense, Space &

Security. У 2004 році виробником була поставлена 7-тисячна ракета з моменту введення її в експлуатацію в 1977 році. На її основі була створена ракета для враження наземних цілей AGM-84E SLAM. «Гарпун» має активну радіолокаційну систему самонаведення та наднизьку траєкторію польоту.

17 червня 2022 року в акваторії Чорного моря двома ракетами «Гарпун» було уражено рятувальне буксирне судно російського чорноморського флоту «Василий Бех», який перевозив на захоплений острів Зміїний озброєння та боєприпаси. На борту буксира знаходився зенітно-ракетний комплекс «Тор», який був призначений для вирішення завдань протиповітряної і протиракетної оборони буксира. Це перший випадок застосування ВМСУ у Чорному морі протикорабельних ракет «Гарпун» проти загарбників. США підтвердили, що удар по російському буксиру завдали саме протикорабельною ракетою «Гарпун». Відео з ураженням буксиру, яке з'явилося в Інтернеті, свідчить, що момент ураження ворожого судна було зафіксовано безпілотником Bayraktar TB2. Того ж дня підбите судно «Василий Бех» затонуло.

(абр. від англ. Norwegian Advanced Surface to Air Missile System — норвезька

вдосконалена ракетна система «земля—повітря») — норвезький зенітний ракетний комплекс середньої дальності. Розробка норвезької компанії Norwegian Kongsberg і американської Raytheon. NASAMS призначався для протидії маневреним

аеродинамічним цілям на середніх висотах. Випробування показали високу ефективність нового комплексу і можливість протидії крилатим ракетам.

NASAMS стає системою протиповітряної оборони середнього радіуса. Бойові можливості норвезької системи перевершили можливості попередника «Improved Hawk». Збільшили можливості супроводу і ураження цілей, знижений час реакції системи та час підготовки системи до застосування, за рахунок застосування нових технологій, компактності і мобільності зменшена кількість особового складу бойового розрахунку. Завдяки високій уніфікації з'явилася можливість поєднання з іншим обладнанням та системами. Вже 28 червня 2022 року повідомлялось, що українські військові проходять навчання на комплексі NASAMS.

3 липня 2022 року, відповідно до заяви міністра оборони України Олексія Різнікова, стало відомо, що Україна отримує від Сполучених Штатів Америки три ракетні комплекси NASAMS. Разом з тим, точна кількість зенітно-ракетних комплексів, які отримає Україна, не може бути оприлюднена. 24 серпня 2022 року оголошено про поставку додаткових шести одиниць у межах нового пакета допомоги.

— найсучасніший зенітно-ракетний комплекс з Німеччини, середнього радіусу дії розробки німецької компанії Diehl Defence. Пускова установка безлюдна, має вісім ракет.

Призначений для знищення літаків, вертольотів, безпілотних літальних апаратів, крилатих та балістичних ракет, якого немає ще навіть на озброєнні німецької армії. ЗСУ першими у світі отримали цю систему та успішно застосовують її в бойових умовах. Згідно зі статистикою, IRIS-T збиває 9 з 10 ракет противника. Максимальна дальність — 40 км, висота — до 20 км. Головна особливість — високоманеврена ракета, яка здатна відрізнити ціль від теплових пасток.

— наземна система «земля-повітря» середнього радіусу дії — Mamba (від фр. Famille de Sol-Air Futurs Sol-Air Moyenne-Portée / Terrestre — наземна система, призначена для захисту території від звичайних

повітряних загроз, таких як літаки або крилаті ракети. Це також єдина європейська оборонна система з протибалістичною здатністю. Цей зенітний ракетний комплекс розроблено європейським консорціумом Eurosam, утвореним MBDA Italy, MBDA France і Thales.

SAMP/T призначений для протиповітряного захисту механізованих підрозділів, а також протиповітряного прикриття важливих стаціонарних об'єктів від масованого

нападу широкого класу повітряних цілей. SAMP/T може знищувати ворожі літаки на дальності від 3 км до 100 км та балістичні ракети на дальності від 3 км до 25 км, висота ураження — до 25 км. Всі 8 ракет Aster-30, які містяться на одній пусковій установці, можуть бути відстріляні в одному залпі за 10 секунд.

Під час візиту міністра оборони Франції Себастьяна Лекорню до Італії 27 січня 2023 року, де зустрічався зі своїм італійським колегою Гвідо Крозетто, було погоджено спільну закупівлю 700 ракет Aster-30 на суму близько 2 млрд євро. Також міністри обговорили деталі раніше погодженої передачі комплексу SAMP/T Україні.

M270 MLRS

(англ. M270 Multiple Launch Rocket System, MLRS) — американська реактивна система залпового вогню (РСЗВ) на гусеничній базі БМП «Бредлі» виробництва компанії Vought, яка має два окремих пускових

контейнери та,

відповідно до компоновки ракет, різну їх кількість. Призначена для виконання в будь-який час доби та за різних погодних умов бойових завдань з ураження і знищення з закритих вогневих позицій на відстанях понад 30 км від районів зосередження військ та бойової техніки, позицій ствольної та реактивної артилерії противника, районів розгортання його сил і засобів протиповітряної оборони, вантажних автомобілів, легкоброньованих бронетранспортерів, а також командних пунктів, вузлів зв'язку та інших площинних цілей. З 1983 року РСЗВ перебуває на озброєнні армії США. Загалом виробили близько 1300 одиниць M270 і понад 700 000 ракет різного типу. Згодом заснували виробництво в Європі й поступово вони почали надходити на озброєння армій країн-членів НАТО.

M142 HIMARS

(від англ. High Mobility Artillery Rocket System — високомобільна артилерійська ракетна система), на колісній базі з одним пусковим контейнером.

Призначена для тактики «стріляй-і-тікай» — для

ураження районів зосередження артилерійських систем, засобів ППО і вогневої підтримки, вантажного транспорту, бойових машин і бронетранспортерів, а також для надання вогневої підтримки своїм підрозділам і засобам підтримки. На відміну від більшості радянських реактивних систем залпового вогню, які використовують некеровані боєприпаси, HIMARS має в арсеналі керовані високоточні реактивні снаряди GMLRS із дальністю ураження до 80 км, а ракета MGM-

140 ATACMS — 300 км. США погодилися надати Україні M142 HIMARS, але за умови використання лише снарядів малої дальності, які могли б уражати цілі тільки в межах України. 23 червня 2022 року до України прибули перші системи HIMARS. Застосування HIMARS суттєво ускладнило боєздатність російської армії. З 8 по 12 липня ЗСУ знищили ними численні ворожі склади боєприпасів, що зумовило різке зменшення ракетних ударів із окупованих територій. російські системи протиповітряної оборони С-400 виявилися безпорадними проти ударів HIMARS.

Українські екіпажі HIMARS працюють переважно вночі, щоб мінімізувати можливість бути виявленими російськими безпілотниками. Якщо стріляють одночасно декілька машин — то з різних позицій. Введення координат цілей та пуск займає менше хвилини. Через кілька хвилин машини на великій швидкості (до 100 км) залишають позиції. Українські військові високо оцінили точність коригованих боєприпасів, тихіший постріл порівняно з радянськими аналогами. Значною мірою саме завдяки HIMARS лінію фронту вдалося стабілізувати.

РСЗВ MARS II

Система
прийнята на
озброєння
Бундесверу в 1990 році.

Це пускова установка на гусеничному шасі на базі американської БМП M2 Bradley — німецька версія американської M270 MLRS.

Максимальна швидкість на шосе — 64 км/год, по пересіченій місцевості — 48 км/год із запасом ходу 480 км. MARS II призначена для знищення скупчень живої сили та техніки противника, артилерійських батарей, засобів ППО, командних пунктів та вузлів зв'язку, а також для встановлення мінних полів методом дистанційного мінування.

Екіпаж бойової машини складається із трьох осіб. За кабіною розміщена поворотна пускова платформа. Вона оснащена двома одноразовими блоками, у кожному з яких по шість транспортно-пускових контейнерів (ТПК). У них можуть бути реактивні боєприпаси різного призначення.

ARCHER

Шведська 155-
мм самохідна
артилерійська
установка. Артилерійська
частина представлена 155-мм

гаубицею FH 77B з довжиною ствола в 52 калібри. Максимальна скорострільність 8 — 9 пострілів за хвилину. Апарат заряджання дозволяє випускати 6 снарядів за 30 секунд по різних траєкторіях. Максимальна дальність 30 км звичайним снарядом, 40 км — з ракетним двигуном та 60 км —

керованим снарядом Excalibur. Час розгортання та згортання комплексу — 30 секунд.

«ГРІМ-2»

(експортна назва), або ОТРК «Сапсан» — український оперативно-тактичний ракетний комплекс, що перебував на стадії розробки конструкторським бюро «Південне».

Розробляється з 2013 року на базі попередніх розробок за проектами «Борисфен» та БФРК «Сапсан». Комплекс побудований на базі твердопаливної балістичної ракети. Радіус дії заявлено у 280 км, озвучена можливість створення версії з радіусом до 500 км.

Вважалося, що ця зброя мала замінити застарілі ракети, отримані українською армією в спадок від радянської армії — понад 200 пускових установок оперативно-тактичних ракет типу «Скад» і тактичних ракет типу «Точка-У». Стверджувалося, що новий комплекс — це високоточна зброя нового покоління, здатна забезпечити створення надійного щита неядерного стримування як для самої України, так і для будь-якої держави.

У квітні 2019 року стало відомо, що вже виготовлено 2 дослідні зразки комплексу. Один в рамках іноземного замовлення від Саудівської Аравії, а другий для Збройних сил України.

9 серпня 2022 року на аеродромі «Саки» в смт Новофедорівка неподалік м. Саки в окупованому росією Криму пролунали вибухи. Збройні Сили України не стверджували, що причетні до вибухів. Після статті у The New York Times, припускали, що, можливо був використаний комплекс «Грім-2» («Сапсан»), або ж протикорабельний комплекс «Нептун», адаптований для ударів по наземних об'єктах.

M109

(англ. M109 howitzer) — американська самохідна гаубиця, що перебуває на озброєнні артилерії армії США та деяких інших країн світу, зокрема і в Україні.

Розроблена на початку 1960-х років самохідна артилерійська система призначалася для заміни невдалої самохідної гармати M44, що створювалася на базі легкого танка M41 «Вокер Бульдог», паралельно зі 105-мм САУ M108. Перебувала в серійному виробництві ОПК США, неодноразово модернізуючись, з 1962 по 2003 рік, також випускалася за

ліцензією в 1990-х роках у Південній Кореї. Остання версія самохідної гаубиці M109A7.

Вперше M109 використовувалася в реальних бойових умовах під час В'єтнамської війни, згодом застосовувалася майже в усіх військових конфліктах, в яких брали участь США. Зі скасуванням програм розробки новітніх XM2001 Crusader та XM1203, M109A6 «Паладин» залишається основною самохідною артилерійською системою збройних сил країни у найближчому майбутньому.

DANA-M2

DANA-M2 є глибокою модернізацією прийнятої на озброєння в 1977 році САУ Dana ShKH vz. 77 (замінено понад 80% складових частин).

Наразі нова САУ не перебуває на озброєнні жодної країни. Чехія розпочала її виробництво з 2018 року та активно презентує нову модифікацію для продажу. DANA-M2 оснащена сучасною автоматизованою системою керування вогнем, що дозволяє поєднати контур управління і розвідки в єдину систему вогневого ураження. Самохідна артилерійська установка Dana-M2 завершила функціональні випробування у Збройних Силах України, під час яких вона пройшла 18 окремих перевірок, зокрема з ходовими та вогневими випробуваннями. Це був перший випадок, коли закордонна компанія погодилася привезти свою зброю до України та провести всі можливі тести разом з українськими військовими. Україна закупила в Чехії самохідні артилерійські установки Dana, які вже допомагають Силам оборони України нищити окупантів на передовій. Йдеться про закупівлю партії машин Dana ShKH vz. 77 та сучасного варіанта модернізації Dana-M2. Кількість закуплених машин та інші деталі угоди з питань безпеки не розголошувалося.

ZUZANA 2

самохідна артилерійська установка, подальша модифікація САУ «Dana» з гарматою калібром 155 мм. Як і

попередні зразки,

САУ Zuzana 2 побудована на колісному шасі TATRA. Машина оснащена 155-мм гаубицею з довжиною ствола у 52 калібри та максимальною дальністю стрільби 41 км. Маса самохідки 32 т, екіпаж складається з чотирьох осіб. Автоматична система заряджання дозволяє здійснювати 6 пострілів за хвилину або 16 пострілів за 3 хвилини. 30

травня 2022 року міністр оборони Словаччини повідомив про передачу 8 САУ Zuzana 2 до України. На той час тривало навчання військових і невдовзі озброєння мало бути відправлене до України. 2 червня 2022 року було оголошено про підписання угоди на постачання 8 одиниць САУ Zuzana 2. 13 серпня 2022 року було офіційно повідомлено про отримання Збройними Силами України перших 4 одиниць із 8 замовлених САУ Zuzana 2. Дані САУ стали сьомим типом артилерійських систем калібру 155 мм на озброєнні українських військових.

2С22 «Богдана»

українська колісна самохідна гаубиця зі стволом калібру 155 мм. Встановлена на шасі КрАЗ-63221. Розробка розпочата щонайменше 2018 р. Стала першою українською САУ, що розроблена під стандартний для країн НАТО калібр 155 мм.

У 2022 році гаубиця отримала бойове хрещення у битві за окупований на той час росіянами острів Зміїний.

Самохідна артилерійська установка побудована на шасі КрАЗ-63221 зі спареною броньованою кабіною для розміщення obsługi бойової машини.

Крім того вона має автоматизовану систему наведення на контролерах Siemens SIPLUS та SIMATIC HM, та систему автоматичної подачі боєприпасів на 6 снарядів. Управління заряджанням, наведенням та стрільбами може здійснюватися як із кабіни установки, так і ззовні — у задній частині САУ встановлено другий пункт керування.

Також на ній помічено контейнери, що здатні вмістити від 20 снарядів.

AHS Krab

(від пол. краб) — польська самохідна гаубиця калібру 155 мм, сумісна з боєприпасами НАТО. Гаубиця має польську ліцензійну башту від британської САУ AS-90 зі стволом калібру 155 мм і завдовжки у 52 калібри. Шасі установки — від САУ K9 Thunder виробництва південнокорейської компанії Samsung Techwin. Відбиття повномасштабної російської агресії 2022 року стало бойовим хрещенням даних САУ. Дальність: мінімальна: 4,7 км, ефективна: до 30 км, максимальна: до 40 км. Розгортання на позиції: 30 секунд. 29 травня 2022 року «Польське Радіо» повідомило про передачу Україні трьох батерей — 18 одиниць

САУ AHS Krab. Польська армія підготувала 100 українських військовослужбовців до експлуатації цієї зброї. Отримані від Польщі САУ Krab дали можливість українським військовим стабілізувати обстановку навколо Сєвєродонецька.

Panzerhaubitze 2000

— 155-мм САУ розроблена німецьким концерном Krauss-Maffei Wegmann і прийнята на озброєння бундесверу восени 1998. У її розпорядженні: ствол довжиною 52 калібри (8

м), автоматична система заряджання з боєкомплектom у 60 снарядів і 228 модульних металевих зарядів плюс сучасна точна система наземної навігації.

21 червня 2022 року стало відомо про отримання Збройними силами України перших PzH 2000 із підготовленими українськими екіпажами. PzH-2000 (аббревіатура: PzH — від Panzerhaubitze, «2000» вказує на нове тисячоліття) призначена для знищення різних групових і точкових цілей, у першу чергу укріплень, вогневих засобів (зокрема танків і бойових броньованих машин), а також живої сили. З гармати можна вести вогонь як по навісній, так і по настільній траєкторії. Самохідка відома також під іншим позначенням — SP-2000 (SP — скорочення від самохідні). На початку липня 2022 року Міністерство оборони України підтвердило застосування PzH 2000 по російських загарбниках на східних рубежах.

Дальність стрільби стандартним натовським снарядом L15A2 — 30 км. PzH 2000 належить і світовий рекорд серед гаубиць калібру 155 мм. На полігоні в Південній Африці вона вистрілила спеціально розробленим снарядом V-LAP виробництва південноафриканської фірми Denel на 56 км. Причому це була не межа — дальність визначалася розмірами полігону.

У Panzerhaubitze застосована технологія MRSI, сенс якої зводиться до викладеного викладеного: роблячи траєкторію кожного наступного пострілу більш пологою, PzH 2000 може накривати ціль одночасно п'ятьма снарядами. Наприклад, дивізіон з 24 гаубиць здатний протягом двох секунд обрушити на ціль 120 снарядів.

CAESAR

(фр. CAmion Equipé d'un Système d'ARtillerie) — французька 155-мм

самохідна артилерійська

установка, призначена для знищення живої сили, артилерійських батарей, дзотів, а також для забезпечення проходів у мінних полях і польових загородженнях. На початку червня 2022 року журналісти французького телеканалу France 2 розповіли про бойову роботу самохідних

артилерійських установок CAESEAR у Збройних Силах України. З цього репортажу випливає, що батарея із шести САУ CAESEAR вже знищила 80 гармат рашистів. При цьому стрільба велась на дальність до 17 кілометрів. Для наведення «Цезарів» та корекції результатів стрільби наші артилеристи активно використовують БПЛА.

Серед інших схвальних відгуків була відмічена система управління вогнем, яка дозволяє заздалегідь вводити координати цілі (наприклад, отримані від системи «Кропива»), а прив'язування машини до місцевості, розрахунок параметрів наведення тощо обчислюється автоматично. Від зайняття позиції до виконання вогневого завдання потрібно 3–5 хвилин. Темп вогню, який вдається досягнути на практиці — 4–5 пострілів за хвилину.

Challenger 2

FV4034 Challenger 2 («Челленджер 2»; позначення МО Великої Британії — CR2) — основний бойовий танк третього покоління

сухопутних військ Великої Британії, який перебуває на озброєнні армій Сполученого Королівства та Оману. Його спроектувала та побудувала британська компанія Vickers Defence Systems, нині відома як BAE Systems Land & Armaments. Екіпаж «Челленджера 2» складається з чотирьох осіб. Башта і корпус захищені бронею другого покоління Chobham, також відомої як Dorchester. На сьогоднішній день єдиний раз, коли танк був знищений під час операції, — це час інциденту дружнього вогню у Басрі в 2003 році.

4 січня 2023 року уряд Великої Британії підтвердив повідомлення про початкове виділення 14 машин. Представник прем'єр-міністра Великої Британії Ріші Сунака назвав цей крок відбитком «прагнення Великої Британії посилити підтримку» України. «Challenger 2» стали першими західними основними бойовими танками, запропонованими Україні, на додаток до бойових машин піхоти, бронетранспортерів та самохідних артилерійських установок західного виробництва.

AS-90

— британська самохідна артилерійська установка. Важить 45 тонн, озброєна гарматою калібру 155 мм і довжиною 39 калібрів.

Максимальна дальність: 24,9 км (ствол 39 калібрів), 30 км (52 калібри) стандартними боєприпасами. 15 січня 2023 року уряд Великої Британії повідомив, що Україні буде передано 30 одиниць САУ.

Leopard 2

— німецький основний бойовий танк третього покоління. Розроблений компанією Krauss-Maffei у 1970-х роках, надійшов на озброєння в 1979 році на зміну попереднього Леопарда 1

як основний танк західнонімецьких сухопутних військ. Різні версії використовуються в збройних силах Німеччини та 13 інших європейських країн. Основним озброєнням серійної версії танка Leopard 2 є 120 мм гладкоствольна гармата Rheinmetall — така сама, що встановлена на танк M1 Abrams — у обох варіантах — L44 (на всіх танках Leopard 2 до моделі A5) або L55 (починаючи з Leopard 2A6 і далі). Боезапас гармати складається з 27 снарядів, які зберігаються у спеціальному магазині у носовій частині корпусу, ліворуч від водія. Танк Leopard 2 оснащено двома кулеметами. Один з них спарений, а інший встановлено для ведення зенітного вогню. На німецьких танках встановлено кулемет MG 3 7,62 мм.

25 січня 2023 року німецький уряд погодив передачу танків Leopard 2 Україні та погодив реекспорт таких танків з третіх країн. На першому етапі Україні буде передано 14 танків Leopard 2A6 зі складів Бундесверу. Німецький уряд прагне чим швидше зібрати для України два танкових батальйони Leopard 2.

Перший танк Leopard 2 був відправлений літаком з Канади до Європи 4 лютого, а 6 лютого 2023 року українські військові вирушили до Німеччини для навчання роботи з цими танками.

AGM-88 HARM

англ. High-speed Anti-Radar Missile) — американська високошвидкісна протирадіолокаційна ракета, з дальністю понад 100 км і до 300 км залежно від модифікацій та умов застосування.

Розроблена як заміна ракетам AGM-45 Shrike. Здатна наводитися на високочастотні РЛС. Менш вразлива до традиційних видів завад, типу вимикання РЛС при виявленні запуску ракети. Ракета HARM обчислює розташування цілі і здатна її вразити, навіть якщо РЛС була вимкнена.

Ці ракети, прийняті на озброєння в 1983 році, вже через три роки використовувалися під час операції проти Лівії. Ракети AGM-88 широко застосовувалися і під час війни в Перській затоці. Ними оснащують літаки A-6 Intruder, F-4 Phantom II, F-16 Fighting Falcon, F/A-18 Hornet, F-111 Aardvark, Panavia Tornado, а з 2022 року і МіГ-29. Українські військові інженери за допомогою американських фахівців змогли інтегрувати протирадіолокаційні ракети AGM-88 HARM до арсеналу літаків МіГ-29. Завдяки цьому українські льотчики успішно вражають російські РЛС.

7 серпня 2022 під час російського вторгнення на російських позиціях (імовірно, ППО) були знайдені уламки ракети версії D, яка може наводитись за GPS, тобто, працює навіть при вимиканні ворожої РЛС. Пентагон підтвердив постачання Україні даних ракет.

(англ. Army TACTical Missile System — Армійська тактична ракетна система) —

американський оперативно-

тактичний ракетний комплекс, що є балістичною ракетою малої дальності. Виробляється компанією Lockheed Martin. Різні варіанти оснащення балістичної ракети мають індекси МО США MGM-140, MGM-164 і MGM-168.

Уперше ATACMS використали під час операції «Буря в пустелі», всього по іракських цілях запустили 32 ракети MGM-140A з ПУ M270 MLRS.

Зазначалося, що навіть поставка 100 ракет ATACMS в Україну у короткостроковій перспективі могла б істотно вплинути на розклад сил. Їхнє застосування може дозволити перерізати основні маршрути постачання на дуже значній відстані від лінії фронту. Тривалий час точилися суперечки щодо передачі Україні не те, що далекобійної, а й просто більш потужної зброї. Президент США казав, що США не постачатимуть Україні зброю, яка дозволить вражати цілі на дальніх відстанях, зокрема на території рф. Проте 29 липня 2022 р. почалася нова хвиля заяв щодо цих ракет. Після появи відео з каткуванням українського військовополоненого старший радник Конгресу США Пол Масаро закликав дати Україні ракети великої дальності ATACMS.

Водночас експерти зазначали, що нове озброєння розкриє перед Україною небувалі можливості. ЗСУ зможуть вражати абсолютно всі військові цілі у межах своєї країни, зокрема на території Криму та Чорного моря. Причому додаткового обладнання для запуску ATACMS не буде потрібно.

(тур. Bayraktar TB2 (Taktik Blok 2) — турецький ударний оперативно-тактичний середньовисотний безпілотний

літальний апарат (БПЛА) з великою

тривалістю польоту, здатний виконувати дистанційно керовані або автономні польоти.

Розробку БПЛА в основному приписують Сельчуку Байрактару, колишньому аспіранту

МІТ. Перший політ було здійснено 29 квітня 2014 року.

У лютому 2022 року, ще до вторгнення російських військ в Україну, міністр оборони Рєзніков заявив про плани будівництва заводу із виготовлення «Байрактарів» в Україні та їхнього оснащення двигунами українського виробництва. Реалізація плану розпочалася в серпні 2022 року.

На початку російського вторгнення в Україну в лютому 2022 року Україна мала близько 20 «Байрактарів», готових виконувати бойові завдання. Практика показала високу ефективність і стійкість «Байрактарів», що пояснюється їхніми цілями: колонами техніки, розташованими на відкритій місцевості. Повітряні сили України 28 лютого підтвердили 2 удари по російських цілях з «Байрактарів»: безпілотники знищили колону російської техніки на Херсонщині та ЗРК «Бук» біля Малина.

2 березня 2022 року за допомогою «Байрактарів» вдалося знищити близько 180 одиниць російської техніки поблизу с. Пустовійтівка та с. Бишкінь Сумської області. Завдяки атаці «Байрактара» українські військові змогли захопити й дослідити самохідний зенітний ракетно-гарматний комплекс «Панцирь». 12 березня «Байрактар» знищив російську реактивну систему залпового вогню «Ураган». Ці безпілотники знищили один зі штабів 35-ї армії РФ, кілька засобів РЕБ та штабів меншого рівня.

(укр. Викидний
ніж, «Світчблейд»),
також (англ.
AeroVironment

Switchblade) — тактичний

ударний безпілотний авіаційний комплекс розробки американської компанії AeroVironment, призначений для ураження противника методом самознищення. Може бути класифікований як «літак-снаряд» чи «дрон-камікадзе» або ж «баражуючий боєприпас». Switchblade достатньо малий для носіння в рюкзаку, а також можна запускати з різних наземних, морських і повітряних платформ.

Існують два варіанти що відрізняються максимальною відстанню ураження та типом боєголовки: Switchblade 300 і Switchblade 600.

Switchblade 300 розроблявся як ударний БПЛА одноразового застосування для збільшення можливостей піхотних підрозділів ланки група-відділення-взвод з вогневого ураження. Він має довжину 610 мм і важить 2,7 кг, що робить його невеликим і досить легким для транспортування на полі бою одним солдатом.

Switchblade 600 — великий баражуючий боєприпас, вагою 23 кг, але водночас є переносним і може бути налаштований за 10 хвилин.

Він розрахований на політ на відстань до 40 км за 20 хвилин, потім може баражувати у повітрі ще 20 хвилин (даючи йому загальну дальність до 80 км і атакувати з ударною швидкістю до 185 км/год.

Дрон несе протитанкову боєголовку, призначену для знищення або виведення з ладу бронетехніки. 6 травня 2022 року Збройні Сили України вперше застосували

Switchblade 300 проти ворога. 53 бригада продемонструвала відео обстрілу ворожих позицій. російські телеграмканали продемонстрували фотографії рештки дрона, який вибухнув.

Boeing Insitu ScanEagle

— це невеликий, дальнього радіуса дії безпілотний літальний апарат (БЛА), який створювався як дистанційний носій датчиків для збору інформації про місцезнаходження тунця.

Побудований компанією Insitu, що є дочірньою компанією Boeing. Апарат ScanEagle було розроблено на базі попереднього літака SeaScan, комерційного БПЛА, який використовувався для пошуку риби. ScanEagle продовжує оновлюватися і вдосконалюватися і в нього вноситься багато змін. ScanEagle має стабілізовану електрооптичну і/або інфрачервону камеру на легкій інерційно-стабілізованій підвісній системі, і інтегровану систему зв'язку, що має радіус дії більше 100 км; тривалість польоту його становить більше 20 годин. ScanEagle має розмах крил в 3.1 м. довжину в 1.4 м і масу 20 кг може працювати на швидкості до 150 км/г, із середньою курсовою швидкістю, що становить 89 км/г.

Літаку не потрібен аеродром. Він запускається із пневматичної катапульти, відома як пускова установка «SuperWedge».

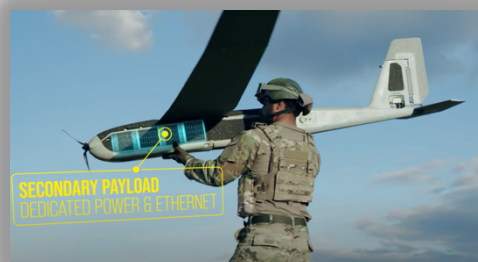
В серпні 2022 року оголошено передачу 15 систем ScanEagle в межах пакета військової допомоги.

RQ-20 «Puma»

(англ. Puma – Pointer Upgraded Mission Ability)
— легкий безпілотний літальний апарат, створений американською компанією «AeroVironment»

(перший політ — 2007

рік). Даний проєкт було реалізовано на базі FQM-151 Pointer з використанням напрацювань щодо БПЛА RQ-11 Raven. Літак здатний літати під управлінням оператора або орієнтуючись самостійно з використанням GPS-навігації. Тривалість польоту БЛА зросла більше ніж удвічі порівняно з попередниками. А в рамках реалізації експериментальної програми ВПС США зі створення нових джерел живлення для безпілотних апаратів він і зовсім показав рекордну для свого класу тривалість польоту понад 9 годин. На борту безпілотник може нести чотири камери спостереження, з яких дві камери — оптичні і дві камери, що працюють в інфрачервоному діапазоні.

БПЛА «Puma» спроектований таким чином, що його підготовка до роботи займає лише декілька хвилин, а запуск проводиться за допомогою кидка рукою. Великий розмах крил і продумана конструкція дозволяють цьому апарату з пропелером в носовій частині злітати навіть за повної відсутності вітру. Конструкція «Puma» є такою, що електричний мотор, бортовий контролер та інші елементи можна швидко замінити в польових умовах.

Revolver 860

Бойовий квадрокоптер
Revolver 860
призначений для
ураження мінами
сухопутних сил ворога.

Конструкція бомбового відсіку барабанного типу в цьому БПЛА забезпечує перенесення та скидання восьми 60-мм мін, можливе налаштування на інший калібр — 120 або 80 мм.

Виробник, тайванська компанія Drone Vision, стверджує, що гвинтовий Revolver 860 ідеально підходить для спеціальних операцій завдяки своїй здатності нести велике корисне навантаження. Загальна вага спорядженого БПЛА становить 42 кг.

Тайвань передав Україні 800 дронів-бомбардувальників ближнього радіуса дії Revolver 860. Дрон здатний нести до восьми мінометних зарядів та за командою скидати їх один за одним. Дальність дії цього БПЛА становить близько 20 км, цю відстань у разі повного завантаження він долає за 40 хвилин.

Black Hornet Nano

(укр. «Чорний шершень нано») — військовий безпілотний мікро-літальний апарат розроблений установою Prox Dynamics в Норвегії. Стоїть на озброєнні армії Великої Британії. Розміри апарата приблизно 10×2.5 см і

він призначається для супроводження військ для розвідки локальної ситуації. «Чорний шершень» поміщається у долоню і важить разом з батареєю лише трохи більше 16 грамів. Вбудована камера дозволяє оператору отримувати повноцінне відео і фотографії.

Розроблений, щоб мімікрувати, він був використаний, щоб зазирнути за вугли або перелетіти через стіни й інші перешкоди для виявлення будь-яких прихованих небезпек і ворожих позицій. Зображення передається і відображається на невеликому портативному терміналі, який використовується оператором для управління БЛА.

24 серпня 2022 року британське агентство новин «Рейтер» з посиланням на міністерство оборони Норвегії повідомило, що Норвегія та Велика Британія

постачатимуть Україні мікро-БПЛА Teledyne Flir Black Hornet в рамках допомоги у війні з росією. Про постачання в Україну 850 мікродронів Black Hornet RPS оголосив кабінет Бориса Джонсона. Великобританія надала ці розвідувальні безпілотники норвезького виробництва у рамках нового пакета допомоги у розмірі £54 млн

Black Hornet має дальність майже 2 км та розвиває максимальну швидкість 18 км/год. Заряд акумулятора вистачає на 25 хвилин польоту. Крім ближньої розвідки використовується безпілотник, щоб отримувати більш повну інформацію про загальну обстановку на полі бою, точніше ідентифікувати цілі та оцінювати збитки, завдані ворогові.

F-16 Fighting Falcon

Володимир Зеленський назвав згоду США на передачу F-16 Україні «історичним моментом», а президент США Джо Байден – «колосальним ризиком» для росії.

General Dynamics F-16 Fighting Falcon

(«Бойовий сокіл») — американський однодвигуновий багатоцільовий винищувач. Якщо старі радянські літаки можуть виконувати тільки одну функцію — бомбардувальника або винищувача, то F-16 універсальний: він може виконувати різні завдання і нести як озброєння класу «повітря-повітря», так і класу «повітря-земля». F-16 стоїть на озброєнні багатьох країн: у 2023 році в усьому світі налічується близько 2200 активних винищувачів цього типу.

F-16 був розроблений ще наприкінці 70-х років минулого століття і відтоді багато разів проходив модернізацію: у літака міняли двигуни і конструкцію планера. Це ділить вироблені F-16 на кілька основних серій: на зміну першій серії A/B (одномісний/двомісний варіант) 1984 року прийшла серія C/D, а її наприкінці 90-х років змінила серія E/F.

Одночасно з цим F-16 діляться на «блоки» — їхня нумерація змінювалася з впровадженням в літак нових технологій, які не потребують структурних змін. Так, модифікація C/D почалася з блока 25, а E/F — з блока 60. З виходом нових блоків у літаку вдосконалювався радар, електронні системи та авіоніка. Найсучасніша версія на даний момент — Block 70/72.

F-16 — не літак-невидимка, але на радарях противника менш помітний, ніж МіГ-29, які зараз стоять на озброєнні української армії. F-16 здатний розвивати швидкість до 2500 кілометрів на годину і підніматися на висоту до 16-17 кілометрів, може виявляти цілі на відстані до 150 кілометрів і стежити одночасно за десятьма об'єктами.

Важливо!

Постачання сучасної зброї від західних союзників — один із ключових факторів, завдяки якому Збройним силам України вдалося зупинити наступ росіян, суттєво зменшити наші втрати та почати масові удари по складах боєприпасів та техніки ворога. Військові експерти назвали

такі дії **початком контрнаступу України** для звільнення окупованих територій.

В перспективі поглиблена військова співпраця з НАТО дозволить Україні наблизитись до стандартів Альянсу, здійснити внутрішні демократичні перетворення та підвищити ефективність цивільних секторів безпеки нашої країни. Крім того, ця сторона співробітництва надасть можливість великій частині українського населення безпосередньо відчувати її результати та краще зрозуміти сутність Організації Північно-Атлантичного Договору.

**Питання для
тестової перевірки:**

1. Яку приблизно кількість солдат мала українська армія після розпаду Радянського Союзу?
2. Яку чисельність танків мала українська армія після розпаду Радянського Союзу?
3. Яку кількість тактичної ядерної зброї мала українська армія після розпаду Радянського Союзу?
4. Коли і де було підписано «Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї»?
5. Парламентами яких країн було затверджено Будапештський меморандум у 1994 р. про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї?
6. Коли Україна позбулася ядерної зброї?
7. Який відсоток ВВП складав військовий бюджет України за президентство Леоніда Кучми, Леоніда Кравчука, Віктора Ющенка, Віктора Януковича, Володимира Зеленського?
8. Хто був міністрами оборони за президентства Леоніда Кучми, Леоніда Кравчука, Віктора Ющенка, Віктора Януковича, Володимира Зеленського?
9. Хто підписав так звані «Харківські угоди» в обмін на дешеву ціну за газ?
10. До якого року за «Харківськими угодами» Чорноморський флот росії мав продовжити своє розміщення в Криму?
11. Яку армію за її могутність у 90-х р. 20-го ст. називали «армією Апокаліпсису»?
12. Чого конкретно стосується вираз «тестова анексія»?
13. З якого президента України було укладено «Договір між Україною та РФ про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки»?
14. Скільки було проведено парадів за каденції президента України Леоніда Кучми?
15. Яка динаміка зростання чисельності збройних сил України за 2014-2021 роки?
16. Згідно зі ст.3 Закону «Про територіальну оборону України» що входить до завдань територіальної оборони?
17. Коли було підписано Закон про ленд-ліз військової зброї для України?
18. Яке місце збройні Сили України посіли в рейтингу Global Firepower найсильніших армій світу?
19. Коли набув чинності закон про ленд-ліз для України 2022 р.?
20. Яка країна першою надала Україні летальна озброєння в січні 2022р.?

21. Яку зброю українські військові називають «сокирою»?
22. До якого виду зброї належить зброя із номенклатурою L118 та M119?
23. Як зброю відносять до переносного зенітного ракетного комплексу?
24. Яку зброю відносять до протитанкових керованих ракет?
25. Який артист України у пісні «Байрактари й джавеліни», присвяченій Українській війні за незалежність, згадує протитанковий комплекс «NLAW»?
26. До яких видів зброї відносять: M430A1 HEDP, «Карл Густав», BGM-71 «Тоу», «MILAN»?
27. Якого виду снаряда стосується термін «інтелектуальний постріл»?
28. Ракета класу «поверхня-поверхня», яка працює за принципом «вистрелив і забув».
29. На якому виді зброї стоїть система лазерного наведення для некерованих ракет «Hydra»?
30. Яку назву має німецька зенітна самоходна артилерійська установка?
31. Яка 35-мм спарена зенітна гармата використовується для протиповітряної оборони на малих дальностях?
32. Якою ракетою 17 червня 2022 р. в акваторії Чорного моря було уражено судно російського Чорноморського флоту «Василій Бех»?
33. Як називається норвезька ракетна система «земля-повітря» (зенітний ракетний комплекс середньої дальності)?
34. Найсучасніший 8-ракетний зенітно-ракетний комплекс з Німеччини, середнього радіусу дії (до 40 км)?
35. Яка назва реактивної системи залпового вогню (РСЗВ) на гусеничній базі з двома пусковими контейнерами? на колісній базі з одним пусковим контейнером на 6 ракет?
36. Яка назва українського оперативно-тактичного ракетного комплексу, який, імовірно, використовувався при бомбардуванні аеродрому «Саки» в серпня 2022р.?
37. Що приховано за аббревіатурою «M109»? «Арчер»?
37. Які країни є виробниками САУ «DANA-M2»? САУ «Zuzana 2»? «AHS Krab»? «PzH 2000»? САУ «CAESEAR»?
38. Ракета, здатна виводити з ладу радіолокаційну систему
39. Оперативно-тактичний ракетний комплекс, що є балістичною ракетою малої дальності
40. Легендарна оперативно-тактична зброя, здатна виконувати дистанційно керовані польоти
41. Баражуючий боєприпас, назва якого має опосередкований зв'язок із холодною зброєю:
42. Баражуючий боєприпас, назва й призначення якого опосередковано пов'язані з офісною оргтехнікою, рибою і птахом
43. Яка назва літального апарату, який злітає з рук, і опосередковано стосується тваринного світу?
44. Яка назва «повітряного міномету», переданому збройним силам України Тайванем?
45. Який найменший за розміром безпілотний літальний апарат, переданий західними партнерами збройним силам України?

46. Який «Рамштайн» умовно називають «танковим»?
47. Який «Рамштайн» умовно називають «авіаційним»?
48. На якій зустрічі контактної групи у Рамштайні головним питанням стала протиповітряна оборона України?
49. Ракета, яка скеровується на ціль променем лазера або іншими системами
50. Гаубиця, яка отримала бойове хрещення у битві за окупований росіянами острів «Зміїний» (2022)
51. Що вважається аналогом M270MLRS — американської реактивної система залпового вогню?
52. Яка зброя, надана союзниками України, носить назву «протиповітряний оборонний танк»?
53. До якого виду належить зброя під назвою «Pigup»?
54. Єдина європейська оборонна система з протибалістичною здатністю
55. Яка з країн дотримувалась політики відмови у військовій допомозі Україні в період широкомасштабної агресії рф?
56. Якою була головна тема 59-ї Мюнхенської конференції 2023 р.?

Післямова

В поданому підручнику наведено результати ретельного аналізу відносин України з країнами НАТО в контексті проблем сучасних військово-політичних подій задля забезпечення студентам їх панорамного бачення.

Сьогодні Україна знаходиться на складному й вельми неоднозначному етапі свого розвитку. Виклики, які стоять перед нашою державою в економічній, соціально-політичній, гуманітарній й інших сферах потребують виявлення реального потенціалу суспільства, концентрації значних зусиль, спрямованих на розв'язання нагальних проблем.

Сучасний світ дуже динамічний, тому ґрунтовний аналіз можливостей України, її політико-правових, економічних, світоглядних і духовно-культурних засад розвитку здатний сформулювати адекватне уявлення про реальний поступ та перспективи утвердження незалежної України як високорозвиненої держави в європейському і світовому просторах.

Дослідження військово-політичної практики країн Північноатлантичного альянсу, особливостей функціонування їх інституцій можуть бути в нагоді нашій державі в процесі адаптації на шляху до євроатлантичної інтеграції.

Подальша демократизація українського суспільства, обрання європейської моделі розвитку, безумовно, будуть потребувати поєднання зусиль владних інститутів і громадянського суспільства. В цьому контексті представлений підручник — лише узагальнення певного етапу суспільного розвитку й визначення місця в ньому Української держави. Ймовірно, що нові соціально-політичні реалії будуть вносити нові корективи, тому існуючий матеріал, відображений в підручнику, відповідно до цих змін буде постійно розширюватися, змінюватися й уточнюватися у нових його редакціях.

Література

1. Вступ до НАТО – стратегічний вибір України / а загальною ред. О. І. Соскіна. Київ : Вид-во «Інститут трансформації суспільства», 2020. 192 с. URL: http://ist.osp-ua.info/books/nato/ITC_book_NATO-2008.pdf
2. Данильченко Т. С. Участь України у міжнародних організаціях на початку XXI століття та перспективи розвитку взаємовідносин з міжнародними організаціями. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2021. № 9. С. 113–116.
3. Дробіт В. М. Операції НАТО. Київ : Т-во «Знання» України, 2022. 24 с. URL : <http://institute.sivertraining.org.ua/nato/14.7.pdf> .
4. Гібридна війна. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Гібридна_війна
5. Збройні сили США: бюджет, структура, відбір, зарплата...URL: <https://armyinform.com.ua/2020/05/13/zbrojni-syly-ssha-byudzheth-struktura-vidbir-zarplata/>
6. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО: Інтеграційні перспективи України / за ред. І. І. Жовква. Київ, 2020. URL: http://www.kas.de/wf/doc/kas_10203-1522-1-30.pdf?070504093003 .
7. Лук'янюк В. Англо-радянська інтервенція в Іран. URL : <https://www.jnsm.com.ua/h/0825T/>
8. Мій вибір — НАТО: проєкт Інституту трансформації суспільства. URL: <http://uanato.info/index.asp>
9. Навчальний посібник з національно-патріотичної підготовки особового складу Збройних Сил України на 2021 навчальний рік / В. Топальський та ін. / За заг. ред. В. Мороза. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2020. 140 с.
10. Петков С. В. Стандарти НАТО та їх адаптація в Україні під час дії воєнного стану. Матеріально-технічне забезпечення за стандартами НАТО в Україні 2022 (озброєння, спеціальна техніка, витратні матеріали). Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2022. 496 с.
11. Петков С. В. Службові розслідування: у Збройних Силах України, у Національній гвардії України, у Державній прикордонній службі України. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2022. 350 с.
12. Петков С. В. Міжнародне гуманітарне право. Особливості застосування в умовах збройної агресії РФ проти України. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2022. 598 с.
13. Північноатлантичний альянс: історія, функції, структура та відносини з Україною : навчальний посібник / кол. авт.; за заг. ред. проф. Д. І. Дзвінчука. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2019. 592 с. URL : file:///C:/Users/Toshiba/Downloads/Posibnyk_Pivnichnoatlantychnyy_alyans
14. Галик В. М. Україна в Європі і світі: навч. посіб. Київ : Знання, 2013. 364 с. URL: http://pidruchniki.com/1181081155606/politologiya/ukrayina_v_yevropi_i_sviti

15. Стратегічна концепція НАТО — 2022. URL:
https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept-ukr.pdf
16. 10 фактів про збройну агресію росії проти України. URL:
<http://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/5026>
17. Бадрак В. Нова стратегічна концепція НАТО. Погляд на зміст. URL:
<https://cacds.org.ua/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D0%B3%D0%BB/>
18. Поліщук С. Збройні сили США: бюджет, структура, відбір, зарплата... URL:
<https://armyinform.com.ua/2020/05/13/zbrojni-sily-ssha-byudzheth-struktura-vidbir-zarplata/>

Додаткова

1. Скільки країни НАТО витрачали на оборону у 2021 році? URL:
<https://mezha.media/2022/04/16/skilky-krainy-nato-vytrachaly-na-oboronu-u-2021-rotsi-infohrafika/>
2. 10 фактів про збройну агресію росії проти України. URL:
<http://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/5026>
3. Членство в НАТО: як країни відреагували на заявку України. URL:
<https://www.slovoidilo.ua/2022/10/07/infografika/polityka/chlenstvo-nato-yak-krayiny-vidreahuvaly-zayavku-ukrayiny>
4. Що таке Будапештський меморандум і чи може він захистити Україну. URL:
<https://suspilne.media/358542-so-take-budapestskij-memorandum-i-ci-moze-vin-zahistiti-ukrainu/>
5. Договір між Україною та російською федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_205#Text
6. Харківські угоди: зрада без строку давності. URL:
https://lb.ua/news/2022/07/30/524791_harkivski_ugodi_zrada_bez_stroku.html
7. російське збройне вторгнення в Крим (2014). URL:
[https://uk.wikipedia.org/wiki/російське_збройне_вторгнення_в_Крим_\(2014\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/російське_збройне_вторгнення_в_Крим_(2014))
8. російсько-українська війна (з 2014). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/російсько-українська_війна_\(з_2014\)#Міжнародна_реакція_на_російську_збройну_агресію](https://uk.wikipedia.org/wiki/російсько-українська_війна_(з_2014)#Міжнародна_реакція_на_російську_збройну_агресію)

Інформаційні ресурси

1. Безпека інформації за стандартами НАТО: держспецзв'язок створює нацсистему кіберзахисту. URL : <https://defpol.org.ua/index.php/aleia-heroiv/697-bezpeka-informatsii-za-standartamy-nato-derzhspetszv-iazok-stvoriuie-natssystemu-kiberzakhystu>
2. Доктрина Трумена. URL : <https://www.jnsn.com.ua/h/0312M/>
3. Журнал «Оборонний вісник». URL : <https://defpol.org.ua/index.php/component/content/article/2-uncategorised/365-arkhiv-oboronnyi-visnyk>
4. Журнал «Україна до НАТО». URL : https://issuu.com/u_nato/docs/un_1_2021_for_issuu_1/1
5. Можливі сценарії конфліктів у 2022 році. URL : <https://defpol.org.ua/index.php/2011-07-25-15-56-49/1142-andrii-kovenko>
6. План Маршалла. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
7. Переворот в Чехословаччині. URL : <https://www.jnsn.com.ua/h/0225Q/>
8. Брюссельський договір. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Брюссельський_договір
9. НАТО: історія, діяльність, структура. URL: https://natodef.gromadosvita.org.ua/downloads/n-d_1.pdf
10. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: http://www.un.org.ua/images/UN_Charter_Ukrainian.pdf
11. 5 березня 1946 р. відбулася промова В. Черчилля, яку вважають початком «холодної війни». URL: <http://histfilos.cdu.edu.ua/en/hovyny/1665-5-bereznia-1946-r-vidbulasia-promova-v-cherchyllia-iaku-vvazhaiut-pochatkom-kholodnoi-viiny.html>
12. Розширення НАТО. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
13. Північноатлантичний договір. Вашингтон, округ Колумбія, 4 квітня 1949 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/950_008
14. Україна—НАТО в запитаннях і відповідях. Черкаси : «Відлуння-Плюс», 2006. 56 с. URL: https://ippo.edu.te.ua/files/gromad_osvita/euro_integracia/72_zapyt_i_vidpovid.pdf;
15. Північноатлантична рада. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_49763.htm?selectedLocale=uk
16. Генеральний секретар НАТО. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Генеральні_секретарі_НАТО
17. Комітет оборонного планування НАТО. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Комітет_оборонного_планування_НАТО
18. Група ядерного планування НАТО. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Група_ядерного_планування_НАТО
19. Військовий комітет НАТО. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Військовий_комітет_НАТО

20. Міжнародний військовий штаб. URL:
http://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_64557.htm
21. Військова командна структура. URL:
<https://www.nato.int/docu/other/ukr/handbook/2001/pdf/257-285.pdf>
22. Об'єднаний корпус швидкого реагування. URL:
https://uk.wikipedia.org/wiki/Об'єднаний_корпус_швидкого_реагування
23. Країни НАТО, що відчують загрозу рф, знову збільшують оборонні бюджети.
URL: https://defence-ua.com/army_and_war/krajini_nato_scho_vidchuvajut_zagrozu_rf_znovu_zbilshujut_oboronni_bjudzheti-4848.html
24. Скільки країни НАТО витрачали на оборону у 2021 році? URL:
<https://mezha.media/2022/04/16/skilky-krajiny-nato-vytrachaly-na-oboronu-u-2021-rotsi-infohrafika/>
25. Середземноморський діалог. URL:
https://uk.wikipedia.org/wiki/Середземноморський_діалог
26. Програма «Партнерство заради миру». URL:
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BD%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8_%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%83
27. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_002.
28. Річна національна програма співробітництва Україна–НАТО. URL:
https://uk.wikipedia.org/wiki/Річна_національна_програма_співробітництва_Україна_–НАТО
29. Гібридна війна. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Гібридна_війна.
30. Основні напрями співпраці України й НАТО докладніше : Відносини з Україною.
URL : http://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm